

Agroresursu un
ekonomikas
institūts

EIROPAS SAVIENĪBA
EIROPA INVESTĒ LAUKU APVIDOS
Eiropas Lauksaimniecības fonds
lauku attīstībai

Atskaite

Līguma Nr. 2015/86

*“Lauku attīstības programmas (LAP) 2014-2020 Nepārtrauktās
novērtēšanas sistēmas uzturēšana” ietvaros*

LAP 2014 - 2020 novērtēšana paplašinātajam Ikgadējam īstenošanas ziņojumam 2019

Atskaiti iesniedza :

.....
Elita Benga
AREI Lauku attīstības novērtēšanas
daļas vadītāja

Saturs

LIETOTIE SAĪSINĀJUMI	3
KOPSAVILKUMS	5
1. METOŽU UN DATU APRAKSTS	8
2. ANALĪZES DAĻA (ATBILDES UZ JAUTĀJUMIEM)	13
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 01.....	13
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 02.....	18
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 03.....	22
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 04.....	26
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 05.....	33
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 06.....	37
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 07.....	42
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 08.....	46
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 09.....	53
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 10.....	58
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 12.....	65
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 14.....	69
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 15.....	75
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 16.....	82
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 17.....	88
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 19.....	96
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 20.....	101
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 21.....	107
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 22.....	113
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 23.....	116
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 25.....	126
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 26.....	130
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 27.....	136
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 28.....	140
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 29.....	146
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 30.....	150
SECINĀJUMI UN IEROSINĀJUMI	154
PIELIKUMI	156

Lietotie saīsinājumi

ADSI – apvidi ar dabas un specifiskiem ierobežojumiem
AREI - Agroresursu un ekonomikas institūts
ATT – vidējā atbalsta ietekme uz atbalstīto (angļu val. *Average treatment treated*)
CCI – kopējais konteksta rādītājs (angļu val. *common context indicator*)
CSP – Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde
DiD – starpību starpība (angļu val. – *Difference in differences*)
ELANT - Eiropas lauku attīstības novērtēšanas tīkls
EK – Eiropas Komisija
EPS – Elektroniskā pieteikšanās sistēma LAD
ES – Eiropas Savienība
ESB- Eiropas Savienības aizsargājami biotopi (Padomes Direktīvas 92/43/EEC par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību I pielikumā ietvertie biotopi)
EUR – euro
GERD – bruto iekšzemes izdevumi pētniecībai un attīstībai (angļu val. *Gross domestic expenditure on R&D*)
GDV – gada darbaspēka vienība lauksaimniecībā (1840 stundas)
KNJ – kopējais novērtēšanas jautājums
LEADER – saistītas darbības lauku ekonomikas attīstībai (franču val. *Liaisons entre Actions de Développement de l'Economie Rurale*)
LAD – Lauku atbalsta dienests
LAND - Lauku attīstības novērtēšanas daļa
LAP – Latvijas Lauku attīstības programma/s
LAP 2007–2013 - Lauku attīstības programma 2007.-2013. gadam
LAP 2014-2020 - Lauku attīstības programma 2014.-2020. gadam (arī Programma)
LAU - vietējo administratīvo vienību sistēma
LEK – Lauksaimniecības ekonomiskais kopaprēķins
LLKC - Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs
LLU – Latvijas Lauksaimniecības universitāte
LU – Latvijas Universitāte
MV – mērķa virziens (angļu val. *FA - focus area*)
NAP 2014-2020- Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2014.-2020.gadam
NNS – Nepārtrauktās novērtēšanas sistēma
NVO – nevalstiskās organizācijas
P – prioritāte
P&A - pētniecība un attīstība
PSM – ticības indeksa pielīdzināšana (angļu val. *Propensity score matching*)
RLP – reģionālā lauksaimniecības pārvalde (LLKC struktūrvienības)
SEG – siltumnīcefekta gāzes
SI – standarta izlaide
SUDAT - Latvijas lauku saimniecību uzskaites datu tīkls
SVID - stipro, vājo pušu, iespēju un draudu analīze
SVVA – sabiedrības virzīta vietējā attīstība
TP - Tehniskā palīdzība
VARAM – Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VI – Vadošā iestāde
VID – Valsts ieņēmumu dienests
VKI – Vide, Klimats, Inovācijas

VLT - Valsts Lauku tīkls

VRG – vietējā rīcības grupa

VUNI - Vienotais uzraudzības un novērtēšanas ietvardokuments (angļu val. *CMEF*)

UK – LAP 2014-2020 Uzraudzības komiteja

ZM – Zemkopības ministrija

Kopsavilkums

Lauku attīstības programma 2014.-2020. gadam (LAP 2014-2020 vai Programma) ir veidota saskaņā ar EK prasībām, ievērojot izvirzīto vajadzību sasaisti ar sešām Eiropas Savienības lauku attīstības prioritātēm (P), kas attiecīgi sadalās mērķa virzienos (MV).

Programma ir grūti uztverama, jo tai ir sarežģīta uzbūve, kas tādējādi rada problēmas novērtēšanas rezultātu atspoguļošanā.

Galvenie datu avoti LAP 2014-2020 ieviešanas novērtēšanai bija EK dokumenti, LAD dati par pasākumu ieviešanu, CSP, VLT, SUDAT un VID dati par lauku saimniecībām. LEADER/SVVA un VLT darbības novērtēšanai veikta VRG un šo teritoriju iedzīvotāju aptauja (923 derīgi respondenti). Papildu informācijas avots bija intervijas ar atbalsta saņēmējiem, ZM, LAD, LLKC un nevalstisko organizāciju (NVO) pārstāvjiem. Novērtējumā izmantotas gan kvantitatīvās, gan kvalitatīvās vērtēšanas metodes, tās savstarpēji kombinējot. Atbalsta saņēmēju rezultāti salīdzināti ar to saimniecību datiem, kas nav saņēmušas attiecīgu atbalstu, tādējādi novērtējot tiro ietekmi.

Programma ir devusi ieguldījumu visās sešās prioritātēs, lai arī plānotās mērķa rādītāju vērtības attiecībā pret visam periodam plānoto ir sasniegtas dažādos apjomos.

Veismīgi uzsākti visi pasākumi, kas paredzēti horizontālajā prioritātē P1 un saistāmi ar zināšanu pārnesi lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un lauku apvidos. Neskatoties uz samērā vēlo pasākumu uzsākšanu, projekti tiek sekmīgi ieviesti. Plānotās mērķvērtības P1 tiek sasniegtas dažādos apjomos. Tā MV 1A mērķa rādītājs T1, kas saistīts ar visas prioritātes finansējumu, sasniegts 8,1% apmērā no visam periodam plānotā, MV 2B rādītājs T2 (sadarbības grupu skaits) - 25% apmērā, bet MV 1C rādītājs T3 (mācību dalībnieku skaits) - 58% apmērā.

Kopumā prioritātes īstenošana norit samērā sekmīgi, ievērojot apstiprināto projektu kopējo finansējumu un pasākuma M16 vērtēšanā esošo projektu potenciālu. Pasākumā M01 tas notiek sekmīgāk nekā pasākumā M02, kur nepieciešama pasākuma nosacījumu pārskatīšana, lai novērstu iemeslus, kas kavē projektu īstenošanu. Pasākums M16 ir salīdzinoši nesen sācies un nav pagājis laiks, lai varētu vērtēt tā rezultātus. Ieteicams pasākumus turpināt, vienkāršojot administratīvās prasības projektu pieteicējiem M02 un M16 pasākumā. Mērķa vērtības tiks sasniegtas, ja veiksmīgi turpināsies iesāktie projekti un tiks novērsti pasākumu īstenošanu kavējošie iemesli.

Plānotās mērķvērtības attiecībā uz atbalstīto saimniecību skaitu 2.prioritātē ir sasniegtas šādā pakāpē: atbalsts modernizācijai un restrukturizācijai (2A) 52% apjomā, mazo saimniecību attīstībai (2A) 72,5% apjomā, bet visaktīvāk jaunajiem lauksaimniekiem uzņēmējdarbības uzsākšanai (2B) – 75% apjomā. Modernizācijā plānots vislielākais atbalsts. Atbalsts 2.prioritātē ir nozīmīgi uzlabojis atbalstīto lauku saimniecību ekonomiskos izaugsmi (īpaši ienākumu ziņā). Tomēr atsevišķu pasākumu un atbalsta saņēmēju grupu rezultāti ir atšķirīgi. Programmā pamatota tieši mazo un vidējo saimniecību modernizācijas nepieciešamība, plānojot tieši šo grupu saimniecību straujāku attīstību. Taču praksē lielās saimniecības ir atbalstītas intensīvāk, lai arī pieprasījums bijis arī no mazajām un vidējām saimniecībām. Lielākā daļa saimniecību modernizējas laukkopībā, kas veicina ražošanas resursu koncentrēšanos šajā specializācijā. Atbalsta ieguldījums paaudžu maiņas veicināšanā lauksaimniecībā ir nepietiekams, jo šim mērķim veltīts ļoti maz finansējuma (1% no kopējā publiskā finansējuma Programmā), kādēļ tika izsludinātas tikai dažas kārtas un vairākos reģionos liela daļa projektu tika noraidīti.

Atbalsts saimniecību lauksaimnieciskajai diversifikācijai ir mazinājis risku negatīvo ietekmi lauksaimniecības sektorā.

Lai veiksmīgāk sasniegtu mērķus, ieteicams palielināt finansējuma īpatsvaru un atbalsta iespējas mazo un vidējo saimniecību un jauno lauksaimnieku atbalstam, kā arī sekmēt lauksaimniecības dažādošanu. Atbalsts lauksaimniecībai būtu saistāms ar lauku telpas attīstību (labi apmaksātas darbavietas), kā arī ar primāro lauksaimniecības produktu pārstrādes iespējām.

Savukārt 3.prioritātē, kura vērsta uz pārtikas ķēdes veicināšanu un risku pārvaldības uzlabošanu, plānotās mērķvērtības attiecībā uz ieguldījumiem pārstrādē (MV 3A) tiek sasniegtas 34% apjomā, uz ražotāju grupu izveidošanu (3A) – 60%, bet uz saimniecību skaitu, kas piedalās ražotāju grupās, plānotais ir sasniegts. Atbalsts sekmējis pārstrādes nozares attīstību, veicinot arī primāro ražotāju iesaisti. Tomēr mērķu snieguma pakāpe pārstrādes nozarē atpaliek no plānotā. Līdzšinējais devums nozares konkurētspējas paaugstināšanā ir neliels, taču pozitīvi, ka tiek atbalstīti dažādi pārstrādes veidi, tajā skaitā bioloģisko produktu pārstrāde. Mērķa virziens 3B, kas saistīts ar risku vadības nodrošināšanu, tiek īstenots kopumā sekmīgāk, jo plānotais apjoms attiecībā uz apdrošināšanas prēmijām sasniegts 70%, bet uz profilaktiskajiem pasākumiem 58% apmērā. Dalība riska vadības shēmās un atbalsts preventīvajām darbībām ir mazinājis risku negatīvo ietekmi lauksaimniecības sektorā, tomēr atbalsta saņēmēju skaits ir nepietiekams, lai palielinātu kopējo apdrošināšanas shēmās iesaistīto saimniecību īpatsvaru valstī līdz Eiropas caurmēram.

Lai veiksmīgāk sasniegtu mērķi, ieteicams noteikt paaugstinātu atbalsta likmi inovatīviem un augstas pievienotās vērtības produktu projektiem ar labām tirgus perspektīvām, kā arī veikt papildu izpēti par efektīvāku kooperācijas un integrācijas atbalstu.

Programmas ieguldījums vides prioritātē (P4) galvenokārt saistāms ar atklātu ainavu uzturēšanu plašās LIZ platībās ar pamata pasākumiem. Prioritātē noteiktās mērķa vērtības LIZ ir pārsniegtas, bet meža zemēs - praktiski sasniegtas. Lai gan prioritātes mērķi kvantitatīvi ir sasniegti, taču veiktie pētījumi un telpisko datu analīze apliecina, ka jāuzlabo Programmas kvalitatīvais ieguldījums vides prioritātē. Mērķtiecīgi pasākumi bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā ieviesti salīdzinoši nelielās platībās, t.i., zālajos, kuros konstatēti uzlabojumi bioloģiskās daudzveidības kontekstā, tomēr kopējais zālāju stāvoklis Latvijā joprojām vērtējams kā slikts, tāpēc Programmas intervence pastiprināma MV 4A. Ar ūdens un augsnes kvalitātes aizsardzību saistītajos pasākumos izveidojies nevienmērīgs atbalstīto platību telpiskais sadalījums, jo platībās ar faktiski un potenciāli vislielākajām slāpekļa notecēm uz ūdens kvalitātes uzlabošanu orientēti pasākumi tiek realizēti mazāk. Kopumā augsnes kvalitātes rādītāji Latvijā pasliktinās, tāpēc nepieciešams ieviest efektīvākus agrovides pasākumus augsnes stāvokļa uzlabošanai.

Programmas ieguldījums klimata prioritātē (P5) ir mazinājis SEG emisijas gan lauksaimniecības, gan enerģētikas sektorā. Uz ieguldījumu MV 5D primāri vērstajiem pasākumiem ir zema rezultativitāte, un pastāv risks nesasniegt Programmā plānoto MV 5D mērķa vērtību. Programmas ieguldījums SEG emisiju samazināšanā veidojas arī no citiem pasākumiem, kuri nav programmēti šajā prioritātē. Programma nelielā apjomā ir sekmējusi siltumnīcefekta gāzu un amonjaka emisijas samazināšanu lauksaimniecībā. SEG emisijas Programmas periodā kopumā lauksaimniecībā ir pieaugušas, taču ieguldījums klimata prioritātē ir mazinājis SEG emisijas un bez Programmas pasākumiem kopējais SEG emisiju pieauguma apjoms būtu lielāks. Ieteicams atbalstīt aktivitātes ar iespējami augstāku efektivitāti SEG emisiju samazināšanā atbilstoši

Programmā minētajām vajadzībām tieši lauksaimniecības sektorā, kā arī pasākumus un aktivitātes ar augstāku izmaksu efektivitāti attiecībā uz SEG samazinājumu.

Uz lauku telpas attīstību vēršajā 6. prioritātē plānoto mērķa rādītāju vērtību sasniegšanas līmenis ir atšķirīgs. Pilnā apmērā ir sasniegta mērķvērtība MV 6B, kas saistīta ar lauku iedzīvotāju skaitu, uz kuriem attiecas vietējās attīstības stratēģijas. Radīto darbvietu skaits MV 6A līdz šim sasniegts 24,3% apmērā no plānotās mērķvērtības, bet paredzamas, ka, veiksmīgi realizējot visus jau apstiprinātos projektus, tā divas reizes pārsniegs plānoto. MV 6B (pasākumā M19) uzņēmējdarbības veicināšana un darbvietu radīšana notiek sekmīgāk nekā MV 6B (pasākumā M06.4.), jo jau pašlaik sasniegti 52% no paredzēto darbvietu skaita. Paredzams, ka mērķa vērtības tiks sasniegtas, kopumā prioritātes īstenošana norit sekmīgi. LEADER/SVVA pasākumu ieviešanai ir svarīga loma lauku telpas aktivizēšanā un attīstībā, ko apliecina, gan projektu rezultāti, gan veiktā iedzīvotāju aptauja.

Tehniskajai palīdzībai (TP) un Valsts lauku tīklam (VLT) atvēlētie līdzekļi tiek izmantoti atbilstoši Regulas Nr. 1305/2013 nosacījumiem. LAD Elektroniskā pieteikšanās sistēma (EPS) 2017. gadā Pasaules informācijas samita laikā tika atzīta par labāko IT rīku lauksaimniekiem pasaulē. Tomēr nepieciešams optimizēt LAD informācijas sistēmā (IS) uzkrājamo datu apjomu, kvalitāti, glabāšanas struktūru un atlases iespējas, lai šie dati būtu pilnīgāk izmantojami ietekmes novērtēšanai un lēmumu pieņemšanai lauku attīstības atbalsta politikā. Informācijas sistēma orientēta uz pieteikumiem, pagaidām nav iespēju veidot nepieciešamos uz klientu orientētos datu pieprasījumus par viņa saimnieciskās darbības ikgadējiem rezultātiem neatkarīgi no dažādos pasākumos un kārtās noteiktajām pieteikumu un atskaišu formām, kas nosaka rādītāju identifikācijas iespējas. Ņemot vērā gan pieteicēju, gan VI izteiktos viedokļus, gan IT iespējas, LAD jāpārdomā noteiktās prasības projektu pieteicējiem iesniedzamajiem dokumentiem (atskaites forma, detalizācijas pakāpe), lai maksimāli vienkāršotu pieteikumu sagatavošanu un pārbaudi, gan atskaišu sagatavošanu un to pārbaudi.

Novērtēšana veikta, ņemot vērā ES novērtēšanas vadlīniju (*Assessment of RDP Results: How to prepare for reporting on Evaluation in 2017 un Assessing RDP achievements and impacts in 2019*) ieteikumus par atbilžu sagatavošanu uz novērtēšanas jautājumiem, izmantojot piedāvātos sprieduma kritērijus un rādītājus.

Programmas 2019. gada novērtēšanā iekļautas atbildes uz 30 kopējiem novērtēšanas jautājumiem (KNJ), no kuriem 16 saistās ar LAP 2014-2020 izvēlētajiem mērķa virzieniem un to rezultātu novērtējumu, viens jautājums ar mērķa virzienu sinerģijām, kā arī TP un VLT darbības novērtēšanu. Ietverti arī tie jautājumi (KNJ 22-30), kas saistāmi ar Programmas ietekmi uz ES 2020 pamatmērķiem, KLP vispārējiem mērķiem un ES bioloģiskās daudzveidības stratēģiju laikposmam līdz 2020. gadam. Programmai raksturīgie īpašie jautājumi nav izvirzīti.

Plašāks izklāsts par sprieduma kritēriju un rādītāju pielietošanu atbildēm uz KNJ, lai novērtētu Programmas ieguldījumu MV saskaņā ar LAP 2014-2020 noteikto intervenci, kā arī par novērtēšanas gaitā apzinātajām problēmām netiek ietverts, jo KNJ1-21 ietver galvenokārt tos pašus rādītājus un kritērijus, kas jau tikuši izmantoti GĪZ 2017 novērtēšanā. Atbildes uz KNJ22-30 sniegtas saskaņā ar 2019.gada ES sagatavotajām novērtēšanas vadlīnijām par šiem jautājumiem (*Assessing RDP achievements and impacts in 2019*).

1. METOŽU UN DATU APRAKSTS

Sakarā ar to, ka mainījusies Vadošās iestādes (VI) pieeja gada ziņojumā iekļaujamo projektu uzskaitē, atbildēs uz jautājumiem tiek iekļauti visi projekti, kam bijuši atbalsta maksājumi, izņemot avansa maksājumus. Līdz ar to arī novērtēšanā tiek iekļauti ne tikai pabeigtie, bet arī iesāktie projekti, kam veikts maksājums līdz 2018.gada beigām.

Kvantitatīvās un kvalitatīvās metodes tiek izmantotas pamata un papildu rezultāta rādītāju bruto un/ vai neto vērtību noteikšanai atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas jautājumiem. Metožu izvēle atkarīga no novērtēšanas ziņojumā iekļaujamo rādītāju izvēles un no novērtētāju rīcībā esošajiem datiem un resursiem šo metožu pielietošanai. Interpretācijas metode un dokumentu un tekstu kvalitatīvā analīze lielākā vai mazākā mērā tika izmantotas visos novērtēšanas posmos.

Intervijas un daļēji strukturētas intervijas izmantotas atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 1., 2., 3., 4., 6. jautājumu. Intervijas ar attiecīgo pasākumu vadītājiem (LAD pārstāvji) izmantotas atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 3., 6. un 7. jautājumu, Lai atbildētu uz 17. un 21.jautājumu, tika veiktas aptaujas gan VRG pārstāvju vidū par VLT darbu, gan ar VRG pārstāvju palīdzību veiktā iedzīvotāju aptauja par LEADER/SVVA stratēģiju īstenošanu. Atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 9.jautājumu izmantots pētījums, kas veikts sadarbībā ar Valsts augu aizsardzības dienestu (VAAD). Atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 14. jautājumu izmantots SEG nacionālā inventarizācijas ziņojuma (NIZ) kopsavilkums pētījumiem par SEG samazināšanas pasākumiem Latvijā un novērtētāju aprēķini. Atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 15. jautājumu izmantota rādītāju kvantitatīvā analīze, pamatojoties uz LAD datiem par pabeigtajiem projektiem, kā arī tika aprēķināts mežsaimniecībā piesaistītā oglekļa daudzums, pamatojoties uz mežzinātnes institūta "Silava" izstrādāto aprēķina metodiku, kura tiek izmantota Latvijas nacionālajā ziņojumā par SEG izmešiem ZIZIM sektorā (*Information on LULUCF actions in Latvia*). PSM-DiD metode izmantota atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 4., 6. un 16. jautājumu. DiD metode izmantota atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 11., 12. un 14. jautājumu. Telpisko datu analīzes metode, izmantojot ĢIS programmatūru, veikta atbildes sagatavošanā uz novērtēšanas 7., 8. un 9. jautājumu.

Vairāku metožu izmantošanas gadījumā iegūto rezultātu analīzē izmantota triangulācija.

PSM-DiD metode tiek izmantota atbalsta tiešās ietekmes (ATT) noteikšanai uz saņēmējiem atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 4. jautājumu (rādītājs R2, kā arī papildu rezultāta rādītāji), 6. jautājumu (papildu rezultāta rādītājs) un 27. jautājumu (ietekmes rādītāji I01, I02 un I03, kā arī papildu ietekmes rādītāji).

Atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 4. jautājumu rezultāta rādītājs R2 (*Lauksaimnieciskā izlaide/GDV*) - saimniecību darba ražīgums), tiek interpretēts kā daļējs lauksaimnieciskā sektora konkurētspējas mērs. Tiek ņemti vērā tikai primārie (tieši MV 2A programmētie) ieguldījumi, jo sekundāro ieguldījumu (no citos mērķa virzienos programmētajiem pasākumiem) noteikšanai nepieciešamās saņēmēju izlases veidošanai pieejamo datu apjoms ir nepietiekams.

No SUDAT datubāzes tiek izveidotas atbalsta un kontroles grupas saņēmējiem un nesāņēmējiem. Šajās grupās tiek izvēlēti neatkarīgi mainīgie gadā pirms programmas (2014. gads) tiecības indeksa aprēķināšanai, kā arī tiek noteiktas vairāku nepieciešamo atkarīgo mainīgo vērtības gadā pirms (2014. gads) un pēc (2017. gads) programmas - lauksaimnieciskā izlaide, nodarbināto skaits, lauksaimnieciskā izlaide uz vienu

nodarbināto, bruto investīciju kopsumma, kopējie samaksātie nodokļi, bruto ienākumi un neto apgrozījuma (pārdošana) attiecība pret lauksaimniecisko izlaidi. Tiecības indeksa aprēķināšana primāri programmētajos pasākumos ar PROBIT regresiju norādīta pielikuma tabulā 1.

Saimniecību (mikro līmenī) visiem atkarīgajiem mainīgajiem tiek aprēķināta vidējā atbalsta ietekme uz atbalstīto (ATT) un neto ietekme (kombinējot aprēķinātos ATT efektus ar DiD metodi). Pēc neto ietekmes noteikšanas tiek aprēķināta neto ietekme makro līmenī programmas apgabalā (lauksaimniecības sektorā), ekstrapolējot iegūtos mikro līmeņa rezultātus. Atbalsta ietekmi sektora līmenī uz darba ražīgumu aprēķina, pareizinošot mikro līmeņa ietekmi ar atbalstu saņēmušo saimniecību īpatsvaru sektora saimniecību kopskaitā, ar darba ražīgumu sektorā 2013. gadā un ar nodarbināto skaitu vidēji vienā SUDAT datu paneļa atbalstītajā saimniecībā, šo rezultātu izdalot ar lauksaimniecisko izlaidi vidēji vienā SUDAT datu paneļa atbalstītajā saimniecībā. Atbalsta ietekmi sektora līmenī uz lauksaimniecisko izlaidi aprēķina, pareizinošot mikro līmeņa ietekmi ar atbalstu saņēmušo saimniecību īpatsvaru sektora saimniecību kopskaitā un ar lauksaimniecisko izlaidi sektorā 2013. gadā, šo rezultātu izdalot ar lauksaimniecisko izlaidi vidēji vienā SUDAT datu paneļa atbalstītajā saimniecībā. Atbalsta ietekmi sektora līmenī uz nodarbinātību aprēķina, pareizinošot mikro līmeņa ietekmi ar atbalstu saņēmušo saimniecību īpatsvaru sektora saimniecību kopskaitā un ar nodarbināto skaitu sektorā 2013. gadā, šo rezultātu izdalot ar nodarbināto skaitu vidēji vienā SUDAT datu paneļa atbalstītajā saimniecībā.

Atbalsta tiešās ietekmes novērtējums primāri programmētajos pasākumos ar PSM-DiD metodi uz darba ražīgumu, lauksaimniecisko izlaidi, nodarbinātību, bruto ienākumiem, neto apgrozījuma attiecību pret lauksaimniecisko izlaidi, neto ienākumiem primāri programmētajos pasākumos norādīts pielikuma tabulās 2 - 7.

Atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 6. jautājumu tiek izmantoti VID dati. No VID pieprasījuma datiem par pārtikas pārstrādes uzņēmumiem tika izveidotas atbalsta un kontroles grupas saņēmējiem un nesaņēmējiem. Šajās grupās tika izvēlēti 11 neatkarīgi mainīgie gadā pirms programmas (2014. gads) tiecības indeksa aprēķināšanai, kā arī tika noteiktas vairāku nepieciešamo atkarīgo mainīgo vērtības gadā pirms (2014. gads) un pēc (2017. gads) programmas - neto apgrozījums, nodarbināto skaits, neto apgrozījums uz vienu nodarbināto (darba ražīgums). Atbalsta un kontroles grupās tika iekļauti attiecīgi 39 un 118 uzņēmumi. Tiecības indeksa aprēķināšana primāri programmētajos pasākumos ar PROBIT regresiju norādīta pielikuma tabulā 10. Uzņēmumu (mikro līmenī) visiem atkarīgajiem mainīgajiem tika aprēķināta vidējā atbalsta ietekme uz atbalstīto (ATT) un neto ietekme (kombinējot aprēķinātos ATT efektus ar DiD metodi). Pēc neto ietekmes noteikšanas tika aprēķināta neto ietekme makro līmenī programmas apgabalā (pārtikas pārstrādes sektorā), ekstrapolējot iegūtos mikro līmeņa rezultātus. Atbalsta ietekme sektora līmenī uz neto apgrozījumu aprēķināta, pareizinošot mikro līmeņa ietekmi ar atbalstu saņēmušo uzņēmumu skaitu. Atbalsta ietekme sektora līmenī uz darba ražīgumu aprēķināta, pareizinošot mikro līmeņa ietekmi ar atbalstu saņēmušo uzņēmumu īpatsvaru sektora uzņēmumu kopskaitā un ar atbalstītajos uzņēmumos nodarbināto skaita īpatsvaru pārstrādes sektorā nodarbināto kopskaitā. Atbalsta ietekme sektora līmenī uz nodarbinātību aprēķināta, pareizinošot mikro līmeņa ietekmi ar atbalstu saņēmušo uzņēmumu skaitu.

Atbalsta tiešās ietekmes novērtējums ar PSM-DiD metodi uz pārstrādes uzņēmumu apgrozījumu, darba ražīgumu un nodarbinātību norādīts pielikuma tabulās 11 - 13.

Atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 27. jautājumu tiek izmantoti SUDAT un Eurostat dati. No LAD datubāzes par saņēmējiem tiek izveidots saņēmēju saraksts ar

klientu numuriem un publiskā finansējuma apjomu programmas pasākumos. Atsevišķi tiek atzīmēti klienti, kuri saņēmuši atbalstu primārajos un sekundārajos pasākumos. Datubāze mikro līmeņa analīzei tiek veidota no pieejamajiem SUDAT datiem par periodu no 2013. gada līdz 2014. gadam, papildinot to ar LAD datiem par dalību LAP 2014-2020 pasākumos. Datu panelī tiek iekļautas 673 vienības ar 32 tiecības indeksa aprēķināšanai izvēlētajiem mainīgajiem 2014. gadā un pārējiem rezultāta un ietekmes rādītājus raksturojošajiem mainīgajiem 2013. gadā (bāzes gads), 2014. gadā (sākuma gads) un 2017. gadā (beigu gads). Atbalsta grupā tiek iekļautas vienības, kuras saņēmušas atbalstu prioritātēs P2 un P3. Kontroles grupā tiek iekļautas vienības, kuras nav saņēmušas atbalstu nevienā no programmas pasākumiem. Atbalsta grupā tiek iekļautas 378 vienības, bet kontroles grupā - 295 vienības.

Rādītāju I.01, I.02 un I03 aprēķināšana notiek, balstoties uz SUDAT mainīgajiem

$$AEI = \frac{SE135 + SE206 - SE275 - SE360 + SE600 - SE365}{SE010},$$

kur

AEI (I.01) = Lauksaimniecības uzņēmējdarbības ienākumi mikro līmenī;

SE135 = Izlaide augkopībā;

SE206 = Izlaide lopkopībā;

SE275 = Starppatēriņš;

SE360 = Nolietojums;

SE600 = Tekošo subsīdiju un nodokļu bilance;

SE365 = Ārējie faktori kopā;

SE010 = Kopējais darbaspēka ieguldījums PLE.

$$AFI = \frac{SE135 + SE206 - SE275 - SE360 + SE600}{SE010},$$

kur

AFI (I.02) = Lauksaimniecības faktoru ienākumi mikro līmenī;

SE135 = Izlaide augkopībā;

SE206 = Izlaide lopkopībā;

SE275 = Starppatēriņš;

SE360 = Nolietojums;

SE600 = Tekošo subsīdiju un nodokļu bilance;

SE010 = Kopējais darbaspēka ieguldījums PLE.

Rādītāja TFP (I.03) aprēķināšanai papildus SUDAT datiem nepieciešami arī Eurostat un CSP dati. Sākotnēji mikro līmenī tiek iegūti dati par izlaidi (3 mainīgie):

SE135 = Izlaide augkopībā (EUR);

SE206 = Izlaide lopkopībā (EUR);

SE256 = Pārējā izlaide (EUR);

un ieguldītajiem resursiem (4 mainīgie):

SE010 = Darbaspēks (GDV);

SE025 = LIZ (ha);

SE275 = Apgrozāmie līdzekļi (EUR);

SE360 = Pamatlīdzekļi (nolietojums) (EUR).

Pēc tam Eurostat un CSP datubāzēs tiek iegūti dati par visu 7 mainīgo cenu indeksiem, kā arī darbaspēka un LIZ nominālajām cenām 2014. gadā un 2017. gadā

(2013 = 100). Nominālās cenas tiek pielāgotas, pareizinošas ar attiecīgo cenu indeksu, tādējādi iegūstot reālās vērtības. Pamatkapitāla cenas tiek pielāgotas, pareizinošas ar attiecīgo cenu indeksu, kuram pieskaitīts valdības ilgtermiņa obligāciju ienesīguma procents attiecīgajā gadā. Lai iegūtu izlaides grupas TFP indeksa svērto komponenti (skaitītājs), 3 izlaides mainīgo reālo vērtību summa tiek dalīta ar attiecīgo 2013. gada vērtību summu. Lai iegūtu izlaides grupas TFP indeksa svērto komponenti (saucējs), 4 resursu mainīgo reālo vērtību summa tiek dalīta ar attiecīgo 2013. gada vērtību summu. Izdalot iegūto skaitītāju ar saucēju, iegūst rādītāju TFP mikro līmenī.

Tiecības indeksa (varbūtībai saņemt programmas atbalstu) aprēķināšanai ar PROBIT regresiju tika izvēlēti 32 finansiālie un ekonomiskie lauksaimniecības uzņēmumus raksturojošie rādītāji (kovariāti). PROBIT regresijas rezultāti pielīdzināšanas indeksa aprēķināšanai atlasītajiem kovariātiem norādīti pielikuma tabulā 14. Atbalsta tiešās ietekmes novērtējums ar PSM-DiD metodi uz lauksaimniecības uzņēmējdarbības ienākumiem, kopējo faktoru produktivitāti lauksaimniecībā, kopējo izlaidi uz GDV, kopējo izlaidi uz zemes vienību, izmaksām pret kopējo izlaidi, neto pievienoto vērtību uz gada darba vienību, saimniecību ienākumiem uz ģimenes darba vienību norādīts pielikuma tabulās 15 - 22. Atbalsta pašvara efektu novērtējums ar PSM-DiD metodi norādīts pielikuma tabulā 23. Atbalsta sviras efekta novērtējums ar PSM-DiD metodi norādīts pielikuma tabulā 24.

Kvalitatīvās metodes

Kvalitatīvās metodes tiek izmantotas atbilžu sagatavošanā uz visiem novērtējuma jautājumiem. Tiek veikta dokumentu un tekstu kvalitatīvā analīze, interpretācijas metode, ekspertu metode un daļēji strukturētās intervijas.

Daļēji strukturētās intervijas

Intervijas veiktas ar maksājumu aģentūras - LAD, ZM, LLKC, NVO pārstāvjiem un galvenokārt tiek izvēlēta, lai iegūtu papildu informāciju atbildēm uz novērtējuma jautājumiem, kas tika izmantots ar dažādām metodēm iegūto rezultātu triangulācijai. Pirms intervijām izsūtīti jautājumi, kurus pēc tam izrunā ar institūciju pārstāvjiem.

VRG un šo teritoriju iedzīvotāju aptauja

Lai atbildētu uz 17. un 21. jautājumu, tika veiktas aptaujas gan VRG pārstāvju vidū par VLT darbu, gan ar VRG pārstāvju palīdzību iedzīvotāju aptauja par LEADER SVVA Stratēģiju ieviešanu.

Sinergiju novērtējums

Atbildes sagatavošanā uz novērtēšanas jautājumu par sinerģijām starp mērķa virzieniem, pasākumiem/apakšpasākumiem un prioritātēm tieši programmētajā mērķa virzienā tika ņemts vērā sekundārais ieguldījums no darbībām citos mērķa virzienos atbilstoši aprēķiniem, kuri veikti atbilžu sagatavošanā uz KNJ1-18. Kvantitatīvajā izvērtējumā tika noteikts atsevišķos mērķa virzienos programmēto darbību papildu ieguldījums kopējo un papildu rādītāju vērtībās citos mērķa virzienos. Sinergiju kvalitatīvais izvērtējums tika veikts, analizējot LAD uzskaites datus par atsevišķos mērķa virzienos, pasākumos un apakšpasākumos atbalstīto projektu ieguldījumu citos mērķa virzienos pamatojas uz Programmā paredzētajām papildu ieguldījuma saiknēm (Programmas 11.3. tabula). Sinergiju klātbūtne tika noteikta ar atbilstošu rezultātu

esamību kvantitatīvajā izvērtējumā vai atbilstošu projektu un nosacījumu esamību kvalitatīvajā izvērtējumā. Sinerģiju izvērtējums prioritāšu līmenī norādīts KNJ19.

2. ANALĪZES DAĻA (ATBILDES UZ JAUTĀJUMIEM)

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 01.

Kādā mērā Programma sekmējusi inovāciju, sadarbību un zināšanu bāzes attīstību lauku apvidos?

1. Pasākumu saraksts ar ieguldījumu MV 1A

Primāri programmētie pasākumi un apakšpasākumi:

Pasākums	Apakšpasākums	Projektu skaits (2014-2018)
M01	M01.1	11
	M01.2	27
	M01.3	0
M02	M02.1	3
M16	M16.1	5
	M16.2	11
	M16.3	0
Kopā		57

Citos MV programmētie pasākumi ar sekundārajiem ieguldījumiem MV 1A

MV 6B apakšpasākums M19.21 – 95 atbalstītajiem projektiem 1A atzīmēts kā galvenais sekundārā ieguldījuma MV.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji
Tika atbalstīti projekti, kas sekmē inovācijas, sadarbību un zināšanu bāzi lauku apvidos	T1: Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14., 15. un 35. panta pasākumu ietvaros veikto izdevumu procentuālā daļa no LAP 2014-2020 kopējiem izdevumiem (prioritārā joma 1A)
Saimniecību vadītāji/ uzņēmēji ir saņēmuši konsultācijas lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un pārtikas ražošanā.	O13 - Konsultēto atbalsta saņēmēju skaits

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

Dati par īstenotajiem/ apstiprinātajiem projektiem apkopoti no LAD.

Kvalitatīvās metodes:

Lai novērtētu pasākumos M01, M02 un M16 pieejamā mērķvērtību veidojošā publiskā finansējuma apguves iespējas, novērtējumā tika izmantotas daļēji strukturētās intervijas ar Programmas īstenošanā iesaistītajām pusēm ZM, LAD, LLKC.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Relatīvā vērtība	Datu un informācijas avots
Kopējie iznākuma rādītāji	O1 - Kopējie publiskā sektora izdevumi - M01, M02, M16, EUR	3 687 932		LAD
	O13 - Konsultēto atbalsta saņēmēju skaits	4 574		LAD
Kopējie rezultāta rādītāji	T1: Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14., 15. un 35. panta pasākumu ietvaros veikto izdevumu procentuālā daļa no LAP kopējiem izdevumiem (prioritārā joma 1A)		0,24% Kopā ar sekundāro ieguldījumu 0,34%	LAD

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

MV 1A mērķa rādītājā tiek uzskaitīts finansējums, kas atvēlēts horizontālās prioritātes P1 pasākumiem un tiek ieguldīts MV 2A (M01, M02, M16) un P4 (M01, M02) jomās. Savukārt MV 2A un P4 vajadzību rosināto zināšanu pārneses darbību rezultāti – MV 1A (konsultāciju saņēmēju skaits), MV 1B (sadarbības grupu skaits) un MV 1C (mācību dalībnieku skaits).

P1 pasākumos pabeigti ir tikai 2 mācību un 1 konsultāciju projekts, tomēr 2017. un 2018. gadā sekmīgi uzsāktie projekti rāda progresu uzraudzības un novērtēšanas rādītājos. Ievērojot prioritātes projektos noslēgto līgumu daudzgadu raksturu un līdzšinējo īstenošanas gaitu, var novērtēt projektos vēl neīstenoto potenciālu.

Atbalstītajos M01, M02 un M16 projektos par mācībām, demonstrējumiem un lauka dienām, konsultācijām, kā arī sadarbības aktivitātēm izmaksātais publiskais finansējums 3,69 milj. EUR apmērā (no kuriem 75% veido M01.1 izmaksātais) veido mērķvērtības rādītāja *T1: Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14., 15. un 35. panta pasākumu ietvaros veikto izdevumu procentuālā daļa no LAP kopējiem izdevumiem (prioritārā joma 1A)* vērtību 0,24%, kas ir tikai 8,1% no plānotās.

Kopā ar sekundāro ieguldījumu no M19.21 apakšpasākuma 95 projektiem MV 1A procentuālā daļa no programmas kopējiem izdevumiem ir 0,34%.

Mērķvērtību var palielināt ar šādu potenciālo ieguldījumu: 0,61% dotu šajā novērtējumā jau iekļauto projektu apstiprinātā, bet vēl neizmaksātā publiskā finansējuma daļa; 0,68% - apstiprināto vēl neuzsākto projektu publiskais finansējums, kā arī pozitīva lēmuma gadījumā vērtēšanā esošo sadarbības projektu potenciāls – 0,42%. Tomēr arī ar šiem projektiem tiešajā intervencē mērķvērtība būtu tikai 66% no sagaidāmās vērtības, un mērķi var sasniegt, ja sekmīgi īsteno uzsākto un izsludina jaunas projektu pieņemšanas kārtas.

M01 pasākumam paredzētais finansējums ir 0,8% no kopējā Programmas publiskā finansējuma. Pasākumā kopumā ir izmaksāti 22% no plānotā publiskā finansējuma, bet atsevišķie apakšpasākumi tiek īstenoti atšķirīgā pakāpē. Apakšpasākums M01.1 ir agrāk uzsākts un norit sekmīgi – ar 39% no plānotā finansējuma ir sasniegti 58% no plānotā mācību dalībnieku skaita. Apakšpasākums M01.2 uzsākts tikai 2018. gadā, un ir noslēgti 3-5 gadu projekti ar 5 demonstrējumu rīkotājiem un pirmajā gadā šajos 27 projektos ir izmaksāts finansējums par 9%, tomēr atsevišķos projektos sasniegta apguve arī līdz 20%. Apakšpasākumā M01.3. nav izmaksāto summu, bet ir apstiprināts liels divu gadu projekts par saimniecību un meža apmeklējumu nodrošināšanu. Pasākumā kopā apstiprinātais publiskais finansējums sasniedz 91% no plānotā apjoma, bet apakšpasākumā M01.1 plānotais apjoms ir pārsniegts par 21%. Apakšpasākumā M01.2 ir apstiprināti projekti par 83%, bet apakšpasākumā M01.3 – par 46% no plānotā finansējuma. Ir iespējams finanšu izlīdzinājums pasākuma ietvaros un 10% plānotā finansējuma atlikums jauniem projektiem.

M02 pasākumā ir izmaksāti tikai 4% no plānotā publiskā finansējuma, sniedzot 44% no plānotā konsultāciju saņēmēju skaita. Apstiprinātais finansējums ir puse no plānotā. Lielākais projekts, kas ir 96% no visa apstiprinātā publiskā finansējuma, lielā mērā noteiks pasākuma progresu. Līdz šim visbiežāk konsultācijas notikušas par savstarpējās atbilstības (SA) prasību ievērošanu lauksaimniecībā ūdens resursu jomā, dzīvnieku labturībā un par normatīvo regulējumu attiecībā uz augu aizsardzības līdzekļu lietošanu, bet meža zemes īpašniekiem un tiesiskajiem valdītājiem – par normatīvo regulējumu dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzībā. Šajos 3ursos katrā atsevišķi konsultāciju ilgums, saņēmēju skaits un publiskais finansējums ir 13-27% intervālā no kopējā rādītāja, bet 8 pārējos katrā atsevišķi - nepārsniedz 7%. Konsultāciju pakalpojumu sniedzēji (LLKC) intervijā izteica viedokli, ka pakalpojuma attīstību kavē ierobežojums, ka tēmas ārpus normatīvajos aktos paredzētajiem jautājumiem, piemēram, par uzņēmuma ekonomisko un vides rādītāju jautājumiem, var sniegt konsultāciju saņēmējiem, kuru saimnieciskās darbības apgrozījums pēdējā noslēgtajā gadā nepārsniedz 15 000 EUR. Konsultāciju kursu tēmas nav veidotas pēc aktuālā pieprasījuma izpētes, piemēram, ir interese par konsultācijām bioloģiskajā lauksaimniecībā, kas nav iekļauta tēmu sarakstā.

Administratīvais slogs saistībā ar konsultāciju pieteikšanu un uzraudzību no LAD puses, pakalpojuma sniedzēja uzskatā būtu mazināms. Ja sistēma būtu vienkāršāka, varētu piesaistīt un iesaistīt vairāk ekspertu konsultāciju sniegšanai. Otra liela problēma ir atbilstošas kvalifikācijas un pieredzes konsultantu trūkums. Trūkst speciālistu ar atbilstošu izglītību un pieredzi tieši lauksaimniecībā.

Īpaša nozīme sekmīgas pasākuma gaitas nodrošināšanai ir EIP grupu sadarbības apakšpasākumam M16.1, kur nosacījumi ir stingri, pieredzes maz un inovācija kā tāda ir liels izaicinājums. Ar inovāciju M16 pasākuma ietvaros apzīmē procesu vai darbību, kura rezultātā tiek radīts jauns produkts vai pakalpojums, tehnoloģija, metode un, kurā tiek iesaistīts pamatā valsts intelektuālais potenciāls, nodrošinot nepārtrauktu mijiedarbību visā procesa garumā, t.i., zinātne-pētniecība-ražošana-tirgus izpēte un gatavās produkcijas ražošana¹.

Apakšpasākumam raksturīga 2 posmu vērtēšana – pirmajā posmā vērtē sadarbības ideju, otrajā – sadarbības projektu. No pirmajās divās kārtās pieteiktajām idejām puse tika apstiprinātas un iesniegtas otrajā posmā kā 25 inovāciju projekti. No

¹ <https://www.zm.gov.lv/lauku-attistiba/statiskas-lapas/2014-2020-gada-planosanas-periods-/latvijas-lauku-attistibas-programma-2014-2020-gadam-?nid=2191#jump>

tiem 7 tika noraidīti finansējuma trūkuma dēļ (vēlāk 4 tika iesniegti atkārtoti), 10 vēl tiek vērtēti un 8 projekti tika apstiprināti. Darbības ir uzsāktas 5 projektos jeb EIP grupās, un sadarbība galvenokārt vērsta uz lauksaimniecības produktu ražošanu, mazāk uz pārstrādi.

Projektu ideju kvalitāti nosaka pieteicēju kapacitāte, kurā lielu lomu spēlē zināšanas un pieredze. Zinātnieku kapacitāte un zināšanas par nozares problēmām, kā arī uzņēmēju izpratne par risinājuma būtību ir svarīgs nosacījums projektu veiksmīgai ieviešanai. Intervijās ar EIP darba grupu projektu vērtēšanas komisijas locekļiem un ekspertiem tika uzsvērts, ka ideju apraksts ne vienmēr dod priekšstatu par projekta idejas novitāti un nozīmi nozares skatījumā. Idejas vairāk saistītas ar lokālu problēmu risināšanu. Apmēram 30% no ideju pieteikumiem, tiek vērtēti kā nozīmīgi nozarei. Zinātnieku kapacitāti ievērojami mazina pašreizējais valsts politika attiecībā pret pētniecību, un ņemot vērā lauksaimniecības specifiku un nepieciešamo pieredzes uzkrāšanas periodu. Birokrātiskais slogs projektu pieteicējiem, kas līdzīgs investīciju projektiem, neveicina iesaistīšanos un pagarina lēmuma pieņemšanu un projektu uzsākšanu. Vienkāršoto izmaksu piemērošana projektā var atvieglot procesu un veicināt projektu ieviešanu. Jāņem vērā, ka projekti, kas saistīti ar laukkopību jāuzsāk laicīgi, agrotehniskā procesa dēļ un kavēšanās var radīt negatīvas sekas (projektu vairs nevar uzsākt, ideja netiek ieviesta vispār). Neviennozīmīgi ir vērtējams kritērijs par sadarbības partnera skaitu projektā (jo lielāks skaits, jo vairāk punktu), jo katrā sektorā iesaistīto dalībnieku skaits nav vienāds. Līdz ar to kāds no sektoriem ar savu ideju var arī netikt atbalstīts.

Ar esošo potenciālu M16.1 apakšpasākumam atvēlētais finansējums var tikt pārsniegts, bet M16.2 apakšpasākumā sasniedz 35% un vēl tikai uzsāktajā M16.3 apakšpasākumā - 55%. Sadarbības grupu plānotais skaits var tikt sasniegts (par sadarbības grupām vairāk skat. 2.KNJ).

LEADER/SVVA apakšpasākumā M19.2 inovācijas tiek definētas katras VRG stratēģijā, piemērojot stratēģiju izstrādes metodisko vadlīniju ieteikumus savas teritorijas situācijai un nosakot arī inovatīvu projektu kritērijus. Projektu vērtēšanas laikā tiek piešķirti papildu punkti inovatīviem projektiem, ja tie tiek par tādiem atzīti vērtēšanas procesā. Kritēriju pakāpes visbiežāk veido teritorijas aspekts – vai projekta rezultāts būs inovatīvs pagasta vai novada, vai varbūt lielākā mērogā. Vērtēšanu par atbilstību stratēģijai veic katra VRG atšķirīgi.

Sekundārais ieguldījums MV 1A tiek gūts no 95 apakšpasākuma M19.2 uzņēmējdarbības projektiem jeb 16,2%, kuriem šis bija norādīts kā galvenais sekundārā ieguldījuma MV, bet vēl 165 inovatīvi projekti tika uzskaitīti ar galveno sekundāro ieguldījumu MV 6A un 6B. Projektu pieteikumu analīze rāda, ka inovācijas norit galvenokārt vietējā līmenī, tomēr ir projekti, kas uzskatāmi par inovatīviem arī reģiona līmenī. Inovācijas galvenokārt orientētas uz jaunu produktu un pakalpojumu īstenošanu vai jaunām metodēm, lai sasniegtu augstāku ražošanas vai pakalpojumu efektivitāti. Potenciāli inovatīvi ir arī daļa no projektiem, kas nav iesniegumos to atzīmējuši. Vairāk par to skat. 17.KNJ.

No citiem Programmas pasākumiem inovāciju projekti sagaidāmi tikai M04.2, kur tiem paredzēta papildu atbalsta intensitāte 10%, dota inovācijas definīcija un paredzēta kārtība, kādā tiek atzīta inovācijas atbilstība definīcijai. Šī pasākuma MK noteikumu izpratnē inovācija ir jauna produkta ieviešana ražošanā, kas veicina jaunas tirgus nišas izveidošanos, Latvijā līdz šim neražotu produktu ražošanas uzsākšana, zinātniskās, tehniskās vai citas jomas idejas izstrādes un tehnoloģijas ieviešana ražošanas procesā tirgū pieprasīta konkurētspējīga produkta ražošanai. Pašlaik īstenots viens tāds projekts griķu pārstrādē.

Atbalstītie projekti sniedz ieguldījumu Programmā noteiktās vajadzības par zināšanu līmeņa paaugstināšanu risināšanā.

6. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi

Kopumā prioritātes īstenošana norit samērā sekmīgi, ievērojot apstiprināto projektu kopējo finansējumu un pasākuma M16 vērtēšanā esošo projektu potenciālu.

Pasākumos atbalstītie projekti sekmē inovācijas, sadarbību un zināšanu bāzi lauku apvidos, lai gan ieguldījums sasniedz tikai 0,34% no LAP 2014-2020 plānotā publiskā finansējuma.

Saimniecību vadītāji/ uzņēmēji ir saņēmuši konsultācijas lauksaimniecībā un mežsaimniecībā (konsultēti ir 44% no paredzētā). Mācību dalībnieku skaits lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, pārtikas ražošanā un kooperācijā sasniedz 58% no paredzētā.

M02 pasākuma ieviešanai noteiktās administratīvās procedūras projektu ieviesējiem būtu vienkāršojamas. Trūkst atbilstoši kvalificētu konsultantu ar praktisko pieredzi, kas varētu sniegt vajadzīgās konsultācijas. Konsultāciju pakalpojuma attīstīšanu kavē ierobežotais tēmu loks, kā arī uzņēmējdarbības tēmai noteiktais atbalsta saņēmēja saimnieciskās darbības apgrozījuma sliekšnis.

Sadarbību sākušas 5 EIP grupas (M16.1) un 11 citas sadarbības grupas (M16.2). Interese no iesniedzēju puses ir, bet ideju projektos trūkst nozarei nozīmīgu problēmu risinājumu. Arī M16.1.un M16.2.pasākumos noteiktās administratīvās prasības, lai uzsāktu un ieviestu projektu, atbilst investīciju projektu nosacījumiem, ne inovatīvu projektu ieviešanai.

Ieteikumi

Turpmāk izvēlēties paredzēto konsultantu apmācības pasākumu, lai uzlabotu konsultāciju kvalitāti. (Pašlaik Regulas (ES) Nr. 1306/2013 15. panta 1. (c) punkts).

Projektiem, kas vērsti uz zināšanu attīstību, sadarbības un inovāciju jautājumiem, būtu jāpārdomā iespējas mazināt administratīvo slogu (zinot iepirkuma likuma ieviešanas procedūras ilgumu), inovatīvo projektu pieteicējiem piemērojot vienkāršotās izmaksas, lai nezaudētu laiku projektu uzsākšanai un piesaistītu vairāk interesentu.

M16.1 apakšpasākumā izvērtēt kārtā izsludinātā finansējuma apjomu, lai projekti netiktu noraidīti finanšu nepietiekamības dēļ, kas var atlikt projekta īstenošanu uz pārāk ilgu laiku.

Izskatīt iespēju M02 pasākumā paplašināt konsultāciju tēmu sarakstu un atbalsta saņēmēju loku, piem., saimniecības ar apgrozījumu līdz 70 000 EUR, piemērojot diferencētu atbalsta intensitāti.

Pārdomāt LAD izvirzītās administratīvās prasības projektu ieviesējiem M02 un M16 pasākumos (auditējamo vērtību pārbaudei), lai veicinātu mērķu sasniegšanu projektos, nepieciešamības gadījumā veicot grozījumus Ministru kabineta noteikumos.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 02.

Kādā mērā Programma stiprinājusi saikni starp lauksaimniecību, pārtikas ražošanu un mežsaimniecību, un pētniecību un inovāciju, tostarp, lai uzlabotu vides apsaimniekošanu un vides stāvokļa rādītājus?

1. Pasākumu saraksts ar ieguldījumu MV 1B

Primāri programmētie pasākumi un apakšpasākumi:

Pasākums	Apakšpasākums	2014-2018 projektu skaits
M16	M16.1	5
	M16.2	11
	M16.3	0
Kopā		16

Citos MV programmētie pasākumi ar sekundārajiem ieguldījumiem MV 1B

Nav paredzēti.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Izveidota ilgtermiņa sadarbība starp lauksaimniecības, pārtikas ražošanas un mežsaimniecības uzņēmumiem un pētniecības un inovāciju institūtiem	T2: Sadarbības pasākumā atbalstīto sadarbības darbību kopskaits (Regulas (ES) Nr. 1305/2013 35. pants) (grupas, tīkli/klasteri, pilotprojekti u. c.) (prioritārā joma 1B)	
Izveidotas EIP grupas	O16 - Atbalstīto EIP grupu skaits, atbalstīto EIP darbību skaits un partneru skaits un tips EIP grupās (grupu un darbību skaits)	
EIP grupās tikuši iesaistīti daudzveidīgi partneri	O16 - Atbalstīto EIP grupu skaits, atbalstīto EIP darbību skaits un partneru skaits un tips EIP grupās (partneru skaits un veids)	
EIP grupas uzsākušas inovatīvas darbības		Inovatīvo darbību sadalījums pēc veida un

		nozares atbalstītajos EIP grupu projektos
Radītas sadarbības grupas	O17 - Atbalstīto sadarbības darbību skaits (izņemot EIP)	
Uzsākta sadarbība dažādās nozarēs		Sadarbības darbību sadalījums pa nozarēm (izņemot EIP)
Sadarbības projekti dod ieguldījumu vides un klimata mērķos		Projektu skaits, kas paredz ieguldījumu vides un klimata mērķos

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

Mērķvērtības T2 sasniegšanas potenciāla novērtēšanai tika iegūti un apkopoti dati par visiem M16 pieteikumiem, kas ir apstiprināti (publiskais finansējums, projektu skaits) vai ir vērtēšanā (projektu skaits).

Kvalitatīvās metodes:

Lai novērtētu pasākumos pieejamā publiskā finansējuma apguves prognozes, novērtējumā tika izmantotas intervijas ar Programmas īstenošanā iesaistītajām pusēm ZM, LAD, LLKC.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Datu un informācijas avots
Kopējie iznākuma rādītāji	O16 - Atbalstīto EIP darba grupu, darbību un grupās iesaistīto partneru skaits (grupu un darbību skaits)	5	LAD
	O16 - Atbalstīto EIP darba grupu, darbību un grupās iesaistīto partneru skaits (partneru skaits un veids):		LAD
	Lauksaimnieki	21	
	NVO	2	
	MVU	3	
	Konsultanti	9	
	Pētniecības iestādes	12	
	Citi	1	
	O17 - Atbalstīto sadarbības darbību skaits (izņemot EIP)	11	

Kopējie rezultāta rādītāji	T2: Sadarbības pasākumā atbalstīto sadarbības darbību kopskaits (Regulas (ES) Nr. 1305/2013 35. pants) (grupas, tīkli/klasteri, pilotprojekti u. c.) (prioritārā joma 1B)	16	LAD
Papildu rezultāta rādītāji	Inovatīvo darbību sadalījums pēc veida un nozares atbalstītajos EIP grupu projektos:		LAD
	Lauksaimniecības produktu primārā ražošana	5	
	Lauksaimniecības produktu pārstrāde	3	
	Sadarbības darbību sadalījums pēc nozares (izņemot EIP)		LAD
	Lauksaimniecības produktu primārā ražošana	11	
	Lauksaimniecības produktu pārstrāde	9	
	Mežsaimniecība	1	
	Meža produktu pārstrāde	2	
	Projektu skaits, kas paredz ieguldījumu vides un klimata mērķos	15	LAD

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Sadarbības pasākumam (M16.) ir atvēlēti 1,5% no LAP 2014-2020 kopējā publiskā finansējuma. Pasākums ir salīdzinoši nesens uzsākts (2017. gada vidū), un izmaksātais publiskais finansējums veido vien 1,46% no paredzētā. Ir uzsākti projekti visos apakšpasākumos. Pašlaik pasākuma aktivitātes ir īstenošanas procesā un pabeigto projektu nav. Par pieteicēju pieaugušo aktivitāti liecina pieteikto projektu skaits apakšpasākumos M16.1 un M16.2, kur izmaksātais publiskais finansējums veido 1% un 2.8% no tiem paredzētā publiskā finansējuma. Apakšpasākumā M16.3, kas vērsts uz tūrisma pakalpojumu attīstību, vēl nav veiktas izmaksas, jo projekti tikai apstiprināti.

MV 1B sasniegtā mērķvērtība T2 - 16 sadarbības grupas - ir 25% no plānotās rādītāja vērtības. Apstiprināti ir vēl 27 grupu projekti, bet 37 grupu projekti vēl ir vērtēšanā. Tas rāda, ka ir potenciāls mērķa sasniegšanai.

M16 Pasākuma mērķis ir veicināt sadarbību lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un lauksaimniecības produktu pārstrādē, lai risinātu šo nozaru praktiskās vajadzības, dodot iespēju izstrādāt jaunus produktus, procesus, tehnoloģijas un metodes un ieviešot tās praksē. Kopumā M16.01 projekti ir vairāk vērsti uz zinātnes un prakses sasaisti (EIP grupas), M16.2 ir vērsts uz sadarbības sekmēšanu, kas var nebūt tieši saistībā ar zinātni, tomēr atbalsta pieredzes un jaunu risinājumu meklēšanu. Abi apakšpasākumi vērsti galvenokārt uz lauksaimniecības produktu ražošanu un pārstrādi, M16.2 - arī uz mežsaimniecību un pārstrādi. M16.3 ir vērsts uz sadarbību starp mazajiem komersantiem tūrisma jomā, veidojot kopējus projektus un mārketingu. EIP grupas iesaista lielu partneru skaitu - vidēji 10, citas sadarbības grupas - vidēji 5. EIP grupās

sadarbojas zinātniskās institūcijas, saimniecības un konsultanti, kas var veidot perspektīvā ciešāku saikni starp partneriem. EIP grupu partneri projektos pārstāv gan NVO (2), gan pētniecības iestādes (12), bet visvairāk ir lauku saimniecības (21). Partneru sastāvs vērtējams kā augsti profesionāls. To nodrošina gan iesaistītās pētniecības un konsultāciju institūcijas, gan projektu atlases 2 posmi, kas ļauj realizēt inovatīvas idejas. Lauku saimniecību pārstāvniecība liecina par iespējām realizēt zināšanu pārnesi. Ārpus EIP grupām apstiprinātie projekti attiecas uz lauksaimniecības produktu primāro ražošanu.

Intervijās ar ZM tika pausts viedoklis, ka projektu tehniskā un zinātniskā inovāciju kvalitāte nav pietiekoša. Nenotiek nozares vajadzību izvērtēšana, bieži trūkst jaunu ideju, projekti ir vairāk orientēti uz zinātnisko institūciju iestrādēm. Minētie apstākļi var ietekmēt ilglaicīgu sadarbības modeļu izveidi starp partneriem. Par to liecina arī noraidīto projektu lielais skaits. Arī izvērtēšanas laiks LAD ir ļoti ilgs, kas, ņemot vērā lauksaimniecības specifiku, rada problēmas pieteicējiem uzsākt darbu pie projekta īstenošanas. LAD skaidro to ar MK noteikumos noteiktajām vērtēšanas prasībām, lielo dalībnieku skaitu vienā projektā un datu pieprasījumiem no citām institūcijām.

Gandrīz visiem (15 no 16) sadarbības projektiem atzīmēts ieguldījums ar lauksaimniecību un mežsaimniecību saistītas ekosistēmas uzturēšanā vai kādā no klimata mērķu virzieniem, tomēr to sekundāro ieguldījumu šajās jomās vēl pārāgri noteikt.

Atbalstītie projekti šajā MV sniedz ieguldījumu arī Programmā identificētās vajadzības risināšanā saistībā ar inovatīvo produktu izstrādi.

6. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi

Pašlaik nav iespējams novērtēt kvalitatīvi ieguldījumu lauksaimniecības, pārtikas ražošanas, mežsaimniecības un pētniecību un inovāciju jomās, jo nav pabeigtu projektu pasākumā M16.1. Īstenoto projektu rezultātu nozīmība būs vērtējuma pēc projektu pabeigšanas. Indikatīvi, ņemot vērā dalībnieku skaitu sadarbības projektos un interesi par pasākumu, var pieņemt, ka projektu sekmīgas īstenošanas rezultātā veidosies ilgtermiņa sadarbība. Sadarbības projekti ir vērsti arī uz vides apsaimniekošanu un vides stāvokļa uzlabošanu.

Saiknes veidošana starp uzņēmējiem, kas pārstāv lauksaimniekus, pārtikas ražotājus, mežsaimniekus un pētniekus, lai izstrādātu inovatīvus produktus un tehnoloģiskos risinājumus, tostarp lai uzlabotu vides apsaimniekošanu un vides stāvokļa rādītājus, norit samērā sekmīgi.

Ieteikumi

Pievērst uzmanību M16.1 un M16.2 apakšpasākumiem, kur sniegums ir salīdzinoši neliels. Pasākums jāturpina, izsludinot jaunas projektu pieņemšanas kārtas.

Aicināt nozares pārstāvjus uz diskusiju par problēmu identificēšanu un prioritizēšanu katrā sektorā, lai M16.1. pasākuma ietvaros risinātu nozarei nozīmīgas problēmas.

Būtu vienkāršojami projektu vērtēšanas kritēriji zinātniskajiem un praktiskajiem projektiem, kas nav tieši attiecināmi uz investīciju projektu vērtēšanas procedūru. Rast iespēju piemērot vienkāršotās izmaksas.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 03.

Kādā mērā Programma rosinājusi mūžizglītību un profesionālo apmācību lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē?

1. Pasākumu saraksts ar ieguldījumu MV 1C

Primāri programmētie pasākumi un apakšpasākumi:

Apakšpasākums M01.1. – 11 projekti.

Pasākumi, kas programmēti citos MV un rada papildu ieguldījumu MV 1C

Nav paredzēti.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Palielinājies to lauku iedzīvotāju skaits, kas ir beiguši mūžizglītības un profesionālo mācību kursu lauksaimniecībā un mežsaimniecībā	T3: Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14. panta pasākuma ietvaros apmācīto dalībnieku kopskaits (prioritārā joma 1C)	
Pieaugušas zināšanas lauksaimniecības, mežsaimniecības un pārstrādes jomās	O12 - Mācībās iesaistīto dalībnieku skaits (sadalījumā pēc mērķa)	Mācību dalībnieku skaita īpatsvars sadalījumā pa MV mācību blokiem
		Mācību kursu skaits sadalījumā pa blokiem
Lauku saimniecību vadītāju skaits ar izglītību lauksaimniecībā pieaudzis	CCI 24 Lauku saimniecības vadītāju skaits ar izglītību lauksaimniecībā (%)	

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

Kopējais mērķa rādītājs T3 tiek iegūts no uzraudzības datubāzes, summējot iznākuma rādītāju O12 par visiem atbalstītajiem M01.1 mācību projektiem.

Papildu rezultāta rādītājs *Mācību dalībnieku skaita īpatsvars sadalījumā pa MV un mācību blokiem* tiek aprēķināts kā rādītāja O12 sadalījums: atbilstošos kursus beigušo dalībnieku skaita attiecība pret kopējo mācību dalībnieku skaitu. Iznākuma rādītāji un dati to sadalījumam tiek iegūti no LAD IS.

Kvalitatīvās metodes:

Lai novērtētu pasākumos pieejamā publiskā finansējuma apguves prognozes, novērtējumā tika izmantotas daļēji strukturētas intervijas ar Programmas īstenošanā iesaistītajām pusēm ZM, LAD, LLKC

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Relatīvā vērtība	Datu un informācijas avots
Kopējie iznākuma rādītāji	O12 - Mācībās iesaistīto dalībnieku skaits (sadalījumā pēc mērķa):			LAD
	2A	5749		
	P4	2354		
	O3 - Atbalstīto rīcību/darbību skaits	97		LAD
Kopējie rezultāta rādītāji	T3: Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14. panta pasākuma ietvaros apmācīto dalībnieku kopskaits (prioritārā joma 1C)	8103		LAD
Papildu rezultāta rādītāji	Mācību dalībnieku skaita īpatsvars sadalījumā pa MV, mācību blokiem %			LAD
	Lauksaimniecība		71	
	Pārtikas ražošana		10	
	Kooperācija		5	
	Mežsaimniecība		14	
	Mācību kursu skaits sadalījumā pēc mācību blokiem	461		LAD
	Kooperācija	21		
	Lauksaimniecība	324		
	Mežsaimniecība	68		
	Pārtikas ražošana	48		
Kopējais konteksta rādītājs	CCI 24 Lauku saimniecības vadītāju skaits ar izglītību lauksaimniecībā (%)	32 715	47%	CSP

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Programmā izvirzītā vajadzība paaugstināt zināšanu līmeni lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, pārtikas ražošanā nodarbinātajiem un citiem lauku uzņēmējiem tiek īstenota ar apakšpasākumā M01.1 veiktajām darbībām, kurām paredzēti 0,4% no Programmas kopējā finansējuma.

MV 1C mērķa rādītāja T3: Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14. panta pasākuma ietvaros apmācīto dalībnieku kopskaits (prioritārā joma 1C) vērtība ir 8108 mācību dalībnieki, kas ir 58% no sasniedzamās vērtības.

Par zināšanu pieaugumu lauksaimniecības, mežsaimniecība un pārstrādes jomās liecina *mācībās iesaistīto skaits*, kas pārsniedz 8000 un tematiski mācības ietver 4 galvenos blokus. Vislielākais kursu skaits ir lauksaimniecībā 70% un mežsaimniecībā 14%. Visrezultatīvākās kursu jomas ir tās, kas paredzētas divu Agrovīdes apakšpasākumu atbalsta nosacījumos: Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos (BDUZ) un Bioloģiskā lauksaimniecība (BLS) (zemes apsaimniekošanas kursi bija obligāts nosacījums, tikpat daudz apmeklēti bija arī uz tirgu vērstas bioloģiskās lauksaimniecības ražošanas kursi). Abās šajās jomās kopā ir notikuši 139 kursi, kurus sekmīgi nokārtojuši 2641 mācību dalībnieki. Tas attiecīgi veido 30% no kursu skaita un 33% no apmācīto skaita. Lopkopības tematika veido 17% no kursu skaita un 17% apmācīto skaita, dažādas meža tematikas attiecīgi 15% kursi un 13% apmācītie; augkopības, auglīkopības tematika attiecīgi 13% un 12%.

Mācību kursu klāsts ir daudzveidīgs, ir rīkoti 97 dažādi kursi. Kursu tematu un jomu izvēle ir vērtējama kā atbilstoša aktuālajām vajadzībām.

Lauku saimniecību vadītāju īpatsvars ar izglītību lauksaimniecībā (CCI 24) pastāvīgi palielinās un 2013.–2016. gadā pieaudzis no 42% līdz 47%, tas ir par 5 procentpunktiem. Tas gan notiek vienlaicīgi ar lauku saimniecību skaita samazinājumu šajā periodā par 15%, bet saimniecību vadītāju skaits ar izglītību lauksaimniecībā ir samazinājies tikai par 4%. Tas nozīmē, ka laukos paliek aizvien vairāk saimniekot tie, kam ir profesionālā izglītība lauksaimniecībā, kas ir pozitīvs efekts nozares attīstībai.

Pēc LLKC vērtējuma 2017. gadā bija jūtams pieprasījums īpaši pēc tiem mācību kursiem, kuru apguve nodrošina atbalsta maksājumu saņemšanu, piem., *Bioloģiskā lauksaimniecība* (pasākumam M11), kas pašlaik veido gandrīz trešdaļu no kursu un apmācīto skaita. Aptaujājot kursu apmeklētājus, secināms, ka tie ir vērtīgi, lai gan sākotnēji bijusi skepse par to nepieciešamību. Mācību kursu apmeklēšana sniedz ieguldījumu tālākā zināšanu pārnēsē un piemērošanā praksē.

Mācību kursa *Eiropas Savienības nozīmes zālāju biotopu vai sugu dzīvotņu apsaimniekošana* praktisko nodarbību laikā tiek sagatavots individuāls *Ilgtermiņa saimniecības zālāju apsaimniekošanas plāns*. Tas ietver ieteicamos un pieļaujamos apsaimniekošanas nosacījumus, saskaņā ar Dabas aizsardzības pārvaldes (DAP) ar Eiropas Savienības LIFE+ programmas atbalstu projekta Natura 2000 teritoriju nacionālā aizsardzības un apsaimniekošanas programma ietvaros izstrādātajām Vadlīnijām Eiropas Savienības aizsargājamo zālāju biotopu kopšanai un atjaunošanai „Dabisko pļavu un ganību apsaimniekošana un atjaunošana”. Vides apsaimniekošanas plāni saimniecību līmenī būtu tas, kas motivē izvērst obligāto apmācību ne tikai tiem, kas uzsākuši saimniekot, bet arī tiem, kas saimnieko ilgstoši.

LLKC, balstoties uz klientu aptaujām, atzīmē iespēju izvēlēties kursus un pieskaņot klienta vajadzībām, kur bija iekļauts liels praktisko nodarbību īpatsvars, iespējas pieredzes iegūšanai ārzemēs un kontaktiem starp kursu dalībniekiem. Šāds piedāvājums tika novērtēts atzinīgi no apmācīto puses.

6. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi

Programmas īstenošana sekmē mūžizglītību un profesionālo apmācību lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē, jo palielinājies to lauku iedzīvotāju skaits, kas ir beiguši mūžizglītības un profesionālo mācību kursus lauksaimniecībā un mežsaimniecībā.

Mācības notiek visos mācību blokos un 97 dažādosursos. Mācību kursu dalībnieki atzinīgi vērtē kursus piedāvātās iespējas un organizatorisko pusi.

Mācību tematika ir balstīta uz sākotnējo vajadzību novērtējumu, un Programmas īstenošanas laikā radušās vajadzības var netikt apmierinātas pilnā apjomā, ņemot vērā iepirkuma procedūras ieviešanas ilgumu.

Daļa mācību kursu tiek apmeklēta kā obligātie atbilstoši pasākuma nosacījumiem, un tie sniedz pozitīvu ieguldījumu zināšanu pārnēsē, paaugstinot to dalībnieku izpratni par nepieciešamajām darbībām, un tā rezultātā ir ieguvums gan saimniecībai, gan videi.

Ieteikumi

Apsvērt iespēju palielināt pasākumu skaitu, kuros dalība iespējama tikai saistībā ar atbilstošu mācību kursu nokārtošanu.

Vides un klimata prioritātēs ieteicams palielināt obligātās mācības, kuras tieši saistītas ar pasākuma aktivitātēm.

Paplašināt iespējas mācībās ieviest dažādu līmeņu kursus – iesācējiem, profesionāļiem u.tml.

Rast iespēju pēc vajadzību apzināšanas plašāk definēt mācību tematiku.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 04.

Kādā mērā Programma devusi ieguldījumu atbalstīto lauku saimniecību ekonomiskā snieguma uzlabošanā, restrukturizācijā un modernizācijā, tai skaitā caur to dalības tirgū palielināšanu un lauksaimniecisko diversifikāciju?

1. Pasākumu saraksts ar ieguldījumu MV 2A

Primāri programmētie pasākumi un apakšpasākumi:

Pasākums	Apakšpasākums	2014-2018 projektu skaits
M01	M01.1	11
	M01.2	13
M02	M02.1	1
M04	M04.1	3494
	M04.3	458
M06	M06.3	2104
M16	M16.1	5
	M16.2	11
Kopā		6097

Citos MV programmētie pasākumi ar sekundārajiem ieguldījumiem MV 2A

MV 3A: M04.2., M09.1.

MV 3B: M05., M17.

MV 4A: M13.

MV 5B: M04.1.

MV 5D: M04.1.

MV 6B: M07.2.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritērijs	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Lauksaimnieciskā izlaide uz GDV atbalstītajās lauku saimniecībās ir palielinājusies	R2-Izmaiņas lauksaimnieciskajā izlaidē uz GDV atbalstītajos projektos	
Saimniecības ir tikušas modernizētas un restrukturizētas	R1/T4 - lauku saimniecību % ar LAP atbalstu investīcijām restrukturizācijā un modernizācijā	Atbalstīto saimniecību ekonomiskā lieluma struktūra

Saimniecību ekonomiskais sniegums ir uzlabojies		Bruto saimniecību ienākumu izmaiņas Neto saimniecību ienākumu izmaiņas Bruto investīcijas pret lauksaimniecisko izlaidi
Saimniecību dalība tirgū ir palielinājusies		Neto apgrozījuma izmaiņas pret kopējo izlaidi

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

Atbildes sagatavošanai uz novērtēšanas jautājumu mikro līmenī tiek izmantota Tiecības Indeksa Pielīdzināšana kombinācijā ar Starpību Starpības metodi (PSM-DiD). Aprēķinu rezultāti apkopoti pielikuma 2.-5. un 8. tabulā.

Atbalsta ietekmi sektora līmenī aprēķina, koriģējot aprēķināto mikro līmeņa ietekmi ar vidējo saņemto publisko finansējumu uz vienu atbalsta saņēmēju (visi atbalsta saņēmēji / SUDAT pārstāvētās saimniecības) un pareizinot ar atbalsta saņēmēju kopskaitu (izņemot ietekmi uz darba ražīgumu, kur pārrēķins tiek veikts ņemot vērā GDV skaitu saņēmēju saimniecībās un visā lauksaimniecības sektorā).

Atbalstīto saimniecību ekonomiskā lieluma struktūra novērtēta, novērtējot katras atbalsta saņēmējas saimniecības orientējošo SI (sējumi, dzīvnieku skaits) 2016.gadā no LAD IS datiem. Kā salīdzinājuma mērs izmantots attiecīgās lieluma grupas īpatsvars kopējā LIZ platībā (CSP, 2016.g.).

Rādītājs *neto apgrozījuma izmaiņas pret kopējo izlaidi* ir aprēķināts, pārdošanas vērtību izsakot ar neto apgrozījumu un to attiecinot pret kopējo produkcijas vērtību. Tiek noteikta tīrā ietekme ar PSM-DiD (skat. pielikuma 6. tabula).

Rādītājs *bruto investīcijas pret lauksaimniecisko izlaidi ir aprēķināts*, attiecinot bruto investīciju kopsummā saimniecībās pret lauksaimniecisko izlaidi un salīdzinot šīs attiecības dinamiku pirms un pēc atbalsta. Tiek noteikta tīrā ietekme ar PSM-DiD (skat. pielikuma 7. tabula). Aprēķinot bruto investīciju attiecību pret lauksaimniecisko izlaidi, no SUDAT izlases iegūtais rādītājs (attiecība) tiek izmantots tiešā veidā.

Ņemot vērā atbalsta saņēmēju kopas atšķirības ar SUDAT datu paneļa saimniecībām (SUDAT pārstāvētas saimniecības sākot ar SI 4000 EUR un ir atšķirīgas proporcijas), ir izmantoti specifiski svāri (nodarbināto skaits un publiskā finansējuma summa). Tādējādi ir izdarīts pieņēmums, ka publiskā finansējuma atdeve visā atbalsta saņēmēju kopā ir bijusi līdzīga kā SUDAT izlasē.

Pieejamie SUDAT dati aptver periodu līdz 2017. gadam. Tādējādi par perioda beigu gadu tiek izvēlēts 2017. gads. Šī iemesla dēļ hipotētiski analizē atbalsta grupā tiek iekļautas tikai tās saimniecības, kuras atbalstu attiecīgajos mērķa virzienu pasākumos ir saņēmušas līdz 2017. gada beigām. Savukārt, lai atbalsta rezultātu un ietekmes novērtējumā ietvertu arī to atbalstu, kas izmaksāts 2018. gadā, makro līmeņa aprēķiniem tiek izmantots atbalsta saņēmēju kopskaits līdz 2018. g. beigām.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Īpatsvara vērtība	Aprēķinātā bruto vērtība	Aprēķinātā neto vērtība	Datu un informācijas avoti
Kopējie rezultāta rādītāji	R1/T4 - saimniecību procents ar LAP atbalstu investīcijām restrukturizācijā un modernizācijā (O4/CCI 17)		5.7%			LAD IS
	R2 - Lauksaimnieciskās izlaides izmaiņas atbalstītajās saimniecībās (skaitītājs) tūkst. EUR			163 314	167 592	SUDAT
	R2 – gada darba vienība GDV (saucējs)			-84	553	SUDAT
	R2 - Lauksaimnieciskās izlaides izmaiņas atbalstītajās saimniecībās/ GDV (skaitītājs / saucējs) EUR/GDV			406	70	SUDAT
Papildu rezultāta rādītāji	Bruto saimniecību ienākumu izmaiņas tūkst. EUR			135 005	135 878	SUDAT
	Neto saimniecību ienākumu izmaiņas tūkst. EUR			108 493	119 881	SUDAT
	Bruto investīcijas pret lauksaimniecisko izlaidi			1.44%	16.8%	SUDAT
	Neto apgrozījuma izmaiņas pret kopējo izlaidi			-5.75%	-1.73%	SUDAT
	CCI 14 Darba ražīgums lauksaimniecībā (bruto pievienotā vērtība bāzes cenās), EUR/GDV	5209 (2013.g. – 3069)				LEK (2017.)
Kopējie konteksta rādītāji	CCI 17 - Lauku saimniecību kopskaits	69900 (2013.g. 81800)				CSP (2016.)
	CCI 26 Lauksaimniecības uzņēmējdarbības ienākumi - Lauksaimnieku dzīves līmenis, EUR/GDV	6511 (2013.g. 4600)				LEK (2017.)

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Šis mērķa virziens ir viens no finanšu visietilpīgākajiem, jo tajā plānotais publiskais finansējums veido 31% no LAP 2014-2020 kopējā publiskā finansējuma. Līdz 2019. gada sākumam faktiski izmaksāti 235 milj. EUR jeb 48% no visam periodam plānotā. Galvenokārt atbalsts sniegts lauku saimniecību modernizācijas apakšpasākumā (M04.1.) kam izlietoti vairāk nekā 70% no kopējā MV 2A izlietotā publiskā finansējuma. Atbalstam meliorācijai (M04.3.) izlietoti 16,5% no faktiskajām izmaksām. Saimniecību restrukturizācijai (mazo saimniecību atbalsts) izlietoti salīdzinoši mazāk – 11,3% no kopējām izmaksām šajā MV. Neliela daļa atbalsta (1%) attiecas uz zināšanu pārnesi (M01.1, M01.2. un M02.1.), kā arī uz sadarbības pasākumiem (0,1%) (M16.1. un M16.2).

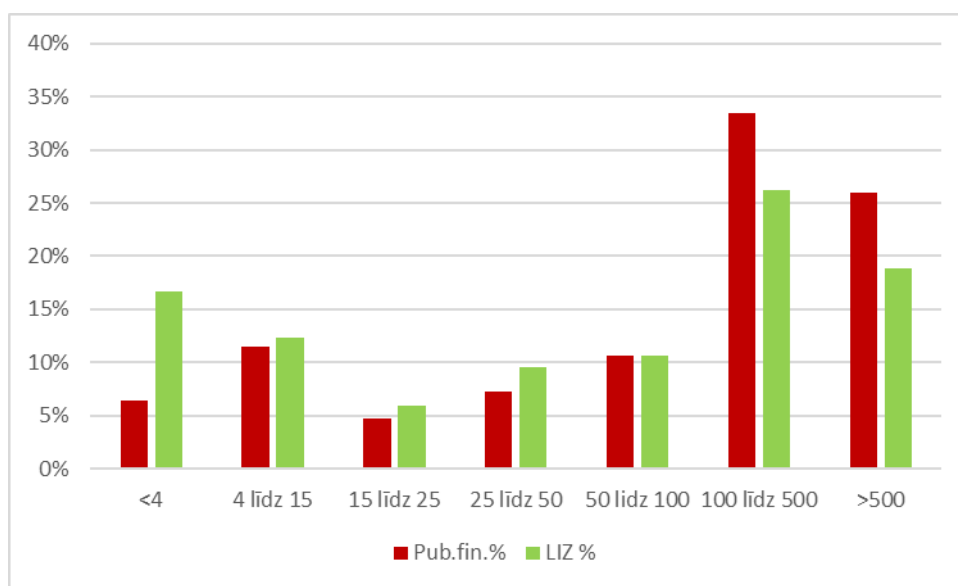
Lielāko daļu no zināšanu pārneses pasākumiem veido “Profesionālās izglītības un prasmju apguves pasākumi” (M01.1.), kas ir nozīmīgs ieguldījums 2A mērķa virzienā, sniedzot apmācības un konsultācijas. Pavisam uz šo MV attiecas 79 pabeigti apmācību kursi ar 5754 sekmīgi pabeigušiem dalībniekiem. Nozīmīgākais mācību bloks bija lauksaimniecība (64% dalībnieku kopskaita), taču nozīmīgs skaits dalībnieku bija arī mežsaimniecības, pārtikas ražošanas un kooperācijas mācību blokos. Kursu tematika ir izvēlēta kopumā atbilstoši lauksaimnieku vajadzībām. Lielākā interese ir par bioloģisko lauksaimniecību (ap 1000 dalībnieku), lai gan šī tēma ir vairāk saistīta ar vides aspektu.

Atbalstīto saimniecību īpatsvars un struktūra raksturo, kā saimniecības ir tikušas modernizētas un restrukturizētas. Kopumā LAP 2014-2020 atbalstu modernizācijai (M04.1.) ir saņēmušas 2588 saimniecības (kas veido 52% no plānotā atbalsta saņēmēju skaita visā periodā), meliorācijai (M04.3.) – 278, bet restrukturizācijai (M06.3.) – 2104 saimniecības (72,5% no plānotā). Pārējos pasākumos saņēmēju skaits nepārsniedz dažus desmitus. Pavisam uz MV 2A primāri programmētajos pasākumos (ieskaitot daļējas izmaksas) ir 4759 saņēmēju un 6097 projektu.

Attiecinot pret Programmā norādīto saimniecību kopskaitu (83 390), saimniecību īpatsvars ar atbalstu investīcijām restrukturizācijai un modernizācijai, veido 5,7% (R1/T4 rādītājs), bet uz faktisko saimniecību skaitu (2016.g.) – 6,8%. LAP 2014-2020 mērķa vērtība ir 4,95%, taču tajā ir iekļauts tikai atbalsts modernizācijai (M04.1). Kopumā šāds īpatsvars pret visu saimniecību skaitu ir zems, taču kopskaitā ir iekļautas arī pašpatēriņa saimniecības, kurām atbalsts netika paredzēts Tomēr, arī attiecinot pret to saimniecību skaitu, kuras savu produkciju pārdod (CSP 2016.g.), atbalstu modernizācijai saņēmušas tikai 6,9% no to skaita, bet mazo saimniecību atbalstu saņēmušas vien 8,3% no tām saimniecībām, kuras atbilstoši SI lielumam kvalificējas šī atbalsta saņemšanai (SI ir no 2000 līdz 15 000 EUR). Tas nozīmē, ka atbalsts aptvēris samērā nelielu daļu no mērķa grupas. Gan M04.1, gan M06.3. pasākumos ir samērā liels pretendentu īpatsvars, kas tika noraidīti finansējuma trūkuma dēļ, turklāt šis īpatsvars ir ļoti atšķirīgs dažādos reģionos. Šāda situācija prasa pārvērtēt atbalsta piešķiršanas kritērijus, jo atbalsta efektivitāte ir atkarīga no tā, vai atbalstītās saimniecības ir tieši tās, kurām sniegtais atbalsts ir būtisks to attīstības sekmēšanai, kā arī nozīme ir virzienam, kurā saimniecība tiek ar atbalsta palīdzību attīstīta.

Modernizācijā ir atbalstītas galvenokārt saimniecības ar LIZ platību virs 50 ha: šādas saimniecības realizējušas 85% no modernizācijas projektiem un tām izmaksāti 88% no publiskā finansējuma. Turpretī mazo saimniecību atbalsts (M06.3.) galvenokārt attiecas uz platībām līdz 30 ha. Kopumā MV 2A atbalsta sadalījumu pa saimniecību ekonomiskā lieluma (SI) grupām raksturo 4-1.attēls.

Kopumā 60% publiskā finansējuma ir izmantojušas saimniecības ar SI virs 100 tūkst. EUR, un vienīgi šajās grupās saņemtā publiskā finansējuma īpatsvars pārsniedz attiecīgās grupas īpatsvaru kopējā LIZ. Savukārt saimniecības ar SI zem 50 tūkst. EUR ir saņēmušas mazāk nekā to īpatsvars LIZ. Lai arī salīdzinot ar iepriekšējo periodu, ir palielinājusies mazo saimniecību daļa atbalsta kopsummā, joprojām proporcionāli lielāka daļa atbalsta modernizācijai un restrukturizācijai nokļūst lielajās saimniecībās. Par mazo saimniecību ievērojami nelabvēlīgāko situāciju liecina straujais saimniecību skaita samazinājums (par 15% līdz 2016. gadam), turklāt viss saimniecību skaita samazinājums ir SI grupās līdz 15 000 EUR. Šajā periodā nebija atbalsta, kas būtu vērsts uz pašpatēriņa saimniecību grupas konkurētspējas un dalības tirgū sekmēšanu. Neraugoties uz to, 85% no saimniecību kopskaita ir ar SI vērtību mazāk par 15 000 EUR, kas nozīmē, ka attiecīgais sektors joprojām ir nozīmīga lauku telpas sastāvdaļa.

4-1.attēls. Izmaksātā publiskā finansējuma MV 2A orientējošs dalījums SI grupās un salīdzinājums ar valstī esošās LIZ dalījumu SI grupās 2016.g. (SI, tūkst. EUR).

Avots: LAND aprēķini, izmantojot LAD IS, CSP

Saimniecības ir veikušas ieguldījumus modernizācijā galvenokārt laukkopības sektorā (57% ko kopējā publiskā finansējuma). Tas rada risku neproporcionālai viena sektora attīstībai. Turklāt, kā liecina iepriekš veiktie pētījumi, laukkopība rada ļoti maz darbavietu uz LIZ platību salīdzinājumā ar citiem specializācijas virzieniem. Piensaimniecībā ieguldīti 20% investīciju, citu ganāmo mājlopu audzēšanā 10%. Pārējās nozarēs ieguldījumi ir būtiski mazāki. Atbalsts M04.3 pasākumā galvenokārt vērsts uz meliorācijas sistēmu sakārtošanu, taču neliela daļa projektu attiecas arī uz lauksaimniecības infrastruktūras attīstību (laukumi pie ražošanas ēkām u.c.).

Lai novērtētu, kā veiktie ieguldījumi ir sekmējuši saimniecību ekonomiskā stāvokļa uzlabošanu, ir izvirzīti 3 sprieduma kritēriji un aprēķināts viens kopējais un 4 papildu rezultāta rādītāji. Situācija nozarē aprakstīta, izmantojot konteksta rādītājus. Aprēķinu rezultāti ievietoti rādītāju tabulā.

Saskaņā ar aprēķiniem, pozitīvo ietekmi veidoja izlaides palielinājums vidēji SUDAT saimniecībā gandrīz par 60 tūkst. EUR, kas ir 82% no to publiskā finansējuma. Kopumā šāda ietekme ir vērtējama kā vidēji liela atbalsta saņēmēju līmenī, taču neliela sektora līmenī. Tā kā programma turpinās, tādēļ līdz tās beigām ietekmei ir potenciāls palielināties.

Saimniecību ekonomiskā snieguma uzlabošanas raksturo rādītāji *Bruto un neto saimniecību ienākumu izmaiņas*. Aprēķini rāda, ka atbalsta ietekme uz ienākumiem atbalsta saņēmēju saimniecībās ir ļoti nozīmīga: novērtētais atbalsta rezultāts veido attiecīgi 33% (bruto) un 65% (neto) no atbalsta saņēmēju ienākumiem. Sektora līmenī aprēķinātās izmaiņas ir attiecīgi 136 un 120 milj. EUR, kas pārsniedz kopējo pieaugumu kopš Programmas uzsākšanas. Tas nozīmē, ka, provizoriski vērtējot, atbalstīto saimniecību un arī kopējie sektora ienākumi bez sniegtā atbalsta būtu samazinājušies. Tomēr papildu rādītājs *bruto investīcijas pret lauksaimniecisko izlaidi* indikatīvi liecina par atbalstīto investīciju salīdzinoši mazāku atdevi salīdzinot ar kontroles grupu, kas nozīmē, ka katrs nākamais atbalsts sniedz mazāku pozitīvo efektu kā iepriekšējais. Tomēr šī rādītāja vērtība nedod iespēju izdarīt secinājumus par dažādām atbalsta saņēmēju grupām, tādēļ tas vērtējams saistībā ar pārējiem atbalsta rezultātiem.

Konteksta rādītāji norāda, ka sektorā ir novērots nozīmīgs darba ražīguma, kā arī ienākumu uz vienu ģimenes darbaspēka vienību kāpums, 2017. gadā pret 2013.g. - attiecīgi par 70% un 41%. Tas nozīmē, ka LAP 2014-2020 MV 2A atbalsta rezultāts veido tikai nelielu daļu no kopējām rādītāju izmaiņām. Šie rādītāji gan neatsedz strukturālās atšķirības starp dažādām saimniecību grupām, kas būtu atsevišķas analīzes uzdevums.

Saimniecību dalības tirgū palielinājums, saskaņā ar vadlīnijām tiek vērtēts ar rādītāju *neto apgrozījuma izmaiņas pret kopējo izlaidi*. Tomēr visā atbalsta saņēmēju grupā šī rādītāja vērtība atbalsta tīrajā (neto) ietekmē samazinājusies par 1,73%. Tomēr, ņemot vērā, ka atbalsts dalības palielināšanai tirgū tika mērķēts M06.3. pasākumā mazo saimniecību attīstībai, tika atsevišķi aprēķināta rādītāja vērtība uz šī pasākuma atbalsta saņēmējiem. Izvērtējot SUDAT datu bāzē pieejamās saimniecības ar M06.3. atbalstu (24 saimniecības), konstatēts, ka neto apgrozījuma kāpums tajās ir 34%, kas ir vairāk nekā izlaides kāpums (26%). Līdz ar to neto apgrozījuma attiecība pret izlaidi ir palielinājusies par +6,3%. Papildus ir aprēķināts arī neto pievienotās vērtības palielinājums M06.3 atbalstu saņēmušajās saimniecībās. Tas ir ļoti augsts – kāpums par 99%. Šāds palielinājums panākts galvenokārt uz saimniekošanas efektivitātes pieauguma rēķina, jo saimniecību LIZ un liellopu vienību skaits ir palielinājušies tikai par 12%. Atbilstoši atbalsta mērķim, ir palielinājies arī atbalsta saņēmēju SI, kā rezultātā 33% no atbalsta saņēmējiem 3 gadu laikā ir pārgājuši uz augstāku SI grupu. Provizoriskie mazo saimniecību atbalsta (M06.3) rezultāti liecina, ka šajās saimniecībās atbalsts ir sekmējis ļoti nozīmīgu ekonomisko izaugsmi, kā arī ieiešanu tirgū.

Šajā MV ir ietvertas vairākas programmā iekļautās vajadzības, pirmām kārtām lauku saimniecību konkurētspējas veicināšana, kā arī meliorācijas sistēmu pārbūve.

6. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi

Atbalsts mērķa virzienā 2A ir nozīmīgi uzlabojis atbalstīto lauku saimniecību ekonomisko sniegumu (īpaši ienākumu ziņā), vienlaikus samazinot arī darbaspēka aizplūšanu no lauksaimniecības. Tomēr atsevišķu pasākumu un atbalsta saņēmēju grupu rezultāti ir atšķirīgi. Ko šī novērtējuma metodika ļauj konstatēt tikai daļēji.

Modernizācijas atbalstu (M04.1.) lielākā mērā izmantoja lielās saimniecības (ar SI virs 100 tūkst. EUR), bet uzņēmējdarbības sākšanas atbalstu mazajām saimniecībām – mazās (ar SI 2-15 tūkst. EUR). Atbalsts (M04.3) devis nozīmīgu ieguldījumu meliorācijas sistēmu pārbūvē, galvenokārt lielajās saimniecībās.

Atbalstu saņēmušo saimniecību īpatsvars sektorā ir neliels (5.7% kopumā, t.sk. 3.0% modernizācijai no skaita pirms programmas), vairāk koncentrējoties lielo

saimniecību grupā. Tādējādi var vērtēt, ka atbalsts nepietiekamā mērā sekmējis mazo un vidējo saimniecību konkurētspēju.

Investīciju atbalsts tika savstarpēji papildināts ar atbalstu zināšanu papildināšanai konsultāciju un apmācību veidā, kas indikatīvi sekmējis mērķu sasniegšanu. Tomēr sniegtā atbalsta zināšanu papildināšanai atdevē šajā novērtējuma stadijā nav kvantitatīvi novērtējama.

Lielākā daļa atbalsta modernizācijai attiecas uz laukkopības specializāciju, kas rada resursu koncentrācijas risku šajā specializācijā. Turklāt visi galvenie atbalstītie specializācijas virzieni ir lielā mērā saistīti ar primāro lauksaimniecības produktu eksportu, kas nav labvēlīgi no pievienotās vērtības radīšanas viedokļa.

Atbalstu nesaņēmušo saimniecību vājie rezultāti norāda uz tendenci, ka atbalstu galvenokārt saņem ekonomiski spēcīgākās saimniecības, kuras spēj nodrošināt līdzfinansējumu. Daļa no lauksaimniecības sektora joprojām uzrāda zemus rezultātus, bet atbalsts nav saņemts. Tas galvenokārt attiecas uz mazajām un vidējām saimniecībām, bet atsevišķos gadījumos arī uz lielajām.

Pasākumā mazo saimniecību atbalstam (M06.3.) pasākuma dalībnieku indikatīvi sasniegtie rezultāti liecina, ka pasākums sasniedz mērķus, bet ierobežotā finansējuma dēļ atbalsts bija pieejams tikai nelielai daļai no saimniecībām, kurām tas būtu nepieciešams dzīvotspējas sekmēšanai.

Ieteikumi

Lielākas daļas modernizācijas atbalsta novirzīšana uz mazajām un vidējām saimniecībām varētu pozitīvi ietekmēt šo saimniecību dalību tirgū, konkurētspējas pieaugumu, kā arī lauksaimniecības dažādošanu.

Lai novērstu pārliekas resursu koncentrācijas risku vienā vai divās galvenajās specializācijās, izskatāma iespēja investīciju projektu atlases kritērijos palielināt punktu skaitu, ja tiek attīstītas citas nozares papildus galvenajām specializācijas nozarēm.

Ieteicams veicināt atbalsta iespējas tajos pasākumos, kuri vērsti uz saimnieciskās darbības dažādošanu.

Ieteicams palielināt finansējumu M06.3. pasākumā mazo/vidējo saimniecību atbalstam, jo pasākums sniedz labus rezultātus un spēj dot ieguldījumu visa lauksaimniecības sektora konkurētspējas uzlabošanā, un tam ir arī pieprasījums no šo saimniecību puses.

Atbalsts lauksaimniecības attīstībai, īpaši lielajās saimniecībās, būtu saistāms ar lauku attīstību (kas ietver labi apmaksātu darbavietu radīšanu laukos), kā arī vērtības pievienošanu lauksaimniecības produktiem.

Lietderīgi veikt papildu izpēti par iespējām sekmēt privātā līdzfinansējuma piesaisti tajās saimniecībās, kurām trūkst pašu resursu un ir grūtības to piesaistīt. Tas, iespēju robežās, darītu pieejamu atbalstu modernizācijai arī tajās saimniecībās, kurām šo iemeslu dēļ nav bijusi iespēja to izmantot, bet ir potenciāls to veikt.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 05.

Kādā mērā Programma devusi ieguldījumu atbilstīgi kvalificētu lauksaimnieku ienākšanai lauksaimniecības nozarē un jo īpaši paaudžu nomainībai?

1. Pasākumu saraksts ar ieguldījumu MV 2B

Primāri programmētie pasākumi un apakšpasākumi:

Mērķa virzienā primāri programmēts ir pasākuma M06. *Lauku saimniecību un uzņēmējdarbības attīstība* apakšpasākums M06.1. *uzņēmējdarbības sākšanas atbalsts jauniem lauksaimniekiem*, kur līdz 2018. gada beigām izmaksas veiktas 297 projektos.

Citos mērķa virzienos programmētie pasākumi ar sekundāro ieguldījumu MV 2B:

MV 2A: M06.3.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Atbilstīgi kvalificēti lauksaimnieki ir ienākuši lauksaimniecības nozarē	R3/T5: procentuālais daudzums lauku saimniecību ar LAP atbalstītu darījumdarbības attīstības plānu/ieguldījumiem gados jauniem lauksaimniekiem (prioritārā joma 2B)	
Palielinājies kvalificētu jauno lauksaimnieku īpatsvars nozarē		Jauno lauksaimnieku īpatsvars lauksaimniecības sektorā ar adekvātām prasmēm

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

Atbilstošo rādītāju iegūšanai ir izmantotas LAD un CSP datu bāzes, kā arī 2016. gada lauku saimniecību struktūras apsekojuma atsevišķi pieprasītā informācija. Vispārējā rādītāja un papildu rādītāju sākotnējās vērtības tiek iegūtas no LAD datubāzes, pēc tam aprēķinot to īpatsvaru saimniecību kopskaitā. Iegūtie rezultāti tiek triangulēti ar informāciju, kura iegūta no attiecīgā pasākuma dalībniekiem.

Kvalitatīvās metodes:

Veiktas daļēji strukturētās intervijas ar mērķa grupas pārstāvjiem, lai noskaidrotu vērtējumu par līdzšinējā atbalsta lietderību, pasākuma piemērošanas pozitīvajiem un negatīvajiem aspektiem, kā arī jauno lauksaimnieku potenciālo interesi un vajadzībām.

Problēmas aprakstītās metodes pielietošanā un to risinājumi

Problēmas saistītas ar datu pieejamību CSP datu bāzē par jauno lauksaimnieku ar adekvātām prasmēm skaitu. Problēma risināta, izmantojot pieejamos 2016. gada struktūras apsekojuma datus un veikti aprēķini, kā arī izmantoti atsevišķu aptauju dati.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Relatīvā vērtība	Datu un informācijas avots
Kopējie rezultāta rādītāji	R3/T5: procentuālais daudzums lauku saimniecību ar LAP atbalstītu darījumdarbības attīstības plānu/ieguldījumiem gados jaunajiem lauksaimniekiem		0.42%	LAD
Papildu rezultāta rādītāji	Jauno lauksaimnieku ar adekvātām prasmēm īpatsvars lauksaimniecības sektorā		2.5%	CSP
Kopējie konteksta rādītāji	CCI 17 - Lauku saimniecību kopskaits (2016)	69 900		CSP
	CCI 22 - Saimniecības darbaspēks pastāvīgais, kopā (2016) nodarbinātie; t.p. kopā gada darba vienības	159 700 75 100		CSP
	CCI 23 - Lauku saimniecības vadītāju vecuma struktūra, īpatsvara attiecība (< 35 g.v.) / (>= 55 g.v.) (2016)	0.12		CSP
	CCI 24 - Lauku saimniecības vadītāju lauksaimnieciskā izglītība (pamata un pilna), īpatsvars kopā, % (un vecumā <35 g.) (2016)	47 (38.4)		CSP

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Līdz 2019. gada sākumam sasniegtā mērķvērtība (R3/T5) ir 0,42% no lauku saimniecību kopskaita 2016. gadā. M06.1. apakšpasākumā ievieš 297 projektus jeb 75% no programmas periodā plānotā apjoma. Atbalsts tiek realizēts grantu veidā ar publisko finansējumu 40 000 EUR katram saņēmējam. Ievērojot, ka projektu pieņemšana apakšpasākumā M06.1. tika uzsākta 2015. gada beigās, un katrs no šiem projektiem ilgst vismaz 2 gadus, pirmie projekti ir pabeigti tikai 2018. gadā. Pabeigto projektu skaits ziņojuma sagatavošanas laikā ir neliels – 21 projekti. Apstiprināto projektu kopējais publiskais finansējums ir 11,9 milj. EUR jeb 75% no plānotā. Pilnā apjomā publiskā finansējuma izmaksa ir veikta 22 projektiem, bet lielākajai daļai projektu ir izmaksāti 80% no publiskā finansējuma (pārējais saskaņā ar nosacījumiem tiek izmaksāts pēc projekta pabeigšanas). Tas nozīmē, ka lielākā daļa publiskā finansējuma ir iztērēta, un atlikušajā programmas darbības laikā pasākumu iespējams realizēt tikai nelielā apmērā (ja netiks veikta finanšu pārdale).

Pasākums ir bijis ļoti pieprasīts, tādēļ arī veiktais finansējuma palielinājums nav pietiekams, lai apmierinātu pieprasījumu. Noraidīto atbalsta pieteikumu īpatsvars veido 38,5% no kopskaita. Noraidīto projektu īpatsvars ir atšķirīgs dažādos reģionos, kas liecina ka jauno lauksaimnieku interese par pasākumu bijusi atšķirīga. Līdzšinējās divās

kārtās vienīgi Zemgales un Ziemeļaustrumu reģionālajās pārvaldēs ir bijis pietiekams finansējums attiecībā pret kvalificējušos projektu skaitu.

Programmā ir norādīta sekundārā ietekme uz MV 2B no pasākuma M06 (2A) apakšpasākuma M06.3, kur iespējami gados jauni atbalsta saņēmēji. Tomēr jāatzīmē, ka prasības atbalsta saņēmēju kvalifikācijai apakšpasākumā M06.3 ir zemākas un arī ražošanas apjoma sliekšnis ir zem tām prasībām, kas izvirzītas MV 2B mērķvērtībā ieskaitītajiem. Tādēļ pie pašreizējiem nosacījumiem attiecīgā ietekme nav atbilstoši novērtējama.

Lai arī uz šo MV nav plānota ietekme no M04 pasākuma, tomēr M04.1 ietvaros jaunajiem lauksaimniekiem tiek sniegta papildu atbalsta intensitāte (10-20% apmērā) būvniecības vai ilggadīgo stādījumu ierīkošanas gadījumā. Pieejamie dati uzrāda salīdzinoši augstu īpatsvaru (34%) starp atbalsta saņēmējiem M04.1 apakšpasākumā, kas ir jaunāki par 40 gadiem. Tas nozīmē, ka jaunie lauksaimnieki ir ievērojami aktīvāki atbalsta izmantošanā un ieguldījums 2B mērķu sasniegšanā tiek veikts arī ar M04 pasākumu. Jāpiebilst, ka vairāk nekā 60% no M04.1. atbalsta saņēmējiem līdz 40 gadu vecumam ir augstākā izglītība vai profesionālā vidējā (vidējā speciālā) izglītība lauksaimniecībā.

Atbalstītie projekti attiecas uz dažādām lauksaimniecības nozarēm, dominē lopkopība (gaļas un piena liellopu audzēšana). Darījumdarbības izpildes pārskats pieejams par 25 atbalsta saņēmējiem. Atbilstoši pārskatu datiem atbalsts ir sekmējis būtisku ekonomisko rādītāju uzlabošanu atbalstītajās saimniecībās. Darījumdarbības plānos nospraustie mērķi pārskata periodā ir īstenoti gandrīz pilnībā (par 96%), un sasniegtais SI un neto apgrozījuma pieaugums ievērojami pārsniedzis plānoto. Atbalsta saņēmēju neto apgrozījums, salīdzinot ar gadu pirms projekta, palielinājies 2 reizes, sasniedzot 36,6 tūkst. EUR vidēji saimniecībā, savukārt SI sasniedz vidēji 50 tūkst. EUR, kas atbilst vidēji lielas saimniecības līmenim. Tas liecina, ka attiecīgās saimniecības kopumā ir sasniegušas konkurētspējīgus ražošanas apjomus. Nozīmīgi, ka šajā pasākumā atbalstu var saņemt tieši vidēja lieluma saimniecības (ar SI lielumu no 15 000 līdz 70 000 EUR), jo tām ir grūtāk nodrošināt līdzfinansējumu M04.1 pasākumā nekā saimniecībām ar lielāku SI vērtību. Savukārt tām saimniecībām, kuru SI nenasniedz 15 000 EUR, būtu vispirms jāsasniedz šāda līmeņa ražošanas apjoms, izmantojot citus atbalsta pasākumus, lai varētu pretendēt uz jauno lauksaimnieku atbalstu.

No intervijām ar pasākuma dalībnieku pārstāvjiem secināts, ka jauno lauksaimnieku atbalsts sniedzis nozīmīgu attīstības stimulu tiem, kuri to ir saņēmuši, tomēr kopējie atvēlētie līdzekļi ir par mazu, lai apmierinātu vajadzības un pieprasījumu. Nelielais atvēlētais finansējuma apmērs pasākumā ir uzskatāms par vienu no faktoriem, kas kavē jaunos lauksaimniekus pieteikties uz atbalstu. Lauksaimniekiem ir svarīgi, lai pieteikšanās kārtas ir katru gadu, ar iepriekš zināmiem nosacījumiem, lai varētu plānot saimniecību tālāku attīstību. Jaunie lauksaimnieki atrodas dažādos starta pozīcijās – tie, kuri pārņem sekmīgi darbojošās esošās saimniecības, atrodas daudz labvēlīgākos apstākļos, un tiem ir mazāka vajadzība izmantot tieši šādu atbalstu. Savukārt tas noteikti nepieciešams tiem, kuri pārņem mazās saimniecības vai uzsāk lauksaimniecisko darbību. Tādēļ maksimālā lieluma ierobežojums saimniecībām, kuras darbojas ar SI 70 000 EUR ir pamatots. Kā pozitīvu aspektu pasākuma dalībnieki novērtē iespēju iegādāties lietotu tehniku, jo tādējādi tiek būtiski samazināti izdevumi.

Citi LAP 2014-2020 pasākumi nav tikuši mērķēti uz jaunajiem lauksaimniekiem. Tādēļ mērķa sekmīgākai sasniegšanai būtu nepieciešams sniegt prioritāti atbalsta saņemšanai jaunajiem lauksaimniekiem arī citos LAP 2014-2020 pasākumos, it īpaši modernizācijā (ar papildus atbalsta intensitāti), kā arī mazo saimniecību atbalstam (piešķirot papildu punktus atlases kritērijos). Tas palīdzētu tiem jaunajiem

lauksaimniekiem, kuri vēlas attīstīt tādu saimniecību, kas nav sasniegusi nepieciešamo SI lieluma sliekšni – 15 000 EUR. Tas ir nozīmīgi, īpaši ņemot vērā lielo skaitu mazo saimniecību Latvijā un paaudžu nomaīnai laukos.

Lauku saimniecību struktūrapsekojuma jaunāko datu (par 2016. g.) analīze liecina, ka Latvijā joprojām ir zems jauno lauksaimnieku – saimniecību vadītāju īpatsvars. Saimniecību vadītāji vecumā līdz 35 gadiem ir 6,7% no kopējā saimniecību vadītāju skaita, un šim īpatsvaram ir tendence samazināties. Jaunāku par 35 gadiem saimniecības vadītāju skaits ir 12% no vadītāju skaita vecumā virs 55 gadiem. Turklāt lauksaimnieciskās izglītības līmenis jauno vadītāju vidū ir zemāks nekā kopumā (ar lauksaimniecisko izglītību ir 47% no visiem saimniecību vadītājiem, bet no jaunajiem līdz 35 gadu vecumam - 38%). Tādējādi ir aprēķināts, ka jauno lauksaimnieku (līdz 35 gadu vecumam) ar adekvātām prasmēm īpatsvars lauksaimniecības sektorā veido tikai 2,5%. Tas norāda, ka pašreizējā situācija paaudžu maiņas ziņā ir nepietiekama, un ir vajadzība intensificēt paaudžu maiņu nozarē, kā arī sekmēt lauksaimnieciskās izglītības apguvi.

Projekti, kas ieviesti šajā MV, palīdz risināt Programmas vajadzību saistībā ar paaudžu maiņas nodrošināšanu lauksaimniecībā.

6. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi

Atbalsts, kas sniegts MV 2B, ir sekmējis nozīmīgu ekonomisko izaugsmi atbalstītajās saimniecībās, kas pārsniedz darījumdarbības plānos paredzēto. Tomēr atbalstīto saimniecību skaits ir niecīgs attiecībā pret saimniecību kopskaitu, tādēļ primāri sniegtajam atbalstam ir nepietiekama ietekme uz paaudžu maiņu lauksaimniecībā.

Līdz 2018. gada beigām pasākumā M06.1 rezervēti 75% publiskā finansējuma, līdz ar to atlikušajā programmas posmā ar esošo finansējumu var atbalstīt tikai nelielu skaitu jauno lauksaimnieku, lai arī pieprasījums šajā pasākumā pārsniedz piedāvājumu.

Lielākā daļa no citiem atbalsta pasākumiem nav bijuši mērķēti uz jauno lauksaimnieku atbalstu, izņemot M04.1, kur nozīmīga daļa atbalsta saņēmēju ir līdz 40 gadu vecumam, tādējādi sniedzot papildu ieguldījumu MV 2B mērķos.

Ieteikumi

Plānojot nākamā perioda atbalsta pasākumus, turpināt līdzīga veida atbalstu jaunajiem lauksaimniekiem, ieplānojot aptuveni 700 saimniecību atbalstu (ņemot vērā gan vajadzību, gan arī interesi par šādu pasākumu). Varētu paredzēt pieteikumu kārtas katru gadu, ar līdzīgiem nosacījumiem kā šajā periodā.

Sekmēt jauno lauksaimnieku iesaistīšanos citu MV pasākumos, kuri saistīti ar lauksaimniecības attīstību, nosakot nozīmīgākas priekšrocības gan atbalsta saņemšanas kritērijos, gan atbalsta intensitātē līdzīgi noteiktajai papildus atbalsta intensitātei M04.1. Īpaši nozīmīgi būtu noteikt prioritāti jaunajiem lauksaimniekiem atbalsta saņemšanai mazo saimniecību attīstībai, lai tādējādi izveidotu komerciālu saimniecību.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 06.

Kādā mērā Programma ir devusi ieguldījumu atbalstīto primāro ražotāju konkurētspējas uzlabošanā ar to labāku integrēšanu lauksaimniecības – pārtikas ķēdē, izmantojot kvalitātes shēmas, piešķirot papildu vērtību lauksaimniecības produktiem, veicinot noietu vietējos tirgos un izmantojot īsās piegādes ķēdes, ražotāju grupas un starpnozaru organizācijas?

1. Pasākumu saraksts ar ieguldījumu MV 3A

Primāri programmētie pasākumi un apakšpasākumi:

Pasākums	Apakšpasākums	Projektu skaits (2014-2018)
M04	M04.2	208
M09	M09.1	3
Kopā		211

Citos MV programmētie pasākumi ar sekundārajiem ieguldījumiem MV 3A

MV 5B: M04.2.

MV 5D: M04.2.

MV 6B: M19.2.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Primāro ražotāju iesaistīšanās ir palielinājusies	R4/T6 - atbalstu dalībai kvalitātes shēmās, vietējos tirgos un īsajās piegādes ķēdēs un ražotāju grupās/organizācijās saņēmušo saimniecību %	
Lauksaimniecības produktu realizācija ir palielinājusies	-	Lauksaimnieciskās izlaides pieaugums
Lauksaimniecības produktu pārstrādes efektivitāte ir palielinājusies		Izmaiņas izlaidē uz nodarbināto atbalstītajos projektos

Avots: LAND

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

Kvantitatīvo rādītāju (atbalsta saņēmēju skaits un īpatsvars) iegūšanai ir izmantotas LAD un CSP datu bāzes, kā arī pieejamie provizorisksie dati par 2018. gadu.

Lauksaimnieciskās izlaides pieaugums atbalsta saņēmējiem ņemot vērā datu pieejamību un kopas specifiku tiek novērtēts, izmantojot LAD datus un salīdzināts ar kopējo tendenci nozarē.

Lauksaimniecības produktu pārstrādes efektivitātes novērtējumam mikro līmenī tiek izmantota Tiecības Indeksa Pielīdzināšana kombinācijā ar Starpību Starpības metodi (PSM-DiD).

No VID pieprasījuma datiem par pārtikas pārstrādes uzņēmumiem tiek izveidotas atbalsta un kontroles grupas saņēmējiem un nesaņēmējiem. Šajās grupās tiek izvēlēti 11 neatkarīgi mainīgie gadā pirms programmas (2014. gads) tiecības indeksa aprēķināšanai, kā arī tiek noteiktas vairāku nepieciešamo atkarīgo mainīgo vērtības gadā pirms (2014. gads) un pēc (2017. gads) programmas - neto apgrozījums, nodarbināto skaits, neto apgrozījums uz vienu nodarbināto (darba ražīgums). Atbalsta un kontroles grupās tiek iekļauti attiecīgi 39 un 118 uzņēmumi. Tiecības indeksa aprēķināšana primāri programmētajos pasākumos ar PROBIT regresiju norādīta pielikuma 1.tabulā.

Uzņēmumu (mikro līmenī) visiem atkarīgajiem mainīgajiem tiek aprēķināta vidējā atbalsta ietekme uz atbalstīto (ATT), un neto ietekme (kombinējot aprēķinātos ATT efektus ar DiD metodi). Aprēķinu rezultāti ir norādīti pielikuma 2., 3. un 4.tabulā.

Pēc neto ietekmes noteikšanas tiek aprēķināta neto ietekme makro līmenī programmas apgabalā (pārtikas pārstrādes sektorā), ekstrapolējot iegūtos mikro līmeņa rezultātus.

Atbalsta ietekmi sektora līmenī aprēķina, pareizinošot mikro līmeņa ietekmi ar atbalstu saņēmušo pārstrādes uzņēmumu skaitu (78), koriģējot ar vidējā nodarbināto skaita attiecību *visi pārskatus iesniegušie saņēmēji (bez zemnieku saimniecībām)/ pielīdzinātie saņēmēji*. Novērtējot ietekmi uz darba ražīgumu sektora līmenī, šādi iegūto starprezultātu izdala ar atbalstītajos uzņēmumos nodarbināto skaita īpatsvaru pārstrādes sektorā nodarbināto kopskaitā.

Problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Sakarā ar nelielo vienību skaitu datu panelī atbalstīto uzņēmumu līmenī nav iespējams sniegt pārlicinošu atbildi uz novērtēšanas jautājumu, pielietojot PSM-DiD metodi. Tādēļ papildu kvantitatīvo metožu pielietošana, veikta “pirms-pēc” salīdzināšana.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Īpatsvara vērtība	Aprēķinātā bruto vērtība	Aprēķinātā neto vērtība	Dati un informācijas avoti
Kopējie iznākuma rādītāji	O4 - atbalstīto saimniecību/uzņēmumu skaits	110				LAD
	O9 - atbalstīto saimniecību skaits ar dalību ražotāju grupās	362				LAD
Kopējie rezultāta rādītāji	R4/T6 - saimniecību % ar atbalstu dalībai kvalitātes shēmās, vietējos tirgos, īsajās piegādes ķēdēs,		0,52%			LAD

	ražotāju grupās/organizācijās					
Papildu rezultāta rādītāji	Lauksaimnieciskās izlaides pieaugums			28,3%	18,8%	LAD
	Izmaiņas izlaidē uz nodarbināto atbalstītajos projektos (EUR/nodarbināto)			6844	92	VID
Kopējie konteksta rādītāji	CCI 14 - Darba ražīgums lauksaimniecībā (bruto pievienotā vērtība bāzes cenās), EUR/GDV (2017.g.)	5209 (2013.g. - 3069)				LEK
	CCI 16 - Darba ražīgums pārstrādē (bruto pievienotā vērtība bāzes cenās uz 1 nodarbināto), EUR (2016)	19 419 (2012.- 2014.g.- 18 096)				

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Atvēlētais publiskais finansējums MV 3A ir 4,8% no LAP 2014-2020 kopējā publiskā finansējuma, kas ir ievērojami mazāk nekā lauksaimniecības konkurētspējai (31%). Tomēr izmantotā finansējuma īpatsvars šajā MV ir zemāks nekā citos 2. un 3. prioritātes virzienos. Uz ziņojuma sagatavošanas laiku ir izmaksāti 16,9 milj. EUR jeb 22% no plānotā visam periodam. Šajā MV primāri programmēti 2 pasākumi: *Atbalsts ieguldījumiem pārstrādē* (M04.2), kas aptver 208 projektus, kas ir 34% no plānotā skaita, un 107 saņēmējus. Pasākumā *Ražotāju grupu un organizāciju izveide* (M09), ir izveidotas 3 grupas (60% no plānotā skaita). Savukārt saimniecību skaits, kas piedalās atbalstītajās ražotāju grupās, vairāk kā trīs reizes pārsniedz plānoto rādītāju.

Mērķa sasnieguma novērtēšanai tiek izmantota iesaistīto primāro ražotāju skaita izmaiņas.

Pasākums M04.2 atbilstoši LAP 2014-2020 nosacījumiem tika vērsti primāri uz pārstrādes uzņēmumu atbalstu, kas atbilst Programmā konstatētajai vajadzībai stiprināt pārtikas ražošanas uzņēmumu konkurētspēju. Lielākā daļa (86%) atbalsta saņēmēju pasākumā ir esoši pārstrādes uzņēmumi. Turklāt tiek atbalstīti (12%) arī uzņēmumi, kuri plāno uzsākt lauksaimniecības produktu pārstrādi. Šajā MV ir iespēja saņemt atbalstu arī mājražotājiem, tomēr šādi atbalsta saņēmēji ir tikai 2%. Vienlaikus, gandrīz divas trešdaļas (65%) atbalsta saņēmēju nodarbojas arī ar primāro lauksaimniecisko ražošanu. Populārākās projektu nozares ir gaļas, graudu, piena, augļu un dārzeņu pārstrāde. Nav novērota kādas konkrētas nozares dominance. Nozīmīga daļa atbalsta saņēmēju norāda miltu pārstrādi un maizes izstrādājumu ražošanu. Programmā identificētajās iespējās pieminētā bioloģisko produktu pārstrāde tiek attīstīta 12% no projektu skaita, kas vērtējams kā nozīmīgs ieguldījums šīs jomas attīstībā. Lielākā daļa atbalsta saņēmēju ražo kvalitātes shēmas produktus.

Publiskais finansējums īstenotajos projektos vidēji vienam saņēmējam ir 162 tūkst. EUR, kas dod iespēju veikt nozīmīgas investīcijas.

Savukārt pasākums M09.1. ir sekmējis kooperācijas attīstību, jo atbalstīto ražotāju grupu biedru skaits ir palielinājies vairāk nekā 3 reizes, sasniedzot 0,52% no saimniecību kopskaita.

Par rezultātu liecina arī lauksaimniecības produktu realizācija izmaiņas. Atbilstoši LAP 2014-2020 sniegtajam lauku attīstības pasākumu pamatojumam, pārtikas ražotāju atbalsta mērķis ir vietējās produkcijas realizācijas veicināšana. To vērtē ar lauksaimnieciskās izlaides palielinājumu atbalsta saņēmējiem. Atbilstoši LAD IS pieejamo pārskatu datiem, lauksaimnieciskā izlaide atbalsta saņēmējiem salīdzinājumā ar laiku pirms atbalsta saņemšanas palielinājusies 28% jeb 55,5 milj. EUR (iekļauti tikai tie uzņēmumi, par kuriem pieejama informācija gan pirms gan pēc projekta). Pārskata periods sasniedz 1-3 gadus pēc projekta. Savukārt atbilstošajā laika posmā kopumā lauksaimniecības nozarē izlaides palielinājums ir par 9,5% (2014.-2017. g.). Šie dati liecina, ka tajos uzņēmumos, kuri saņēmuši atbalstu pārstrādes attīstībai, lauksaimnieciskā izlaide palielinājusies ievērojami straujāk.

Lai arī konteksta rādītājs liecina par nozīmīgu darba ražīguma kāpumu lauksaimniecības nozarē laikā no 2013.līdz 2017. gadam, tomēr tas ir svārstīgs un joprojām zems sakarā ar nelielu saimniecību īpatsvaru, kuras sasniedz salīdzinoši augstu pievienoto vērtību uz nodarbināto. Tas liecina par vajadzību turpmāk, veidojot atbalsta politiku, lielāku uzmanību veltīt pievienotās vērtības ķēžu sekmēšanai u.c. pasākumiem, kas veicina primāro ražotāju pievienotās vērtības celšanu.

Lai novērtētu nacionālo mērķu sniegumu - paaugstināt lauksaimniecības produktu pārstrādes efektivitāti un palielināt produktu pievienoto vērtību, ir izvēlēts vēl viens sprieduma kritērijs un tam atbilstošais rādītājs, kas raksturo darba ražīguma izmaiņas atbalstītajos pārstrādes uzņēmumos.

Aprēķinātā bruto ietekme uz darba ražīgumu ir 6844 EUR uz nodarbināto atbalsta saņēmējiem, kas dod ietekmi uz visu sektoru 1468 EUR/nodarbināto, jo atbalstu saņēmēji nodarbina ap 20% no visiem sektorā nodarbinātajiem. Veiktais salīdzinājums ar kontroles grupu (Pielikuma 2. līdz 4.tabulas) rāda, ka līdzīgos uzņēmumos, kuri strādājuši bez atbalsta, izmaiņas neto apgrozījumā bijušas visumā līdzīgas, lai arī mazāk izteiktas. Tādēļ aprēķinātā neto (tīrā) atbalsta ietekme uz darba ražīguma kāpumu bijusi krietni mazāka – tikai 429 EUR/nodarbināto atbalstītajos uzņēmumos jeb 92 EUR/nodarbināto attiecinot uz visu pārstrādes sektoru. Šie dati ir uzskatāmi par provizoriskiem, jo aptver neilgu posmu pēc atbalsta izmantošanas (līdz 2017. g.), kā arī ir samērā neliels iekļauto uzņēmumu skaits, kas ierobežo pielīdzināšanas metodes ticamību. Tādēļ atbalsta rezultāti novērtējami kompleksi, ņemto vērā arī pārējos rādītājus.

Konteksta rādītāji laikā no 2014.līdz 2016. g. liecina par pretēju tendenci – darba ražīguma samazināšanos pārtikas ražošanā. To izraisīja strauja pievienotās vērtības apjomu samazināšanās nozarē laikā no 2013.līdz 2016. gadam, kas notika tirgus svārstību un daļu noieta tirgu zaudēšanas dēļ. Savukārt 2017.-2018. gada datu dati liecina par nozīmīgu atgūšanos, darba ražīgumam pārsniedzot 2013. gada līmeni. Tas nozīmē, ka saņemtā atbalsta loma nozares pievienotās vērtības izmaiņās ir salīdzinoši neliela, līdz ar tas būtu vairāk fokusējams uz lauksaimniecības ražotāju iesaisti pārtikas ķēdēs, tajā skaitā ar jau esošajiem nosacījumiem par obligātu vietējās lauksaimniecības produkcijas daļu atbalstīto uzņēmumu pārstrādāto izejvielu apjomā.

Iegūtie rezultāti liecina par MV 3A būtisku ieguldījumu nodarbinātības veicināšanā. Atbalsta saņēmēju pārskatos norādītas 338 jaunradītās darbavietas jeb vidēji 6 katrā uzņēmumā (9% no darbavietu kopskaita). Arī vidējais darbinieku skaits ir palielinājies. Atbalsta saņemšanas nosacījumos kā viens no kritērijiem bija izvirzīts darbavietu skaita palielinājums par vismaz 6% lielajiem pārstrādes uzņēmumiem, taču

darbavietas ir radītas ne tikai lielajos, bet arī vidējos un mazajos uzņēmumos. Tas liecina, ka lauksaimniecības produktu pārstrādes attīstība ir saistīta ar darbavietu radīšanu. Arī saskaņā ar LAP 2007-2013 ex-post ziņojumu, atbalsts lauksaimniecības produktu pārstrādei ir bijis viens no efektīvākajiem atbalsta veidiem no darbavietu radīšanas viedokļa. Turklāt teju 90% darbavietu ir radītas ārpus Rīgas un Pierīgas – galvenokārt Kurzemes un Vidzemes reģionos.

Sekundārais ieguldījums MV 3A no citos MV programmētajiem pasākumiem sniegts galvenokārt ar LEADER/SVVA (M19.2) projektiem lauksaimniecības produktu pārstrādē (MV 6B, 46 projekti) un M04.2 projektiem, kuri primāri vērsti uz ieguldījumu klimata mērķos (MV 5B un 5D, kopā 7 projekti).

Inovātīvo projektu īpatsvars ir zems – tikai viens M04.2 atbalsta saņēmējs realizējis inovatīvu projektu.

Projekti sniedz nelielu ieguldījumu Programmā noteiktās vajadzības par pārtikas ražošanas uzņēmumu konkurētspējas stiprināšanu un pievienotās vērtības radīšanu risināšanā.

6. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi

Atbalsts šajā MV galvenokārt vērsts uz lauksaimniecības produktu pārstrādes attīstību esošos pārstrādes uzņēmumos, vienlaikus sekmējot primāro lauksaimniecības ražotāju iesaisti. Realizētie projekti ir veicinājuši lauksaimniecības izlaides pieaugumu atbalsta saņēmējiem, kā arī pārstrādāto produktu ražošanu. Atbalstot pārstrādi, ir sekmēta nodarbinātība.

Lielākā daļa atbalsta saņēmēju piedalās pārtikas kvalitātes shēmās. Atbalstīta ir dažādu lauksaimniecības produktu pārstrāde, tai skaitā nozīmīgā mērā arī bioloģisko produktu pārstrāde.

Atbalstu MV 3A ietvaros nav saņēmušas jaunas ražotāju grupas lauksaimniecībā, jo lauksaimnieki dod priekšroku jau esošajām grupām. Savukārt atbalsts ir sekmējis mežsaimniecības kooperatīvu attīstību.

Darba ražīguma kāpums pārstrādes nozarē bijis ierobežots sakarā ar salīdzinoši nelabvēlīgu tirgus situāciju. Atbalsta iespējas galvenokārt ir saistāmas ar vietējo lauksaimniecības ražojumu pārstrādes iespēju uzlabošanu, kā arī kooperācijas sekmēšanu, tādēļ pozitīvi vērtējama prasība par vietējās izcelsmes produktu īpatsvaru atbalstu saņēmušos uzņēmumos.

Ieteikumi

Turpināt atbalstu lauksaimniecības produktu pārstrādei, tādējādi sekmējot vērtības pievienošanu primārās lauksaimniecības produktiem un samazinot izejvielu eksportu.

Iespēju robežās noteikt paaugstinātu atbalsta likmi projektiem, kuros tiek veicināta inovatīvu un augstas pievienotās vērtības produktu ražošana ar labām tirgus perspektīvām (t.sk. bioloģisko produktu ražošana), sekmējot arī jaunu tirgu apgūšanu un mārketinga aktivitātes.

Lai izvērtētu efektīvākos pasākumus kooperācijas, kā arī vertikālās un horizontālās integrācijas sekmēšanai (īpaši sekmējot nelielo saimniecību iesaisti), ir lietderīga papildu detalizēta izpēte.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 07.

Kādā mērā Programma atbalstījusi saimniecību riska novēršanu un vadību?

1. Pasākumu saraksts ar ieguldījumu MV 3B

Primāri programmētie pasākumi/apakšpasākumi:

Pasākums	Apakšpasākums	Projektu skaits (2014-2018)
M.05	M05.1	69
	M05.2	1
M.17	M17.1	6314
Kopā		6384

Citos MV programmētie pasākumi ar sekundārajiem ieguldījumiem MV 3B

Nav paredzēti.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritērijs	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Saimniecību dalība risku novēršanas un vadības shēmās ir palielinājusies	R5/T7 - saimniecību procents ar dalību riska vadības shēmās	Risku vadības shēmās piedalīto saimniecību īpatsvars lauksaimnieciskās ražošanas sektoros
	O4 - Saimniecību skaits ar dalību dabas katastrofu seku novēršanā O4 - saimniecību skaits ar dalību riska vadības shēmās	
	CCI 17 - lauku saimniecības	

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

Kvantitatīvā novērtējuma veikšanai tiek izmantota LAD datubāzes informācija par saņēmējiem. Vispārējā rādītāja un papildu rādītāju sākotnējās vērtības tiek iegūtas no LAD datubāzes, pēc tam aprēķinot to īpatsvaru saimniecību kopskaitā. Iegūtie rezultāti tiek triangulēti ar kvalitatīvo informāciju, kura iegūta no attiecīgo pasākumu vadītājiem un telefonintervijās ar saņēmējiem.

Kvalitatīvās metodes:

Kvalitatīvā novērtējuma veikšanai tiek izmantotas daļēji strukturētas intervijas ar pasākumu atbalsta saņēmējiem un LAD pārstāvjiem.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītāji		Rādītāju vērtības	Datu avoti
Kopējie iznākuma rādītāji	O4 - Atbalstīto saimniecību/atbalsta saņēmēju projektu skaits (M05.1)	58	LAD
	O4 - Atbalstīto saimniecību/atbalsta saņēmēju projektu skaits (M17.1)	2781	LAD
Kopējie rezultāta rādītāji	R5/T7: procentuālais daudzums lauku saimniecību, kas piedalās riska pārvaldības shēmās (prioritārā joma 3B)	4%	LAD / CSP
Kopējie konteksta rādītāji	CCI17 saimniecību skaits	69 900	CSP(2016.)

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Atbalsts mērķa virzienā 3B programmas sākuma periodā tika vērsts uz preventīvo pasākumu ieviešanu cūkkopības, kā arī putnkopības nozarēs. Atbalstu preventīvajiem pasākumiem saņēmušo saimniecību skaits ir neliels. Tomēr cūkkopības un putnkopības sektoros atbalstīto saimniecību īpatsvars ir ievērojams, jo atbalstu saņēmuši attiecīgi 55% un 28% no šo sektoru saimniecību kopskaita.

Kopumā saņēmēji atbalsta nosacījumus un atbalsta intensitāti uzskata par apmierinošiem, lai gan tās ir dārgas un riski ir reti, bet dārgi. Daļa saņēmēju atbalsta saņemšanu saista ar ievērojamu birokrātiju, kura varētu būt mazāka. Atbalsta nesaņemšanas gadījumā lielākā daļa saņēmēju pasākumus nebūtu veikuši pilnā mērā, it īpaši mazās saimniecības. Tādējādi atbalstam ir zināms pašsvara efekts.

Saimniecību dalībai riska vadības shēmās atbalsts ir sniegts vienīgi apdrošināšanas prēmiju izmaksu daļējai segšanai. Atbalstu saņēmušo saimniecību skaita īpatsvars saimniecību kopskaitā ir tikai 4%.

Atbalsta saņēmēju īpatsvars apakšpasākumā M17.01 lauksaimnieciskās ražošanas sektoros norādīts tabulā 7-1.

7-1.tabula. Atbalsta saņēmēju īpatsvars lauksaimnieciskās ražošanas sektoros

Lauksaimnieciskās ražošanas sektors	Īpatsvars apakšpasākumā M17.01 izmaksātajā publiskajā finansējumā	Īpatsvars apakšpasākumā M17.01 atbalsta saņēmēju kopskaitā	Sektora īpatsvars lauksaimnieciskās ražošanas kopējā standartizlaidē 2013
Specializētā labības, eļļas augu sēklu un proteīnaugu audzēšana	57,3%	17,2%	31,1%
Piena lopkopība	21,1%	30,0%	27,8%
Laukkopība un ganību mājlopu audzēšana	6,3%	11,7%	10,4%

Putnkopība	1,5%	0,1%	6,8%
Vispārējā laukkopība	0,7%	2,1%	6,0%
Cūkkopība	3,2%	0,2%	5,8%
Dažāda augkopība un lopkopība	0,4%	3,3%	3,3%
Jaukta lopkopība, pārsvarā ganāmo mājlopu audzēšana	0,3%	4,0%	1,6%
Jaukta augkopība	0,2%	0,4%	1,5%
Jaukta liellopu audzēšana	1,0%	4,1%	1,4%
Nobarojamo liellopu audzēšana	3,7%	5,8%	1,0%
Citu ganību mājlopu audzēšana	0,1%	1,0%	0,9%
Dažādu graudējumu audzēšana	0,0%	0,2%	0,3%
Jaukta lopkopība, pārsvarā graudējumi	0,0%	0,4%	0,2%
Pārējās	4,1%	19,5%	1,9%

Avots: LAD, Eurostat

Piena lopkopība un specializētā labības, eļļas augu sēkļu un proteīnaugu audzēšana nodrošina gandrīz 60% no standartizlaides lauksaimniecībā. Šajos sektoros atbalstu saņemusi gandrīz puse klientu, un atbalsta īpatsvars sasniedz 78% no kopējā atbalsta apakšpasākumā. Tādos sektoros kā laukkopība un ganību mājlopu audzēšana; putnkopība; vispārējā laukkopība; cūkkopība; dažāda augkopība un lopkopība atbalsta īpatsvars ir mazāks par šo sektoru īpatsvaru standartizlaidē. Putnkopībā un cūkkopībā atbalsta zemākais īpatsvars ir saistīts ar šo sektoru augsto iesaistīšanās pakāpi preventīvajos pasākumos, kā arī ar apdrošināšanas prēmiju lielajām izmaksām saistībā ar augsto slimību risku šajos sektoros.

Tādējādi laukkopībā un ganību mājlopu audzēšanā, vispārējā laukkopībā un dažādā augkopībā un lopkopībā saglabājas augsts neapdrošinātu risku līmenis. Tomēr nepieciešams ņemt vērā, ka šajos sektoros ir zemāks specializācijas līmenis, un saimniecībās pastāv lielākas iespējas risku vadībā izmantot lauksaimnieciskās ražošanas diversifikāciju.

Kopumā saņēmējus atbalsta nosacījumi un intensitāte riska vadības shēmās apmierina daļēji. Tiek uzsvērtā apdrošinātāju ieinteresētība vienīgi savas peļņas palielināšanā. Atbilstoši Latvijas Apdrošinātāju asociācijas regulāri sniegtajai informācijai par apdrošināšanas prēmiju sadalījumu ekonomikas sektoros lauksaimniecība netiek uzskatīta par atsevišķu sektoru sakarā ar nelielo īpatsvaru apdrošināšanas prēmiju kopsummā. Lauksaimniecība kopā ar citiem nelieliem sektoriem tiek iekļauta pārējo sektoru kopā, kuras īpatsvars apdrošināšanas prēmiju kopsummā nepārsniedz 1.5%. Lauksaimniecības apdrošināšanas prēmiju augstās cenas nosaka mazais prēmiju ņēmēju īpatsvars sektorā, kurā risku iestāšanās varbūtība ir augsta, un risku nopietnība - katastrofāla.

Tādējādi savstarpējo riska fondu veidošana ir uzskatāma par potenciāli nozīmīgu individuālo lauku saimniecību riska vadības instrumentu.

Saņēmēji vidējā termiņā veic atbilstošus aprēķinus apdrošināšanas lietderīguma noteikšanai, un sakarā ar relatīvi augstajām un mainīgajām prēmiju likmēm nereti izdevīgāka ir risku pieņemšana bez apdrošināšanas. Vairumā gadījumu saņēmēji apdrošināšanu būtu veikuši arī bez atbalsta, tikai par mazākām summām.

Praktiski visi saņēmēji par galveno šķērsli tāda pasākuma kā savstarpējie riska fondi neiekļaušanai programmā uzskata savstarpējo neuzticēšanos un iepriekšējo negatīvo pieredzi kooperācijā. Tiek norādīts uz relatīvi augstu vidējo lauksaimnieku vecumu, kuri ir diezgan konservatīvi un nevēlas veikt izmaiņas risku vadības praksē. Tomēr galvenais cēlonis ir informācijas trūkums, jo daļa saņēmēju neizprot šādu fondu darbības mehānismu. Tiek norādīts, ka pozitīvu ārvalstu piemēru prezentācijas gadījumā vietējai lauksaimnieku kopienai noteikti palielinātos uzticība šādu fondu veidošanas lietderīgumam.

Ieviestie pasākumi risina LAP 2014-2020 izvirzītās vajadzības par lauksaimniecības nozares riska negatīvās ietekmes mazināšanu, bet ne pietiekoši.

6. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi

Atbalsts ir devis ieguldījumu lauksaimniecisko risku vadībā individuālo saimniecību līmenī, tomēr atbalstu saņēmušo saimniecību īpatsvars saimniecību kopskaitā ir neliels.

Relatīvi mazāks atbalsts sniegts saimniecībām ar jauktu specializāciju, kuru lauksaimnieciskā diversifikācija ir uzskatāma par efektīvu individuālās risku vadības instrumentu, ņemot vērā apdrošināšanas prēmiju augstās izmaksas un zemo atbalsta intensitāti šo izmaksu daļējai segšanai.

Atbalsts ir devis ieguldījumu lauksaimniecisko risku vadībā sektora līmenī, mazinot nepieciešamību pēc ārkārtas valsts atbalsta risku iestāšanās gadījumā.

Nav ticis paredzēts atbalsts kopējo riska fondu izveidošanai, tādējādi joprojām nav novērsta nepieciešamība pēc ārkārtas valsts atbalsta risku iestāšanās gadījumā.

Pagaidām izmaksas ir dārgas, jo riska vadības shēmās iesaistās ļoti maz lauksaimnieku.

Ieteikumi

Turpināt atbalstu, īpaši saimniecībām ar šauru specializāciju.

Nepieciešams atbalsts saimniecību lauksaimnieciskajai diversifikācijai kā risku vadības instrumentam.

Popularizēt pasākuma sniegtās iespējas lauksaimniekiem, lai palielinātu saimniecību aptvērumu.

Veicināt dialogu ar lauksaimniecības nozares organizācijām, pierādot ieguvumus no kopējo riska fondu izveidošanas ar ārvalstu piemēru izpēti.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 08.

Kādā mērā Programma devusi ieguldījumu, lai atjaunotu, saglabātu un veicinātu bioloģisko daudzveidību (tostarp Natura 2000 teritorijās un apgabalos, kuros ir dabiskie vai citi specifiski ierobežojumi) un apgabalos ar augstas dabas vērtības lauksaimniecību, kā arī Eiropas ainavu stāvoklī ?

1. Pasākumi, kuri dod ieguldījumu MV 4A

Primāri programmētie pasākumi un apakšpasākumi:

Pasākums	Apakšpasākums	Atbalsta saņēmēju skaits
M10	M10.1:	4 817
	BDUZ	4 677
	SVIN	140
M11	M11.1.	4027
	M11.2.	
M12	M12.2.	2688
M13:		40 081
	M13.2. ADI	38 786
	M13.3. ASI	1 295
MV 4A kopā		43 365
LIZ		41 573
Mežs		2688
MV 4A kopā (bez ADSI)		11290
M01		1806
M02		979

Pasākuma M08 rādītāji nav iekļauti, jo nav pmatots ieguldījums MV 4A.

Citos MV programmētie pasākumi ar sekundārajiem ieguldījumiem MV 4A

Sekundārā ietekme MV 4A paredzēta šādiem pasākumiem: M08 un M16, kur līdz 2018. gadam uzsākti 14 projekti, kuru mērķi saistīti ar P4, t.sk., ar lauksaimniecību un mežsaimniecību saistītas ekosistēmas atjaunošana, saglabāšana un uzlabošana.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Bioloģiskā daudzveidība atbalstītajās LIZ platībās ir saglabāta un uzlabota, kā arī uzturētas atklātas ainavas	R7/T9: procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes, kurā piemēro bioloģiskajai daudzveidībai un/vai ainavām labvēlīgus pārvaldības līgumus (prioritārā joma 4A).	

Bioloģiskā daudzveidība atbalstītajās meža platībās ir saglabāta	R6/T8: procentuālais daudzums meža/citas kokaugiem klātās platības, kurā piemēro bioloģiskajai daudzveidībai labvēlīgus apsaimniekošanas līgumus (prioritārā joma 4A).	
Atbalstītās ilggadīgo zālāju platības Natura 2000 teritorijās palielinās vai nesamazinās		Apsaimniekoto ilggadīgo zālāju platību īpatsvars Natura 2000 teritorijās
Teritorijās ar dabiskajiem ierobežojumiem atbalstīto platību īpatsvars palielinās vai nesamazinās		Atbalstītās LIZ platības ADSI teritorijās
Bioloģiski vērtīgo zālāju botāniskā kvalitāte ir uzlabojusies		Zālāju botāniskā kvalitāte, t.sk., indikatorsugu skaits.

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

Veikta telpisko datu analīzes metode, izmantojot ĢIS programmatūru. Telpisko datu izmantošana nodrošina precīzāku pasākumu mērķtiecīguma analīzi novērtēšanas procesā, kā arī ļauj novērtēšanā apzināt platību pārklāšanos vairākos pasākumos.

Programmas P4 pasākumu ieguldījuma novērtējumā veikta gan rezultātu rādītāju aprēķināšana, gan kopējo rezultāta un papildus novērtēšanas rādītāju analīze teritoriālā griezumā vides mērķteritoriju (Natura 2000, ADSI teritoriju) griezumā.

Rezultāta rādītāji (R6, R7) saistīti ar platībām, un to aprēķināšanai tiek izmantoti LAD sagatavotie un izsniegtie telpiskie dati. Tos veido divas datu kopas, kurām pieejami dati no 2014. gada – integrētās administrēšanas un kontroles sistēmas (IAKS) lauku bloku slānis, kā arī atbalstam pieteikto lauku telpiskie dati. Telpisko datu izmantošana nodrošina precīzāku pasākumu mērķtiecīguma analīzi novērtēšanas procesā, kā arī ļauj novērtēšanā izslēgt platību pārklāšanos vairākos pasākumos. Šiem telpiskajiem datiem piesaistītā datu bāze satur informāciju par atbalsta saņēmēju apsaimniekotajiem laukiem, t.sk., par atbalstīto lauka platību, kultūraugu veidu un izvēlēto pasākumu. Novērtējumā telpisko datu analīzei izmantoti dati no 2014. gada līdz 2018. gadam.

Telpisko datu apkopošanai, analīzei un attēlu veidošanai izmantota datorprogramma ArcGIS. Dati piesaistīti Latvijas ģeodēzisko koordinātu sistēmai (LKS-92).

LAP 2014-2020 primāri plānotie pasākumi MV 4A ir atšķirīgi, jo starp tiem ir gan mērķtiecīgi pasākumi bioloģiskās daudzveidības aizsardzības jomā (BDUZ), gan pasākumi ar vienkāršām prasībām, kuri tiek ieviesti ievērojamā Latvijas daļā (ADSI). Tādējādi ieguldījuma vērtēšanā MV 4A izvēlētas dažādas pieejas. Minētie faktori un pieejamo datu kvalitāte rada problemātisku atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju rezultātu salīdzināšanu, jo praktiski nav iespējams iegūt datus par nesaņēmēju platībām. Lai risinātu konstatētās problēmas šajā novērtējumā izmantots eksperta vērtējums, noteikti papildus novērtēšanas rādītāji un izmantotas kvalitatīvās metodes.

Kvalitatīvās metodes:

Pasākumu definētie rezultātu rādītāji ir šo pasākumu aktivitāšu iznākumi. Tā kā ne visos MV 4A pasākumos ir precīzi definētas uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu vērstas prasības (piemēram, M13), tad rezultāta rādītāju sasniedzamo vērtību nodrošināšana tiešā veidā neietekmē pasākuma mērķu sasniegšanu. Tādējādi nepieciešams izvēlēties papildu rādītājus.

Programmas ieguldījuma bioloģiskajā daudzveidībā raksturošanai tika izmantots pētījums par zālāju botānisko kvalitāti un tās izmaiņām M10.1. un M11. pasākumos apsaimniekotajās platībās.

Atsevišķu pasākumu ietekme vērtēta pieciem ES nozīmes aizsargājamiem zālāju biotopiem (turpmāk tekstā lietots saīsinājums zālāju ESB), kuri iedalīti divās grupās:

1) retie ESB (katra biotopa veida platība ir mazāka par 10 % no kopējās ESB platības, šie biotopi kopā veido mazāk par 15 % no kopējās zālāju ESB platības). Šie zālāji sastopami nabadzīgās augsnēs;

2) biežie ESB (katra biotopa veida platība ir lielāka par 10 % no kopējās ESB platības, šie biotopi veido 85 % no kopējās zālāju ESB platības), šie zālāji sastopami mēreni auglīgās līdz auglīgās augsnēs.

Botāniskās daudzveidības vērtējumam izmantoti zālāja struktūras un veģetācijas parametri – kūla, ekspansīvās sugas, dabisko zālāju indikatorsugas, lakstaugu sugas. Zālāji grupēti trīs botāniskās kvalitātes grupās – zemas kvalitātes, vidējas kvalitātes un augstas kvalitātes zālājs. Statistiskās ticamības novērtēšanai izmantots neparametriskais *Manna-Vitneja U* tests neatkarīgām datu kopām, jo dati neatbilda normālajam sadalījumam.

Ierobežojumi kvalitatīvās metodes pielietojumā saistās ar to, ka 2018. gadā dati par zālāju kvalitāti pieejami tikai atsevišķiem kvadrātiem, kuros veikta zālāju biotopu kartēšana. Pasākumos apsaimniekoto un neapsaimniekoto BVZ botāniskās kvalitātes rādītāju salīdzināšanai izmantotas līdzvērtīgas zālāju biotopu grupas un BVZ no vieniem un tiem pašiem zālāju kartēšanas kvadrātiem.

Pētījumā iegūto datu interpretāciju ierobežo fakts, ka daļai BVZ nebija zināma sākotnējā pētīto zālāju botāniskā daudzveidība. Ņemot vērā minēto, zālāju botāniskā daudzveidība tika salīdzināta starp biotopu grupām, par kurām bija pieejama informācija no līdzīga pētījuma novērtēšanas ietvaros par zālāju stāvokli 2013. un 2014. gadā.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Relatīvā vērtība
Kopējie iznākuma rādītāji	Atbalstītā faktiskā platība MV 4A kopā, ha	1412968	
	LIZ	1371442	
	Mežs	41 526	
	MV 4A kopā (bez ADSI)	343 578	
	MV 4A LIZ (bez ADSI)	302 052	
	Atbalsta saņēmēju skaits, MV 4A kopā	~45 000	
	LIZ	41 573	
	Mežs	2688	
	MV 4A kopā (bez ADSI)	11290	
	MV 4A LIZ (bez ADSI)	8602	
Kopējie rezultāta	R6/T8: procentuālais daudzums meža/citas kokaugiem klātās platības, kurā piemēro		1,2

rādītāji	bioloģiskajai daudzveidībai labvēlīgus apsaimniekošanas līgumus (prioritārā joma 4A).		
	R7/T9: procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes, kurā piemēro bioloģiskajai daudzveidībai un/vai ainavām labvēlīgus pārvaldības līgumus (prioritārā joma 4A).		16,8* 76
Papildu rezultāta rādītāji	Apsaimniekoto ilggadīgo zālāju platību īpatsvars Natura 2000 teritorijās	57089	59,6
	Apsaimniekotās LIZ platības ADSI teritorijās	1 567 835	87,4%
Kopējie konteksta rādītāji	18 Lauksaimniecības platība - Kopējā LIZ, ha	1 795 224	
	Meži un citas meža zemes, ha	3 467 000,00	

*-rādītāja vērtība bez ADSI platībām, jo T9 mērķa rādītājā nav iekļautas ADSI pasākuma platības

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Programmas uzbūvē MV 4A ir pamatots daļēji atbilstoši, jo atsevišķiem pasākumiem un apakšpasākumiem ieguldījuma pamatojums nav pietiekami precīzs. Atbilstoši pamatoti 4A MV ir primāri programmētie pasākumi – M10.1., M11, M12. Savukārt primāri programmētajiem pasākumiem M13, M10.4., M08 ieguldījums MV 4A pamatots vispārīgi. Jo īpaši neskaidra situācija ir ar pasākumu M13. Stratēģijas pamatojumā un finansējuma plānos M13 pasākums saistīts ar P4 kopumā vai MV4A, bet mērķa vērtībās pasākumam plānotās platības nav paredzētas nevienā no P4 MV. Līdz ar to, novērtējot LAP devumu MV 4A, doti rādītāji gan ar M13 platībām, gan bez tām.

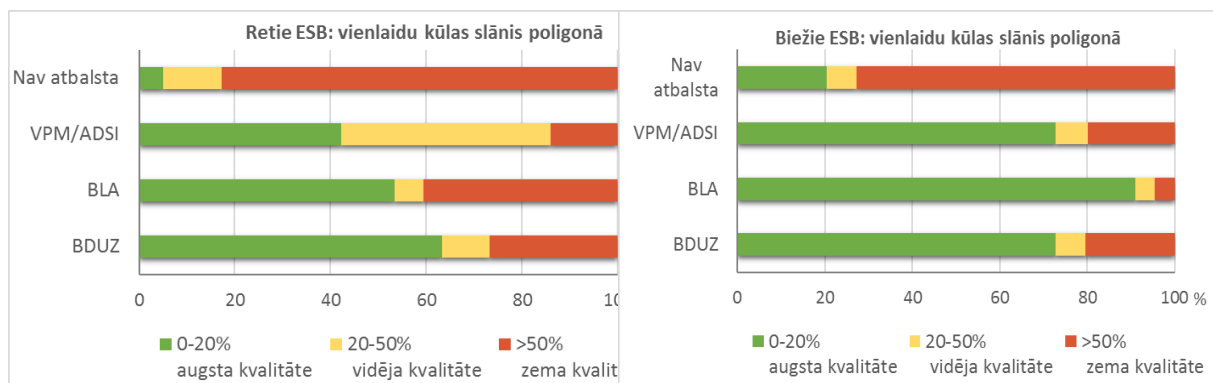
MV 4A atvēlēts ievērojams publiskais finansējums 36.4% no Programmas kopējā publiskā finansējuma. Kopā ar ADSI pasākumā atbalstītajām platībām šajā mērķa virzienā tiek apsaimniekotas 79% Latvijas LIZ platības un atbalstīti 78% no platību maksājumu saņēmējiem. Savukārt bez ADSI platībām MV 4A atbalstītas 16,8% Latvijas LIZ un 14,9% no atbalsta saņēmējiem. Programmā plānotās mērķa vērtības ir tuvu plānotajām un pat pārsniegtas - ASI apakšpasākumā rezultativitāte 80%, ADI apakšpasākumā rezultativitāte 107%, kopumā ADSI rezultativitāte ir 105%. Pārējos MV 4A pasākumos rezultativitāte ir 115%. Arī meža zemēs M12 pasākuma rezultativitāte ir augsta - 90%. Lai gan ieguldījums MV 4A attiecināms tikai uz 1,2% no Latvijas meža platībām.

Izvēlētie papildus novērtēšanas rezultāta rādītāji indikatīvi raksturo MV 4A ieguldījumu Natura 2000 teritorijās un ADSI teritorijās. Ilggadīgie zālāji Natura 2000 teritorijās, kuri uzskatāmi par ekoloģiski nozīmīgiem ainavu elementiem un būtu pieskaitāmi vienai no augstas dabas vērtības zemju kategorijām, 2018. gadā veido 60% no LIZ Natura 2000 teritorijās. Atzīmējams, ka Programmas sākumposmā 2014. gadā tie bija 66%. Programmas piecu gadu periodā Natura 2000 teritorijās ilggadīgo zālāju platības samazinājušās par 5,5 tūkst. ha. Šāda tendence vērtējama kā negatīva.

ADSI teritorijās atbalstītās LIZ platības Programmas periodā pieaugušas par 31 tūkst. ha. Tā kā ADSI pasākuma devums saistāms ar LIZ apsaimniekošanas saglabāšanu (t.sk., ainavu uzturēšanu), tad apsaimniekoto platību pieaugums ADSI teritorijās vērtējams kā pozitīva tendence.

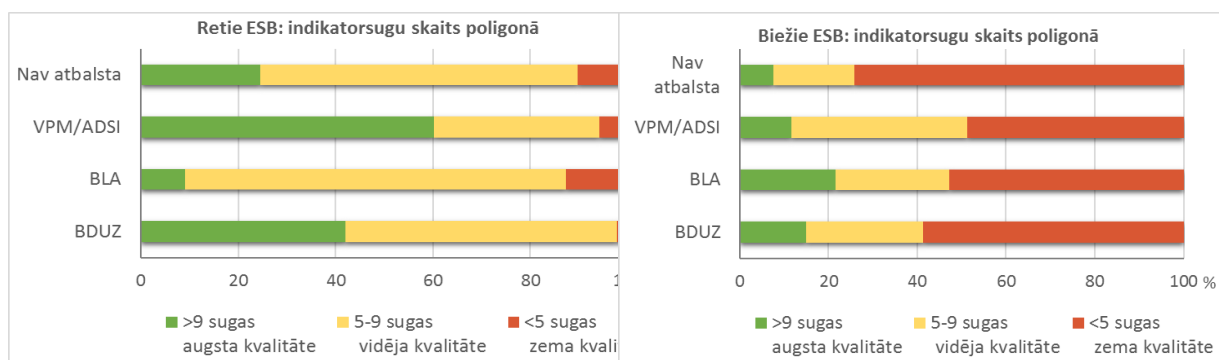
Pētījumā par LAP 2014-2020 apsaimniekoto zālāju kvalitāti konstatēts, ka LAP 2014-20 pasākumu kopējā ietekme uz botānisko daudzveidību ir bijusi vairāk pozitīva, tomēr dažādi atbalsta veidi to ir ietekmējuši atšķirīgi. Zālāju platības sadalījums

kvalitātes grupās pēc kūlas daudzuma liecināja, ka vislielākais kūlas daudzums konstatēts zālajos bez atbalsta un reto ESB grupā arī BLA un BDUZ zālajos, bet biežo ESB grupā visās atbalsta grupās, izņemot zālājus bez atbalsta, vairāk nekā 70% no platības bija bez vienlaidu kūlas slāņa (skat. 8-1. att.).

8-1. attēls. Zālāju platības sadalījums kvalitātes grupās pēc kūlas daudzuma.

Veģetācijas struktūras rādītāji, vislabākie bija BLA apsaimniekotos zālajos, vidēji BDUZ un VPM/ADSI zālajos, bet vissliktākie – zālajos bez atbalsta. Vislabākie sugu skaita indikatoru rādītāji bija BDUZ atbalstītajos retajos zālāju ESB. Otrā botāniski daudzveidīgākā bija reto ESB grupa, kura saņēma VPM/ADSI atbalstu (skat. 8-2.att.). Biežo ESB grupā vislabākie sugu skaita rādītāji bija VPM/ADSI grupā. BLA atbalstītajos zālajos bija vissliktākie sugu skaita rādītāji, kas norāda uz nepilnībām BLA atbalsta nosacījumos attiecībā uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu zālajos.

8-2. attēls. Zālāju platības sadalījums botāniskās kvalitātes grupās pēc indikatorsugu skaita poligonā.

LAP 2014-20 pasākumi zālāju ESB botānisko daudzveidību ir uzlabojusi, izņemot BLA atbalstītos zālājus. Vispozitīvākās izmaiņas konstatētas BDUZ atbalstītajos zālajos, VPM/ADSI zālāji ir saglabājušies gandrīz nemainīgi ar nelielu tendenci botāniskajai daudzveidībai uzlaboties. BLA zālajos botāniskā daudzveidība ir sarukusi. Nozīmīgākais faktors LAP 2014-2020 ietvaros, kas devis uzlabojumu, visdrīzāk, ir smalcināšanas aizliegums un nopļautās zāles novākšanas nosacījums un apsaimniekošana ar ekstensīvu ganīšanu. Netieši par to, ka ganīšanai ir pozitīvāka ietekme uz botānisko daudzveidību nekā pļaušanai, liecina labāki biežo ESB botāniskās daudzveidības rādītāji VPM/ADSI pasākumā salīdzinājumā ar BDUZ pasākumu. Taču

BDUZ pasākuma atbalstam ir bijis vispozitīvākais ieguldījums botāniskās daudzveidības uzturēšanā reto ESB grupā.

Šajā Programmas periodā BDUZ pasākumā tika ieviestas klases. Tā kā situācija ar zālājiem ir uzlabojusies, tad šādas pieejas ieviešana vērtējama pozitīvi. Joprojām saglabājas liels īpatsvars ar zālājiem, kuriem nav noteikta klase, taču Programmas periodā tas ir sarucis.

Starp organizētajām mācību tēmām M01 pasākumā vairākas tēmas atzīmējamās kā saistītas ar MV 4A:

- *Eiropas Savienības nozīmes zālāju biotopu vai sugu dzīvotņu apsaimniekošana;*
- *Vidi saudzējoša meža apsaimniekošana privātajos mežos;*
- *Meža bioloģiskā daudzveidība, tās uzturēšana privātajos mežos;*
- *Meža bioloģiskās daudzveidības aizsardzība un saglabāšana mežizstrādē, kultūrvēsturiskie objekti mežā.*

Kopumā MV 4A tēmās apmācīti 1806 interesenti, no kuriem 87% apmeklējuši obligātās apmācības BDUZ aktivitātē par zālāju biotopu vai sugu dzīvotņu apsaimniekošanu. Apmācības brīvprātīgi apmeklējušo interesentu skaits ir salīdzinoši zems. Atsevišķas kursu programmas nav īstenotas, lai gan to tēmas ir aktuālas. Konsultācijas bioloģiskās daudzveidības tēmā saņemtas gan par mežiem, gan LIZ. Konsultāciju lielākais īpatsvars saistīts ar dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību. Šī joma īpaši aktuāla kļuvusi saistībā ar DAP īstenoto projektu "Dabas skaitīšana", kas tuvākajā nākotnē ietekmēs gan meža, gan zālāju apsaimniekošanu Latvijā. Mācības zemniekiem par ES nozīmes zālāju biotopu vai sugu dzīvotņu apsaimniekošanu, kas norisinās M01 pasākuma "Zināšanu pārneses un informācijas pasākumi" apakšpasākumā "Profesionālās izglītība un prasmju apguves pasākumi" ietvaros, ir sinerģiski nozīmīgas BDUZ apakšpasākuma ieviešanai. Mācību pirmā gada rezultātu novērtējumā, kas balstījās uz mācību kursa lektoru viedokļiem pēc kursu novadīšanas un uz Zālāju apsaimniekošanas plānu, kurus izstrādāja kursu dalībnieki, analīzes, sniegtas vairākas arī pašlaik aktuālas atziņas. 2016. gada aptaujā, par mācībām, ko sagatavoja mācību organizētāji (LLU un LLKC), mācību dalībnieki kopumā novērtējuši mācības kā teicamas un labas, tikai 0.23 % no anketām bija norādīts neapmierinošs vērtējums. Ļoti augstu novērtēts lektoru darbs. Attiecībā uz ieguvumu no mācībām – LLKC grupās 50 % respondentu novērtējuši ieguvumu kā ļoti labu, 48 % – kā labu un tikai 2 % kā neapmierinošu.

BDUZ mācības ir ievērojams solis pretim efektīvākai BDUZ apakšpasākuma ieviešanai un tam izvirzītā mērķa saglabāt bioloģisko daudzveidību zālajos sasniedzšanai. Pirmo reizi Latvijas Lauku attīstības programmas ieviešanas laikā tik liels skaits apsaimniekotāju uzzināja par zālāju bioloģiskās daudzveidības vērtībām un mācījās to apsaimniekošanas metodes. Apmācības nepieciešams turpināt, nosakot tās par obligātām arī citos vides pasākumos.

Izvērtējot 14 uzsāktos projektus pasākumā M16, kuros paredzēta sekundārā ietekme, secināms, ka tie sniedz nebūtisku ieguldījumu MV 4A, jo vairāk saistīti ar citiem vides MV.

Veiktā datu analīze apliecina, ka MV 4A noteiktie mērķa rādītāji ir sasniegti. Attiecībā pret noteiktajām mērķa vērtībām Programmas ieguldījums, kurš galvenokārt saistāms ar atklātu ainavu uzturēšanu, ir bijis atbilstošs plānotajam. Ievērojama daļa Latvijas LIZ tiek apsaimniekota, piemērojot bioloģiskajai daudzveidībai un/vai ainavām labvēlīgus pārvaldības līgumus. Lai gan mērķtiecīgs LAP 2014-2020 ieguldījums bioloģiskās daudzveidības aizsardzībā Programmas periodā ir pieaudzis, tomēr tas joprojām vērtējams kā neliels.

Pasākumi sniedz ieguldījumu LAP 2014-2020 izvirzītās vajadzības apmierināšanā, kas saistīta ar bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu lauksaimniecības un meža zemēs.

6. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi

Programmas ieguldījums MV 4A galvenokārt saistāms ar atklātu ainavu uzturēšanu plašās LIZ teritorijās ar pamata pasākumiem. Mērķtiecīgi pasākumi bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā ieviesti salīdzinoši nelielās platībās zālajos.

Nozīmīgākais Programmas ieguldījums MV 4A saistāms ar ilggadīgo zālāju, t.sk., galvenokārt Bioloģiski vērtīgo zālāju apsaimniekošanu. Programmā ieviestie nosacījumi zālāju apsaimniekošanā ir devuši pozitīvu uzlabojumu bioloģiskās daudzveidības kontekstā, tomēr kopējais zālāju stāvoklis Latvijā joprojām vērtējams kā slikts, tāpēc Programmas interence pastiprināma MV 4A.

Programmā noteiktās MV 4A mērķa vērtības LIZ ir pārsniegtas, bet meža zemēs praktiski sasniegtas (rezultatīvitate – 90%). Kvantitatīvie programmas rādītāji ir sasniegti, taču veiktie pētījumi un telpisko datu analīze apliecina, ka programmas kvalitatīvais ieguldījums bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā un uzlabošanā ir nepietiekošs.

Kopumā apmācību programmu un konsultāciju īstenošana ir veicinājusi LAP 2014-2020 definēto mērķu izpildi. Zināšanu pārneses un konsultāciju pasākumos atbalsta saņēmēju skaits saistībā ar bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu vērtējams kā vidēji nozīmīgs.

Ieteikumi

Veidot mērķtiecīgāku intervenci bioloģiskās daudzveidības (MV 4A) kontekstā, t.sk., prioritāri Natura 2000 teritorijās. Nepieciešams precizēt pasākumu nosacījumus, ieviest jaunus pasākumus un veicināt ieguldījumu zināšanu pārnesē un konsultācijās saistībā ar MV 4A.

Lai sniegtu lielāku ieguldījumu ar 1.prioritātes pasākumu palīdzību, nepieciešams palielināt obligāto apmācību skaitu (atbalsta saņēmējiem visā BDUZ, BLA, M12).

Veicināt ar bioloģisko daudzveidību saistītu projektu pieteikumu veidošanu M16.pasākumā.

Paplašināt piedāvāto kursu tēmas un konsultācijas MV 4A.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 09.

Kādā mērā Programma devusi ieguldījumu ūdens resursu apsaimniekošanas uzlabošanā, tostarp mēslošanas līdzekļu un pesticīdu lietošanā?

1. Pasākumu saraksts ar ieguldījumu MV 4B

Primāri programmētie pasākumi un apakšpasākumi:

Pasākums	Apakšpasākums	Atbalsta saņēmēju skaits
M10	M10.1: VSMPD RLZP	2457 428 2029
M11		4027
MV 4B kopā		6001
M01	M01.1, M01.2, M01.3	1275
M02	M02.1	1595

Nozīmīgākie pasākumi MV 4B ir M11 bioloģiskā lauksaimniecība (BLA) un M10.1. aktivitātes - vidi saudzējošu metožu pielietošana dārzkopībā (VSMPD) un rugāju lauks ziemas periodā (RLZP). Tie ir platību maksājumi, kuros atbalsta saņēmēji uzņemas piecu gadu saistības. MV 4B realizēto pasākumu rādītāji parādīti tabulā. M01 pasākumā norādīts par videi draudzīgām metodēm apmācīto skaits, t.i., saistībā ar ūdens resursu apsaimniekošanas uzlabošanu. M02 pasākumā norādīts konsultāciju saņēmēju skaits par ūdens resursiem, kā arī normatīvo regulējumu attiecībā uz augu aizsardzības līdzekļu lietošanu. Pasākumi M08, M12 un M13 tabulā netiek atzīmēti un turpmāk vērtēti, jo pasākumu tiešā ietekme nav attiecināma uz MV 4B.

Citos MV programmētie pasākumi ar sekundārajiem ieguldījumiem MV 4B

Sekundārā ietekme MV 4B paredzēta no pasākuma M16, kurā līdz 2018. gadam uzsākti 12 projekti, kuru mērķi saistīti ar P4, t.sk., mēslošanas līdzekļu un pesticīdu lietošanu, kas ietekmē MV 4B.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildus rezultāta rādītāji
Videi draudzīga platību apsaimniekošana uzlabo ūdens kvalitāti	R8/T10: procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes, kurā piemēro uz ūdenssaimniecības uzlabošanu orientētus pārvaldības līgumus (prioritārā joma 4B).	
ĪJT, riska ūdensobjektos un Natura		Aramzemju un ilggadīgo

2000 teritorijās ar ūdens kvalitātes uzlabošanu apsaimniekotu LIZ platības pieaug, mazinot virszemes un pazemes ūdeņu piesārņojuma riskus		stādījumu platības, kurās piemēro uz ūdens kvalitātes uzlabošanu orientētus pārvaldības līgumus, ĪJT, Natura 2000 un riska ūdensobjektos 2014. un 2018. gadā
ĪJT, riska ūdensobjektos un Natura 2000 teritorijās ar ūdens kvalitātes uzlabošanu apsaimniekotu LIZ īpatsvars MV 4B prioritārās mērķteritorijās ir lielāks nekā ārpus tām (t.i., teritorijās, kurās virszemes un pazemes ūdeņu aizsardzība nav prioritāra).		Aramzemju un ilggadīgo stādījumu platību īpatsvars, kurās piemēro uz ūdens kvalitātes uzlabošanu orientētus pārvaldības līgumus, ĪJT, Natura 2000 un riska ūdensobjektos, kā arī ārpus tiem.

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

Veikta telpisko datu analīzes metode, izmantojot ĢIS programmatūru. (skat. skaidrojumu KNJ8).

MV 4B ieguldījuma novērtējumā veikta gan rezultātu rādītāju aprēķināšana, gan telpisko datu analīze MV 4B kontekstā. Tā kā rezultāta rādītājs (R8) un papildu novērtēšanas rādītāji saistīti ar platībām, tad to aprēķināšanai tiek izmantoti LAD sagatavotie un izsniegtie telpiskie dati. Tos veido divas datu kopas, kurām pieejami dati no 2014. gada – integrētās administrēšanas un kontroles sistēmas (IAKS) lauku bloku slānis, kā arī atbalstam pieteikto lauku telpiskie dati. Šiem telpiskajiem datiem piesaistītā datu bāze satur informāciju par atbalsta saņēmēju apsaimniekotajiem laukiem, kuriem piesaistītajā datu bāzē pieejama informācija par atbalstīto lauka platību, kultūraugu veidu un izvēlēto pasākumu. Novērtējumā izmantoti dati par atbalstītajām platībām 2018. gadā. Kopējiem rezultāta un papildus novērtēšanas rādītājiem veikta analīze teritoriālā mērķteritoriju ĪJT, riska ūdensobjektu (MK noteikumi nr. 418 (31.05.2011. ar grozījumiem 06.04.2017.) un Natura 2000 teritoriju griezumā. Telpisko datu apkopošanai, platību aprēķiniem, analīzei un attēlu veidošanai izmantota datorprogramma ArcGIS. Dati piesaistīti Latvijas ģeodēzisko koordinātu sistēmai (LKS-92). Platību īpatsvara aprēķiniem izmantots Programmā norādītais konteksta rādītājs par LIZ platībām Latvijā.

Izaicinājumi kvantitatīvo metožu pielietošanā MV 4B novērtēšanai saistāmi ar šādiem faktoriem:

- Vides monitoringa rezultāti saistībā ar ūdens kvalitāti izmantojami kopējā stāvokļa raksturošanai Latvijā, taču atbalstīto platību telpiskās izkliedes dēļ nav izmantojami MV 4B ieguldījuma novērtēšanai, neveicot specifiskas gadījumu izpēti (*Case studies*);
- Programmā nav dotas aktuālas ar ūdens kvalitāti saistītu konteksta rādītāju vērtības, piemēram, slāpekļa un fosfora bilance;
- LAP 2014-2020 plānotie pasākumi MV 4B ir pamata pasākumi ar standarta prasībām un tiek ieviesti visā Latvijas teritorijā, tādējādi ieguldījuma vērtēšana ūdens resursu aizsardzībā ir komplicēta.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Relatīvā vērtība
Kopējie iznākuma rādītāji	Atbalstītā faktiskā platība, ha	353 998	
	VSMPD	6 427	
	RLZP	111 044	
	BLA	263 095	
	O4 Atbalstīto saimniecību/atbalsta saņēmēju skaits	6001	
Kopējie rezultāta rādītāji	R10/T12: procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes, kurās piemēro uz ūdens apsaimniekošanas uzlabošanu orientētus pārvaldības līgumus (prioritārā joma 4B).		19,7
Papildu rezultāta rādītāji	Aramzemju un ilggadīgo stādījumu īpatsvars, kurās piemēro uz ūdens kvalitātes uzlabošanu orientētus pārvaldības līgumus ĪJT un riska ūdensobjektos		19
Kopējie konteksta rādītāji	CCI 18 Lauksaimniecības platība - Kopējā LIZ, ha	1 795 224	

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Programmas intervencē MV 4B aprakstīta un plānota kopā ar MV 4C. Vērtējot MV 4B nozīmi Programmas intervences loģikā konstatēts:

- vājās vietas saistībā ar ūdens kvalitātes aizsardzību aprakstītas vispārīgi;
- nav izsekojams, kāds būtu M08, M12 un M13 pasākuma ieguldījums ūdens kvalitātes uzlabošanā.

Programmā MV 4B atvēlētais publiskais finansējums ir 258,9 milj., kas veido 17,9% no kopējā LAP 2014-2020 publiskā finansējuma. RLZP un BLA platības daļēji pārklājas – 2018. gadā 26 568 ha platībā, tāpēc kā mērķa virzienā MV 4B norādītas kopējās unikālās platības. Jau patlaban Programmā noteiktā mērķa vērtība rezultāta rādītājam R8 ir sasniegta un pat pārsniegta, jo MV 4B pasākumu rezultativitāte ir 119%. Vērojama tendence, ka minētā vērtība turpina palielināties. LAP 2014-2020 ir veikti grozījumi ievērojami palielinot publisko finansējumu MV 4B, galvenokārt bioloģiski apsaimniekoto platību atbalstam. Mērķa vērtības meža zemēs šajā mērķa virzienā Programmā nav noteiktas.

MV 4B Latvijā ir noteiktas mērķteritorijas – ĪJT un riska ūdensobjekti, kā arī pie mērķteritorijām būtu pieskaitāmas Natura 2000 teritorijas. Veiktā datu analīze apliecina, ka aramzemju un ilggadīgo stādījumu platības, kuras apsaimniekotas MV 4B, kopš Programmas sākuma Latvijā ievērojami pieaugušas par 58%. MV 4B platības pieaugušas visās mērķteritorijās, kuras saistāmas ar prioritāru lauksaimniecības noteču samazināšanu. Šāda tendence vērtējama pozitīvi, jo pieaug ar videi draudzīgākām metodēm apsaimniekoto LIZ platības. Latvijā kopš Programmas sākuma gan iestrādāto minerālmēsļu kopējais daudzums, gan uz 1 ha sējumu kopplatības iestrādātais minerālmēsļu daudzums ir nedaudz pieaudzis attiecīgi par 7% un 2%. Līdz ar to potenciālie piesārņojuma no lauksaimniecības riski ir saglabājušies. Arī veiktie ūdens kvalitātes mērījumi liecina, ka slāpekļa koncentrācija ĪJT upēs nedaudz paaugstinās. Tāpēc būtiski novērtēt Programmas devumu prioritārajās mērķteritorijās, kurās uz ūdens

kvalitātes uzlabošanu orientēta aramzemju apsaimniekošana ir visaktuālākā un var dot nozīmīgu ieguldījumu slāpekļa noteču samazināšanā. Telpisko datu analīze parāda, ka lielākajā daļā mērķteritoriju, izņemot Natura 2000 teritorijas, MV 4B atbalstīto platību īpatsvars ir zemāks kā ārpus šīm mērķteritorijām (skat. 9-1.tab.). Piemēram, ĪJT tas ir trīskārtīgi zemāks, savukārt riska ūdensobjektos ar izkliedēto (t.sk., lauksaimniecības) piesārņojumu attiecīgi 12% un 21% ārpus šāda veida riska teritorijām. Līdz ar to secināms, ka vides pasākumos MV 4B izveidojies nevienmērīgs atbalstīto platību teritoriālais sadalījums, t.i., platībās ar faktiski un potenciāli vislielākajām slāpekļa notecēm uz ūdens kvalitātes uzlabošanu orientēti pasākumi tiek realizēti mazāk. Lai mērķtiecīgāk virzītu atbalstu MV 4B un sniegtu lielāku Programmas ieguldījumu, būtu nepieciešams kopējos platību īpatsvara rādītājus izlīdzināt un vairāk ieviest tieši mērķteritorijās.

9-1. tabula. Aramzemju un ilggadīgo stādījumu īpatsvars, kurās piemēro uz ūdens kvalitātes uzlabošanu orientētus pārvaldības līgumus dažādās mērķteritorijās

Mērķteritorija	Aramzemes un ilggadīgie stādījumi MV 4B			
	Platība 2014, ha	Platība 2018, ha	Īpatsvars mērķteritorijā*, %	Īpatsvars ārpus mērķteritorijas*, %
Īpaši jutīgās teritorijas	9211	17856	7	22
Riska (upju) ūdensobjekti	62651	105038	16	22
Riska (upju) ūdensobjekti ar izkliedēto piesārņojumu	22131.5	37810	12	21
Natura 2000 teritorijas	5127	9851	26	18,5
ĪJT, riska ūdensobjektos un Natura 2000 teritorijās kopā	67056	114548	16	22
Latvijā	144619.5	229057	19%	-

*-īpatsvars aprēķināts pēc 2018. gada rādītājiem

Izglītošana un zināšanu pārnese par ūdens resursu apsaimniekošanas jautājumiem Latvijā ir ļoti aktuāla. Starp organizētajām mācību tēmām M01 pasākumā vairākas tēmas atzīmējamās kā saistītas ar MV 4B:

- *Augu aizsardzības līdzekļu pareiza, precīza un ekonomiska lietošana;*
- *Bioloģiskā lauksaimniecība;*
- *Integrētā augu audzēšanas sistēma un lauksaimnieciskā ražošana;*
- *Lauksaimnieciskās ražošanas ietekme uz vidi;*
- *Lauka smidzinātāja sagatavošana darbam;*
- *Pasākumi augsnes un ūdens resursu aizsardzībai no l/s darbības izraisītā piesārņojuma;*
- *Vides prasībām atbilstoši inženiertehniskie risinājumi lauku saimniecībās;*
- *Meliorācijas sistēmas, to kopšana un uzturēšana.*

Kopumā minētajās tēmās līdz šim apmācīti 1275 interesenti, no kuriem 546 saistībā ar bioloģisko lauksaimniecību. Piedāvātās kursu tēmas vērtējamās kā aktuālas un atbilstošas, taču dalībnieku aktivitāti ir nepieciešams vēl vairāk palielināt.

Starp konsultāciju saņēmējiem M02 pasākumā ar MV 4B saistītas divas tēmas:

- *Normatīvais regulējums attiecībā uz augu aizsardzības līdzekļu lietošanu;*
- *Ūdens resursi.*

Kopumā minētajās tēmās konsultācijas saņēmuši 1595 interesenti, no kuriem 1021 saistībā ar ūdens resursiem.

Sekundārā ietekme MV 4B veidojas arī no M04.3 meliorācijas apakšpasākuma, jo veiktās aktivitātes paredz arī papildu 10% atbalsta intensitāti, ja meliorācijas sistēmu renovācijas ietvaros tiek izveidoti vides elementi - sedimentācijas baseini, akmeņu krāvumi, mākslīgie mitrāji u.c. Kā liecina atsevišķi veiktie pētījumi Latvijā, tad vides elementu ierīkošana meliorācijas sistēmās samazina kopējā slāpekļa daudzumu meliorācijas sistēmās. Tā kā gandrīz visos pabeigtajos un uzsāktajos meliorācijas projektos ir veikta vai paredzēta vides elementu ierīkošana, tad tie dod nelielu pozitīvu ieguldījumu MV 4B kontekstā.

Tāpat atzīmējams, ka uz MV 4B ir pozitīva ietekme no projektiem MV 5D, jo precīzās tehnoloģijas un risinājumi samazina izlietoto minerālmēslu apjomu (5-10% robežās) un noteci no kūtsmēslu krātuvēm, tādējādi samazinot piesārņojumu virszemes un pazemes ūdeņos. Līdz 2018. gadam precīzās tehnoloģijas iegādātas saimniecībās, kuras apsaimnieko vairāk nekā 200 tūkst. ha LIZ.

Lai gan plānotie rezultāta rādītāji ir sasniegti, veiktā datu analīze apliecina, ka Programmas periodā ieguldījums MV 4B vērtējams kā vidējs. Tas lielākoties saistāms ar preventīvu ūdens kvalitātes aizsardzību.

Programmā izvirzītā vajadzība, kas saistīta ar vides piesārņojumu tiek veikta.

6. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi

Plānotie rezultāta rādītāji MV 4B ir pārsniegti un atbalstītās platības palielinās.

MV 4B izveidojies nevienmērīgs atbalstīto platību telpiskais sadalījums, jo platībās ar faktiski un potenciāli vislielākajām slāpekļa notecēm uz ūdens kvalitātes uzlabošanu orientēti pasākumi tiek realizēti mazāk.

Programma devusi pozitīvu ieguldījumu MV 4B caur apmācību un konsultāciju pasākumiem, kā arī no meliorācijas sistēmu renovācijas projektiem ar vides elementiem un precīzajām vides tehnoloģijām.

Ieteikumi

Lai mērķtiecīgāk virzītu atbalstu MV 4B un sniegtu lielāku Programmas ieguldījumu, būtu nepieciešams kopējos platību īpatsvara rādītājus izlīdzināt un pastiprināti ieviest pasākumus tieši mērķteritorijās (ĪJT, riska ūdensobjektos).

Piedāvāto kursu tēmas vērtējamas kā aktuālas un atbilstošas, taču dalībnieku aktivitāti MV 4B ar apmācību, konsultāciju un citiem zināšanu pārneses pasākumiem ir nepieciešams vēl vairāk palielināt, t.sk., vides pasākumos nosakot obligāti apmeklējamo stundu skaitu.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 10.

Kādā mērā Programma devusi ieguldījumu augsnes erozijas novēršanā un uzlabojusi augsnes apsaimniekošanu?

1. Pasākumu saraksts ar ieguldījumu MV 4C

Primāri programmētie pasākumi un apakšpasākumi:

Pasākums	Apakšpasākums	Atbalsta saņēmēju skaits
M10	M10.1: VSMPD RLZP	2457 428 2029
M11		4027
MV 4C kopā		6001
M01	M01.1, M01.2 un M01.3	1275
M02	M02.1	1595

LAP 2014-2020 intervences uzbūvi, pasākumu pamatojumu un nosacījumus, secināms, ka nozīmīgākie pasākumi MV 4C ir M11 bioloģiskā lauksaimniecība (BLA) un M10.1. aktivitātes - vidi saudzējošu metožu pielietošana dārzkopībā (VSMPD) un rugāju lauks ziemas periodā (RLZP). Tie ir platību maksājumi, kuros atbalsta saņēmēji uzņemas vairāku gadu saistības. M01 pasākumā norādīts par videi draudzīgām metodēm apmācīto skaits, t.sk., saistībā ar augsnes apsaimniekošanas uzlabošanu. M02 pasākumā norādīts konsultāciju saņēmēju skaits saistībā ar augsnes uzlabošanu, kā arī normatīvo regulējumu attiecībā uz augu aizsardzības līdzekļu lietošanu. RLZP un BLA platības daļēji pārklājas – 2018. gadā 26 568 ha platībā, tāpēc tabulā kā mērķa virzienā MV 4C norādītas kopējās unikālās platības.

Pasākumi M08, M12 un M13 tabulā nav iekļauti un turpmāk vērtēti, jo pasākumu tiešā ietekme nav attiecināma uz MV 4C.

Citos MV programmētie pasākumi ar sekundārajiem ieguldījumiem MV 4C

Sekundārā ietekme MV 4C paredzēta no pasākuma M16, kurā līdz 2018. gadam uzsākti 12 projekti, kuru mērķi saistīti ar P4, t.sk., ar augsnes apsaimniekošanas uzlabošanu.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritērijs	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildus rezultāta rādītāji
Augsnes apsaimniekošana ir uzlabota	R10/T12: procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes, kurā piemēro uz augsnes apsaimniekošanas uzlabošanu un/vai augsnes erozijas novēršanu orientētus pārvaldības līgumus (prioritārā joma 4C).	

Augsnes kvalitāte Latvijā saglabājas esošajā stāvoklī vai uzlabojas		Augsnes agroķīmiskās izpētes rezultāti Latvijā
Atbalsta saņēmēju platībās augsnes kvalitāte nepasliktinās un ir līdzvērtīga vai labāka nekā atbalsta nesaņēmējiem		Organiskās vielas un augsnes iekultivēšanas pakāpes rādītāji atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju platībās

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

Novērtējumā veikta telpisko datu analīzes metode, izmantojot ĢIS programmatūru.

MV 4C ieguldījuma novērtējumā veikta gan rezultātu rādītāju aprēķināšana, gan telpisko datu analīze MV 4C kontekstā. Tā kā rezultāta rādītājs (R10) un citi novērtēšanas rādītāji saistīti ar platībām, tad to aprēķināšanai tiek izmantoti LAD sagatavotie un izsniegtie telpiskie dati. Tos veido divas datu kopas, kurām pieejami dati no 2014. gada – integrētās administrēšanas un kontroles sistēmas (IAKS) lauku bloku slānis, kā arī atbalstam pieteikto lauku telpiskie dati. Šiem telpiskajiem datiem piesaistītā datu bāze satur informāciju par atbalsta saņēmēju apsaimniekotajiem laukiem, kuriem piesaistītajā datu bāzē pieejama informācija par atbalstīto lauka platību, kultūraugu veidu un izvēlēto pasākumu. Novērtējumā izmantoti dati par atbalstītajām platībām 2018. gadā. Kopējiem rezultātiem un citiem novērtēšanas rādītājiem veikta analīze teritoriālā mērķteritoriju griezumā. Telpisko datu apkopošanai, platību aprēķiniem, analīzei un attēlu veidošanai izmantota datorprogramma ArcGIS. Dati piesaistīti Latvijas ģeodēzisko koordinātu sistēmai (LKS-92). Platību īpatsvara aprēķiniem izmantots Programmā norādītais konteksta rādītājs par LIZ platībām Latvijā.

Izaicinājumi kvantitatīvo metožu pielietošanā MV 4C novērtēšanai saistāmi ar šādiem faktoriem:

- Latvijā nav pieejami dati no visaptveroša augšņu monitoringa, tamdēļ pieejamie augšņu rādītāji nav izmantojami MV 4C ieguldījuma novērtēšanai. Līdz ar to novērtēšanas ietvaros tiek veikta gadījumu izpēte (*Case study*), balstoties uz pasākumu platībām un pieejamajiem datiem no augšņu agroķīmiskās izpētes (AAI);
- LAP 2014-2020 plānotie pasākumi MV 4C ir galvenokārt pamata pasākumi ar standarta prasībām un tiek ieviesti visā Latvijas teritorijā, tādējādi ieguldījuma vērtēšana augsnes resursu aizsardzībā ir komplicēta;
- Latvijā praktiski netiek veikti pētījumi par augsnes erozijas (gan ūdens, gan vēja) riska teritorijām, erodēto augsnes apjomu un erozijas ietekmi uz augsnes kvalitāti, tādējādi novērtēšanā ieguldījums augsnes erozijas mazināšanā apskatīts daļēji;

Lai risinātu konstatētās problēmas šajā novērtējumā, izmantots eksperta vērtējums un kvalitatīvās metodes.

Kvalitatīvās metodes:

Tā kā Latvijā nav pieejami dati no visaptveroša augšņu monitoringa MV 4C ieguldījuma kontekstā, tad novērtēšanai tiek izmantots Valsts augu aizsardzības dienesta sadarbībā ar Agroresursu un ekonomikas institūtu 2019. gada sagatavots pētījums *Augsnes kvalitātes rādītāju novērtējums dažādos LAP 2014-2020 pasākumos atbalstītajās platībās*. Pētījumā sniegts pārskats par augšņu agroķīmiskās izpētes apjomiem Latvijā laika posmā no 2015.-2018. gadam. Kopā četru gadu laikā AAI veikta 128 595 ha lauksaimniecībā izmantojamās zemes (LIZ) jeb 6,7% no izmantotās LIZ. Pētījumā arī novērtēta vides pasākumu ietekme uz augšņu kvalitāti, dažādos augšņu tipos analizējot divus augšņu agroķīmiskās izpētes (AAI) rādītājus – organiskās vielas daudzumu (OV) un augšņu iekultivēšanas pakāpi (AIP).

Pētījumā OV un AIP rādītāji analizēti trīs atbalsta pasākumu maksājumu saņēmēju grupās (VSMPD, RLZP, BLA) laika periodā no 2015. līdz 2018. gadam biežāk pārstāvētajos augšņu tipos Latvijā – velēnu podzolētās augšnes, velēnu gleja augšnes un podzolētās glejaugšnes.

Lai novērtētu augšņu kvalitātes rādītājus dažādos LAP 2014-2020 pasākumos atbalstītajās platībās, tika izveidotas salīdzināmās datu kopas (dažādos vides pasākumos apsaimniekoto un neapsaimniekoto platību grupas). Datu kopās analizēti AAI rezultāti, kas iegūti 2015., 2016., 2017. un 2018. gadā veiktajā izpētē. Izmantojot ģeogrāfiskās informācijas sistēmas un pieejamās datu bāzes, AAI dati tika pārklāti ar LAD telpiskajiem datiem, kuri satur informāciju par LAP 2014-2020 pasākumos gan atbalstītajām, gan konvencionāli (vides pasākumos neatbalstītajām) apsaimniekotām platībām. Datu salīdzināšanai izvēlētās AAI platības atlasītas pēc dažādiem kritērijiem (t.sk. platības ar līdzvērtīgiem kultūraugiem, atbilstošs apsaimniekošanas gads u.tml.), lai salīdzināmās datu kopas būtu atbilstošas. Pētījumā analizētas 6119 ha LAP 2014-2020 pasākumos (VSMPD, RLZP, BLA) atbalstītas un 6127 ha platības, kurās nav veikti vides pasākumi.

Lai noteiktu augšņu erozijas riskam pakļautās teritorijas aramzemēs, novērtēšanas ietvaros tika veikta pieejamo datu telpiskā analīze. Augšņu erozijas riska teritoriju noteikšanā izmantots digitālais reljefa modelis, lai noteiktu nogāžu slīpumu. Pārklājot nogāžu slīpuma datus ar aramzemēm, iegūtas ūdens erozijas riskam pakļauto aramzemju platības.

Izaicinājumi kvalitatīvo metožu pielietošanā MV 4C augšņu stāvokļa novērtēšanai saistāmas ar to, ka iegūtie dati ir vienreizēji novērtēšanas periodam, jo AAI tiek veikta ik pēc pieciem/sešiem gadiem, līdz ar to tos nav iespējams salīdzināt ar iepriekšējo gadu rādītāju vienā un tajā pašā laukā (nav zināms augšņu kvalitātes sākumstāvoklis), kas apgrūtina datu interpretācijas iespējas. Tāpat atzīmējams, ka pētījumā par AAI rādītājiem netika analizēta kultūraugu maiņa un analizētajos laukos veiktās agrotehniskās darbības kā iespējamie ietekmējošie faktori.

Latvijā trūkst mūsdienās aktualizētas un datu analīzē par ieguldījumu MV 4C izmantojamās informācijas par LIZ platībām ar augšņu erozijas risku, kā arī praktiski pētījumi par rugaines vai bioloģiskajās saimniecībās izmantoto kultūraugu maiņu devumu augšņu erozijas samazināšanā (t/ha) un augšņu kvalitātes uzlabošanā.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Relatīvā vērtība
Kopējie iznākuma rādītāji	Atbalstītā faktiskā platība	353 998	
	Atbalstīto saimniecību/atbalsta saņēmēju skaits	6001	

Kopējie rezultāta rādītāji R/T	R10/T12: procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes, kurās piemēro uz augsnes apsaimniekošanas uzlabošanu un/vai augsnes erozijas novēršanu orientētus pārvaldības līgumus (prioritārā joma 4C).		19,7
Kopējie konteksta rādītāji CCI	18 Lauksaimniecības platība - Kopējā LIZ, ha	1 795 224	

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Programmas intervencē MV 4C aprakstīts un plānots kopā ar MV 4B. Izvēlētie pasākumi ir vairāk atbilstoši ūdens kvalitātes saglabāšanai un mazākā mērā saistāmi ar augsnes kvalitātes aizsardzību. Vērtējot MV 4C nozīmi Programmas intervences loģikā konstatēts:

- vajadzības saistībā ar augsnes kvalitātes aizsardzību aprakstīti vispārīgi;
- nav izsekojams pamatojums, kāds būtu M08, M12 un M13 pasākuma ieguldījums augsnes apsaimniekošanas uzlabošanā un erozijas risku mazināšanā.

Visos primāri MV 4C programmētajos pasākumos atbalstīto platību rādītāji ir auguši, salīdzinot ar 2015. gadu. VSMPD platības palielinājušās par 33%, salīdzinot ar 2015. gadu (4816 ha 2015. gadā, 6427 ha 2018. gadā), RLZP - par 58%, salīdzinot ar 2015. gadu (70005 ha 2015. gadā, 111044 ha 2018. gadā) un M11 - par 16%, salīdzinot ar 2015. gadu (225292 ha 2015. gadā, 263095 ha 2018. gadā). M11 kontekstā jāņem vērā, ka bioloģiski apsaimniekotajās platībās ietilpst arī ilggadīgie zālāji 124 941 ha platībā. Tā kā ilggadīgajos zālajos nozīmīgi agrotehniskie pasākumi netiek veikti, tad atzīmējams, ka 35% no MV 4C apsaimniekotajām platībām saistāmas vairāk ar preventīvu (sekundāru) augsnes aizsardzību pret eroziju un augsnes kvalitātes pasliktināšanos neuzarot tās.

Saskaņā ar 2015.-2018. gada augšņu agroķīmiskā izpēti (AAI) rezultātiem Latvijas LIZ ir skābas, ar sliktu fosfora nodrošinājumu un zemu iekultivēšanas pakāpi, attiecīgi vidēji 25-42 % LIZ nepieciešama kaļķošana, t.sk., 17-28 % pamatkaļķošana, 35 - 44 % LIZ ir zems un ļoti zems fosfora nodrošinājums un 34-43 % LIZ ir vāja iekultivēšanas pakāpe. LAP 2014-2020 līdzšinējā periodā novērojama tendence, ka atsevišķi augsnes kvalitātes rādītāji pasliktinās. Līdz ar to Latvijā ir ļoti aktuāli uz augsnes kvalitātes uzlabošanu vērsti agrovīdes pasākumi.

Pētījumā par augsnes kvalitātes rādītājiem MV 4C pasākumos konstatēts, ka attiecībā uz organisko vielu (OV) nodrošinājumu augsnē, LAP 2014-2020 atbalsta apakšpasākuma VSMPD atbalsta saņēmēju grupā ir vērojama neliela pozitīva tendence attiecībā pret atbalsta nesaņēmēju (konvencionāli apsaimniekoto) grupu. Savukārt VSMD AIP atbalsta saņēmējiem situācija ir labāka, nekā atbalsta nesaņēmējiem velēnu gleja augsnēs un podzolētās glejaugsnēs, bet sliktāka velēnu podzolētās augsnēs, kas skaidrojams ar augšņu dabīgajiem veidošanās apstākļiem.

Apakšpasākuma RLZP grupā situāciju ietekmē arī augsnes tips – labāka situācija velēnu podzolētās un velēnu gleja augsnēs ir nesaņēmēju grupā, bet podzolētās glejaugsnēs situācija ir līdzīga gan vides pasākumu atbalsta saņēmēju, gan atbalsta nesaņēmēju grupā. RLZP ir vērstas galvenokārt uz augsnes erozijas un augu barības elementu izskalošanās samazināšanu, tomēr attiecībā uz OV nodrošinājumu nedaudz labāka situācija ir atbalsta nesaņēmēju grupā, jo, neuzarot vai nekultivējot augsni rudenī, OV mineralizācija notiek lēnāk, bet ne tik būtiski, lai nozīmīgi palielinātu OV saturu augsnē. Kopumā RLZP AIP gan atbalsta saņēmēju, gan konvencionāli apsaimniekoto

teritoriju grupā ir līdzīga situācija un vērtējama kā vidēja velēnu podzolētās un podzolētās glejaugsnēs, bet velēnu gleja augsnēs labāka situācija ir atbalsta nesaņēmjū grupā.

BLA grupā situācija ar OV saturu un agroķīmiskās iekultivēšanas pakāpe (AIP) ir sliktāka nekā atbalsta nesaņēmjū grupā. Zemāks OV saturs BLA skaidrojams ar to, ka ne visās BLS ir lauksaimniecības dzīvnieki, bet optimāla OV satura nodrošināšana tikai ar zaļmēslojumu un pēcplaujas atliekām ir problemātiska salīdzinoši zemākās ražības dēļ, kas saistīta ar to, ka BLS nav atļauta minerālmēsļu un daudzu kaļķošanas materiālu izmantošana. Ierobežotā minerālmēsļu un kaļķošanas materiālu izmantošana negatīvi ietekmē arī pārējos AIP rādītājus: reakciju (bez kaļķošanas nav iespējams uzlabot) un fosfora un kālija saturu (organisko mēslošanas līdzekļu barības elementi kļūst augiem pieejami tikai pēc organiskās vielas mineralizācijas, tāpēc trūkstošie elementi tiek kompensēti no augsnes).

Veiktā datu analīze par ūdens erozijas riska teritorijām parāda, ka kopumā Latvijā ūdens erozija nav nozīmīga problēma, jo tikai nepilni 2% aramzemju atrodas uz stāvi lēzenām un stāvām nogāzēm (slīpums $>6^{\circ}$), kurās var norisināties intensīva plakaniskā erozija. Savukārt uz vidēji lēzenām nogāzēm ar vāji izteiktu plakanisko eroziju izvietotas 16% aramzemju, bet 82% aramzemju atrodas līdzenās un lēzenās teritorijās, kurās ūdens erozijas procesi praktiski nenorisinās. No MV 4C plānotajiem pasākumiem tikai RLZP uzskatāms par primāri vērstu uz augsnes erozijas risku ierobežošanu. Analizējot 5 gadus aptvertās unikālās RLZP platības (245 112 ha) secināms, ka sadalījums dažādās erozijas riska teritorijās ir tāds pats kā aramzemēm kopumā, t.i., 2%, 16% un 82%. Tātad teritorijās ar paaugstinātu ūdens erozijas risku RLZP pasākuma platības nav nozīmīgas.

Programmā MV 4C atvēlētais publiskais finansējums ir 258,9 milj., kas veido 17,9% no kopējā LAP 2014-2020 publiskā finansējuma. Programmā noteiktā mērķa vērtība attiecībā uz apsaimniekotajām platībām 16,59% ir sasniegta un pat pārsniegta par 18,5% (56 tūkst. ha). Vērojama tendence, ka atbalstītā platība palielinās ar katru nākamo gadu. LAP 2014-2020 ir veikti grozījumi ievērojami palielinot publisko finansējumu MV 4C, galvenokārt bioloģiski apsaimniekoto platību atbalstam. Lauksaimnieku augošā interese par vides pasākumiem vērtējama pozitīvi. Lai gan Programmas kvantitatīvie rezultāti rādītāji programmā ir sasniegti, novērtēšanas ietvaros veikti pētījumi parāda, ka nepieciešams mērķtiecīgāk ieviest pasākumus un definēt atbalsta nosacījumus MV 4C. Kopumā ieviesto pasākumu ietekme uz augšņu kvalitāti, erozijas novēršanu un augsnes apsaimniekošanu vērtējama kā maznozīmīga, jo īstenotie agrovīdes pasākumi attiecībā uz Organiskās vielas saturu augsnē un Augsnes iekultivēšanas pakāpi nav bijuši pietiekami efektīvi. Tāpat RLZP pasākums teritorijās ar erozijas risku tiek realizēts salīdzinoši maz, t.i., 1,8% apmērā no pasākuma kopplatības. Lai nodrošinātu lielāku devumu augsnes aizsardzībā, būtu jāpanāk, lai MV 4C pasākumi vairāk tiek realizēti teritorijās ar augstāku augsnes erozijas risku. Augsnes kvalitātes rādītāji LAP 2014-2020 līdzšinējā 5 gadu periodā nav uzlabojušies. Atzīmējams, ka MV 4C plānotajiem pasākumiem ir nozīmīgāks devums MV 4B un 5E.

Starp organizētajām mācību tēmām M01 pasākumā vairākas tēmas atzīmējamās kā saistītas ar MV 4C:

- *Lauksaimnieciskās ražošanas ietekme uz vidi;*
- *Bioloģiskā lauksaimniecība;*
- *Pasākumi augsnes un ūdens resursu aizsardzībai no l/s darbības izraisītā piesārņojuma;*
- *Integrētā augu audzēšanas sistēma un lauksaimnieciskā ražošana;*

- *Labā lauksaimniecības prakse ūdens un augsnes resursu aizsardzībai (sējumu struktūra, sabalansēta augu mēslošana);*
- *Papuvju un slāpekli piesaistošu kultūraugu izmantošana augšņu auglības uzlabošanā;*
- *Augu aizsardzības līdzekļu lietošanas iekārtu sagatavošana darbam un ekspluatācijai atbilstoši labai lauksaimniecības praksei.*

Kopumā minētajās tēmās līdz šim apmācīti 875 interesenti, no kuriem 546 saistībā ar bioloģisko lauksaimniecību.

M02 pasākumā konsultācijas saņēmuši 657 lauksaimnieki par tēmām, kuras saistītas ar MV 4C:

- *Normatīvais regulējums attiecībā uz augu aizsardzības līdzekļu lietošanu;*
- *Augsne un oglekļa krāja.*

Izglītošana un zināšanu pārnese par augsnes apsaimniekošanas jautājumiem Latvijā ir ļoti aktuāla. Tā kā atbalsta saņēmēju skaits turpina pieaugt, tad šāda tendence vērtējama pozitīvi un paredzams, ka tā uzlabos augsnes apsaimniekošanu.

Atsevišķi no uzsāktajiem M16 projektiem ir aktuāli MV 4C Latvijā un var dot nozīmīgu ieguldījumu augsnes apsaimniekošanas kontekstā, ieviešot jaunus agrotehniskos risinājumus un uzlabojot zināšanas.

Programmā izvirzītā vajadzība uzlabot augsnes kvalitāti netiek sasniegta vajadzīgajā apjomā.

6. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi

Programmā sniegtais MV 4C pamatojums ir daļēji atbilstošs, nav izsekojama M08, M12 un M13 pasākuma ieguldījuma pamatojums un nozīme augsnes apsaimniekošanā.

Plānotie rezultāta rādītāji MV 4C ir pārsniegti par 18,5%. Pozitīvi vērtējama lauksaimnieku augošā interese par augsnes apsaimniekošanas pasākumiem.

Programmas periodā atsevišķu MV 4C pasākumu platībās konstatēta gan augsnes kvalitātes stāvokļa saglabāšanās vai uzlabošanās (VSMPD, RLZP), gan pasliktināšanās (BLA), salīdzinot ar platībām, kurās šādi pasākumi nav ieviesti.

Kopumā augsnes kvalitātes rādītāji Latvijā pasliktinās, tāpēc nepieciešams ieviest efektīvākus agrovides pasākumus augsnes stāvokļa uzlabošanai.

LAP 2014-2020 pasākumu ieguldījums erozijas risku mazināšanā vērtējams kā neliels, jo tikai 1,8% no RLZP platībām atrodas teritorijās ar paaugstinātu erozijas risku.

Programma devusi pozitīvu ieguldījumu MV 4C caur apmācību un konsultāciju pasākumiem.

Augsnes apsaimniekošanas uzlabošanai plānotie pasākumi devuši nozīmīgāku ieguldījumu ūdens kvalitātes uzlabošanā un klimata mērķu sasniegšanā.

Ieteikumi

Ieviest mērķtiecīgākus pasākumus un nosacījumus augsnes kvalitātes uzlabošanai, piemēram, zaļmēslojums, starpkultūras, uztvērējaugi u.c.

Uzlabojams augsnes vispārējais stāvoklis (jāveic pamatkaļķošana u.c.).

Atbalsta pasākumi būtu mērķtiecīgāk vērstami uz teritorijām, kur tie ir īpaši nepieciešami.

Nepieciešams turpināt un pastiprināt Programmas ieguldījumu MV 4C ar apmācību, konsultāciju un citiem zināšanu pārneses pasākumiem, t, sk., Agrovides un

Bioloģiskās lauksaimniecības pasākumos ieviešot obligāto apmācību nosacījumu atbalsta saņēmējiem.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 12.

Kādā mērā Programma veicinājusi enerģijas izmantošanas efektivitātes pieaugumu lauksaimniecībā un pārtikas pārstrādē?

1. Pasākumi, kuri dod ieguldījumu MV 5B

Primāri programmētie pasākumi un apakšpasākumi:

Pasākums	Apakšpasākums	Atbalstīto darbību skaits
M04.	M04.1	21
	M04.2	4
Kopā:		25

Citos MV programmētie pasākumi ar sekundārajiem ieguldījumiem MV 5B

Sekundārā ietekme MV 5B paredzēta no pasākumiem M01, M02 un M16.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji
Enerģijas izmantošanas efektivitāte lauksaimniecībā un pārtikas pārstrādē ir pieaugusi.	R14: Enerģijas izlietojuma efektivitātes pieaugums lauksaimniecībā atbalstītajās lauku saimniecībās, t naftas ekvivalenta/ standarta izlaides vienību; Enerģijas izlietojuma efektivitātes pieaugums pārtikas ražošanā atbalstītajos pārstrādes uzņēmumos, t naftas ekvivalenta/ standarta izlaides vienību (saražotās produkcijas vienību).
Programmas ieguldījums ir palielinājis kopējo investīciju apjomu energoefektivitātē (lauksaimniecībā un pārtikas pārstrādē).	T15: Ieguldījumu kopsumma energoefektivitātes jomā, EUR.

3. Pielietotās metodes

MV novērtējumā ir izmatota dokumentu kvantitatīvā analīze, balstoties uz LAD datiem par pabeigtajiem projektiem, LAP 2014-2020 un atbalsta pasākumu nosacījumiem. Specifiskas kvantitatīvās metodes šī MV novērtēšanai netiek izmantotas, jo nav pieejami dati par enerģijas izlietojumu un standarta izlaidi lauku saimniecībās un pārstrādes uzņēmumos pēc projektu pabeigšanas. Tāpat atzīmējams, ka kopējais projektu skaits ir salīdzinoši neliels, lai izmantotu specifiskas kvantitatīvās metodes.

Rādītāji T15 un O2 ir iegūti no LAD datu bāzes. Rezultāta rādītājs R14 nav pieejams, tāpēc tas nav iekļauts novērtējumā. Rādītājiem T15 un O2 aprēķinātās bruto vērtības atbilst absolūtajām vērtībām, jo nav pieejami dati par investīcijām energoefektivitātē programmas sākumā, līdz ar to pieņemts, ka finansējums bija 0 EUR.

Problēmas kvantitatīvo metožu pielietošanā MV 5B novērtēšanai saistāmas ar vairākiem faktoriem:

Lai gan MV 5B ir pabeigti projekti, tomēr nav pieejami dati par primārās enerģijas galapatēriņu un saražoto produkciju. Līdz ar to nav iespējams sniegt novērtējumu par rezultāta rādītājiem pirms un pēc projekta ieviešanas;

Pabeigtie projekti ievērojami atšķiras pēc ieguldījuma veida, t.i., kaltes būvniecība, saldējuma ražošanas līnijas izbūve, apkurināmu siltumnīcu izbūve u.tml.

Ierobežotas iespējas izveidot atbalsta nesauņēmēju grupu pasākuma efektivitātes salīdzināšanai;

Programmā nav sniegta aktualizēta informācija par enerģijas izmantošanas efektivitāti lauksaimniecībā un pārtikas pārstrādē, tādējādi problemātiska ir Programmas ieguldījuma apmēra novērtēšana MV 5B nozarēs un Latvijā kopumā.

Lai risinātu konstatētās problēmas, šajā novērtējumā izmantots eksperta vērtējums un kvalitatīvās metodes (daļēji strukturētās intervijas ar LAD pārstāvjiem).

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Aprēķinātā bruto vērtība	Aprēķinātā neto vērtība
Kopējais iznākuma	O2 - Kopējais investīciju apjoms	11 391 302		
Kopējais rezultāta	R14: Enerģijas izlietojuma efektivitātes pieaugums lauksaimniecībā atbalstītajās lauku saimniecībās, t naftas ekvivalenta/ standarta izlaides vienību;	n.d.	n.d.	n.d.

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Programmas intervences loģikā 5B pamatojums ir vispārīgs, jo SVID konstatējumi šajā MV nav iekļauti. Mērķa virzienā 5B primāri programmēta daļa no apakšpasākumu M04.1 un M04.2 projektiem, kas paredz ieguldījumus enerģijas efektivitātei. Projektu realizācija uzsākta 2015. gadā. Līdz 2018. gada beigām realizēti 25 projekti, t.sk., galvenokārt graudaugu pirmapstrādes procesa modernizācijā un jaunu būvniecībā, kā arī pārstrādes ražotņu modernizācijā, siltumnīcu kompleksu attīstībā, piena lopkopības un augkopības attīstībā. Līdz 2018. gada beigām šajā mērķa virzienā ir uzsākti vēl 17 projekti, ar plānoto publisko finansējumu 4,9 milj. EUR apmērā. Programmā MV 5B atvēlēti 28,3 milj., EUR no publiskā finansējuma, un pašlaik izmaksāti 40% no MB 5B atvēlētā finansējuma. No plānotajām 75 darbībām MV 5B šobrīd pabeigta trešdaļa (25 projekti).

Tā kā finansējuma apguve mērķa virzienā pirmajos divos gados bija salīdzinoši zema, tad tika grozīti pasākuma nosacījumi, paplašinot pieļaujamo būvju skaitu un nosacījumus, kas veicināja projektu pieteikumu pieaugumu.

Rezultāta rādītāji par enerģijas patēriņu pēc projekta realizācijas nav pieejami, tāpēc atbildes sniegšanai netiek izmantoti. Tomēr atzīmējams, ka visiem projektiem pieteikumā tika iekļauts sertificēta eksperta energoaudits, kuram jāaplicina aktivitātes ieguvumus energoefektivitātē vismaz 20% apmērā. Savukārt, būvējot jaunas ēkas saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 600 "Kārtība, kādā piešķir valsts un Eiropas Savienības atbalstu atklātu projektu konkursu veidā pasākumam "Ieguldījumi materiālajos aktīvos"

(30.09.2014. ar grozījumiem 15.11.2018.) panāk, lai to enerģijas patēriņš apkurei un telpu dzesēšanai ir vismaz par 20 procentiem mazāks, nekā minēts noteikumu pielikumā, un to pierāda ēkas energoaudits vai energoefektivitātes aprēķins, kurā iekļauts jaunbūves enerģijas patēriņš. Tātad jau sākotnējā projektēšanas stadijā un projekta pieteikuma līmenī tiek nodrošināti energoefektīvāki risinājumi. Intervijā ar LAD pārstāvjiem tika atzīmēts, ka energoaudita izmantošana projektu pieteikumos vērtējama pozitīvi un nav konstatētas problēmas to pielietošanā.

MV 5B sekundārā ietekme paredzēta no M01 un M02 pasākumiem. Starp potenciālajām mācību tēmām M01 pasākumā vairākas tēmas atzīmējamas kā daļēji saistītas ar MV 5B:

- Izmaksu efektīvie siltumnīcefekta gāzu emisiju (SEG) ierobežojošie pasākumi augkopībā ražošanas un SEG samazināšanai uz produkcijas vienību;
- Izmaksu efektīvie SEG emisiju ierobežojošie pasākumi lopkopības saimniecībās energoefektivitātes optimizēšanai;
- Progresīvas (jaunas) prakses un zinātnes atziņu pielietojamība energoresursu un apkārtējai videi draudzīgu tehnoloģiju apgūvē pārtikas ražošanas uzņēmumos;
- Inovācijas zaļās ražošanas jomā.

Līdz šim apmācības šajās tēmās notikušas nelielā apjomā, tāpēc Programmas ieguldījums ir nebūtisks.

Programmā kā iespējams ieguldījums minēts arī tas, ka investīciju pasākumu ietvaros ieguldījumiem energoefektīvāku būvju un iekārtu iegādei tiks piemērota augstāka atbalsta intensitāte projektiem, kuri saistīti ar MV 5B. Taču, izvērtējot atbalsta saņēmēju datus, nav iegūts apstiprinājums, ka šādi risinājumi ieviestajos pasākumos tiek izmantoti.

Ieguldījumam MV 5B ir nozīmīgs devums arī lauku saimniecību un pārstrādes uzņēmumu konkurētspējas uzlabošanā, jo realizētie projekti samazina ražošanas izmaksas. Atsevišķi MV 5B realizētie projekti ne tikai palielina energoefektivitāti, bet uzskatāmi par inovatīviem Latvijā, tomēr to īpatsvars ir neliels.

Tā kā līdz 2015. gadam mērķtiecīgas investīcijas lauku saimniecību un pārtikas pārstrādes energoefektivitātē no Programmas finansējuma netika veiktas, tad līdzšinējais finansējums uzskatāms kā būtisks ieguldījums MV 5B. Programmas ietekmē MV 5B ieguldītās investīcijas palielinājušās par 11,4 milj. EUR (no tiem izmaksātais publiskais finansējums ir 5,46 milj. EUR), ieviešot energoefektīvākus risinājumus lauksaimniecībā un pārtikas pārstrādē.

Lauksaimniecības devums kopējā SEG emisiju apjomā Latvijā ir salīdzinoši liels – 2017. gadā tas veidoja 24.6% no kopējām SEG emisijām valstī (neskaitot ZIZIMM), kas absolūtā izteiksmē ir 2782.32 kilotonnas CO₂ ekvivalenta. MV 5B veikto pasākumu ieguldījums SEG emisiju Nacionālajā inventarizācijas ziņojumā attiecināms uz enerģētikas sektoru, nevis lauksaimniecības sektoru. SEG emisiju apjoms Latvijā enerģētikas sektoram ir 63.8% un Programmas periodā tas ir palielinājies par 2.5%. Programmas ieguldījums MV 5B ir mazinājis SEG emisijas, un bez Programmas pasākumiem kopējais SEG emisiju izmaiņu apjoms enerģētikas sektorā būtu lielāks.

Lai gan rezultāta rādītāju iztrūkums neļauj sniegt precīzu atbildi uz novērtēšanas jautājumu par Programmas devumu enerģijas izmantošanas pieaugumā, novērtēšanas ietvaros veiktā informācijas analīze ļauj secināt, ka līdz šim Programmas ietekmē novērojams neliels pieaugums enerģijas efektivitātē lauksaimniecībā un pārtikas pārstrādē.

Šis MV skaitāms ar Programmā izvirzītās vajadzības par SEG emisiju samazināšanu lauksaimniecībā un atjaunojamo energoresursu izmantošanu.

6. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi

Programmas ietekmē novērojams neliels pieaugums galvenokārt enerģijas izmantošanas efektivitātē lauku saimniecībās un nebūtisks pieaugums energoefektivitātē pārtikas pārstrādē.

Programmas ieguldījums MV 5B ir mazinājis SEG emisijas enerģētikas sektorā.

Programmā MV 5B iekļaujama precīzāka informācija par faktisko un potenciālo lauksaimniecības un pārtikas pārstrādes modernizācijas devumu energoefektivitātē.

Programmas ieguldījums pārtikas pārstrādes sektorā caur MV 5B ir ievērojami zemāks attiecībā pret plānoto.

Ieteikumi

Pasākumu ieviešanā vēl vairāk ieviest *Zaļā publiskā iepirkuma* principus un pieeju, piemēram, vadlīnijas dārzkopības produktiem un pakalpojumiem, koģenerācijas iekārtām u.c.

Ja MV 5B netiek apgūts viss finansējums, tad ieteicams to pārdalīt pasākumiem un aktivitātēm, kuras samazina SEG emisijas tieši lauksaimniecības sektorā.

Veidot specifiskas apmācību tēmas lauksaimniekiem tieši saistībā ar ēku un iekārtu energoefektivitāti.

Veicami papildinājumi programmas intervencē, lai palielinātu ieguldījumu pārtikas pārstrādes sektorā.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 14.

Kādā mērā Programma palīdzējusi samazināt siltumnīcefekta gāzu un amonjaka emisijas lauksaimniecībā?

1. Pasākumu saraksts ar ieguldījumu MV 5D

Primāri programmētie pasākumi un apakšpasākumi:

Pasākums	Apakšpasākums	Projektu skaits (2014-2018)
M04	M04.1	205
	M04.2	3
Kopā:		208

Citos MV programmētie pasākumi ar sekundārajiem ieguldījumiem MV 5D

Sekundārā ietekme MV 5D Programmā paredzēta no pasākumiem M01, M02 un M16. Novērtēšanas ietvaros veiktā atbalsta pasākumu analīze apliecināja, ka MV 5D ieguldījums (sekundārā ietekme) ir novērtējams arī no M10 un M11 pasākumiem.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu novērtēšanas rezultāta rādītāji
Slāpekļa oksīda un metāna emisijas no lauksaimniecības ir samazinātas.	R17/T18: Procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes, kurā piemēro uz slāpekļa oksīda un metāna emisiju samazināšanu orientētus apsaimniekošanas līgumus R18 Slāpekļa oksīda un metāna emisijas samazinājums atbalstītajās saimniecībās, kilotonnas CO ₂ ekvivalenta.	
Amonjaka emisijas no lopkopības ir samazinātas.	R16/T17: procentuālais daudzums LU, uz kurām attiecas ieguldījumi mājlopu turēšanā (audzēšanā), lai mazinātu SEG un/vai amonjaka emisijas (prioritārā joma 5D) R19: Amonjaka emisijas samazinājums atbalstītajās saimniecībās, kilotonnas CO ₂ ekvivalenta.	
Ar bioloģiskās un integrētās lauksaimniecības metodēm apsaimniekotas platības samazina slāpekļa un metāna emisijas.		Pasākumā M11 un M10.1 (VSMPD) apsaimniekotās aramzemes un ilggadīgie stādījumi, ha.

Tiešās slāpekļa emisijas no lauksaimniecības augsnēm saglabājas esošajā līmenī un/vai nepalielinās		Slāpekļa emisijas (kilotonnas CO ₂ ekvivalenta) no lauksaimniecības augsnēm SEG inventarizācijas nacionālajā ziņojumā
Programmas pasākumu aktivitātes un preventīvais raksturs dod SEG samazinājumu		SEG samazinājums, kilotonnas CO ₂ ekvivalenta

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

MV 5D novērtējumā ir izmatota rādītāju kvantitatīvā un dokumentu kvalitatīvā analīze, balstoties uz LAD datiem par MV 5D projektiem, SEG nacionālā inventarizācijas ziņojuma (NIZ) kopsavilkumu, pētījumiem par SEG samazināšanas pasākumiem Latvijā un novērtētāju aprēķiniem.

Rādītāji R16/T17 un R17/T18 ir iegūti no LAD datu bāzes par projektiem un atbalstīto saimniecību telpiskajiem datiem. Rezultāta rādītāji R18 un R19 nav pieejami, jo to aprēķināšanai nav izstrādāti atbilstoši metodoloģiskie risinājumi tieši atbalsta pasākumu novērtēšanas vajadzībām. Novērtēšanas ietvaros veikti SEG samazinājuma aprēķini daļai no MV 5D projektiem. Papildu novērtēšanas rādītāja pasākumos M11 un M10.1.2 (*Vidi saudzējošu metožu pielietošana dārzkopībā*) apsaimniekotās aramzemes un ilggadīgo stādījumu platību noteikšanā izmantoti LAD sagatavotie un izsniegtie telpiskie dati par 2018. gadu. Tos veido atbalstam pieteikto lauku telpiskie dati, kuriem piesaistītā datu bāze satur informāciju par atbalsta saņēmēju lauka platību, izvēlēto pasākumu un kultūraugu veidiem, kas ļauj noteikt aramzemju un ilggadīgo stādījumu platības. Telpisko datu apkopošanai, analīzei un platību aprēķināšanai izmantota datorprogramma *ArcGIS*.

Kvalitatīvās metodes:

Papildus kvantitatīvajām metodēm šajā novērtējumā izmantots arī eksperta vērtējums un kvalitatīvās metodes. LAP 2014-2020 programmas pasākumiem, kas paredz veicināt SEG emisiju samazinājumu lauksaimniecībā (5D prioritāte), SEG samazinājuma novērtējums veikts atbilstoši aptvērsumam un principiem, kas izmantoti NIZ sastādīšanā Latvijas lauksaimniecības sektoram. Apakšpasākuma M04.1 projektiem, kas paredz ieguldījumu SEG emisiju samazināšanai, atbilstoši tajos veiktajām aktivitātēm veikta SEG novērtēšana saistībā ar N izmantošanas izmaiņām augsnes apsaimniekošanā (N₂O emisijas), kā arī izdalītā CH₄ un N₂O izmaiņām no mēslojuma apsaimniekošanas. Ņemot vērā dažādus augsnes apgādes ar N avotus, kas tiek ievērtēti NIZ saskaņā ar IPCC metodoloģiju un vadlīnijām, SEG izmešu kontekstā LAP 2014-2020 pasākumos tiek vērtētas N₂O emisijas no iestrādātajiem minerālmēsliem, organiskajiem mēsliem, kā arī mēslojuma, kas rodas ganību laikā, un kultūraugu atliekām.

Tā kā no projektu pieteikumiem ir pieejami dati par plānoto SEG samazinājumu (kt CO₂ ekvivalenta), ko paredz atbalsta saņēmēji pēc projekta realizācijas, kā arī izmantotie rādītāji SEG samazinājuma aprēķiniem, tad novērtējums balstīts uz šiem

datiem. Pirms datu summēšanas par atbalsta pretendentu plānoto SEG samazinājumu, novērtēšanas ietvaros veikta datu pārrēķināšana un precizēšana. Savukārt projektiem, kuriem nav norādīts SEG samazinājums, tas tika attiecināts proporcionāli pēc atbalsta summas.

Aprēķinos tika iekļauti dati par projektiem, kas uzsākti vai pabeigti līdz 2017. gadam. Atlasītajiem projektiem vēl veikta loģiskā pārbaude pēc tāmes un pēc pieejamās SEG kalkulatora veidlapas. Nepieciešamības gadījumā tika veikta emisiju samazināšanas veida precizēšana. Kopumā ieguldījums emisiju samazināšanā novērtēts 120 projektiem ar kopējo publiskā finansējuma summu 12.06 milj. EUR.

SEG samazinājuma aprēķins atbilstoši NIZ sastādīšanas aptvērimumam un principiem izmantots arī Programmas pasākumu M11 un M.10.2. ieguldījuma novērtēšanai MV 5D.

Novērtēšanā izmantotie metodoloģiskie risinājumi uzskatāmi parādīja, ka Latvijā vēl nav pietiekami precīzi izstrādātas un aprobētas metodes detāliem SEG samazinājuma aprēķiniem pasākumu līmenī.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Relatīvā vērtība
Kopējie rezultāta rādītāji	R17/T18: Procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes (ha), kurā piemēro uz Slāpekļa oksīda un metāna emisiju samazināšanu orientētus apsaimniekošanas līgumus	~90 000	5%
	R16/T17: procentuālais daudzums LLV, uz kurām attiecas ieguldījumi mājlopu turēšanā (audzēšanā), lai mazinātu SEG un/vai amonjaka emisijas (prioritārā joma 5D)	3179	0,67%
Papildu rezultāta rādītāji	Pasākumā M11 un M10.1.2 apsaimniekotās aramzemes un ilggadīgie stādījumi, ha	144 581	8%
Kopējie konteksta rādītāji	CCI21 Ganāmpulka vienības - kopā	474 630,00	
	CCI18 Lauksaimniecības platība - Kopējā LIZ, ha	1 795 224	

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Programmas ieguldījums MV 5D izvēlētajā vajadzībā *Veicināt SEG emisiju samazināšanu lauksaimniecībā un atjaunojamo energoresursu izmantošanu* kopumā ir pamatots, taču tas galvenokārt balstīts uz vispārīgām atziņām, ka modernas tehnoloģijas un risinājumi ļauj samazināt SEG izmešus. Programmā nav sniegts skaidrojums pārtikas pārstrādes ieguldījumam MV 5D. LAP 2014-2020 SVID analizē minēts pamatojums bioloģiskās lauksaimniecības ieguldījumam MV 5D, taču M11 pasākuma sekundārā ietekme MV 5D nav plānota. Tāpat sekundāra ietekme MV 5D būtu attiecināma arī no M10.1 apakšpasākuma aktivitātes *Vidi saudzējošu metožu pielietošana dārzkopībā*.

Programmā MV 5D atvēlēti 16,4 milj., EUR no publiskā finansējuma. Līdz šim pabeigto projektu publiskais finansējums ir 40% (6,59 no 16,4 milj. EUR) no LAP 2014-2020 plānotā. MV 5D pabeigto atbalstīto darbību skaits ir 208, kas veido 68% no plānoto darbību skaita. No tām tikai trīs projekti veikti apakšpasākumā M04.1 emisiju

samazināšanai. Atzīmējams, ka realizētie projekti pārstrādē vairāk būtu atbilstoši MV 5B, nevis 5D. Savukārt lauksaimniecībā MV 5D lielākā daļa projektu saistīta ar precīzo tehnoloģiju (minerālmēslu izkliedētāju) iegādi graudkopības saimniecībās. Atbalsta saņēmēji pabeigtajos projektos apsaimnieko aptuveni 90 tūkst. ha LIZ. Programmas periodā salīdzinoši maz projektu ir veikti lopkopības saimniecībās, tāpēc ar MV 5D saistītais LLV daudzums ir mazs un patlaban veido tikai 13% no plānotās vērtības. Vērtējot pasākuma ieviešanas gaitu, atzīmējams, ka pastāv risks nesasniegt plānoto mērķa vērtību (T17). Savukārt lauksaimniecības zemēm, kurās piemēro uz slāpekļa oksīda un metāna emisiju samazināšanu orientētus apsaimniekošanas līgumus (T18), mērķa vērtība Programmā nav noteikta. Patlaban MV 5D projektos apsaimniekotās LIZ platības veido 5% no Latvijas kopējās LIZ.

Novērtēšanas ietvaros veiktie aprēķini parāda, ka precīzā laukkopība dod SEG emisiju samazinājumu 18.1 kilotonnas CO₂ ekvivalenta. Savukārt kūtsmēslu krātuves – 2.4 kilotonnas CO₂ ekvivalenta, bet SEG samazinājums precīzajā lopkopībā ir 1.5 kilotonnas CO₂ ekvivalenta apmērā.

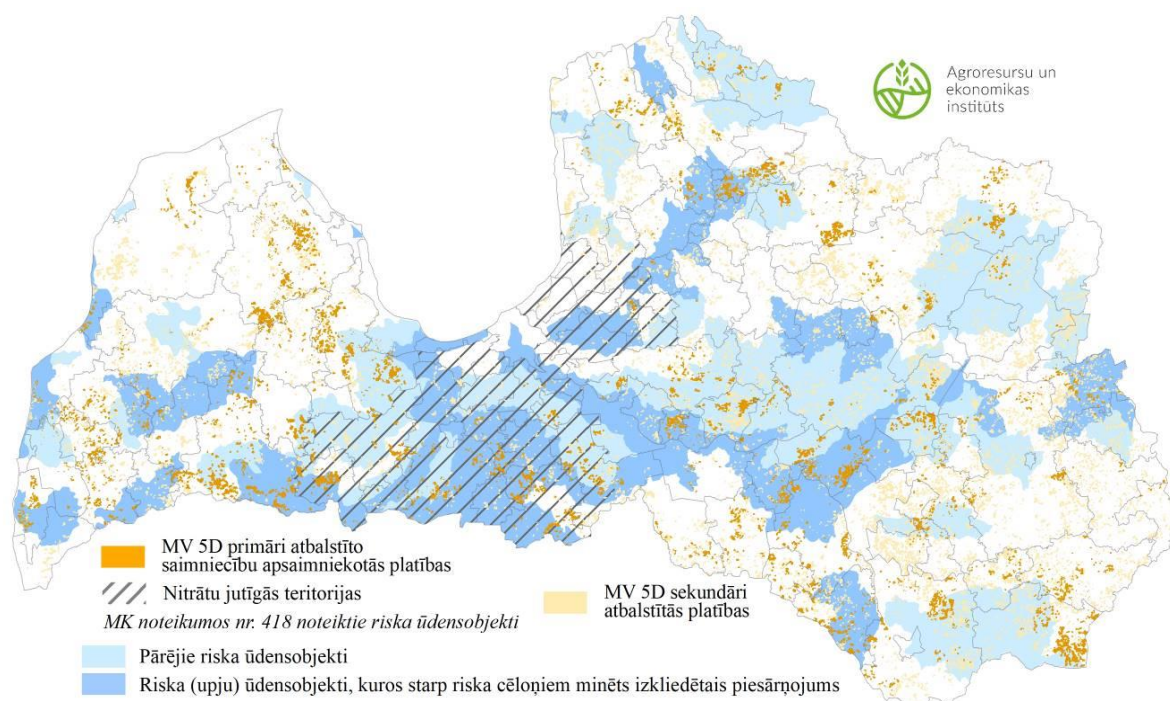
Ievērtējot vidējo minerālmēslu patēriņu uz 1 ha sējumu kopplatības lauksaimniecībā un kopējo sējumu platību bioloģiskajās saimniecībās, tika iegūts rezultāts, ka kopējais ikgadējais potenciālais minerālmēslu samazinājums bioloģiskajās saimniecībās veido 8242 tonnas N (ΔF_{SN}), un tas atbilst SEG emisiju samazinājumam 38.6 kilotonnas CO₂ ekvivalenta. Papildus aprēķinot netiešās N₂O emisijas, tika iegūts, ka iztvaikošanas rezultātā bioloģiskajās saimniecībās SEG emisijas samazinās par 3.0 kilotonnas CO₂ ekvivalenta, savukārt SEG emisijas no izskalošanās un noteces bioloģiskajās saimniecībās ir mazākas par 8.8 kilotonnas CO₂ ekvivalenta. Līdz ar to kopējais novērtētais tiešo un netiešo SEG emisiju samazinājums bioloģiskā lauksaimniecībā ir 62.1 kilotonnas CO₂ ekvivalenta gadā.

Aprēķini par VSMPD apakšpasākumu liecina, ka potenciālais tiešo SEG emisiju samazinājums atbalstam pieteiktajās platībās, kur atbilstoši integrētās dārzkopības prasībām tiek veikta mēslojuma plānošana, kas samazina kopējo N patēriņu, ir 0.60 kilotonnas CO₂ ekvivalenta. Papildus netiešo N₂O emisiju samazinājums no iztvaikošanas un izskalošanās mazāka N izmantošanas rezultātā veido 0.16 kilotonnas CO₂ ekvivalenta. Līdz ar to kopējais novērtētais SEG emisiju samazinājums pasākumā atbalstītajās platībās veido 0.76 kilotonnas CO₂ ekvivalenta. Aptuveni 80% no šī samazinājuma veidojas dārzenkopības platībās, bet 20% augļkopības platībās.

Lauksaimniecības devums kopējā SEG emisiju apjomā Latvijā ir salīdzinoši liels – 2017. gadā tas veidoja 24.6% no kopējām SEG emisijām valstī (neskaitot ZIZIMM), kas absolūtā izteiksmē ir 2782.32 kilotonnas CO₂ ekvivalenta. Programmas sākumposmā Lauksaimniecības SEG emisijas bija 2705.31 kilotonnas CO₂ ekvivalenta. Tiešās slāpekļa emisijas no lauksaimniecības augsnēm Programmas periodā pieaugušas par 2,4%. Tātad SEG emisijas Programmas periodā kopumā lauksaimniecībā ir pieaugušas, tomēr atzīmējams, ka ieguldījums MV 5D ir mazinājies SEG emisijas un bez Programmas pasākumiem kopējais SEG emisiju izmaiņu apjoms būtu ievērojami lielāks. Atzīmējams, ka MV 5D izvēlētie pasākumi saistāmi ar ievērojamām publiskā finansējuma investīcijām attiecībā pret potenciālo SEG samazinājumu, jo Programmā MV 5D izvēlēti finanšu ietilpīgi investīciju pasākumi.

Papildu novērtēšanas rādītāja pasākumos M11 un M10.1.2. apsaimniekotās aramzemes platības ir 144 581 ha, kas vērtējams kā nozīmīgs MV 5D pozitīvi ietekmējošs rādītājs (skat. 14-1. att.). Salīdzinot sasniegtos platību rādītājus MV 5D, atzīmējams, ka patlaban sekundārais ieguldījums ir līdzvērtīgs vai pat pārsniedz MV 5D primāro ieguldījumu.

Programmas ieguldījumam MV 5D ir pozitīva ietekme uz vides aspektiem, jo īpaši MV 4B, jo tehnoloģijas, kuras samazina izlieto to minerālmēsļu apjomu un noteci no kūtsmēsļu krātuvēm, samazina piesārņojumu virszemes un pazemes ūdeņos.

14-1. attēls. MV 5D atbalstīto platību teritoriālais sadalījums

Atbalsta saņēmēji MV 5D projektu pieteikumos izmanto datus no SEG emisiju kalkulatora (<http://www.vbf.ltu.lv/lv/seg-emisiju-kalkulators>), kurš aprēķina plānoto SEG emisiju samazinājumu. Pozitīvi vērtējams, ka kalkulators tiek uzlabots, precizējot gan aprēķinu metodoloģiskos risinājumus, gan uzlabojot tā lietošanu atbalsta saņēmējiem. LAD elektroniskajā pieteikumu sistēmā ir nodrošināta iespēja veidot mēslošanas plānus.

Starp potenciālajām mācību tēmām M01 pasākumā vairākas tēmas atzīmējamās kā saistītas ar MV 5D, piemēram:

- *Emisiju samazināšanas pasākumi lopkopības saimniecībās;*
- *Lauksaimniecības dzīvnieku ēdināšana;*
- *Precīzās lauksaimniecības tehnoloģijas, to lietošanas un izmantošanas ekonomiskā analīze;*
- *Emisiju samazināšanas pasākumi lopkopības saimniecībās;*
- *Klimata pārmaiņu ietekme uz lauksaimniecisko ražošanu.*

Mācībām tiek piedāvāts plašs tēmu loks, kurš saistīts ar MV 5D. Šādās tēmās mācības ir pabeigušas 1235 personas.

Programmā ir uzsākti vairāki M16 projekti, kuri sniegs ieguldījumu MV 5D. Savukārt konsultācijās ieteicams paplašināt aptvērumu saistībā ar siltumnīcefekta gāzu un amonjaka emisijas samazināšanu lauksaimniecībā.

Apkopotā informācija par pabeigtajiem projektiem MV 5D un sekundāro ietekmi ļauj secināt, ka divu gadu periodā Programma nelielā apjomā palīdzējusi samazināt slāpekļa oksīda, metāna un amonjaka emisijas lauksaimniecībā. Taču, izvēloties mērķtiecīgākus pasākumus un to nosacījumus, turpmāk programmas ieguldījumu MV 5D ir iespējams uzlabot un palielināt.

6. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi

Ieguldījumam MV 5D primāri vērstajiem pasākumiem ir zema rezultativitāte, un pastāv risks nenasniegt Programmā plānoto mērķa vērtību.

Sekundārais ieguldījums MV 5D ir līdzvērtīgs, vai pat pārsniedz MV 5D primāro ieguldījumu. Programmas ieguldījumam MV 5D ir pozitīva ietekme uz ūdens resursu apsaimniekošanu, nelielā apmērā samazinot slāpekļa noteču apjomu.

Programma nelielā apjomā ir sekmējusi siltumnīcefekta gāzu un amonjaka emisijas samazināšanu lauksaimniecībā. SEG emisijas Programmas periodā kopumā lauksaimniecībā ir pieaugušas, taču ieguldījums MV 5D ir mazinājis SEG emisijas un bez Programmas pasākumiem kopējais SEG emisiju izmaiņu apjoms būtu ievērojami lielāks.

Programmā MV 5D izvēlēti finanšu ietilpīgi investīciju pasākumi.

Ieteikumi

Nepieciešams noteikt mērķa rādītāju T18 - procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes (ha), kurā piemēro uz Slāpekļa oksīda un metāna emisiju samazināšanu orientētus apsaimniekošanas līgumus.

Ieteicams atbalstīt aktivitātes ar iespējami augstāku efektivitāti SEG samazināšanā atbilstoši Programmā minētajam tieši lauksaimniecības sektorā, kā arī pasākumus un aktivitātes ar augstāku izmaksu efektivitāti.

Mācībās jāpaplašina pieeja, ka tiek piedāvātas atbilstošās tēmas iesācējiem un profesionāļiem, jo atbalsta saņēmēju zināšanas ir atšķirīgas. Savukārt konsultācijās ieteicams paplašināt aptvērumu saistībā ar siltumnīcefekta gāzu un amonjaka emisijas samazināšanu lauksaimniecībā.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 15.

Kādā mērā Programma veicinājusi oglekļa uzglabāšanu un piesaisti lauksaimniecībā un mežsaimniecībā?

1. Pasākumi, kuri dod ieguldījumu MV 5E

Primāri programmētie pasākumi un apakšpasākumi:

Pasākums	Apakšpasākumi	Atbalsta saņēmēju skaits
M08	M08.1	582
	M08.5.	4720
Kopā		5302

Pasākumi, kas programmēti citos MV un rada papildu ieguldījumu 5E

Sekundārais ieguldījums paredzēts no apakšpasākuma M08.3/8.4, kā arī pasākumiem M01, M02 un M16 tādējādi, ka MV 2A un P4 organizētie kursi paredz tēmas, kas saistītas ar lauksaimniecības un mežsaimniecības resursu pārvaldību klimata mērķus sekmējošā veidā. Tāpat sekundārais ieguldījums MV 5E ir no meliorācijas sistēmu renovācijas aktivitātēm M04.3 apakšpasākumā.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji
Meža zeme, kurā piemēro oglekļa piesaistes līgumus, ir palielinājusies.	R20/T19: procentuālais daudzums lauksaimniecības un meža zemes, kurā piemēro apsaimniekošanas līgumus, kas sekmē oglekļa piesaisti un uzglabāšanu (prioritārā joma 5E).
Oglekļa uzglabāšana un piesaiste mežsaimniecībā ir palielinājusies.	Kopējais mežsaimniecībā piesaistītā oglekļa daudzums, kilotonnas CO ₂ ekvivalenta.

3. Pielietotās metodes

MV 5E novērtējumā ir izmatota rādītāju kvantitatīvā analīze, pamatojoties uz LAD datiem par pabeigtajiem projektiem, kā arī tika aprēķināts mežsaimniecībā piesaistītā oglekļa daudzums, balstoties uz mežzinātnes institūta "Silava" izstrādāto aprēķina metodiku, kura tiek izmantota Latvijas nacionālajā ziņojumā par SEG izmešiem ZIZIM sektorā (*Information on LULUCF actions in Latvia*). Rādītājs R20/T19 ir iegūts no LAD datu bāzes par projektiem MV 5E. Primārais ieguldījums MV 5E līdz šim saistāms tikai ar meža zemēm, tāpēc īpatsvara aprēķināšanai tiek izmantoti konteksta rādītāji par meža platībām, kuru vērtības sniegtas Programmā.

SEG emisijas un piesaistes izmantotajos aprēķinos iedalītas trīs grupās atkarībā no tā, kas ir SEG piesaistes vai emisiju avots – biomasa (virszemes un pazemes), augsne un koksnes produkti. SEG emisijas un piesaistes no biomasas ir tieši atkarīgas no krājas izmaiņām pēc pasākumu realizēšanas. Aprēķini par audzes krājas pieaugumiem veikti, pieņemot, ka efekta ilgums ilgst visu aprēķinu periodu, t.i. 50 gadus. SEG emisiju

aprēķinos M08.1. pieņemts, ka papildus pieaugums veidojas, sākot no nākamā gada pēc pasākuma veikšanas, un ir konstants un nemainīgs visā aprēķinu periodā. Apakšpasākuma 8.3./8.4. *Atbalsts meža bojājumu profilaksei un atjaunošanai, ko nodarījuši ugunsgrēki, dabas katastrofas, katastrofāli notikumi* novērtēšanā pieņemts, ka audzei ejot bojā ugunsgrēkā, dabas katastrofā vai cita katastrofāla notikuma rezultātā, pastāv divi turpmākie alternatīvi audzes attīstības scenāriji – dabiskā atjaunošanās un mākslīgā atjaunošanās. Atbalsta pasākumu ietvaros atbalsts tiek sniegts par audzes atjaunošanu mākslīgi, kur tiek veikta augsnes apstrāde visā platībā, kā arī 100% audzes atjaunošana ar stādāmo materiālu, vidēji 2200 gab./ha. Tādēļ SEG samazinājums, kas rodas šī pasākuma ietekmē, ir starpība starp SEG samazinājumu mākslīgi atjaunotā platībā un dabiski atjaunotā platībā.

Apakšpasākumā 8.5. *Ieguldījumi meža ekosistēmu noturības un ekoloģiskās vērtības uzlabošanai* nodalīti četri dažādi meža apsaimniekošanas pasākumi – jaunaudžu kopšana ar atzarošanu, jaunaudžu kopšana bez atzarošanas, neproduktīvu mežaudžu nomaiņa un valdošās sugas nomaiņa. Jaunaudžu kopšanas, gan ar gan bez atzarošanas, rezultātā SEG emisiju samazinājumu rada CO₂ piesaiste biomasā, kas palielinās pēc kopšanas izdarīšanas. Pieņemts, ka atzarošanai nav ietekmes uz SEG emisijām vai piesaisti, tādēļ abiem pasākumiem metodiski izmantota vienāda pieeja. Pēc kopšanas veidojas papildu audzes krājas pieaugums. Apakšpasākumam 4.3. *Atbalsts ieguldījumiem infrastruktūrā – meliorācijas sistēmu atjaunošana* aprēķinos pieņēmums balstīts uz to, ka nosusinātajā platībā bez meliorācijas sistēmām, koku ražība būtu zemāka.

Augsnes emisijas rēķinātas atbilstoši pieņēmumam, ka no viena hektāra gada laikā tiek emitēts vai piesaistīts konstants daudzums SEG emisiju visā aprēķinu periodā. Savukārt saistībā ar koksnes produktiem aprēķinos pieņemts, ka pēc audzes nociršanas, visa koksne no dzīvās biomasas tiek ieskaitīta emisijās. Koksnes produktu sadalīšanās notiek pakāpeniski. Atbilstoši IPCC metodikai pieņemts, ka 50% no koksnes produktiem ir sadalījušies/utilizēti pēc 2 gadiem papīram, 35 gadiem zāģmateriālam, 25 gadiem plātņu koksnei.

Atzīmējams, ka saistībā ar MV 5E pasākumu ieguldījuma rādītāju vērtību aprēķiniem, vairākās sadaļās joprojām aktuāli ir precīzi izstrādāti un aprobēti metodoloģiskie risinājumi, piemēram, emisijas no augsnēm pasākumu ietekmē, precīza meliorācijas ietekmēto platību noteikšana u.c.

Līdz šim Programmā veiktie pasākumi MV 5E attiecināmi uz meža zemēm, savukārt lauksaimniecības zemēs mērķtiecīgas aktivitātes nav veiktas. Potenciāli ar sekundāro ieguldījumu MV 5E būtu saistāmi arī M10 un M11.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Relatīvā vērtība
Kopējais iznākuma rādītājs	O5: Kopējā platība (prioritārā joma 5E)	45 782	
Kopējais rezultāta rādītājs	R20/T19: procentuālais daudzums lauksaimniecības un meža zemes, kurā piemēro apsaimniekošanas līgumus, kas sekmē oglekļa piesaisti un uzglabāšanu (prioritārā joma 5E)		1,3
Papildu rezultāta	Kopējais mežsaimniecībā un daļēji lauksaimniecībā piesaistītā oglekļa		974

rādītājs	daudzuma samazinājums Programmas periodā, kilotonnas CO2 ekvivalenta		
Kopējais konteksta rādītājs	Meži un citas meža zemes, ha	3 467 000,00	

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Programmas intervences loģikā MV 5E un ar to saistītās vajadzības (t.sk., meliorācijas sistēmu pārbūve, mežaudžu kopšana) meža zemēs ir aprakstītas un pamatotas atbilstoši. Taču pasākuma M04 apakšpasākumā, kurā paredzētas meliorācijas sistēmu pārbūve, nav minēts pat sekundārais ieguldījums MV 5E. Programmā MV 5E atvēlēti 36,9 milj. EUR no publiskā finansējuma. Kopumā atvēlētais finansējums atbilst izvēlētajām vajadzībām MV 5E. Programmā M08.1 apakšpasākumā meža ieaudzēšana veikta 1925 ha platībā, kas veido 48% no plānotās platības. Savukārt mežaudžu kopšana veikta 43 857 ha platībā, tādējādi abos pasākumos kopumā rezultāta rādītājs R20 par 18.5% pārsniedz plānotās platības. Atbalstīto darbību skaits MV 5E pasākumu ieviešanai Programmā piešķirts papildu finansējums.

Pasākumā M08 visaktīvāk izmantota iespēja veikt jaunaudžu kopšanu bez atzarošanas, kas realizēta aptuveni 93% aktivitāšu. Visvairāk koptas ir bērzu audzes, kurās jaunaudžu kopšana LAP 2014-2020 ietvaros realizēta 28 851 ha mežaudžu. Visvairāk pasākumu realizēti bērzu un citu lapkoku audzēs. Tomēr mežu atjaunošanā un valdošās sugas nomainīnā dominējošā ir egļe. Priedes audzēs ir vērojama zemākā aktivitāte, kas būtu skaidrojams ar mežu īpašumu struktūru Latvijā, kur atšķirībā no valsts mežiem, privāto meža īpašnieku zemēs ir salīdzinoši neliels priežu audžu īpatsvars. Meža ieaudzēšana galvenokārt veikta minerālaugsnēs un tikai nelielās platībās notiek uz organiskajām augsnēm. Lai gan no visām LAP 2014-2020 pasākumu aktivitātēm meža apsaimniekošanā un ieaudzēšanā, visefektīvākais pasākums SEG emisiju samazināšanai ir meža ieaudzēšana, jo īpaši organiskajās augsnēs. Tās ir iespējams identificēt pēc meža tipa. Organiskās augsnes ir sastopamas tajos meža tipos, kas klasificējami kā kūdreņi. Meža ieaudzēšana vidēji no viena hektāra SEG emisijas ļauj samazināt par 5,88 tonnām CO₂ ekv. ha-1 gadā minerālaugsnēs (skatīt tabulā), kamēr organiskajās augsnēs samazinājums ir pat 25,84 tonnas CO₂ ekv. ha-1 gadā.

Ar kokiem dabiski aizaugušās platībās, kur koku biežība ir zema un ir nepieciešama apaugušās platības papildināšana ar stādmateriāliem, iespējams sasniegt 2,73 tonnas CO₂ ekv. ha-1 gadā emisiju samazinājumu. Pārējiem pasākumiem SEG emisiju izmaiņas ir ar mazāku potenciālu, taču parasti tas ir negatīvs, kas nozīmē, ka pēc pasākuma realizēšanas SEG emisijas samazinās. Izņēmums ir pasākums – valdošās sugas nomainīnā. Šajā pasākumā pirmajās 3-4 desmitgadēs ātri augošais baltalksnis un blīgzna ir ar lielāku krājas pieaugumu, nekā tām koku sugām, ar ko tas tiek aizstāts, tādēļ arī pirmajās desmitgadēs piesaistes ir mazākas pēc pasākuma realizēšanas un kopējas SEG emisiju izmaiņu potenciāls ir ar pluss zīmi, kas nozīmē SEG emisiju palielināšanos. Taču jāņem vērā, ka ilgākā periodā, sākot no 40 gadu vecuma, baltalksņa un blīgznu audzēs sāk samazināties pieaugums un tās lēnām sāk sabrukt, un lielākas piesaistes ir citu koku sugu audzēs.

Vidējais SEG samazinājums, realizējot LAP pasākumus meža zemēs līdz 2020. gadam.

Pasākums	SEG emisijas, tonnas CO2 ekv. ha-1 gadā			
	Priede	Egle	Bērzs un citas	Vidēji
8.1. Ieaugušas mežaudzes papildināšana	-3,33	-2,19	-2,68	-2,73
8.1. Meža ieaudzēšana, minerālaugsne	-6,81	-4,21	-6,62	-5,88
8.1. Meža ieaudzēšana, organiskā augsne	-26,77	-24,17	-26,58	-25,84
8.3./4. Mežaudžu atjaunošana pēc dabas katastrofām	-0,92	-0,84	-0,68	-0,81
8.5. Jaunaudžu kopšana ar atzarošanu	-2,04	-2,56	0	-1,53
8.5. Jaunaudžu kopšana bez atzarošanas	-2,04	-2,56	0	-1,53
8.5. Paaugas retināšana	-2,04	-2,56	0	-1,53
8.5. Pameža pārveidošana	-2,04	-2,56	0	-1,53
8.5. Neproduktīvu mežaudžu nomaiņa	-0,92	-0,84	-0,68	-0,81
8.5. Valdošās sugas nomaiņa	1,81	1,59	1,22	1,54

Saistībā ar sekundāro ieguldījumu MV 5E aprēķinātas SEG emisijas no Programmas aktivitātēm meliorācijas sistēmu renovācijā. Aprēķinos atsevišķi nodalīta meliorācijas sistēmu renovācija mežos un lauksaimniecības zemēs, un meliorācijas sistēmu atjaunošana minerālaugsnēs un organiskajās augsnēs. Lauksaimniecībā izmantojamās zemēs meliorācijas sistēmu atjaunošana skārusi 300 561 ha platības, no kurām 6,3% atrodas uz organiskajām augsnēm. Mežos meliorācijas sistēmu atjaunošana ietekmējusi 114 005 ha, no kuriem 41% ha atrodas uz organiskajām augsnēm – kūdreņos.

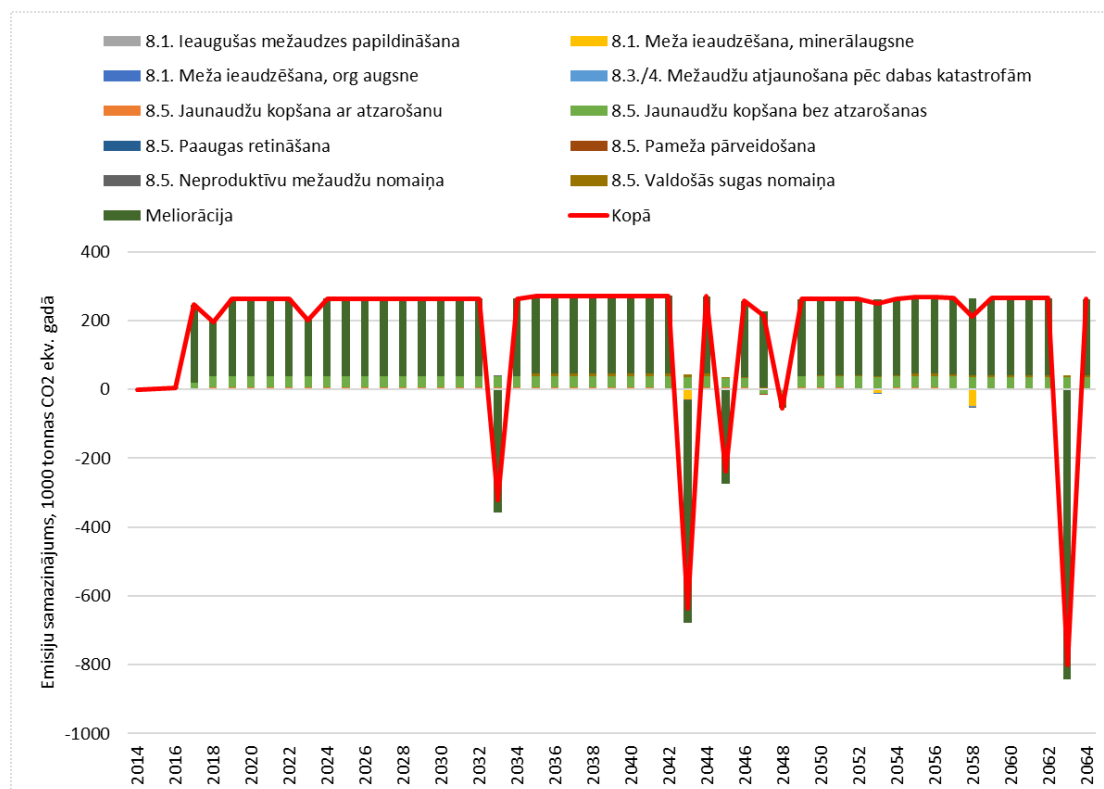
Meliorācijas sistēmu renovācija mežos veicina SEG piesaistes palielināšanos, tātad kopējo SEG emisiju samazināšanos. Gan organiskajās gan minerālaugsnēs, renovējot meliorācijas sistēmas mežā, vidējās SEG emisiju izmaiņas ir ar mīnuss zīmi, kas norāda uz SEG emisiju samazinājumu. Lielākais SEG emisiju samazinājums sasniedzams āreņos priedes mežaudzēs, kur samazinājums sasniedz 3,7 tonnas CO2 ekv. ha-1 gadā.

Citādi ir ar meliorācijas sistēmām lauksaimniecības zemēs. Atbilstoši IPCC Tier 1 metodikai, var pieņemt, ka minerālaugšņu nosusināšana nerada emisijas, bet organisko augšņu nosusināšana ir emisiju avots. Veiktajos aprēķinos izmantots konservatīvs pieņēmums, kur attiecībā uz organiskajām augsnēm piemērots IPCC Tier 1 līmeņa emisiju faktori aramzemēm, rezultātā iegūstot emisiju pieaugumu par 14,2 tonnām CO2 ekv. ha 1 gadā pēc meliorācijas sistēmu renovācijas. Savukārt minerālaugsnēs pieņemts konservatīvs scenārijs, kad emisijas ir 0 jeb augsnes oglekļa krājumi augsnē nemainās, kas atbilstoši Tier 1 metodikai tiek lietots, uzskaitot SEG emisijas citās minerālaugsnēs. Kopumā, vērtējot meliorācijas ietekmi, jāņem vērā, ka nosusināšana lauksaimniecībā un mežsaimniecībā nav viens no otra neatkarīgi procesi. Veicot nosusināšanu lauksaimniecības zemēs, tas nereti atstāj labvēlīgu ietekmi arī uz tuvējiem mežiem un otrādi. Meliorācijas sistēmu tīkls parasti aptver plašāku teritoriju

nekā tikai to platību, kurā tiek mērķtiecīgi renovēta meliorācijas sistēma. Līdz ar to, nav iespējama sekmīga mežu hidrotehniskā meliorācija, ja netiek uzturētas meliorācijas sistēmas arī lauksaimniecības zemēs. Kopumā var pieņemt, ka hidrotehniskās meliorācijas sistēmu renovācija palielina CO₂ piesaisti par vidēji 1,2 tonnām ha-1 gadā.

Nemot vērā tikai pašreiz realizētos LAP 2014-2020 pasākumus, kopējais SEG samazinājums no pasākumiem mežā (ieskaitot meliorāciju) līdz 2020. gadam aprēķināts ap 974 tūkst. CO₂ ekv. (skat. 15-1.att.). Vislielākais emisiju samazinājums tiks panākts ar pasākumu meliorācijas sistēmu renovācija mežā, kura rezultātā SEG emisiju samazinājums sasniegs 837 tūkst. CO₂ ekv. Ievērojamu devumu sniedz arī jaunaudžu kopšana, kuras rezultātā tiek sasniegts 128 tūkst. CO₂ ekv. samazinājums. Galvenokārt, tas saistīts ar meliorācijas sistēmu renovācijas un jaunaudžu kopšanas pasākuma lielo platību attiecībā pret citiem pasākumiem. Trešais lielākais pasākums pēc SEG emisiju samazinājuma īpatsvara ir meža ieaudzēšana un kopšana ar 11 tūkst. CO₂ ekv. samazinājumu. Kopā ar meliorācijas sistēmu renovāciju un jaunaudžu kopšanu šie trīs pasākumi veido 99,9% no visa SEG emisiju samazinājuma LAP pasākumu ietekmē no 2014. līdz 2020. gadam. Sagaidāms ka LAP pasākumu ietekmē, nākamo 50 gadu laikā izdosies uzkrāt līdz pat 9100 tūkst. tonnas CO₂ ekv. emisiju samazinājumu 2064. gadā.

Sākot ar 2018. gadu, emisiju samazinājums gadā sasniegs gandrīz 230 tūkst. tonnas CO₂ ekv. gadā (skat. 15-1.att.). Straujās izmaiņas, kas vērojamas atsevišķos gados, piemēram 2043., 2045., 2048. un 2063. gados, skaidrojamas ar to, ka šajā laikā audzēs, kurās veikta meliorācijas sistēmu renovācija, paredzamas krājas kopšanas un galvenās cirtes, kuru laikā daļa no papildus uzkrātā oglekļa tiks iznesta no mežaudzēm caur izcirsto koksni.

15-1. attēls. Kopējās SEG emisijas no LAP M08 pasākumiem no 2014. līdz 2064. gadam.

Kopumā LAP 2014-2020 MV 5E pasākumi jau pirmos gadus pēc pasākuma realizēšanas ir emisijas mazinoši pasākumi, izņemot valdošās sugas nomaiņa, jo sākotnēji vidējais krājas pieaugums lielāks ir baltalkšņu audzēs, salīdzinot ar

saimnieciski vērtīgākajām koku sugām – priedi, egli un bērzu. Sagaidāms, ka 20 – 30 gadus pēc šī pasākuma realizēšanas, jaunās audzes tekošais krājas pieaugums pārsniegtu baltalkšņu audžu tekošo krājas pieaugumu, tādēļ ilgtermiņā ir sagaidāms, ka arī šis pasākums veicinās emisiju samazināšanos.

Salīdzinot ar kopējām neto emisijām no ZIZIMM sektora, LAP 2014-2020 pasākumu ietekmē varētu palielināt SEG piesaisti par ~ 5%. Pēdējo 5 gadu laikā SEG piesaiste ir robežās no 2800 līdz pat 8000 tūkst. tonnām CO2 ekv. gadā, bet LAP pasākumu ietekmē potenciālais SEG piesaistes palielinājums ir 263 tūkst. tonnas CO2 ekv. gadā. Atzīmējams, ka MV 5E pasākumi ne tikai dod ieguldījumu SEG emisiju mazināšanā, bet veicina arī meža augšanas produktivitātes pieaugumu, kas atstāj pozitīvu ietekmi uz tautsaimniecību.

Starp organizētajām mācību tēmām M01 pasākumā vairākas tēmas atzīmējamās kā saistītas ar MV 5E:

- Kokaugu audzēšana neizmantotās zemēs, plantāciju meži;
- Meža atjaunošana un ieaudzēšana CO2 piesaistei, meža reproduktīvais materiāls;
- Mežaudžu kopšana ražības palielināšanai;
- Mazvērtīgo un neproduktīvo mežaudžu ražības celšana. Neproduktīvu audžu nomaiņa. Koksnes pieaugums;
- Eiropas Savienības atbalsts mežaudžu ražības palielināšanai.

Lai gan minētās apmācības plānotas P4 un MV 4A ar primāru ieguldījumu, atzīmējams, ka tām nozīmīgāks ieguldījums ir tieši MV 5E.

6. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi

Programmas ieguldījums MV 5E dod nozīmīgu ieguldījumu ilgtermiņā pēc programmas beigām. MV 5E rezultāta rādītājs R20 par 18.5% pārsniedz plānotās platības.

Kopumā ņemot, LAP 2014– 2020 pasākumu ietekme uz ZIZIMM sektoru ir ~5% no kopējām SEG piesaistēm ZIZIMM sektorā.

Lielāko īpatsvaru SEG emisiju samazināšanā sniedz meliorācijas sistēmu renovācija mežos (sekundārais ieguldījums), kas sastāda vairāk nekā 85% no visa SEG emisiju samazinājuma. Tomēr šī pasākuma īpatsvars ir jāvērtē piesardzīgi, jo turpmāk nepieciešams precizēt meliorācijā ietekmēto platību noteikšanas metodiku.

Potenciāli efektīvākais no MV 5E pasākumiem ir meža ieaudzēšana LIZ uz organiskajām augsnēm kura ieguldījums SEG emisiju samazināšanā sasniedz vidēji 25,8 tonnas CO2 ekv./ha gadā. Tomēr mazo platību dēļ kopējā šī pasākuma ietekme ir salīdzinoši nenozīmīga.

Ievērojamu īpatsvaru (13%) SEG emisiju samazināšanā sniedz arī jaunaudžu kopšana.

Kaut arī valdošās sugas nomaiņa īstermiņā nesniedz SEG emisijas mazinošu efektu, SEG emisiju samazinājumu iespējams gūt ilgtermiņā. Tā kā Latvijai saistoši ir klimata mērķi gan uz 2020. gadu, gan arī pēc 2050. gada, tad analizējot LAP 2014-2020 pasākumu ietekmi ļoti svarīgi ir ņemt vērā arī ilgtermiņa ietekmi. Ilgtermiņā (sākot no 20-30 gadu perioda pēc pasākuma veikšanas) valdošās sugas nomaiņa no baltalkšņa un blīgzņas audzēm uz saimnieciski vērtīgo sugu audzēm – bērza, priedes, egles, sniedz SEG emisiju samazinājumu.

Ieteikumi

Lai efektīvāk sasniegtu MV 5E plānoto, rekomendējams mērķtiecīgāk realizēt meža ieaudzēšanas pasākumu organiskajās augsnēs.

Vairākas esošās apmācību un konsultāciju tēmas Programmā primāri attiecināmas uz MV 5E.

Nepieciešams veikt pētījumus, lai iegūtu zināšanas par tādu pasākumu kā agrovides pasākumi un bioloģiskā lauksaimniecība ietekmi uz oglekļa ienesi augsnē. Šādas zināšanas ir būtiskas, lai varētu modelēt augsnes oglekļa krājumu izmaiņas un to ietekmi uz SEG emisijām. Tāpat, trūkst informācijas par nosusināšanas grāvju renovācijas ietekmi uz augsnes oglekļa krājumu veidošanos LIZ minerālaugsnēs.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 16.

Kādā mērā Programma veicinājusi dažādošanu, mazu uzņēmumu izveidi un attīstīšanu, kā arī darbvietu radīšanu?

1. Pasākumu saraksts ar ieguldījumu MV 6A

Primāri programmētie pasākumi un apakšpasākumi:

M06.4. apakšpasākums, kurā veikti maksājumi 152 projektiem.

Citos MV programmētie pasākumi ar sekundārajiem ieguldījumiem MV 6A

2A: M04.1; M04.3 M06.3

2B: M06.1

3A: M04.2; M09

3B: M05; M17.1

5B: M04.1; M04.2

5D: M04.1 M04.2

6B: M07.2; M19

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Radītas darbvietas gan sievietēm, gan vīriešiem	R21/T20: Atbalstīto projektu radītās darbvietas (prioritārā joma 6A)	R2 Lauksaimniecības produkcijas izmaiņas atbalstītajās saimniecībās/GDV (gada darba vienība) (prioritārā joma 2A) aprēķinā iegūtais darbvietu skaita pieaugums Programmas atbalsta ietekmē lauksaimniecībā Izmaiņas izlaidē uz nodarbināto atbalstītajos M04.2 projektos
Laukos radīto darbvietu skaitu papildina LEADER/SVVA rosinātie projekti	R24/T23: Atbalstīto projektu radītās darbvietas (LEADER) (prioritārā joma 6B)	
Darbvietas ir radītas dažādās nozarēs		Atbalstītajos projektos radīto darbvietu sadalījums pēc nozarēm (NACE 2. red. nodaļa)
Mikrouzņēmumi un mazie uzņēmumi attīsta saimniecisko darbību nozarē, kas nav saistīta ar lauksaimniecības produktu ražošanu, pirmapstrādi un pārstrādi		Atbalstīto uzņēmumu skaits aktivitātē "Ar lauksaimniecību nesaistītu darbību attīstība"
Lauksaimnieki attīsta ar		Atbalstīto lauksaimnieku skaits

lauksaimniecību nesaistītu uzņēmējdarbību		aktivitātē “Ar lauksaimniecību nesaistītu saimniecisko darbību dažādošana”
Tūrisma pakalpojumu sniedzēji veic tūrisma mītnu uzlabošanu un pakalpojumu dažādošanu		Atbalstīto tūrisma pakalpojumu sniedzēju skaits aktivitātē “Tūrisma aktivitāšu veicināšana”
Lauku uzņēmējdarbību papildina LEADER/SVVA rosinātie projekti		M19.2 apakšpasākumā atbalstīto uzņēmējdarbības projektu skaits ar galveno sekundāro ieguldījumu MV 6A
Uzņēmējdarbība laukos attīstījusies dažādās nozarēs		Atbalstīto projektu uzņēmējdarbības nozaru skaits (NACE 2. red. klase) Atbalstīto projektu skaita sadalījums pēc uzņēmējdarbības nozarēm (NACE 2. red. sadaļa)

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

Mērķa vērtībā tiek ietverts sekundārais ieguldījums no MV 6B rādītāja R24/T23: Atbalstīto projektu radītās darbavietas (LEADER) (prioritārā joma 6B), kas tiek noteikts kā bruto radīto darbavietu skaits saskaņā ar uzraudzības datus doto vērtību, kas iegūta, apkopojot uzraudzības periodā pēc projekta īstenošanas iesniegtās atskaites apakšpasākumā M06.4. no tiem M19.2 projektiem, kas uzrādījuši, ka plāno radīt darbavietas.

Rezultāta papildu rādītāji tiešajam ieguldījumam tiek aprēķināti kā kopējā rādītāja *O4 - Atbalstīto saimniecību/atbalsta saņēmēju projektu skaits* sadalījums, darbavietu sadalījums un projektu skaita sadalījums pēc projekta nozares, apkopojot uzraudzības datubāzē uzkrātos projektu pieteikuma rādītājus.

Rezultāta papildu rādītājs sekundārajam ieguldījumam tiek iegūts no LAD apstiprināta M19.2 atbalstīto projektu saraksta, kurā norādīts galvenā sekundārā ieguldījuma MV saskaņā ar metodiskajiem norādījumiem un projektu potenciāla novērtēšanas.

Sekundārā ieguldījuma noteikšanai izmantoti arī rezultāti no:

- MV 2A veiktā kopējā papildinošā rezultātu rādītāja *R2 Lauksaimniecības produkcijas izmaiņas atbalstītajās saimniecībās/GDV (gada darba vienība) (prioritārā joma 2A)* aprēķina, kur saucējā tiek izmantots nodarbināto pieaugums lauksaimniecībā (GDV) - metodes aprakstu un atklātās problēmas un risinājumus skatīt izklāstā pie 4.jautājuma.
- MV 3A programmētā apakšpasākuma M04.2 ieguldījuma novērtēšanai veiktā rezultātu papildu rādītāja *Izmaiņas izlaidē uz nodarbināto atbalstītajos projektos (EUR/nodarbināto)* aprēķina, kur tiek noteikts nodarbināto skaita pieaugums - metodes aprakstu skatīt izklāstā pie 4.jautājuma.

Pārējos MV programmēto pasākumu sekundārais ieguldījums MV 6A šajā novērtējumā nav kvantitatīvi novērtēts.

Kvalitatīvās metodes:

Lai novērtētu pasākumu, tika izmantota dokumentu un tekstu kvalitatīvā analīze, interpretācijas metode un daļēji strukturētas intervijas ar Programmas īstenošanā iesaistītajām pusēm: ZM, LAD.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Datu un informācijas avots
Kopējie iznākuma rādītāji	O4 - Atbalstīto saimniecību/atbalsta saņēmēju projektu skaits	144	LAD
Kopējie rezultāta rādītāji	R21/T20: Atbalstīto projektu radītās darbvietas (prioritārā joma 6A)	34	LAD
	vīrieši	31	
	sievietes	3	
	R24/T23: Atbalstīto projektu radītās darbvietas (LEADER) (prioritārā joma 6B)	105	LAD
	vīrieši	60	
	sievietes	45	
Papildu rezultāta rādītāji	R2 Lauksaimniecības produkcijas izmaiņas atbalstītajās saimniecībās/GDV (gada darba vienība) (prioritārā joma 2A) aprēķinā iegūtais darbvieta skaita pieaugums Programmas atbalsta ietekmē lauksaimniecībā, GDV	553	
	Izmaiņas izlaidē uz nodarbināto atbalstītajos M04.2 projektos (EUR/nodarbināto)	340	
	Atbalstītajos projektos radīto darbvieta sadalījums pēc nozarēm (NACE 2. red. nodaļa)		LAD
	Koksnes uzstrādājumi... (C.16)	19	
	Metālizstrādājumi... (C.25)	4	
	Izmitināšana (I.55), Sports, izklaide. (R.93)	2	
	Farmaceutiskās vielas un izstrādājumi.. (C.21), gumija un plastmasa... (C.22), Elektronika... (C.26), automobiļu ražošana.. (C.29), mēbeļu ražošana... (C.31)	9	
	Atbalstīto uzņēmumu skaits aktivitātē "Ar lauksaimniecību nesaistītu darbību attīstība"	104	LAD
Atbalstīto lauksaimnieku skaits aktivitātē "Ar lauksaimniecību nesaistītu saimniecisko darbību dažādošana"	21	LAD	
Atbalstīto tūrisma pakalpojumu sniedzēju skaits aktivitātē "Tūrisma aktivitāšu veicināšana"	19	LAD	
Atbalstīto projektu uzņēmējdarbības nozaru skaits (NACE 2. red. klase)	51	LAD	

	Atbalstīto projektu skaita sadalījums pēc uzņēmējdarbības nozarēm (NACE 2. red. sadaļa)	152	LAD
	Apstrādes rūpniecība (C)	88	LAD
	Lauksaimniecība, mežsaimniecība... (A)	21	
	Izmitināšana un ēdināšana (I)	17	
	Ieguves rūpniecība... (B)	11	
	Tirdzniecība un remonts.. (G)	7	
	Māksla izklaide, atpūta (R) citas	6 2	
M19.2 apakšpasākumā atbalstīto uzņēmējdarbības projektu skaits ar galveno sekundāro ieguldījumu MV 6A	445	LAD	

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Mērķa sasniegšanai izvēlēts M06 pasākuma apakšpasākums M06.4 *atbalsts ieguldījumiem ar lauksaimniecību nesaistītu darbību izveidei un attīstībai*. M06.4 apakšpasākumam atvēlētais publiskais finansējums veido 2% no LAP 2014-2020 kopējā publiskā finansējuma. Izmaksātais publiskais finansējums veido 15% no pasākumam plānotā, apstiprināto projektu skaits sasniedz plānoto.

Apakšpasākuma aktivitāšu līmenī ir atšķirīga situācija. Aktivitātē M06.41 *Ar lauksaimniecību nesaistītu darbību attīstība* atbalstīti 104 projekti, M06.42 *Ar lauksaimniecību nesaistītu saimniecisko darbību dažādošana* atbalstīts 21 projekts, M06.43 *Tūrisma aktivitāšu veicināšana* atbalstīti 19 projekti. Izmaksātais publiskais finansējums veido attiecīgi 85%, 8%, 7% no apakšpasākuma izmaksātā publiskā finansējuma.

Izvēlēti vairāki kritēriji, lai novērtētu mērķa sasniegumu. Viens no tiem - ir radītās darbavietas (sievietēm un vīriešiem). Kopš projektu īstenošanas nav vēl pagājis noteiktais periods – 3 gadi, līdz ar to jāievēro, ka pilnā mērā novērtēt mērķa sasniegšanas pakāpi īstenojamiem projektiem būs iespējams vēlāk. M06.4 ir radītas 34 darbavietas (nodarbināti 31 vīrietis un 3 sievietes), kas ir 24% no MV 6A mērķa rādītāja vērtības. Bet ņemot vērā apstiprinātos projektus, šis rādītājs divas reizes pārsniedz plānoto.

Novērtējot sekundāro ietekmi no citos MV programmētajiem pasākumiem, jāatzīmē, LEADER/SVVA pasākumā M19.2 radītās 105 darbavietas (nodarbinātas 45 sievietes, 60 vīrieši), kā arī MV 2A un 3A primāri programmēto pasākumu ieguldījums. Lauku saimniecību konkurētspējas veicināšanas pasākumos (MV 2A) aprēķinātais bruto rezultāts uz nodarbinātību gan ir negatīvs (-84 GDV), taču neto efekts pozitīvs (553 GDV), sakarā ar straujāku nodarbinātības samazinājumu atbalstu nesaņēmušajās saimniecībās. Turpretī MV 3A atbalsta pasākumu atskaišu dati norāda uz pozitīvu bruto rezultātu – ap 340 jaunradītās darbavietas. Iegūtie rezultāti liecina par MV 3A būtisku ieguldījumu nodarbinātības veicināšanā. Atbalsta saņēmēju pārskatos norādītas 338 jaunradītās darbavietas jeb vidēji 6 katrā uzņēmumā (9% no darbavietu kopskaita). Arī vidējais darbinieku skaits ir palielinājies. Atbalsta saņemšanas nosacījumos kā viens no kritērijiem bija izvirzīts darbavietu skaita palielinājums par vismaz 6% lielajiem pārstrādes uzņēmumiem, taču darbavietas ir radītas ne tikai lielajos, bet arī vidējos un mazajos uzņēmumos. Tas liecina, ka lauksaimniecības produktu pārstrādes attīstība ir

saistīta ar darbavietu radīšanu. Arī saskaņā ar LAP 2007-2013 ex-post ziņojumu, atbalsts lauksaimniecības produktu pārstrādei ir bijis viens no efektīvākajiem atbalsta veidiem no darbavietu radīšanas viedokļa. Turklāt teju 90% darbavietu ir radītas ārpus Rīgas un Pierīgas – galvenokārt Kurzemes un Vidzemes reģionos. Tas norāda, ka sekundārā ietekme darba vietu radīšanā ir lielāka nekā primārā.

Plānoto darba vietu skaits no īstenošanā esošajiem 55 projektiem ir 142, kas pārsniedz plānoto 140 darba vietu skaitu. Rādītājs liecina, ka sekmīgi īstenojot projektus plānotais rezultāts būs sasniegts.

Darbavietas ir radītas dažādās nozarēs. Visvairāk jauna saimnieciskā aktivitāte radīta kokapstrādē, tūrismā un metālapstrādē, kopumā 10 nozarēs. Jaunradītās darba vietas visvairāk ir kokapstrādē, būvniecībā (tas ir tikai viens projekts), metālapstrādē, tūrismā un reklāmā, kopumā 9 nozarēs. Tas liek secināt, ka atbalsts ir radījis mazo saimniecību darbības dažādošanos vairākās nozarēs.

Mikrouzņēmumi un mazie uzņēmumi attīsta saimniecisko darbību nozarē, kas nav saistīta ar lauksaimniecības produktu ražošanu, pirmapstrādi un pārstrādi. Atbalstīto saimniecību skaits ir 144, kas veido 36 % no plānotā. No īstenošanā esošajiem projektiem (apstiprināts, sākta uzraudzība) ar lauksaimniecību nesaistītu darbību attīstība veido 73% no projektu skaita, ar lauksaimniecību nesaistītu saimniecisko darbību dažādošana 12%, tūrisma aktivitāšu veicināšana 14%. Kopumā ir atbalstīti projekti 51 uzņēmējdarbības nozarē. Visvairāk – apstrādājošajā rūpniecībā, kas kopumā veido 58% no projektu skaita, lauksaimniecībā, izmitināšanā un ēdināšanā, ieguves rūpniecībā. Analizējot projektus secinām, ka ar lauksaimniecību nesaistīta uzņēmējdarbība tiek radīta kā jauna aktivitāte esošajās saimniecībās un MVU, vai arī esošo saimniecības aktivitāšu paplašināšana un dažādošana. Sakarā ar darbaspēka vajadzības samazināšanos lauksaimniecībā (īpaši mazajās saimniecībās), nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības attīstībai lauku teritorijās ir ļoti būtiska nozīme apdzīvotības un ekonomiskās rošības saglabāšanā.

Papildu ieguldījums MV 6A ir no M19.2 apakšpasākuma, kur atbalstīto uzņēmējdarbības projektu skaits ar galveno sekundāro ieguldījumu ir 445.

Šis mērķa virziens saistīts ar Programmas vajadzību risināt lauku teritoriju apdzīvotību, nodrošinot nodarbinātību un dzīves līmeņa celšanu.

6. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi

Primāri programmētajā apakšpasākumā M6.4. līdz šim radītās darbavietas veido ceturto daļu no visā Programmas periodā plānotā. Plānoto darbavietu skaits apstiprināto projektu pieteikumos ļauj vērtēt, ka projektu veiksmīgas īstenošanas gadījumā plānotais darbavietu skaits tiks sasniegts.

Darba vietas tiek radītas jau esošajos uzņēmumos un lauku saimniecībās dažādās nozarēs.

Jaunradīto darbavietu skaitā ieguldījumu dod Programmā citos mērķa virzienos programmētie pasākumi, kam atzīmēts sekundārais ieguldījums MV 6A. Ieguldījumi lauksaimniecībā sniedz neto ieguvumu (t.i., samazinājums notiek mazākā apmērā nekā strādājot bez atbalsta), savukārt atbalsts lauksaimniecības produktu pārstrādei (MV 3A) rada papildu darbavietas. Kopumā sekundāri programmēto pasākumu ieguldījums darbavietu radīšanā vairākkārt pārsniedz MV 6A mērķvērtību.

Atbalsts MV 6A dod ieguldījumu uzņēmējdarbības attīstībā ne tikai ar mērķi radīt darbavietas, bet arī rosinot lauku saimniecības, mikro un mazos uzņēmumus attīstīt

ar lauksaimniecības produktu ražošanu, pirmapstrādi un pārstrādi nesaistītu uzņēmējdarbību ar mērķi saglabāt darbavietas un nodrošināt ienākumus, tādējādi veicinot ekonomisko apriti un dzīves kvalitātes uzlabošanu laukos. Par to liecina projektu aktivitātes, radītās darba vietas un nozaru dažādošanās.

Ieteikumi

Ievērojot nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības pieaugošo nozīmi lauku ekonomikā, turpmāk lauku attīstības atbalsta politikā vēlams paredzēt lielāku publiskā finansējuma apjomu ar lauksaimniecību nesaistītu darbību attīstībai.

Lauku telpas apdzīvotībai, kas ietilpst valsts attīstības plānos, prioritāri atbalstīt administratīvi teritoriālās vienības ar sarūkošu iedzīvotāju skaitu.

Lai detalizētāk izpētītu potenciālajiem atbalsta saņēmējiem vēlamākos atbalsta veidus un nosacījumus, ir lietderīgi veikt atsevišķu izpēti.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 17.

Kādā mērā Programma sekmējusi vietējo attīstību lauku apvidos?

1. Pasākumu saraksts ar ieguldījumu MV 6B

Primāri programmētie pasākumi un apakšpasākumi:

Pasākums	Apakšpasākums	2014-2018 projektu skaits
M07	M07.2	119
M19.	M19.1	34
	M19.21	588
	M19.22	979
	M19.3	27
	M19.4	35
Kopā		1782

Citos MV programmētie pasākumi ar sekundārajiem ieguldījumiem MV 6B

Sekundārais ieguldījums paredzēts no diviem mērķa virzieniem - MV 3A (M04.2) un MV 6A (M06.4).

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
VRG aptvertā teritorija un iedzīvotāju skaits ir palielinājušies	R22/T21: procentuālais daudzums lauku iedzīvotāju, uz kuriem attiecas vietējās attīstības stratēģijas (prioritārā joma 6B)	
Ar LEADER/SVVA stratēģiju īstenošanu ir radītas nodarbinātības iespējas	R24/T23: Atbalstīto projektu radītās darbvietas (LEADER) (prioritārā joma 6B)	
Lauku iedzīvotāji ir guvuši labumu no vietējām aktivitātēm	R23/T22: procentuālais daudzums lauku iedzīvotāju, kuri gūst labumu no uzlabotiem pakalpojumiem/ infrastruktūras (prioritārā joma 6B)	
Lauku infrastruktūras pakalpojumi ir uzlabojušies	O3 - Atbalstīto rīcību/darbību skaits	Uzlabotās infrastruktūras apjoms (ceļu garums) lauku teritorijās, km (Programmai raksturīgais

		rādītājs)
Tiek īstenoti projekti uzņēmējdarbības, infrastruktūras un sabiedriskās aktivitātes veicināšanai lauku teritorijā	O20 - Atbalstīto LEADER projektu skaits	SVVA stratēģijās atbalstīto projektu skaits sadalījumā pēc Programmā noteiktā aktivitātes veida
Projekti LEADER/SVVA stratēģiju īstenošanai dod ieguldījumu Programmas mērķa virzienos	O20 - Atbalstīto LEADER projektu skaits (uzraudzības rādītāji pēc galvenā ieguldījuma veida)	
LEADER/SVVA stratēģijas īstenošanā iesaistās vietējie iedzīvotāji, uzņēmēji, pašvaldības un NVO	O22 - Projektu virzītāju skaits un veids	
Latvijas laukos radītas un attīstās aktīvas vietējās rīcības grupas	O19 - Atlasīto VRG skaits	
Sadarbība ir veicinājusi zināšanu un pieredzes apmaiņu starp VRG	O21 – Atbalstīto sadarbības projektu skaits O23 – Unikālo VRG skaits sadarbības projektos	Atbalstīto sadarbības projektu sadalījums pēc veida
LEADER/SVVA radījusi pievienoto vērtību		LEADER/SVVA pievienotās vērtības kvalitatīvs vērtējums
LEADER aktivitātes veicinājušas uzņēmējdarbības attīstību		Neto apgrozījuma pieaugums atbalstītajos uzņēmumos

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

Tiek izmantoti seši rādītāji (pieci iznākuma rādītāji un viens rezultāta rādītājs) no uzraudzības tabulām/datubāzes. Divi rezultāta rādītāji ir relatīvie rādītāji, kuru aprēķināšanai skaitītājā tiek izmantoti iznākuma rādītāji, bet saucējā - kopējais konteksta rādītājs CCI 1 Iedzīvotāji – lauku un pārejas. Iznākuma rādītāji iegūti no LAD uzraudzības tabulām. Kopējie rādītāji R24/T23, R22/T21, R23/T22 tiek noteikti saskaņā ar ES paredzēto metodiku.

Papildu rādītāji. Uzlabotās infrastruktūras apjoms (ceļu garums) lauku teritorijās (km) ir Programmai raksturīgais mērķa rādītājs (11.5.), kura aprēķināšanai dati iegūti no LAD datubāzes.

Neto apgrozījuma izmaiņas % no ieguldīto investīciju apjoma aprēķina, izdalot augstāk aprēķinātās absolūtās izmaiņas ar atbalsta saņēmēja attiecināmajām izmaksām.

Kvalitatīvās metodes:

Lai veiktu LEADER/SVVA pievienotās vērtības novērtēšanu, kopā ar VLT 2018. gadā un 2019. gada sākumā tika organizēta VRG aptauja. Tika skaidrots VRG viedoklis par pasākuma īstenošanu un tā ietekmi, kā arī iesniedzēju un iedzīvotāju viedoklis. Atbilžu novērtēšanai tika izmantota Likerta skala. Apmēri dati no 923

respondentiem par LEADER/SVVA stratēģiju ieviešanu. Tika arī veiktas daļēji strukturētas intervijas ar VRG, LAD, ZM pārstāvjiem un organizēta fokusgrupa ar VRG.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Relatīvā vērtība	Datu un informācijas avots
Kopējie iznākuma rādītāji	O3 - Atbalstīto rīcību/darbību skaits (M07.2.)	119		LAD
	O15 - Iedzīvotāji, kuri gūst labumu no uzlabotiem pakalpojumiem/infrastruktūru (IT vai citi) (M07.2.)	13 856		LAD
	O18 - VRG aptvertie iedzīvotāji	964 909		LAD
	O19 - Atlasīto VRG skaits	35		LAD
	O20 - Atbalstīto LEADER projektu skaits	1567		LAD
	O20 - Atbalstīto LEADER projektu skaits – sadalījumā pēc dominējošā sekundārā MV	1A 95; 3A 46; 6A 445; 6B 981;		LAD
	O21 - Sadarbības projektu skaits	12		LAD
	O22 - Projektu virzītāju skaits un veids	1069		LAD
	O23 – Unikālo VRG skaits sadarbības projektos			LAD
	Starpvalstu	11		
	Starpteritoriālie	18		
Kopējie rezultāta rādītāji	R22/T21: Procentuālais daudzums lauku iedzīvotāju, uz kuriem attiecas vietējās attīstības stratēģijas (prioritārā joma 6B)		94,31	LAD
	R23/T22: Procentuālais daudzums lauku iedzīvotāju, kuri gūst labumu no uzlabotiem pakalpojumiem/infrastruktūras (prioritārā joma 6B)		1,38%	LAD, LAND
	R24/T23: Atbalstīto projektu radītās darbvietas (LEADER) (prioritārā joma 6B)	105,08		LAD

Papildu rezultāta rādītāji	Uzlabotās infrastruktūras apjoms (ceļu garums) lauku teritorijās, km (Programmai raksturīgais rādītājs)	574		LAD
	LEADER/SVVA stratēģijās atbalstīto projektu skaits sadalījumā pēc Programmā noteiktā aktivitātes veida			LAD
	Vietējās ekonomikas stiprināšanas iniciatīvas (M19.21)	588		
	Vietas potenciāla attīstības iniciatīvas (M19.22)	979		
	Atbalstīto sadarbības projektu veids			LAD
	Starpvalstu	7		
	Starpteritoriālie	5		
	Neto apgrozījuma pieaugums (reizes)		1,5	LAD
Kopējie konteksta rādītāji	CCI 1 Iedzīvotāji – lauku un pārejas, %	40,1		CSP

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Mērķa virziena 6B sasniegšanai, kas vērstas uz vietējo attīstību lauku apvidos, atvēlētais publiskais finansējums veido 13% no kopējā LAP 2014-2020 publiskā finansējuma. Tajā skaitā, pasākumos M07 - 8% un M19 - 5%. Apakšpasākumā M07.2 atbalstu saņem pašvaldības grants ceļu sakārtošanai iepriekš noteikta finansējuma apmērā visam programmēšanas periodam. Atbalsts noteikts, ņemot vērā novada kopējo grants ceļu kopgarumu, reģistrēto lauksaimniecības dzīvnieku skaitu un laukaugu platības. Pasākumā M19 tiek atbalstīta LEADER/SVVA pieejas īstenošana. MV 6B kopā līdz 2018.gada beigām ir izmaksāts publiskais finansējums 29,6% apmērā no plānotā, bet apstiprināts ir finansējums 69,2% apmērā.

VRG aptvertā teritorija un līdz ar to tajā dzīvojošo iedzīvotāju skaits ir sasniedzis maksimālo VRG veidošanas nosacījumiem atbilstošu lielumu. Kopējā mērķa rādītāja R22/T21 vērtība 94,31% ir pilnībā sasniegta. Jaunajā programmēšanas periodā mainīto VRG veidošanas nosacījumu dēļ ir notikusi iepriekš izveidoto VRG pārstrukturēšanās, un to skaits ir samazinājies – atlasītas 35 VRG un to veidotās stratēģijas, no tām 6 ir multifondu – ELFLA un EJZF. Ievērojot piekrastes teritorijas vajadzību specifiku un arī to, ka atsevišķo iekšzemes VRG teritorijas ir ļoti atšķirīgas pēc platības, ko nosaka lielais iedzīvotāju blīvums Rīgas tuvumā, ir saprotams, ka VRG darbības aspekti un izaicinājumi ir atšķirīgi.

Ar SVVA stratēģiju īstenošanu ir radītas nodarbinātības iespējas. Mērķa rādītāja R24/T23 vērtība ir 105 darbavietas, kas ir 53% no plānotās. Ievērojot nosacījumu, ka jaunas darbavietas ir jārada ne vēlāk kā trešajā gadā pēc projekta īstenošanas un jā saglabā visu uzraudzības laiku, kā arī visu apstiprināto projektu skaitu, var prognozēt, ka mērķvērtība tiks sasniegta vai pārsniegta.

Lauku iedzīvotāji ir guvuši labumu no vietējām aktivitātēm. Procentuālais daudzums lauku iedzīvotāju, kuri gūst labumu no uzlabotiem pakalpojumiem/infrastruktūras (prioritārā joma 6B) sasniedzis 70% no plānotās vērtības. Rādītāja aprēķināšanai tiek izmantots labuma guvēju skaits no pašvaldību realizētajiem projektiem pasākumā M07.2. ceļu infrastruktūras uzlabošanai (ceļa posmu pārbūvei), kas ir tikai daļa no iedzīvotāju skaita pašvaldības teritorijā. Savukārt sekundārais ieguldījums veidojas no pasākuma M19.2 projektu īstenošanas, kur vietējās attīstības projektiem labuma guvēju skaitu nosaka pēc iedzīvotāju skaita projekta īstenošanas pagastā (kas nav pietiekami atbilstoša metode labuma guvēju noteikšanai uzņēmējdarbības projektiem). Tādējādi sekundārais ieguldījums mērķa vērtībā vairākkārt pārsniedz tieši programmēto ieguldījumu. LEADER/SVVA stratēģijās, intervijās ar iedzīvotājiem un VRG pārstāvjiem tiek uzsvērti ceļu nozīme lauku attīstībā.

Lauku infrastruktūras pakalpojumi ir uzlabojušies. M07.2 pasākumā projekti tiek ieviesti 53 pašvaldībās (no 110), uzlabojot 574 km lauku ceļu, kas ir 68% no plānotajiem 840 km. Kopējais iedzīvotāju skaits, kas gūst labumu no uzlabotiem pakalpojumiem/infrastruktūras ir 13 856, kas ir 69% no plānotā. Ja apstiprinātie projekti tiks sekmīgi īstenoti, tad abu rādītāju pašreiz sasniegtā vērtība divkārsosies, par vairāk nekā trešdaļu pārsniedzot mērķvērtības. Tomēr vajadzības lauku ceļu sakārtošanā daudzkārt pārsniedz programmā paredzēto finansējumu un rādītājus (skat. 25. KNJ).

Tiek īstenoti projekti uzņēmējdarbības, infrastruktūras un sabiedriskās aktivitātes veicināšanai lauku teritorijā. Projekti LEADER/SVVA stratēģiju īstenošanai dod ieguldījumu Programmas mērķa virzienos 6A (445 ar lauksaimniecību nesaistīti uzņēmējdarbības projekti), 3A (46 projekti pārtikas ražošanā) un 1A (95 inovatīvi projekti).

LEADER/SVVA stratēģijas īstenošanā iesaistās vietējie iedzīvotāji, uzņēmēji, pašvaldības un NVO. Projektu virzītāji ir 498 NVO, publiskās institūcijas un 568 MVU. Saimnieciskiem projektiem vairāk ir MVU, sabiedriska rakstura projektiem – pašvaldības un NVO. Šāds dalībnieku sadalījums vērtējams, kā mērķiem atbilstošs.

Apakšpasākumā M19.2 stratēģiju īstenošanai nodalītas aktivitātes Vietējās ekonomikas stiprināšanas iniciatīvas (M19.21) un Vietas potenciāla attīstības iniciatīvas (M19.22), kurās izmaksāts attiecīgi 42% un 51% no apakšpasākuma kopējā publiskā finansējuma. Saskaņā ar pasākuma nosacījumiem LEADER/SVVA stratēģijās ir jāievēro 50% īpatsvars uzņēmējdarbības projektiem, kas pašlaik gandrīz sasniedz paredzēto.

Latvijas laukos radītas un attīstās aktīvas vietējās rīcības grupas (VRG). Tika atbalstītas 34 no 35 VRG sagatavošanās apakšpasākumā M19.1, kas ir pabeigts. Apakšpasākuma nozīme VRG aptaujās tika novērtēta kā augsta – tika stiprināta VRG kapacitāte, izstrādātas SVVA stratēģijas.

Sadarbība ir veicinājusi zināšanu un pieredzes apmaiņu starp VRG. Atbalsts pamatdarbības izmaksām un iedzīvināšanai no VRG puses aptaujās tiek vērtēts kā ļoti nozīmīgs, kas veicina VRG kapacitāti.

VRG veido kapacitāti savstarpēji sadarbojoties un apmainoties ar pieredzi Latvijā un starptautiski. Parasti VRG ir iesaistīti vairāk nekā vienā projektā. Vidēji starpvalstu projektos ir 5 partneri, starpteritoriālajos – 4. Projektu mērķgrupas ir atšķirīgas – tūristi, mazie ražotāji, vietējā sabiedrība kopumā, pašvaldības, jaunieši, biškopji, uzņēmēji, pakalpojumu sniedzēji, sniedzot ieguldījumu galvenokārt MV 6A un 1A. Nelielais starpvalstu projektu skaits ir skaidrojams ar projektu iesniegumu laika nesakritību starptautiskajiem partneriem, vērtēšanas kritēriju nosacījumiem, kur veidojas priekšrocības starpvalstu projektiem.

LEADER/SVVA devuma apzināšanai veikto VRG un iedzīvotāju aptauju rezultātu apkopojums liecina par šīs pieejas īstenošanas kvalitatīvo pusi, kas pēc būtības ir pats svarīgākais vietējās attīstības virzītājspēks.

Respondenti pozitīvi ir novērtējuši stratēģijas izstrādes, VRG darbības nodrošināšanas un aktivizēšanas pasākumus – M19.1 un M19.4. Minētie pasākumi nodrošina veiksmīgu stratēģijas īstenošanu. VRG ir iesaistījušas teritorijas izpētē un stratēģiju izstrādē daudzus dalībniekus, arī augstskolu pasniedzējus un studentus. Pozitīvi novērtēta sadarbība ar VLT, uzsvērtā stratēģiju izstrādes metodikas nozīme. Tomēr VRG intervijās atzīmē, ka noteiktie pasākumi limitē tās izvēles, kas būtu nepieciešamas vietējai sabiedrībai. To apstiprina arī veiktā SVVA stratēģiju analīze.

Stratēģiju ieviešanas darbības attiecas uz M19.2 apakšpasākumu. Prasība uzņēmējdarbības projektiem atvēlēt ne mazāk kā 50% finansējuma kopumā tiek vērtēts kā adekvāts, tomēr pastāv arī atšķirīgi viedokļi. Atbalsts tiek vērtēts kā nozīmīgs. Ietekme uz apdzīvotību ir novērtēta kā nozīmīga, tai skaitā līdzvērtīgs vērtējums visos jautājuma aspektos - darba vietas mazajiem ražotājiem, algotas darba vietas, pakalpojumi, sociālā vide, fiziskā vide.

Stratēģiju ieviešanas procesā, ir gadījumi, ka projekti tiek noraidīti finansējuma trūkuma dēļ noteiktās kārtās. Te būtu iespējas sabalansēt starp rīcību definēšanu, kārtu izsludināšanu un kārtās paredzēto finansējumu. VRG ir iespējas uzlabot stratēģiju rīcību definēšanu, lai tās atbilstu vietas vajadzībām.

Kopumā visi sabiedriskās aktivitātes projekti ir veicinājuši iedzīvotāju iesaisti kādā no interešu jomām. Lielāks projektu īpatsvars ir sporta un kultūras jomās, turpretī mazāk projektu ir sociālajā un vides aizsardzības jomās. Iedzīvotāji aptaujās pauduši atbalstu LEADER aktivitātēm un pozitīvi vērtē devumu vietējā attīstībā. Aktivitātes tiek vērtētas kā atbilstošas vajadzībām, īpaši uzsverot sociālekonomiskos faktorus, vides un infrastruktūras sakārtošanu.

Atbildēs par lauku iedzīvotāju ieguvumiem, izmantotajām iespējām, ko piedāvā LEADER/SVVA atbalstītie projekti, VRG pārstāvji tās vērtējuši kā vidēji nozīmīgas. Maza ietekme ir bijusi LEADER/SVVA projektiem, kas vērsti uz maznodrošināto iekļaušanu un nabadzības mazināšanu, kas ir problēma laukos. VRG aptaujās minēts, ka iespējas to ietekmēt vai veicināt, izmantojot stratēģiju, ir minimālas.

VRG pārstāvji LEADER ietekmi uz inovāciju rašanos ir novērtējuši kā vidēji zemu. Fokusgrupās iegūtā informācija apstiprina, ka daudzas VRG un arī LAD iestādes visai piesardzīgi vērtē projektu pieteikumus, kas pretendē uz inovatīvu statusu. Inovāciju definīcija katrai VRG bija jāpieņem sava. Īpaši svarīgas ir sociālās inovācijas, kas pašlaik ir vāji apzinātas. Tieši inovācijas ir viens no pamatprincipiem, kas kopā ar augšupejošas attīstības principu atbalstītu vietējo vajadzību respektēšanu, un tā ir LEADER/SVVA būtība.

VRG kopējais viedoklis - pasākuma īstenošanas administratīvais slogs ir pieaudzis. Projektu iesniedzēji norāda uz sarežģītu grāmatvedību un noteiktajām prasībām atskaišu sagatavošanā. Palielinājusies lejupejošās pieejas dominante, kas ietekmē iespējas īstenot vietējās vajadzības. Stratēģijās vajadzības un rīcības tiek pakārtotas finansējuma nosacījumiem un tematikai. Tomēr VRG atzīst, ka ir iespēja lemt un organizēt vietējo iedzīvotāju interesēm atbilstošus projektus. VRG pārstāvji arī norāda, ka viņiem nepieciešams uzlabot zināšanas un prasmes, kas saistītas ar sabiedrības komunikāciju, projektu vadību, tehniskajām spējām, vadības zināšanām, IT, valodu prasmēm. Ir uzskats, ka LEADER/SVVA finansējums būtu jāpalielina, uz ko norāda arī projektu pieteikumu skaits.

Līdz ar atziņām par jauninājumu un lejupejošo metodisko norādījumu un nosacījumu pozitīvo ietekmi uz VRG darbības uzlabojumiem, tika izteikts arī viedoklis

par to, ka jaunā perioda nosacījumi neatbilst LEADER/SVVA ideoloģijai un ka attiecināmās izmaksas ir noteiktas ļoti stingros rāmjos. Maz uzmanības tiek pievērsts darbam ar vietējo sabiedrību – kopienām, jo tam nav speciāli noteiktas aktivitātes, bet VRG bieži nav prasmju šādām darbībām, uz ko norāda VRG izteiktās apmācību nepieciešamības.

Lielākā daļa no respondentiem uzskata, ka situācija laukos ir uzlabojusies. Skeptiska ir attieksme pret jaunu darba vietu un uzņēmumu veidošanu. Kā galvenie šķēršļi ir norādīti - projektu izskatīšanas un apstiprināšanas nosacījumi un process; dokumentācijas un grāmatvedības kārtošana; projektu realizācijai nepieciešamais privātais finansējums.

Sociālā kapitāla stiprināšanā nozīmīgi ir M19.1, M19.4 apakšpasākumi. Arī pasākumi, kas tiek atbalstīti M19.22 – sabiedriska rakstura aktivitātes veido sociālo kapitālu.

Savu gatavības pakāpi LEADER/SVVA pieejas īstenošanai un spēju īstenot stratēģiju iedzīvotāju pasākumus aptaujātie VRG pārstāvji vērtē kā lielu. To skaidro ar VRG administratīvo vadītāju un valdes locekļu regulāru dalību LAD, VLT, LLF organizētajās mācībās un semināros. Daudzu VRG pārstāvji norāda, ka piedalās Eiropas Tīkla lauku attīstībai organizētajos pasākumos.

Esošā kārtība stratēģiju apstiprināšanas/ grozījumu saskaņošanai LEADER/SVVA stratēģiju atlases komitejā, kuras sastāvā ietilpst daudzu nozaru speciālisti, ir ļoti laiktīlīga un būtu pietiekami, ja stratēģijas izvērtētu ZM un LAD, kuri arī ir atbildīgi par programmas ieviešanu.

Pozitīvi vērtēta EPS sistēmas lietošana. Pozitīvas pārmaiņas sociālā kapitāla veidošanā panāktas veicinot ciešāku komunikāciju un informācijas apmaiņu starp iesaistītajām pusēm - VRG, LAD, ZM, Lauku forumu, Valsts lauku tīklu, Valsts zivsaimniecības tīklu. Visciešākās saites veidojas VRG starpā.

LEADER/SVVA ir devis ieguldījumu Savienības gudras, ilgtspējīgas un integrējošas izaugsmes stratēģijas mērķu sasniegšanā — nodarbinātības palielināšanā lauku teritorijās, nabadzības samazināšanas lauku teritorijās un IKP pieaugumā.

LEADER aktivitātes ir bijušas efektīvas, par to liecina atbalstīto saimniecību neto apgrozījuma kāpums atbilstoši pārskatu datiem, kas vairāk nekā 1,5 reizes pārsniedz projektu attiecināmās izmaksas. Tas būtiski pārsniedz attiecīgajos projektos plānotos rādītājus, kuri bija noteikti vai nu 10% no līdzšinējā neto apgrozījuma, vai 30% no ieguldīto investīciju vērtības.

LEADER /SVVA ieviešanai ir ievērojama loma Programmas vajadzību risināšanā, kas saistītas ar lauku iedzīvotāju sociālo aktivitāti dažādās jomās un lauku teritoriju apdzīvotības saglabāšanā, paaugstinot dzīves līmeni, nodrošinot nodarbinātību un pakalpojumu pieejamību.

6. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi

Pasākumu īstenošanai plānotajā apjomā vēl nepieciešams izsludināt jaunas projektu pieņemšanas kārtas.

Abi pasākumi (M19., M7.2), kas vērsti uz vietējo attīstību lauku apvidos, sekmē Programmā definēto 15., 16., 17. vajadzību apmierināšanu (pielikuma 25.tab.).

Programma dod ieguldījumu lauku teritoriju apdzīvotības saglabāšanā, dzīves līmeņa paaugstināšanā un nodarbinātības palielināšanā, jo projektos plānotais darbavietu pieaugums pārsniedz Programmā paredzēto.

M19 ir vienīgais pasākums, kas veicina lauku iedzīvotāju sociālo aktivitāti.

LEADER/SVVA pasākuma īstenošanā ir pieaugusi lejupejošās pieejas nozīme, samazinot vietējās iniciatīvas. Pastāv drauds šim procesam attīstīties tālāk jaunajā periodā palielinoties multifondu pieejai.

LEADER/SVVA maz uzmanības tiek pievērsts nabadzības mazināšanai un sociālās iekļaušanas jautājumiem.

VRG ir nepieciešamība pēc darbinieku kapacitātes veicināšanas pasākumiem.

Ieteikumi

Turpmāk nepieciešams veicināt LEADER/SVVA augšupejošās pieejas attīstīšanu, vietējās iniciatīvas, zināšanu un inovāciju lomas pieaugumu, darbu ar vietējām kopienām.

Pārdomāt SVVA ieviešanas projektu administrēšanas uzlabojumus maksimāli vienkāršojot gan VRG darbu, gan projektu pieteicēju uzraudzību. Pārdomāt iespēju visu atbildību par apstiprinātajiem un ieviestajiem projektiem nodot VRG.

Lai veicinātu nabadzības samazināšanu lauku teritorijās, vēlams rosināt sociālās uzņēmējdarbības projektu īstenošanu.

Rosināt mācības/pieredzes apmaiņas darbības VRG darbinieku kompetences celšanai nepieciešamajās tēmās, tajā skaitā, iesaistot VRG valdes locekļus.

Nepieciešama starpvalstu un starpteritoriālo sadarbības projektu vērtēšanas nošķiršana. Lai veidotu vienotu pieteikšanās laiku starpvalstu projektiem, izskatīt iespēju veidot vienotus nosacījumus ES līmenī.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 19.

Kādā apmērā sinerģijas starp prioritātēm un mērķa virzieniem ir uzlabojušas LAP 2013-2014 efektivitāti?

1. Programmas sinerģijas un transversie efekti

Mērķa virziens	Mērķa virzieni		
	uz kuriem sekundārais ieguldījums ir paredzēts Programmā	uz kuriem sekundārais ieguldījums tiek attiecināts GĪZ 2019	kuros novērtēta sinerģija
1A	2A, 3A, P4, 5B, 5C, 5D un 5E	2A, 3A, 5B, 5D un 5E	
1C	2A, 3A, P4, 5B, 5C, 5D un 5E	2A, 3A, 5B, 5D un 5E	
2A	1A, 1C, 2B, 3A, P4, 5B, 5C, 5D, 5E un 6A	3A, 4B, 4C, 5B, 5D, 5E un 6A	5B
2B	2A un 6A	2A un 6A	
3A	2A, 5B, 6A un 6B	2A, 5B, 6A un 6B	
3B	2A un 6A	2A un 6A	
5B	2A, 3A un 6A	2A, 3A un 6A	2A
5C		2A, 3A, 5D un 6A	
5D	2A un 6A	2A un 6A	
5E	4A	4B un 4C	4A
6A	6B	6B	2A
6B	1A, 2A, 3A un 6A	3A un 6A	6B
4 (mežs.)	1A, 1C un 5E	5E	
4 (lauks.)	1A, 1C un 2A	2A	2A, 5D

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritērijs	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Atbalstītie LAP 2014-2020 pasākumi ir papildinoši tādā veidā, lai radītu sinerģiju caur savstarpēju interakciju	Visi kopējie rezultāta rādītāji	Pozitīvās un negatīvās mijiedarbības atbalstīto LAP 2014-2020 pasākumu starpā
Pasākumu kompozīcija atbalsta to sinerģiju mērķa virziena, lauku attīstības virziena un programmas līmenī		Atbalstīto LAP 2014-2020 pasākumu sekundārie ieguldījumi

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

Kvalitatīvais novērtējums tika veikts sinerģijām un negatīvajiem transversajiem efektiem starp mērķa virzieniem un LAP 2014-2020 prioritātēm. Pozitīvie un negatīvie transversie efekti tika vērtēti kvalitatīvi, sākot ar pasākumu un/ vai apakšpasākumu kompozīciju katrā mērķa virzienā un, salīdzinot to ar visiem citiem mērķa virzieniem, lai spriestu par apmēru, kādā sekošana intervences loģikai ir ietekmējusi beigu sasniegumus virzībā uz Programmas mērķiem, rezultativitāti un lietderīgumu, kā arī uz tās rezultātiem un ietekmēm.

Atbildes sagatavošanā uz novērtējuma jautājumu sinerģiju novērtējumā starp mērķa virzieniem un prioritātēm tieši programmētajā mērķa virzienā tiek ņemts vērā sekundārais ieguldījums no darbībām citos mērķa virzienos atbilstoši aprēķiniem, kuri veikti atbilžu sagatavošanā uz novērtējuma jautājumiem 1 - 18.

Kvalitatīvajā izvērtējumā tiek noteikts atsevišķos mērķa virzienos programmēto darbību papildu ieguldījums rādītāju (kopējo/papildu) vērtībās citos mērķa virzienos.

Sinerģiju kvalitatīvais izvērtējums tiek veikts, pamatojoties uz LAD sniegto informāciju par atsevišķos mērķa virzienos, pasākumos un apakšpasākumos realizēto projektu paredzamo ietekmi uz citiem mērķa virzieniem. Turklāt ir ņemtas vērā arī novērtēšanas procesā papildus konstatētās sinerģijas.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

	Rādītāji	Nepieciešamie dati	Datu avoti
Kopējie rādītāji	Visi rezultāta rādītāji un papildinošie rezultāta rādītāji	Visu to kopējo un papildu rādītāju kvantifikācija, kuri ir izmantoti, lai noteiktu programmas rezultātus, ņemot vērā primāros un sekundāros ieguldījumus	Novērtējuma secinājumi par KNJ 1-18 un rezultāta rādītāju aprēķināšana Tematisko novērtējumu atskaites
Papildu rādītāji	Visi papildu rādītāji, kuri ir izmantoti, lai aprēķinātu primāro un sekundāro ieguldījumu mērķa virzienos	Visu attiecināmo papildu rādītāju kvantifikācija	Novērtējuma secinājumi par KNJ 1-18 un rezultāta rādītāju aprēķināšana Tematisko novērtējumu atskaites

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Prioritāte P1 ir izteikti horizontāla prioritāte ar trīs mērķa virzieniem, kas veido sinerģiju ar vairākiem pasākumiem un apakšpasākumiem, veidojot tiešu un netiešu ieguldījumu. Prioritātes pasākumiem atvēlētais finansējuma apjoms tiek ieguldīts MV 2A (M01, M02, M16) un P4 (M01, M02) jomās, bet tiek uzskaitīts arī MV 1A mērķa rādītājā, savukārt MV 2A un P4 vajadzību rosinātās un šajos virzienos finansētās zināšanu pārneses darbības rezultāti tiek uzskaitīti MV 1A (konsultāciju saņēmēju skaits), MV 1B (sadarbības grupu skaits) un MV 1C (mācību dalībnieku skaits). Līdz ar to šie MV veido savstarpēju tiešu un sekundāru ieguldījumu.

Pasākumu M01 un M02 darbību īstenošana notiek atbilstoši plānotajām saiknēm ar lielāku akcentu uz lauksaimniecības nozari vides aspektā P4, ko nosaka lielais platību maksājumu saņēmēju skaits (īpaši, BDUZ un bioloģiskās lauksaimniecības platību apsaimniekošanā) un nepieciešamība paaugstināt zināšanas par savstarpējās atbilstības normu ievērošanu augkopībā un lopkopībā. Šīs mācību un konsultāciju tēmas, tāpat arī normatīvu ievērošana mežsaimniecībā, cieši saistās ar aktualitātēm, kas dod sekundāro ieguldījumu MV 3A (pārtikas kvalitātes nodrošināšana) un P5 mērķa virzienos saistībā ar pielāgošanos klimata pārmaiņām.

Savukārt MV 2A finansētie mācību kursi veicina ne tikai lauksaimnieku konkurētspēju (tostarp uzņēmējdarbības un kooperācijas prasmes), bet arī meža īpašnieku saimnieciskās darbības konkurētspēju, kas varētu būt pat tiešs, ne tikai sekundārs ieguldījums apakšpasākumā M08.5, kas iepriekšējā programmēšanas periodā bija iekļauts konkurētspējas asī, bet šajā periodā tiek uzsvērts tā ieguldījums MV 5E. Ar mežsaimniecību saistītās tēmas apakšpasākuma M01.1ursos MV 2A ir mežaudžu sertifikācija un apsaimniekošana, savvaļas dzīvnieku slimības, mežaudžu ražības un CO₂ apjoma piesaistes palielināšana. Ieguvēji no sinerģijas ir tie lauksaimnieki, kam pieder mežs un kam ir iespēja līdzsvarot sezonāli savus saimniekošanas resursus un piemērot praksē iegūtās zināšanas.

Arī MV 2A programmētais sadarbības pasākums M16, kas ar diviem saviem apakšpasākumiem tiek īstenots lauksaimniecības konkurētspējai, iekļauj arī projektus mežsaimniecībā un lauksaimniecības produktu pārstrādē, turklāt trešais apakšpasākums atbalsta lauku tūrisma mārketinga pasākumus. Lai arī nav izvēlēts neviens no M16 vides apakšpasākumiem, tomēr tiek atzīmēta projektu ietekme arī uz vides un klimata mērķiem, bet vēl ir pārāgri novērtēt šo ieguldījumu, jo pasākums vēl sākuma posmā.

Prioritātē P2 izvēlēti divi mērķa virzieni, kur MV 2A (lauku saimniecību ekonomisko rādītāju uzlabošana) tieši programmētajiem pasākumiem M04.1 (modernizācija) un M06.3 (mazo lauku saimniecību attīstība) ir konstatēts paredzētais sekundārais ieguldījums mērķa virzienā 6A, sekmējot mazu uzņēmumu izveidi un attīstīšanu (atbalstīta 2104 mazu saimniecību ieiešana tirgū), kā arī radot darbavietas (aprēķinātā neto ietekme uz darbavietu radīšanu ir 553 darbavietas). Pasākumam M04.1 konstatēts plānotais sekundārais ieguldījums MV 5D sakarā ar to projektu devumu, kuri paredz ieguldījumu klimata mērķos, tostarp emisiju samazināšanā. Savukārt paredzētais pasākuma M06.3. ieguldījums MV 2B nav konstatēts, tomēr ir iespējams.

Mērķa virziena 2B – kvalificētu jauno lauksaimnieku ienākšana - prioritāri programmētajā pasākumā M06.1 visiem projektiem ir norādīta paredzētā sekundārā ietekme mērķa virzienā 6A, kas izpaužas kā mazu uzņēmumu izveide un attīstīšana. Sagaidāms arī ieguldījums darbavietu radīšanā, kas šajā novērtējumā nav kvantificēts. Šis pasākums sekmē arī MV 2A mērķus ar to, ka radušās dzīvotspējīgas lauku saimniecības, kas spēj konkurēt nozarē.

Prioritātē P3 izvēlēti divi mērķa virzieni, kur MV 3A prioritāri programmētā pasākuma M04.2 projektos ir konstatēta paredzētā sekundārā ietekme mērķa virzienos 2A, 6A un 6B. Ietekme izpaudusies lauksaimnieciskās izlaides palielinājumā, saimnieciskās darbības dažādošanā un nelauksaimnieciskās darbības attīstībā laukos, kā arī darbavietu radīšanā (338 jaunas darbavietas). Ietekme uz MV 5B (enerģijas izmantošanas efektivitāte) nav skaitliski apstiprināta, tomēr iespējama. Arī pasākuma M09.1 trīs projektiem ir bijusi paredzētā sekundārā ietekme mērķa virzienos 2A un 6A.

Mērķa virzienā 3B prioritāri programmētajiem pasākumiem M05 un M17.1 ir bijusi paredzētā sekundārā ietekme mērķa virzienos 2A (ņemot vērā riska vadības atbalsta pozitīvu ietekmi uz atbalstīto saimniecību ekonomisko situāciju) un 6A.

Prioritātē P4 (mežsaimniecība) prioritāri programmētajiem apakšpasākumiem M8.3/M8.4 un M12.2 ir bijusi paredzētā sekundārā ietekme mērķa virzienā 5E ar attiecīgi 7 un 90 projektiem. Novērtēšanas ietvaros konstatēts, ka M8.3/8.4. ieguldījums MV 5E vērtējams kā nozīmīgāks salīdzinājumā ar primāri plānoto.

Prioritātē P4 (lauksaimniecība) prioritāri programmētajam pasākumam M13 (ADSI) ir bijusi paredzētā sekundārā ietekme mērķa virzienā 2A ar 38 786 atbalsta saņēmējiem (ņemot vērā ADSI atbalsta pozitīvu ietekmi uz saimniecību ekonomisko situāciju).

Prioritātē P5 programmēti 4 mērķa virzieni, bet pasākumi MV 5C vēl nav uzsākti un tiek mainīta interence, paredzot īstenot ieguldījumu šajā MV no cita pasākuma. Apakšpasākumu M04.1 un M04.2 projekti var būt primāri programmēti gan MV 2A un 3A, gan 5B un 5D (var būt vairāki MV), ko nosaka pieteiktajā projektā atzīmētais MV. Visi šie projekti dod savstarpēju sekundāru ieguldījumu šajos MV un MV 6A.

Prioritātē P6 izvēlēti divi MV, kur 6A prioritāri programmētajam apakšpasākumam M06.4 bija paredzētā sekundārā ietekme MV 6B, un pasākums arī devis šo ietekmi ar atbalstītajiem 152 projektiem, kā rezultātā radītas 34 darba vietas. MV 6B prioritāri programmētajam pasākumam M07.2 paredzēja sekundāro ietekmi mērķa virzienos 2A un 6A. Pasākuma rezultātā 119 projektos tika salaboti 574 km ceļu, kas dod ieguldījumu lauksaimniecības konkurētspējā un uzņēmējdarbības attīstībai laukos.

Prioritāri programmētajiem pasākumiem M19.1, M19.3 un M19.4 ir bijusi paredzētā sekundārā ietekme mērķa virzienā 6A (attiecīgi 34, 27 un 35 projektiem), ietekme ir paredzama netieša, apakšpasākumi var veicināt saimniecību dažādošanos, izstrādājot attīstības stratēģijas, nosakot atbilstošas rīcības, veidojot sadarbības projektus, kas vērsti uz zināšanu un pieredzes apgūšanu, organizējot informēšanu par iespējām iesniegt projektus, tomēr tieši nerada darba vietas un nav orientēti uz saimniecisko projektu atbalstu. Prioritāri programmētajam pasākumam M19.2 bija paredzētā sekundārā ietekme mērķa virzienos 3A un 6A, kas arī ir sniegts atbalstot uzņēmējdarbību 27 projektiem (M19.21), radot 105 darbavietas un potenciāli apakšpasākumā vairāk kā 1000.

Neplānotie pozitīvie transversie efekti

Ņemot vērā projektos norādīto virzību uz kādu no mērķiem, konstatēts, ka vairākos pasākumos ieviestie projekti dod neplānotu ieguldījumu arī citos mērķa virzienos.

Mērķa virziena 2A prioritāri programmētā pasākuma M04.3 458 projektiem ir bijusi neplānota sekundārā ietekme mērķa virzienā 5D, jo projekti vērsti uz meliorāciju, līdz ar to iespaido arī klimata mērķus. Ietekme uz MV 6A šiem projektiem ir indikatīva, jo novērtējums ir veikts par visiem MV 2A projektiem kopā, un pielietotā metodika neparedz izdalīt, vai ietekme ir arī no M4.3.

Savukārt šī MV pasākuma M04.1. pozitīvā ietekme uz MV 2B izpaužas sakarā ar kvalificētu gados jaunu lauksaimnieku atbalstu, jo nozīmīgs skaits atbalstīto lauksaimnieku ir vecumā līdz 40 gadiem un ar atbilstošu izglītību.

Vairākiem vides pasākumiem (BLA, VSMD, RLZP) ir bijusi programmā neplānota sekundārā ietekme MV 5D. Mērķa virziena 5D prioritāri programmētā pasākuma M04.2 projektiem ir bijusi neplānota sekundārā ietekme MV 4B, kā arī 3 projektiem ir bijusi neplānota sekundārā ietekme mērķa virzienā 3A.

Mērķa virziena 5E prioritāri programmētā pasākuma M8.1 688 projektiem ir bijusi neplānota sekundārā ietekme mērķa virzienos 4B un 4C. Prioritāri programmētā pasākuma M8.5 5910 projektiem ir bijusi neplānota sekundārā ietekme mērķa virzienā

4C, kā arī atbilstoši eksperta veiktajam pētījumam konstatēta pozitīva ietekme uz MV 2A caur meža īpašnieku (kuri ir arī lauku saimniecību īpašnieki) ekonomiskās situācijas uzlabošanu.

6. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi

Kopumā var secināt, ka plānotās sinerģijas starp prioritātēm (sekundārā ietekme no tabulas rindu prioritātēm uz kolonu prioritātēm) ir notikušas. Bez tam ir konstatēta neplānota sekundārā ietekme 4. 5. un 6. prioritāšu ietvaros starp atsevišķiem vienas un tās pašas prioritātes mērķa virzieniem.

Sinerģijas starp mērķu virzieniem pastiprinājušas LAP 2014-2020 efektivitāti MV 2A un 6A, papildus tieši programmētajiem pasākumiem veicinot lauku saimniecību ekonomisko attīstību, kā arī darbavietu radīšanu. Savukārt niecīgs ieguldījums ir paaudžu maiņas sekmēšanā lauksaimniecībā (2B) un risku vadībā (3B).

Sinerģijas starp mērķu virzieniem nozīmīgi papildinājušas Programmas ieguldījumu MV 5E un 4B.

Vairākos gadījumos plānotās sekundārās ietekmes nav skaitliski konstatētas (tajā skaitā, pabeigtu projektu trūkuma dēļ), tomēr novērtētāju rīcībā esošā informācija neļauj noliegt to esamību. Detalizētāks sekundārās ietekmes izvērtējums būs iespējams ex-post novērtējumā.

Ieteikumi

Turpmākā sekundārās ietekmes plānošanā būtu lietderīgi ņemt vērā novērtēšanā konstatētos papildu efektus.

Lai sekmētu to mērķu sasniegšanu, kuros sekundārais ieguldījums ir mazs vai nav konstatēts (2B un 3B), būtu lietderīgi iestrādāt citu MV pasākumos attiecīgus atbalsta nosacījumus, kuri veicina šo mērķu sniegumu (tajā skaitā, jauno lauksaimnieku atbalstu, apdrošināšanu un cita veida risku vadību u.c.).

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 20.

Cik lielā mērā Tehniskā palīdzība (TP) palīdzējusi sasniegt Regulas (EU) Nr. 1303/2013 59.(1) punktā un Regulas (EU) Nr. 51(2) punktā minētos mērķus?

1. Atbalsts tehniskajai palīdzībai (izņemot valsts lauku tīklu jeb VLT)

TP mērķis ir atbalstīt efektīvu un atbilstošu LAP 2014-2020 sagatavošanu, pārvaldību, uzraudzību, novērtēšanu, kā arī informācijas, saziņas, tīklu veidošanas, sūdzību izskatīšanas, kontroles un revīzijas pasākumus, lai sasniegtu plānotos rezultātus. Atbalsta saņēmēji pasākuma ietvaros ir ZM, kas Programmā ir noteikta kā atbildīgā par TP finansiālo līdzekļu apsaimniekošanu, un LAD kā akreditēta maksājumu aģentūra. Ievērojot Regulas (ES) Nr.1303/2013 65. pantā minētos nosacījumus, ZM un LAD turpināja TP ietvaros atbalstāmo darbību/aktivitāšu īstenošanu atbilstoši pasākumā noteiktajiem mērķiem.

No kopējā TP izmaksātā finansējuma 32% tika atvēlēti VLT darbības nodrošināšanai (M20.2. apakšpasākums "Atbalsts valsts lauku tīklu jeb VLT izveidei un darbībai"), bet pārējie 68% jeb 26,2 tūkst. EUR tika izmaksāti M20.1. apakšpasākumā "Atbalsts tehniskajai palīdzībai (izņemot valsts lauku tīklu jeb VLT)".

Kopumā atbalstīti 22 projekti, no kuriem puse ir pabeigta.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Izvēlētie rādītāji
Institucionālā un administratīvā LAP ieviešanas kapacitātes tikusi stiprināta atbilstoši Regulas (EU) Nr. 1303/2013 59.(1) punktā	LAP vadībā iesaistītā personāla skaits, Kapacitātes celšanas pasākumu skaits
LAP komunikācija sabiedrībā pieaug	Reģionālo diskusiju apmeklētāju skaits, LAP 2014-2020 komunikācijas rīku skaits
TP uzraudzībā ir uzlabojusies	Uzraudzības komiteju sēžu skaits
LAP ieviešana uzlabojusies, administratīvā sloga atbalsts saņēmējiem samazinājies	Pieteikumu izvērtēšanas procesa ilgums, Maksājuma izvērtēšanas ilgums

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

Lai iegūtu datus, kas nepieciešami novērtējuma sagatavošanā par TP ieguldījumu LAP mērķu sasniegšanā, izmantota ZM mājaslapā pieejamā informācija, LR ZM ikgadējie publiskie pārskati, LAD publiskie gada pārskati, LAP 2014-2020 Uzraudzības komitejas sēžu protokoli, Gada īstenošanas ziņojums par 2016. un 2017. gadu un cita pieejamā informācija.

Kvalitatīvās metodes:

Dokumentu kvalitatīvā analīze tika veikta, lai iegūtu sistemātisku priekšstatu par TP ietvaros atbalstīto darbību/aktivitāšu būtību un efektivitāti. Tika veiktas daļēji

strukturētas intervijas ar ZM un LAD pārstāvjiem, lai iegūtu priekšstatu par LAP 2014-2020 vadošās (ZM) un uzraugošās (LAD) iestādes skatījumu uz TP procesu, līdzekļu izlietojuma efektivitāti, identificētu veiksmes un problēmas tās gaitā. Lai noskaidrotu citu Programmas īstenošanā iesaistīto institūciju skatījumu uz TP ietvaros atbalstīto pasākumu efektivitāti, tika veiktas intervijas ar LAP UK locekļiem.

Novērtējumā veikta kvantitatīvo un kvalitatīvo datu triangulācija, lai iegūtu pilnvērtīgu priekšstatu par TP ietvaros atbalstītajām darbībām/aktivitātēm no dažādu iesaistīto pušu perspektīvas.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Izvēlētie rādītāji		Kopā no 2014. - 2018. gadam	Datu avots
Iznākuma rādītājs	O1 Kopējais publiskais finansējums EUR (M020.1)	26 167 982	LAD
Papildu rādītāji	LAP 2014-2020 vadībā iesaistītā personāla skaits	223	ZM un LAD
	Kapacitātes celšanas pasākumu skaits	191	ZM un LAD
	Uzraudzības komiteju sēžu skaits	6	ZM
	LAP 2014-2020 komunikācijas rīku skaits	1998	ZM
	Reģionālo diskusiju apmeklētāju skaits	928	ZM
	Pieteikumu izvērtēšanas procesa ilgums	2 mēn.	LAD
	Maksājuma izvērtēšanas ilgums	17 dienas	LAD

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Programmā TP atvēlētais finansējums ir jau par 98,6% apstiprināts kopumā pieteiktajos projektos, tātad zināms TP izmantošanas virziens. No apstiprinātā kopējā finansējuma 41,9 milj. EUR ir paredzēti TP (bez VLT) darbībām (neietverot sagatavošanas un revīzijas darbības), galvenokārt pārvaldības (86,4%) un kontroles (9,3%) darbībām, mazāk novērtēšanas, uzraudzības un informācijas, saziņas darbības un tīklu veidošanas darbībām (kopā 4,4%). Jāpiebilst, ka informācijas, saziņas darbības un tīklu veidošanas darbībām veltīts ir viss VLT paredzētais finansējums 20,5 milj. EUR, skat. atbildi uz KNJ 21.

Visi 2016. gadā iesniegtie un divi 2017. gada projekti ir pilnībā pabeigti, pārējos projektos finansējums tiek apgūts pakāpeniski. Finansējuma apguve ir proporcionāla apstiprinātajam sadalījumam visās 5 darbībās.

Gada īstenošanas ziņojumā par 2017. gadu minēts, ka TP ietvaros 2017. gadā turpinājās kopš perioda sākuma izsludinātās nepārtrauktās pieteikšanās ietvaros ZM un LAD iesniegto un apstiprināto projektu īstenošana. Šie projekti sniedz atbalstu LAP 2014-2020 ieviešanai un pasākumu administrēšanai, VLT aktivitāšu nodrošināšanai, informācijas un publicitātes pasākumi atbalsta saņēmējiem un plašākai sabiedrībai par LAP 2014-2020 ieguldījumu lauku attīstībā, atbalsta saņēmēju labajām praksēm kā arī Programmas nepārtrauktās novērtēšanas sistēmas darbības nodrošināšanai.

Pārvaldības darbības

Kopumā no visa TP (bez VLT) izmaksātā finansējuma visvairāk – 87% izmaksāti pārvaldības darbībām. Pārvaldības darbību vērtēšanā svarīga ir institucionālās un administratīvās LAP 2014-2020 ieviešanas kapacitātes stiprināšana atbilstoši Regulas (EU) Nr. 1303/2013 59.(1) punkta prasībām, to raksturo tādi rādītāji kā Programmas vadībā iesaistītā personāla skaits un kapacitātes celšanas pasākumu skaits.

Institucionālās un administratīvās LAP 2014-2020 ieviešanas kapacitātei izmantoti 65% no TP (bez VLT) izmaksātā finansējuma, iekļaujot darba samaksu, mācības, dalībvalstu ministru forumus, darba grupas un tikšanās lauku attīstības jautājumos. Kopumā 40 ZM darbiniekiem, kas ir iesaistīti LAP ieviešanā, un 183 LAD darbiniekiem atalgojums finansēts no TP līdzekļiem. Salīdzinot ar 2017. gadu 2018. gadā ir ievērojami pieaudzis kapacitātes celšanas pasākumu skaits – attiecīgi no 26 uz 70. No šiem pasākumiem septiņos ir piedalījušies Programmas ieviešanā iesaistītie ZM darbinieki, bet 63 apmācības (gan iekšējās – saviem darbiniekiem, gan ārējās) organizēja LAD.

Otra nozīmīga pārvaldības darbību vērtēšanas kritēriju grupa ir uzlabojumi LAP 2014-2020 ieviešanas gaitā un administratīvā sloga atbalsta saņēmējiem samazināšana, ko raksturo tādi rādītāji, kā projektu pieteikumu, maksājumu izskatīšanas ilguma samazināšanās. Šie kritēriji tika izmantoti, vērtējot otru nozīmīgāko izmaksu daļu pārvaldības darbībās - IT sistēmu izveide un uzturēšana, kā arī citi kapitālieguldījumi (13% no M20.1 apakšpasākumā izmaksātā finansējuma). Elektroniskās pieteikšanās sistēmas sekmīga ieviešana ir šī programmēšanas perioda sasniegums, un LAD 2017.gadā Pasaules informācijas samita (WSIS forum) laikā saņēma unikālu uzvarētāja balvu WSIS Prize 2017 par LAD Elektronisko pieteikšanās sistēmu (EPS), kas tika atzīta par labāko IT rīku lauksaimniekiem pasaulē.

Papildu pārvaldības darbību nodrošināšanai nepieciešamajām telpu, aprīkojuma, organizatoriskajām u.c. izmaksām (7%), ar 2% no TP (bez VLT) izmaksātā finansējuma tika sniegta tehniskā palīdzība VAAD integrētās augu aizsardzības principu ieviešanas nodrošināšanai, kaitīgo organismu monitoringa veikšanai, augu šķirņu reģistra izveidei, kā arī diviem īpašajiem projektiem atbalsta pasākumu īstenošanai P4 un P5 mērķa virzienos – metodikas izstrādei graudu kalšu energoefektivitātes noteikšanai un pasākuma „Agrovide un klimats” apakšpasākuma „Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos” atbalsttiesīgās platības datu aktualizācijai.

Intervijās ZM un LAD pārstāvji norādīja, ka TP ietvaros atbalstītās aktivitātes – projektu apstiprināšana, sūdzību izskatīšana un izmaksas, kas saistītas ar Vadošās iestādes (ZM) un Maksājumu aģentūras (LAD) darbību (t.sk. institucionālās kapacitātes un administratīvo spēju celšana, darba samaksa (atlīdzība), darbinieku zināšanu un prasmju pilnveidošana, nepieciešamais aprīkojums un tehnika, telpu iekārtošana un aprīkošana u.c.), informācijas sistēmu izveide un attīstība, administratīvā sloga mazināšanas pasākumi, kā arī ekspertu, ekspertu grupu, konsultantu un sadarbības partneru piesaistīšanas un sadarbības izmaksas ir ļoti svarīgas, lai sekmīgi ieviestu, uzraudzītu un administrētu LAP2014-2020.

Intervijās gan ZM, gan LAD pārstāvji atzinīgi vērtē to, ka ir vienkāršota gan projektu pieteikšanas, gan maksājumu pieprasījumu procedūra. Sākotnēji katrai no TP atbalstītajām darbībām bija jāgatavo atsevišķs projekts, finanšu plūsma bija sarežģīta un grūti pārskatāma. Tagad viena projekta ietvaros veidojas pārskatāma finanšu plūsma un veidojas pārskatāma kopējā aina.

Kontroles darbības

Kopumā no visa TP (bez VLT) izmaksātā finansējuma otrs lielākais postenis - 10% tika izlietoti kontroles darbībām. Darba samaksa kopā ar komandējumiem,

degvielu, inventāru, kapitālieguldījumiem u.c. organizatoriskajiem izdevumiem ir tikai nepilni 4%. Lielākā daļa izmaksātā finansējuma uzskaitīta tematiskajiem projektiem: LAP mežsaimniecības nozares atbalsta pasākumos noteikto prasību izpildes uzraudzības nodrošināšana un pārbaužu nodrošināšana savstarpējās atbilstības un integrētās augu audzēšanas sistēmas ietvaros.

Intervijās LAD pārstāvji skaidroja, ka TP ietvaros tika atbalstītas tās aktivitātes, kas saistītas ar atbalsta pretendentu iesniegumu izvērtēšanu, auditiem un pārbaudēm uz vietas (t.sk. izmaksas, kas saistītas ar transportu un nepieciešamā aprīkojuma iegādi pārbaužu veikšanai u.c.). LAD darbinieku atlīdzība netika attiecināta no TP līdzekļiem tajos gadījumos, kad tika veiktas pārbaudes uz vietas kopā ar tiešo maksājumu shēmām. Darbinieku atlīdzības izdevumi tika attiecināti no TP tajos gadījumos, ja pārbaudēs bija iespējams skaidri nodalīt veicamā darba apjomu, kas ir saistīts ar ELFLA pasākumu pārbaudi, piemēram LAP pasākums „Agrovide un klimats”.

LAP 2014-2020 komunikācija sabiedrībā

Svarīgi ir informēt sabiedrību pēc iespējas plašāk par LAP2014-2020. Tā vērtēšanai izvēlēti vairāki rādītāji un viens to tiem ir - komunikācijas rīku skaits. Saskaņā ar ZM sniegto informāciju tas sasniedzis 1998 (bez VLT).

Bez VLT ieguldījuma šajās darbībās no TP tiek atbalstīti 3 posteņi: ELFLA publicitāte (TV, radio, masu mediji, semināri, konferences), komandējumi un pieredzes apmaiņas braucieni, kā arī prezentācijas materiāli. Kopumā šīm darbībām izlietoti 1,4% no M20.1.apakšpasākumā izmaksātā finansējuma.

Intervijās ar ZM un LAD pozitīvi tika vērtēti elektroniskās pieteikšanās sistēmas (EPS) klientu piesaistīšanas kampaņas laikā veiktie informatīvie un izglītojošie pasākumi, kas atbalsta saņēmējiem atvieglo informācijas iesniegšanu, bet iesaistītajiem darbiniekiem – tās apstrādi. Rezultātā samazinājās manuālā darba apjomi un paātrinājās pieteikumu apstrādes temps. Kampaņas laikā tika sniegta informācija par EPS priekšrocībām klientiem, ieguvumiem, skaidrotas lietošanas tiesības, sniegta informācija par to, kā pieteikties konkrētiem atbalsta veidiem. Rezultātā ir sasniegts ievērojams gan pieteikumu, gan maksājumu izvērtēšanas procesa ilguma samazinājums. Pieteikumu izvērtēšanas ilgums ir samazinājies no 2-3 mēnešiem 2016. gadā līdz vidēji 2 mēnešiem 2018. gadā, maksājumu izvērtēšanas ilgums - no vidēji 25 dienām līdz vidēji 17 dienām.

Svarīgs informācijas un saziņas darbību elements ir komunikācija ar sabiedrību, kuras vērtēšanas kritērijs ir komunikācijas uzlabošanās. Šo kritēriju raksturo tādi rādītāji kā reģionālo komunikācijas pasākumu un to apmeklētāju skaits. Pilnvērtīga komunikācija nozīmē to, ka lauku iedzīvotājiem ne tikai tiek sniegta plaša un vispusīga informācija par LAP ieviešanas pasākumiem un rezultātiem, bet arī tiek saņemta pilnvērtīga atgriezeniskā saite par to, kāds ir programmas ieguldījums lauku attīstības mērķu sasniegšanā. Īpaši jāizceļ reģionālo pasākumu loma komunikācijas procesos, to apmeklētāju skaits 2018. gadā sasniedza 928. Lauku attīstībā ir iesaistīts plašs ieinteresēto pušu loks. To veido gan lielo, gan mazo un vidējo zemnieku saimniecību īpašnieki, mežsaimnieki, lauku uzņēmēji, darba ņēmēji, kas nodarbināti lauksaimniecībā, pārējie lauku iedzīvotāji, kas ne vienmēr ir saistīti ar lauksaimniecisko ražošanu. Intervētie UK pārstāvji norādīja uz arvien pieaugošo lauku iedzīvotāju nevienlīdzību. Šajā kontekstā ļoti nozīmīgs ir ZM sadarbībā ar VLT organizēto reģionālo konferenci un dažādu informatīvo un apmācības pasākumu pienesums pilnvērtīgas komunikācijas nodrošināšanā. ZM pārstāvji intervijās minēja, ka komunikācijā ar sabiedrību VLT ne vienmēr ir spēj nodrošināt pietiekami efektīvu atgriezenisko saiti. NVO, iedzīvotāju grupu ieteikumi politikas īstenošanas uzlabošanai

bieži vien nonāk ZM apejot VLT. ZM pārstāvji saņem vēstules no iedzīvotājiem, uzaicinājumus uz sanāksmēm, kurās tiek apspriesti aktuāli jautājumi.

Sekmīgi tiek turpināti pasākumi, kas nodrošina informācijas par LAP 2014-2020 izplatīšanu latviešu, krievu, angļu valodā, izmantojot plašsaziņas līdzekļus, reģionālos Latvijas medijus, kā arī ZM un tās padotības iestāžu, LLKC un VLT tīmekļa vietnes u.c. Pasākumus LAP publicitātes nodrošināšanai veic gan vadošā institūcija ZM, gan LAD, kas uzrauga un kontrolē Programmas īstenošanas gaitu.

Pozitīvi vērtējams tas, ka LAD informācijas un publicitātes pasākumi veicina sabiedrības informētības un izpratnes līmeņa paaugstināšanos par ELFLA, informē sabiedrību plašā reģionālā pārklājumā par Programmas sniegtajām iespējām.

LAD katru gadu veic Klientu apmierinātības pētījumu, lai noskaidrotu klientu apmierinātību ar pieejamās informācijas kvalitāti, pieejamību un savlaicīgumu. LAD norāda, ka ņem vērā pētījuma rezultātus, lai pilnveidot savu darbu: tiek papildinātas un uzlabotas klientu informēšanas aktivitātes.

Uzraudzības un novērtēšanas darbības

LAP 2014-2020 uzraudzības un novērtēšanas darbībām kopā izlietots 2,3% no M20.1 apakšpasākumā izmaksātā finansējuma.

Uzraudzības darbībās ietilpst projektu uzraudzība un kontrole un izmaksas, kas saistītas ar Programmas ieviešanas uzraudzību un UK darbību, izmaksas, kas saistītas ar datorizētas uzraudzības informācijas sistēmas izveidi un attīstību, kā arī ekspertu, ekspertu grupu, konsultantu un sadarbības partneru piesaistīšanas un sadarbības izmaksas. ZM pārstāvji intervijās pozitīvi vērtē elektronisko pieteikumu un vienkāršotās izmaksu kārtības ieviešanu, pāreju uz elektronisko komunikāciju. ZM apstiprina TP finanšu pieprasījumus, sagatavo projektu pieteikumus un nodod tos LAD. UK uzrauga Programmas ieviešanu, apstiprina GĪZ, izskata grozījumus un apstiprina tos, utt.

Uzraudzības komitejas (UK) organizatorisko izdevumu daļa tajā ir ļoti maza un citu pozīciju šajos izdevumos nav. Ir notikušas tikai 4 klātienes UK sēdes, jo pamatojoties uz Latvijas Lauku attīstības programmas 2014.-2020. gadam uzraudzības komitejas reglamenta 6. un 36.punktu, lēmumu pieņemšanu pārsvarā notikušas rakstiskās procedūras veidā.

Atsevišķu intervēto UK locekļu skatījumā UK locekļiem lēmumu pieņemšanai ne vienmēr ir pietiekama informācija, lai izvērtētu piedāvātos grozījumus un alternatīvus scenārijus nacionālās attīstības mērķa – radīt līdzvērtīgus dzīves apstākļus visiem Latvijas iedzīvotājiem – sasniegšanu. Tas gan neatspoguļo lielāko daļu UK locekļu viedokli un vērtējams kritiski.

Novērtēšanas darbībās tiek finansēta LAP 2014-2020 nepārtrauktās novērtēšanas sistēmas ieviešana, ko īsteno Agroresursu un ekonomikas institūts (AREI). Programmas ieviešanas laikā, novērtēšanā iesaistīto pastāvīgo ekspertu skaits palielinājies (piesaistīti vēl divi zinātņu doktori) dažādās slodzēs. Tiek piesaistīti eksperti arī ārpus AREI, no citām pētniecības iestādēm un universitātēm, tādējādi paplašinot to loku, kas ir informēti par LAP 2014-2020, kā arī uzlabojot ekspertu kapacitāti. Intervijās ar ZM, LAD un PKC pārstāvjiem par AREI darbu, kā Programmas novērtētājiem, tika saņemti pozitīvi vērtējumi.

Bez kārtējām darbībām ir uzsākts projekts *“Uz rezultātiem balstītu agrovides pasākumu ieviešanas iespēju novērtējums”*, kas risina ieilgušu problēmu par to, kā veidot agrovides pasākumus, kuru rezultātus var novērtēt ne tikai ar “sekmīgi apsaimniekotas platības” hektāru skaitu, bet arī ar konkrētiem bioloģiskās daudzveidības, ūdens un augsnes resursu kvalitātes rādītājiem, plānojot pasākumus vietās, kur tiem būtu vislielākā nozīme.

6. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi

Programmas ieviešanas institucionālā un administratīvā kapacitāte ir palielinājusies.

Komunikācijas jomā pozitīvi vērtējamas reģionālās konferences, kas ir nozīmīgs kanāls, kas nodrošina atgriezenisko saiti starp Programmas ieviesējiem un lauku iedzīvotājiem.

Nozīmīgs Programmas ieviešanas uzlabojums, kas ievērojami samazina administratīvo slogu atbalsta saņēmējiem, ir EPS.

Pārdomājot uzraudzības un kontroles prasības projektu ieviesējiem, varētu samazināt administrēšanas izmaksas.

Ieteikumi

Vērst lielāku uzmanību UK locekļiem par atbildību, ko jāuzņemas par pieņemtajiem lēmumiem. Būtu nepieciešama uzlabot izpratni par Programmas ietekmi uz lauksaimniekiem un lauku iedzīvotājiem.

Veikt uzlabojumus LAD projektu administrēšanā, izvērtējot nepieciešamās uzraudzības darbības un pārbaudāmo dokumentu apjomu, lai samazinātu administratīvo slogu pieteicējiem un arī LAD.

Izveidot datu kontroles sistēmu.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 21.

Cik lielā mērā VLT palīdzējis sasniegt Regulas (EU) Nr. 1305/2013 54.(2) punktā minētos mērķus?

1. Atbalsts Valsts lauku tīklam

Primāri programmētie pasākumi un apakšpasākumi:

Latvijas VLT Rīcības programmā 2015.-2020. gadam definētie mērķi saskaņā ar Regulas nr.1305/2013 54. pants 2.punkts nosaka, ka Valsts lauku tīkla darbības **mērķis** ir:

- a) palielināt ieinteresēto pušu līdzdalību lauku attīstības īstenošanā (a);
- b) uzlabot LAP īstenošanas kvalitāti (b);
- c) informēt plašāku sabiedrību un iespējamus atbalsta saņēmējus par lauku attīstības politiku un finansējuma iespējām (c);
- d) veicināt inovācijas lauksaimniecībā, pārtikas ražošanā, mežsaimniecībā un lauku apvidos(d);
- e) veicināt lauku uzņēmējdarbības uzsākšanu un ekonomisko efektivitāti (e).

Mērķu sasniegšanai VLT ieviesis 16 dažādas aktivitātes:

Nr.	Aktivitāte
1	Lauku teritoriju ekonomiskās aktivitātes veicināšanas programma
2	Informatīvi izglītojošu semināru organizēšana visā Latvijā
3	Informatīvie pasākumi jauniešiem un skolēniem
4	Kapacitātes celšana ZM pakļautībā esošajām iestādēm un uzņēmumiem
5	Ziņu lapu sagatavošana
6	Vietējo lauksaimniecības produkcijas ražotāju un mājražotāju atbalsta programma
7	Pieredzes apmaiņas braucieni Latvijā
8	Ekonomiskā analīze LAP efektīvākai apguvei
9	Atbalsts lauku jauniešiem uzņēmējdarbības veicināšanai
10	Lauku attīstības konsultantu darba nodrošināšana ekonomiskajai izaugsmei lauku teritorijās
11	Tehnikas un būvniecības katalogs, interneta rīki un tālmācības (e-apmācības) programmu uzturēšana, atjaunošana
12	Mācību prakšu saimniecību tīkla uzturēšana
13	Ilgspējīgu lauksaimnieciskās ražošanas pilotprojektu īstenošana
14	Atbalsts lauksaimniecības izstādēm un lauksaimniecības un lauku attīstības projektu konkursa organizēšana
15	Starptautiska un nacionāla līmeņa Lauku tīkla konferenču organizēšana
16	Aktivitātes lauku telpas ilgtermiņa stratēģijai

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Plašākai sabiedrības daļai ir izpratne par lauku attīstības politiku un fondu atbalsta iespējām pateicoties VLT darbībām	Tematisko un analīzes apmaiņas pasākumu skaits, izmantojot VLT atbalstu	
VLT spēja uzrunāt dažādas iedzīvotāju grupas laukos pieaugusi	VLT komunikācijas instrumentu skaits	
VLT kapacitāte pieaugusi	ELT aktivitāšu skaits, kurās piedalījies VLT	
Novērtēšanas rezultāti tiek ņemti vērā programmas īstenošanā		Pasākumu skaits, kas vērsti uz LAP uzraudzības un novērtēšanas rezultātu apkopošanu un izplatīšanu
Programmas atbalsta saņēmēju kapacitāte pieaugusi		Iedzīvotāju pieredzes apmaiņas braucienu skaits Vietējo ražotāju uzvarēti iepirkumi par produkcijas piegādi pašvaldību iestādēs, skaits
Programmas ieviešanā iesaistīto pušu skaits pieaudzis		Jauno dalībnieku skaits esošajās kopdarbības formās
Programmas ieviešanas kvalitāte pieaugusi pateicoties VLT aktivitātēm		Pilnveidoto VLT īstenoto aktivitāšu un programmu skaits
Jauniešu informētība par iespējām pieaugusi pateicoties VLT		Informatīvo pasākumi jauniešiem un skolēniem

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

Lai iegūtu kvantitatīvos datus, kas nepieciešami novērtējuma sagatavošanā par VLT darbību LAP 2014-2020 mērķu sasniegšanā, izmantoti dati no atskaitēm par VLT Rīcības plānu izpildi, VLT sniegtos datus un LAD IS. Novērtējuma veikšanai izmatota datu kvantitatīvā analīze.

Kvalitatīvās metodes:

Lai novērtētu VLT darbības kvalitatīvos aspektus, novērtējumā tika izmantota kabineta izpētes metode (*desk research*) un interpretācijas metode un aptauja un daļēji strukturētas intervijas ar ZM pārstāvjiem.

Lai novērtētu VLT darbības kvalitatīvos aspektus, novērtējumā tika izmantota pieejamo dokumentu un tekstu kvalitatīvā analīze. Tika sagatavoti jautājumi VRG pārstāvji, iegūstot atbildes no 31 respondenta. Atbilžu analīze veikta pēc Likerta skalas, izmantojot 5 atbilžu variantus.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Datu un informācijas avots
Kopējie iznākuma rādītāji	VLT aktivitāšu ietvaros īstenotā tematiskās un analītiskās informācijas apmaiņa, skaits	1541	VLT
	ELT aktivitāšu skaits, kurās piedalījies VLT	32	VLT
	VLT komunikācijas instrumentu skaits	6293	VLT
Papildu rādītāji	Iedzīvotāju informēšanas un izglītošanas semināru skaits	1484	VLT
	Personu skaits, kas tikuši informēti par lauku attīstības politiku un finansēšanas iespējām, izmantojot VLT saziņas rīkus	865 289	VLT
	Pasākumu skaits, kas vērsti uz LAP uzraudzības un novērtēšanas rezultātu apkopošanu un izplatīšanu	48	VLT
	Iedzīvotāju pieredzes apmaiņas braucienu skaits	1687	VLT
	Pilnveidoto VLT īstenoto aktivitāšu un programmu skaits	25	VLT
	Vietējo ražotāju uzvarēti iepirkumi par produkcijas piegādi pašvaldību iestādēs, skaits	168	VLT
	Jauni dalībnieku esošajās kopdarbības formās skaits	111	VLT
	Informatīvo pasākumi jauniešiem un skolēniem	651	VLT

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Novērtējums strukturēts atbilstoši VLT Rīcības programmā definētajiem mērķiem, kas ir saskaņā ar Regulas nr.1305/2013 54. pants 2.punktu. Lai izvērtētu VLT padarīto pārskata periodā saistībā ar katru no pieciem mērķiem, izraudzīts viens vai vairāki pamata sprieduma kritēriji ar atbilstošiem rezultātu rādītājiem, vienlaikus norādot, ka vieni un tie paši kritēriji un rādītāji var tikt attiecināti uz vairākiem mērķiem.

Saskaņā ar VLT Rīcības programmā 2015.-2020. gadam minēto, vienas un tās pašas aktivitātes ir vērstas uz vismaz divu mērķu sasniegšanu, tādēļ var apgalvot, ka tām ir sinerģiska ietekme, aktivitātes viena otru loģiski papildina un dod multiplikatīvu efektu. Tas ņemts vērā, vērtējot VLT darbību un definējot sprieduma kritērijus, kā arī tiem atbilstošos rezultāta rādītājus.

Mērķis a: palielināt ieinteresēto pušu līdzdalību lauku attīstības īstenošanā

Mērķa sasniegšanu veicina cieša sadarbība ar nozaru asociācijām, VRG. VLT Sekretariāts sniedz atbalstu nacionālajām, reģionālajām un nozaru organizācijām. Aktivitātes ietvaros lauksaimnieku organizācijas kopā noorganizējušas 1541 pasākumus.

Mērķa sasniegšanai tiek īstenota Lauku teritoriju ekonomiskās aktivitātes veicināšanas programma 26 VLT reģionālajās teritorijās visā Latvijā. 2018. gadā līgumi par sadarbību noslēgti ar 56 jauniem klientiem un kopā tie jau ir 891 klients. Par programmas sekmīgu norisi liecina VLT aptaujā sniegtās respondentu atbildes: 68% klientu sadarbībā saskata tiešu ietekmi uz saimnieciskās darbības attīstību, 11% atzīst, ka ar konsultanti dod iedvesmu un motivāciju darboties un tas arī ietekmē saimnieciskās darbības atbalstu. Vērojama izaugsme saimnieciskajā darbībā. Kā labu VLT darbību šajā aktivitātē vērtē arī ZM. Kā atzīmē paši VLT pārstāvji,

Savstarpējās atbilstības atbalsta nodrošināšanas aktivitāte saistāma ar diviem VLT mērķiem (a un b). Aktivitātes ietvaros izvērtē saimniecību atbilstību savstarpējās atbilstības (SA) prasībām un palīdz lauksaimniekam paaugstināt saimniecības ražošanas efektivitāti. Kā labu VLT darbību šajā aktivitātē vērtē arī ZM.

Svarīga ir arī jauniešu piesaiste. VLT kopumā šajā periodā ir noorganizējis jauniešiem 651 pasākumu. Šos pasākumus labi novērtē gan paši skolēni, gan pedagogi. Arī ZM, kā ļoti labu vērtē VLT darbu, kas tiek ieguldīts lauku jauniešiem uzņēmējdarbības veicināšanai un informatīvo pasākumu organizēšanā jauniešiem un skolēniem.

Mērķis b: uzlabot LAP īstenošanas kvalitāti

VLT regulāri pilnveido savas aktivitātes un programmu metodiku, lai uzlabotu LAP 2014-2020 īstenošanas kvalitāti. VLT rīko apmācības ZM pakļautībā esošajām iestādēm un uzņēmumiem. Šos pasākumus kā ļoti labus novērtē gan ZM pārstāvji, gan paši kursu dalībnieki. Pasākumu tematika tiek balstīta uz iestāžu un uzņēmumu iesūtītajām vajadzībām un vēlmēm. Atšķirībā no sākotnējās pieejas, uzsvars tiek likts uz praktiskajām nodarbībām, kas pieaugušo izglītības jomā ir labvēlīgs faktors sekmīgākai programmas apgūšanai. Mācības notiek visos Latvijas reģionos, kas vērtējams pozitīvi.

Vērtējot kapacitātes pieaugumu, jāatzīmē, ka novadu lauku attīstības konsultantu darba pienākumus veic 81 konsultants, kas ir par 4 konsultantiem vairāk kā iepriekš. Īpaši tiek sagatavoti speciālisti LAP īstenoto pasākumu kvalitatīvai realizācijai.

Turpinās iesāktais darbs uzņēmēju informēšanai un sadarbība ar vietējo pašvaldību pārstāvjiem, ar nevalstiskajām organizācijām un citām novada iestādēm.

Šeit svarīga loma ir VLT sadarbībai ar VRG pārstāvjiem. Aptaujā, kas tika veikta VRG pārstāvjiem, parāda, ka kopumā vērtējums VLT darbam ir vidēji labs. Atsevišķu VRG pārstāvju vērtējums bija kritiskāks. VRG augstu vērtē pieredzes apkopošanu un rīkotās apmācības, mazāk veiksmīgi izdodas informācijas un konstatējumu apmaiņas un izplatīšanas veicināšana starp VRG pārstāvjiem. Labas atsauksmes par starptautisko pieredzes apmaiņas braucienu organizēšanu un starptautisko partneru meklēšanu. Tāpat augstu novērtēta VLT spēja sadarboties ar ZM, LAD, LLF. Vēlas, lai vairāk uzmanības pievērstu komunikācijai un tīklošanās attīstībai. VRG pārstāvjiem nepieciešama komunikācijas prasmju apgūšana, kā arī apmācības dažādu internet rīku izmantošanai. Sadarbība LAP pasākumu ieviešanā starp VLT ar VRG uzlabotos, ja pārstāvji kļūtu par sadarbības partneriem.

Mērķis c: informēt plašāku sabiedrību un iespējamus atbalsta saņēmējus par lauku attīstības politiku un finansējuma iespējām

VLT organizējis kopumā 1484 informatīvos seminārus iedzīvotājiem, kurus pēc VLT veiktajām aptaujām 98% semināru apmeklētāji novērtē ar labi vai teicami. Klausītājus visvairāk interesējošas tēmas ir nemainīgas- par ES un Valsts likumdošanas izmaiņām, kas attiecas uz lauku un mežu apsaimniekošanu (vidēji 70% no kopējā skaita) un Lauku attīstības programmas aktualitātes un pasākumi (vidēji 20% no kopējā skaita).

Informācija par semināriem tiek izplatīta mājaslapā, reģionālajā presē, bet daudzi klienti sazinās ar LLKC un MKPC konsultantiem. Tas nozīmē, ka tiešā komunikācija vēl aizvien ir būtisks saziņas un informēšanas kanāls.

Lielu ieguldījumu VLT dod jauniešu informēšanā, izglītošanā un iesaistē uzņēmējdarbībā laukos. Kopumā iesaistīti 3759 skolēni, un to skaits pieaug.

Lauku iedzīvotāji un interesenti par pasākumiem un aktualitātēm uzzina, gan ar VLT mājaslapā, www.laukutikls.lv palīdzību, gan ziņu lapas „Lauku lapa” un „Čiekurs”. Kopējais skaits, kas izmantojuši šos saziņas rīkus, sasniedz 865 289. Ziņu lapu sagatavošana, interneta rīku uzturēšana, kā ļoti labu vērtē arī ZM. Svarīgi, ka ir izveidots tāds interneta rīks, ar kuru palīdzību katrs interesents var noteikt atbalsta pieejamību.

Sekretariāts aktīvi līdzdarbojas Eiropa Lauku tīklā (ELT) gan piedaloties starptautiskos pasākumos, gan organizē reģionālas un starptautiskas konferences. Līdz šim Sekretariāts ir piedalījies 32 ELT organizētajos pasākumos un noorganizēti 4 starptautiski pasākumi, kuros piedalījušies dalībnieki no ES un Austrumu partneru valstīm, ES Lauku tīkliem un Zemkopības ministrijām, ENRD un Eiropas lauku attīstības palīdzības dienests (Helpdesk).

Mērķis d: veicināt inovācijas lauksaimniecībā, pārtikas ražošanā, mežsaimniecībā un lauku apvidos

Mērķa sasniegšanas saistās, gan ar jauniešu piesaisti, par ko minēts jau iepriekš, bet arī pieredzes apmaiņa braucienu skaits raksturo VLT iesaisti mērķa sasniegšanā. Līdz šim noorganizēti 1687 braucieni. Pasākumi jauniešiem tiek īstenoti visās 26 LLKC reģionālajās nodaļās, ietverot informatīvās dienas, mācības, konkursu “Laukiem būt” un papildu aktivitātes. Jaunieši pozitīvi vērtē mācības, kā liecina VLT aptauja, absolūtais vairākums jūtas ieguvuši vērtīgas zināšanas un pieredzi.

Nozīmīga ir ilgtspējīgu lauksaimnieciskās ražošanas pilotprojektu īstenošana. Ir vairākas interešu grupas (augkopības, lopkopības, bioloģiskā). Piemēram, lopkopības interešu grupu darba uzlabošanai un grupu vadītāju profesionālās kompetences paaugstināšanai 2018. gada sākumā tika sagatavota rokasgrāmata interešu grupu organizēšanai un vadīšanai.

Svarīgs aspekts ir arī mācību kursu uzturēšana, par kuriem plašāk minēts nākošā sadaļā.

Inovācijas nozarē un attīstība var veicināt zinātnieku piesaisti. VLT noorganizēja inovāciju konferenci “Eiropas inovāciju partnerības darba grupu projekti Latvijā” un starptautisku, Eiropas līmeņa pasākumu “Sekmēt lauksaimnieku izpratni par digitālo laikmetu: Lauksaimniecības zināšanu un inovāciju sistēmas loma (AKIS)”. Abi pasākumi bija labi apmeklēti, un piedalījās pārstāvji gan no ES gan ar Latvijas lauksaimniecību saistītās nevalstiskās organizācijas un atbalstošās institūcijas, gan ZM un LLU pārstāvji, kā arī finanšu institūciju pārstāvji.

Mērķis e-Latvijas specifiskais: veicināt lauku uzņēmējdarbības uzsākšanu un ekonomisko efektivitāti

Šī mērķa sasniegšana notiek, īstenojot daudzveidīgas aktivitātes: informatīvi pasākumi, izglītojoši semināri, pasākumi jauniešiem, pieredzes apmaiņa, piedāvātās tālmācības programmas utt. VLT turpina darbu ar tālmācības programmām: paplašināts tālmācības programmu satura apjoms, izveidojot plašāku materiālu sadaļu lauksaimniecības pamatzināšanu sadaļā. Uzsākta Tālmācības vides dizaina izveide, veikts visu programmu satura audits, aktualizēta informācija, kas ir mainījies.

Tiek uzturēts Tehnikas un būvniecības katalogs [http://laukutikls.lv/riki/tehnikas katalogs/](http://laukutikls.lv/riki/tehnikas_katalogs/), Katalogs katru gadu tiek papildināts ar jauniem ierakstiem, kā arī atjaunoti iepriekšējie ieraksti. Šī kataloga esamība no ZM puses tiek novērtēta kā laba.

Tiek uzturēti arī citi interneta rīki: "Kvalitatīva piena ieguves pamatprincipi", LAP atbalsta pieejamības noteikšanai; meža apsaimniekošanā, tālmācības datorprogrammas. Tos izmantojuši vairāki tūkstoši interesentu un arodapmācību dalībnieku. VLT arī veic rīku izmantotāju aptaujas, no kurām redzams, ka 82% no respondentiem ir apmierināti ar piedāvātajiem rīkiem un iespējām. Mācību materiāli tiek novērtēti nedaudz sliktāk (74% pozitīvs vērtējums).

VLT īstenojis "Vietējo iepirkumu un mazās pārstrādes veicināšanas programmu", kā rezultātā līdz šim vietējo ražotāju uzvarēti iepirkumi par produkcijas piegādi pašvaldību iestādēs sasniedz 168. Pēdējos divos gados, gan skaits ir samazinājies.

Kopumā VLT pilnveidojis 25 īstenotās aktivitātes un programmas. Visi plānotie pasākumi tiek izpildīti, un plānotie rādītāji sasniegti.

6. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi

VLT veiksmīgi pilda savus uzliktos pienākumus un sasniedz plānotos rezultātus.

VLT organizētie pasākumi tiek labi novērtēti, īpaši saistībā ar pieredzes apmaiņas braucieniem un semināru un konferenču, kā arī apmācību organizēšanu. Tādēļ īpaši svarīga ir atbilstošu ekspertu piesaiste un arī esoši konsultantu kapacitātes celšana.

Tiek uzturētas komunikācijas un informāciju apmaiņas rīki, bet laukos vēl aizvien liela nozīme ir tiešajai komunikācijai.

VLT ir ievērojama loma zināšanu pārneses un iedzīvotāju kapacitātes celšanai laukos, piesaistot arī jauniešus.

Tiek uzturēts Tehnikas un būvniecības katalogs, kurš nodrošina ar plašu informāciju lauksaimnieciskajā ražošanā nodarbinātos par Latvijā pieejamajiem būvmateriāliem un lauksaimniecības tehniku.

Ieteikumi

Turpināt darbu informācijas izplatīšanā, ņemot vērā lauku specifiku (tiešie kontakti ar saimniecībām un iedzīvotājiem vēl aizvien strādā labāk par sociālo tīklu izmantošanu).

LAP pasākumu ieviešanas uzlabošanai un kapacitātes celšanai, VLT un VRG pārstāvjiem jāsadarbojas ciešāk, saprotot, ka abi ir sadarbības partneri. Tādējādi tiktu uzlabota savstarpēja informācijas un domu apmaiņa.

Nepieciešams celt esošo darbinieku kapacitāti un rast iespēju piesaistīt jaunus kvalificētus ekspertus.

Tehnikas un būvniecības katalogs papildināms ar tehnikas tirgotāju sarakstu.

Turpināt darbu ar jauniešiem, lai ieinteresētu darboties laukos un nodarboties ar lauksaimniecību.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 22.

Kādā mērā LAP devusi ieguldījumu ES2020 pamatmērķī paaugstināt nodarbinātības līmeni iedzīvotāju grupā no 20 līdz 64 gadiem no pašreizējiem 69 % līdz vismaz 75%?

1. Ar novērtēšanas jautājumu saistītās intervences loģika

ES 2020 pamatmērķis	75% no iedzīvotājiem vecumā no 20-64 gadiem ir nodarbināti
KLP kopējais mērķis	Lauku ekonomikas un kopienu līdzsvarota teritoriālā attīstība, tostarp radot un saglabājot nodarbinātību
Ietekmes rādītāji	<u>Kopējais ietekmes rādītājs:</u> I14 Nodarbinātības līmenis laukos vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem <u>Papildu rādītājs:</u> Nodarbinātības līmenis valstī vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem
Prioritātes un mērķa virzieni	Prioritātes: P1, P2, P3, P6 Mērķa virzieni -1A, 1C, 2A, 2B, 3A, 6A, 6B
Mērķa un rezultāta rādītāji	T1: Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14., 15. un 35. panta pasākumu ietvaros veikto izdevumu procentuālā daļa no LAP kopējiem izdevumiem (prioritārā joma 1A) T3: Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14. panta pasākuma ietvaros apmācīto dalībnieku kopskaits (prioritārā joma 1C) R3/T5 – procentuālais daudzums lauku saimniecību ar LAP atbalstītu darījumdarbības attīstības plānu / ieguldījumiem gados jaunajiem lauksaimniekiem (MV 2B) R4/T6 – saimniecību % ar atbalstu dalībai kvalitātes shēmās, vietējos tirgos, īsajās piegādes ķēdēs, ražotāju grupās/ organizācijās (MV 3A) R21/T20 – atbalstītajos projektos radītās darbavietas (MV 6A) R24/T23 - atbalstītajos projektos radītās darbavietas (Leader) (MV 6B)
Pasākumi	M01, M02, M04, M06, M07, M09, M16 un M19

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritērijs	Kopīgie rādītāji	Papildu ietekmes rādītāji
Nodarbinātības līmenis laukos vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem ir palielinājies	I14 Nodarbinātības līmenis laukos vecuma grupā no 20-64 gadiem	Nodarbinātības līmenis valstī vecuma grupā no 20-64 gadiem LAP 2014-2020 ietekme nodarbinātības veicināšanā

3. Pielietotās metodes

Jautājums tiek atbildēts ar rādītāju palīdzību, kuri saistīti ar galveno mērķi (sk. tabulu augstāk), it īpaši ar kopējo ietekmes rādītāju I14 un papildu rādītāju, kuri saskaņā

ar pamatmērķi rāda nodarbinātības līmeni vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem (laukos un valstī kopumā).

Rādītājs I14 tiek iegūts no Eurostat. Statistikas dati doti iedzīvotāju sadalījumam pēc administratīvo teritoriju (novadi un republikas nozīmes pilsētas) apdzīvotības līmeņa (DEGURBA klasifikācija) laika periodā, kas iekļauj izmaiņas šajā Latvijas novadu klasifikācijā. Izmaiņas skar vairāku Latgales novadu pāreju no vidēji apdzīvota novada statusa uz mazapdzīvotu un vairāku Rīgas apkārtnes novadu pāreju no mazapdzīvota statusa uz vidēji apdzīvotu. Tas apgrūtina procesu novērtēšanu visā Programmas darbības posmā lauku teritorijā, kuras datu izmaiņas sadalījumā vērojamas, sākot ar 2017.gadu.

Programmas ietekme minēto rādītāju izmaiņās tiek novērtēta indikatīvi, izmantojot aprēķināto Programmas rezultātu nodarbinātības sekmēšanā - tiešā ietekme no P6 un netiešā no pārējām prioritātēm, kurās ir kvantificēta darbavietu radīšana (pasākumi M04 un M06.3. ar kvalitatīvu novērtējumu no pārējiem pasākumiem).

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītāja nosaukums	Vērtība	Datu avots
Nodarbinātības līmenis laukos vecuma grupā no 20-64 gadiem	72,9 (2018.g.) 67,2 (2013.g.)	Eurostat
Nodarbinātības līmenis valstī vecuma grupā no 20-64 gadiem	76,8 (2018.g.) 69,7 (2013.g.)	Eurostat

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritērijs	Atbilde
Nodarbinātības līmenis laukos vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem ir palielinājies	<p>Kopumā LAP 2014-2020 darbības laikā nodarbinātības līmenis ir ievērojami audzis. Laukos (t.i., mazapdzīvotos novados) vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem nodarbināto īpatsvars kopš 2013. gada ir palielinājies par 5,7 procentpunktiem, sasniedzot 72,9% (2018. g.). Savukārt valstī kopumā palielinājums šajā grupā ir straujāks – par 7,1 procentpunktu, sasniedzot 76,8%. Lai gan 2017.gadā nodarbinātības līmenis netika mainījies, tomēr pamatojoties uz pēdējā gada pieaugumu, var vērtēt, ka ES 2020 pamatmērķa Latvijā paredzētais līmenis panākt 73% nodarbinātību vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem tiks sasniegts arī lauku teritorijās.</p> <p>Nodarbinātības līmeņa palielinājums valstī ir panākts apstākļos, kad nodarbināto kopskaits 20-64 g.v. grupā laikā no 2013.-2018. g. ir palielinājies par 0,8% jeb 7,2 tūkst. un iedzīvotāju skaits šajā vecuma grupā samazinājies par 8,5% jeb 105,6 tūkst. Kopumā nodarbinātības līmenis ir ievērojami audzis un turpina palielināties. Laukos šis rādītājs ir par 3,9 procentpunktiem zemāks nekā valstī kopumā, un arī pieauguma temps ir lēnāks.</p> <p>Lai gan LAP 2014-2020 ir maz pasākumu, kuri būtu tieši vērsti uz nodarbinātības veicināšanu, analīze pasākumu un MV līmenī rāda, ka Programmas ieguldījums nodarbinātībā ir nozīmīgs. Tiešā ietekme nodarbinātībā ir plānota tikai no P6 pasākumiem, kuros līdzšinējais jaunradīto darbavietu skaits ir 139. Tam papildus, novērtētā pozitīvā</p>

	<p>sekundārā ietekme uz nodarbinātību MV 2A un 3A ir attiecīgi 553 un 338 darbavietas (MV 2A gan faktiskā bruto ietekme ir negatīva, taču pozitīva ir neto ietekme – salīdzinājumā ar situāciju bez atbalsta). Citu P un MV ietekme uz nodarbinātību skaitliski nav novērtēta, taču iespējama. Kopējo Programmas līdzšinējo ietekmi uz nodarbinātības līmeņa kāpumu tādējādi var vērtēt aptuveni ~1,5 tūkst. darbavietu līmenī. Tas nozīmē, ka LAP 2014-2020 ietekme ir pretēja darbavietu samazinājuma tendencei laukos, un rada papildu darba iespējas, lai arī nespēj pilnā mērā kompensēt nodarbināto skaita samazinājumu.</p> <p>Pasākumi, kas vērsti tieši uz darbavietu radīšanu, var nebūt pietiekami, jo svarīga ir potenciālo darbinieku motivācija šīs vietas ieņemt (darba samaksas apmērs, dzīves un darba vide u.tml.). Jāņem vērā arī darba ņēmēju kvalifikācija un atbilstība darba tirgus nepieciešamībai. Ņemot vērā modernizāciju un tehnoloģiju attīstību lauksaimniecībā, pieaug arī zināšanu loma. Tādēļ arī P1 īstenotajiem pasākumiem ir zināma loma nodarbinātības veicināšanā.</p> <p>Jāņem vērā, ka LAP 2014-2020 darbības periods nav noslēdzies, un sagaidāmā ietekme no visas programmas būs lielāka. Par to indikatīvi liecina atbalstītajos projektos plānotais jaunradīto darbavietu skaits, kas ir vairākas reizes lielāks par līdz šim radīto darbavietu skaitu.</p>
--	---

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 23.

Kādā mērā LAP devusi ieguldījumu ES 2020 pamatmērķī ieguldīt pētniecībā un attīstībā 3 % no IKP, īpaši uzlabojot nosacījumus ES privātā sektora ieguldījumiem pētniecībā un attīstībā, un izstrādāt jaunu rādītāju, lai sekotu inovācijas gaitai.

1. Ar novērtēšanas jautājumu saistītās intervences loģika

ES 2020 pamatmērķis	Ieguldīt pētniecībā un attīstībā 3% no IKP
KLP kopējais mērķis	Veicināt lauksaimniecības konkurētspēju; Nodrošināt dabas resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu un rīcību klimata politikas jomā; Panākt lauku ekonomikas un kopienu līdzsvarotu teritoriālo attīstību, tostarp radot un saglabājot nodarbinātību.
Ietekmes rādītāji	<u>ES 2020 pamatmērķa rādītājs:</u> Bruto iekšzemes izdevumi pētniecībai un attīstībai (GERD), % no IKP ² <u>Papildu rādītāji:</u> Programmas izdevumu daļa pētniecībā un attīstībā (P&A) un inovācijā, % no IKP (GERD “lauku attīstība”) Programmas izdevumu daļa P&A un inovācijā (% no LAP kopējiem plānotajiem izdevumiem) Programmas izdevumu daļa P&A un inovācijā (% no iekšzemes izdevumiem šajā jomā)
Prioritātes un mērķa virzieni	Prioritātes: P1, P6 Mērķa virzieni -1A, 1B, 6B
Mērķa un rezultāta rādītāji	<u>Kopējie mērķa rādītāji:</u> T1: Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14., 15. un 35. panta pasākumu ietvaros veikto izdevumu procentuālā daļa no LAP kopējiem izdevumiem (prioritārā joma 1A) T2: Sadarbības pasākumā atbalstīto sadarbības darbību kopskaits (Regulas (ES) Nr. 1305/2013 35. pants) (grupas, tīkli/klasteri, pilotprojekti u. c.) (prioritārā joma 1B)
Pasākumi	Primārais ieguldījums: M01, M02, M16 Sekundārais ieguldījums: M19.2

² Gross domestic expenditure on R&D (GERD), % of GDP (EUROSTAT, t2020_20)
Zinātniski pētnieciskā darba izmaksas procentos no IKP (CSP, ZIG030)

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritērijs	Kopīgie rādītāji	Papildu rādītāji
Ieguldījumi pētniecībā un attīstībā ir auguši	T1: Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14., 15. un 35. panta pasākumu ietvaros veikto izdevumu procentuālā daļa no LAP kopējiem izdevumiem (prioritārā joma 1A)	Bruto iekšzemes izdevumi pētniecībai un attīstībai (<i>GERD</i>), % no IKP LAP 2014-2020 tieši programmētā izdevumu daļa P&A un inovācijā, % no IKP (<i>GERD</i> "lauku attīstība") LAP 2014-2020 izmaksāto izdevumu daļa P&A un inovācijā (% no LAP kopējiem plānotajiem izdevumiem) LAP 2014-2020 izmaksāto izdevumu daļa P&A un inovācijā (% no iekšzemes izdevumiem šajā jomā).
Ir veicināta inovācija	T2: Sadarbības pasākumā atbalstīto sadarbības darbību kopskaits (Regulas (ES) Nr. 1305/2013 35. pants) (grupas, tīkli/klasteri, pilotprojekti u. c.) (prioritārā joma 1B)	Inovātīvo projektu īpatsvars kopējā atbalstīto projektu skaitā (%)

3. Pielietotās metodes

Novērtējums pamatojas uz kopējiem mērķa rādītājiem T1 un T2 un papildu rādītāju *Bruto iekšzemes izdevumi pētniecībai un attīstībai (GERD), % no IKP*.

ES 2020 pamatmērķa rādītāja vērtība, kā arī dati par IKP (milj. EUR) iegūti no Eurostat datubāzes tabulām t2020_20 un tec00001. Detalizētāki dati par zinātniski pētnieciskā darba izmaksām saistībā ar IKP iegūti no CSP datu tabulas ZIG030. No šīm tabulām papildu rādītāju vērtības aprēķinām saucējā tiek lietotas pēdējo gadu vērtības - 2018.gada IKP (milj. EUR) un 2017.gada zinātniski pētnieciskā darba izmaksas (milj. EUR).

Papildu rādītājiem vērtības aprēķinā tiek izmantoti dati par Programmas izdevumiem P&A un inovācijā (EUR) sekojoši:

- tieši programmētās izdevumu daļas aprēķinām rādītājā *GERD "lauku attīstība"* dati iegūti no Programmas Rādītāju plāna par P1 programmētajiem pasākumiem M01, M02 un M16 (tāpat kā T1 aprēķinām) un salīdzināti ar šajos pasākumos izmaksāto un atbalstam apstiprināto publisko finansējumu;
- izmaksātās izdevumu daļas aprēķinām iegūti detalizētie dati no LAD par GĪZ 2019 iekļautajiem projektiem, un pasākumu M01, M02 un M16 publiskajam finansējumam papildus tiek pieskaitīts finansējums no konkrētiem apakšpasākumu M19.2 un M04.2 projektiem, kas LAD datu apkopojumā atzīti kā inovatīvi;
- izmaksātās izdevumu daļas aprēķinā iekļautie projekti (bez M01 un M02) veido inovatīvo projektu kopu, un tiek noteikts tās īpatsvars visu atbalstīto projektu skaitā (neieskaitot kredī procentu un pārejas saistību pieteikumus).

Novērtēšanas rādītāju definēšanu apgrūtināja tas, ka pasākumos, kas nav tieši programmēti P&A un inovācijas mērķiem, nav noteikta šiem mērķiem plānotā izdevumu daļa. Mērķis var tikt atzīmēts tikai jau pieteikta projekta datos, un šo projektu skaits netiek prognozēts un virzīts. Pie plānotajiem izdevumiem varētu pieskaitīt šādu projektu apstiprināto publisko finansējumu, tomēr šajā novērtējumā aprēķināta tikai līdz 2018.gada beigām izmaksātā publiskā finansējuma daļa. Ex-post novērtējumā tas izlīdzināsies, iekļaujot arī nākošajās kārtās pieteiktos projektus. R&D un inovāciju mērķi atzīmējušo projektu īpatsvars citos MV programmētajos pasākumos var būt ļoti mazs, kā arī visu projektu darbības kopumā var būt visai attālas no darbībām, kas tiek finansētas R&D, taču finansējuma ziņā ievērojamākas. Tāpēc šajā novērtējumā pie Programmas ieguldījuma R&D un inovācijās netika pieskaitīts pilnībā visu to pasākumu finansējums, kas iegulda pētniecībā un attīstībā un kas spēj veicināt inovāciju, bet tikai atsevišķo projektu ieguldījums.

Šajā novērtējumā Programmas visa perioda plānotais un līdz 2018.gada beigām sasniegtais ieguldījums P&A un inovācijā raksturots attiecībā pret viena (datu tabulā pēdējā) gada IKP (2018) un P&A izmaksām (2017). Atbilstoši katra gada ieguldījumam iespējams aprēķināt tikai faktiski izmaksāto publisko finansējumu, un tas veikts rādītājam *LAP 2014-2020 tieši programmētā izdevumu daļa P&A un inovācijā, % no IKP (GERD "lauku attīstība")*.

Lai raksturotu Programmas ieguldījumu P&A un inovācijā, izmantota arī salīdzinošā analīze, dokumentu un tekstu kvalitatīvā analīze un interpretācijas metode.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītāja nosaukums	Vērtība	Datu avots
T1: Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14., 15. un 35. panta pasākumu ietvaros veikto izdevumu procentuālā daļa no LAP kopējiem izdevumiem (prioritārā joma 1A) %		LAD
plānots	2,97	
izmaksāts	0,24	
T2: Sadarbības pasākumā atbalstīto sadarbības darbību kopskaits (Regulas (ES) Nr. 1305/2013 35. pants) (grupas, tīkli/klasteri, pilotprojekti u. c.) (prioritārā joma 1B)	16	LAD
Bruto iekšzemes izdevumi pētniecībai un attīstībai (<i>GERD</i>), % no IKP	0,51	EUROSTAT
LAP 2014-2020 tieši programmētā izdevumu daļa P&A un inovācijā, % no IKP (<i>GERD</i> "lauku attīstība")		LAD, EUROSTAT
plānots	0,15	
izmaksāts	0,01	
LAP 2014-2020 izmaksātā izdevumu daļa P&A un inovācijā (% no LAP kopējiem plānotajiem izdevumiem)	0,55	LAD
LAP 2014-2020 izmaksātā izdevumu daļa P&A un inovācijā (% no iekšzemes izdevumiem šajā jomā)	6,15	LAD, CSP
Inovatīvo projektu īpatsvars kopējā atbalstīto projektu skaitā, %	1,27	LAD

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritērijs	Atbilde
Ieguldījumi pētniecībā un attīstībā ir auguši	<p>ES 2020 pamatmērķim ieguldīt P&A 3% no IKP Latvija saskaņā ar Partnerības līgumu³ un Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2014.-2020.gadam (NAP 2014-2020) ir noteikusi valsts sasniedzamo līmeni 2020.gadam 1,5% no IKP. Ievērojot šī rādītāja 2013.gada vērtību 0,61%, tika uzstādīts pietiekami augsts mērķis, kas palicis kā liels izaicinājums, jo 2017.gadā rādītāja vērtība ir tikai 0,51%. Tomēr tendence ir augšupejoša pēc lielā krituma 2015.-2016.gadā, kas Latvijas septītajā Progresā ziņojumā par Latvijas nacionālās reformu programmas „Eiropa 2020” stratēģijas kontekstā īstenošanu skaidrots ar pārejas periodu starp diviem ES fondu plānošanas periodiem. P&A finansēšanas struktūra un dinamika liecina, ka P&A ieguldījumu apjoms Latvijā būtiski ir atkarīgs no ES fondu ieguldījuma. Jāuzsver, ka uzņēmēju ieguldījumi P&A, atšķirībā no attīstītajām ES dalībvalstīm, ilgstoši saglabājas zemā līmenī.</p> <p>CSP dati par zinātnes nozari⁴ liecina, ka P&A finansējums uzņēmējdarbības sektorā 2017.gadā bija 37,5 milj. EUR, no tiem 26 milj. EUR uzņēmumu finansējums un 9,2 milj. EUR ārvalstu finansējums. Uzņēmumu finansējums valsts un augstākās izglītības sektorā ir attiecīgi 3,5 un 3,8 milj. EUR. NAP 2014-2020 zinātnes, tehnoloģiju un inovācijas politikas mērķos izvirza apakšmērķi panākt, ka 2020.gadā vismaz 48% no kopējiem P&A ieguldījumiem veic uzņēmējdarbības sektors (2017.gadā ir tikai 24,1%).</p> <p>ES struktūrfondu ieguldījums tematiskajā mērķī <i>1. Nostiprināt pētniecību, tehnoloģiju attīstību un inovāciju</i> paredzēts galvenokārt ar ERAF līdzekļiem (95%). Tas var ietekmēt arī lauku teritoriju, kurā ietilpst pilsētas līdz 5000 iedzīvotājiem, tomēr galvenajām lauksaimniecības un lauku teritorijas vajadzībām P&A ieguldījumu jomā novirzīts ELFLA finansējums (3%) un piekrastes teritoriju vajadzībām arī EJZF finansējums (2%), kas gan paredzēts inovācijām zivsaimniecības un akvakultūras nozarēs. Šādā situācijā Programmas ieguldījumu R&A un inovāciju finansēšanas virzienos nosaka arī pasākuma M01 nosacījums neatbalstīt mācības, kas ir daļa no vidējā vai augstākā līmeņa izglītības programmas, kura iekļauta licencēto un akreditēto IZM izglītības programmu reģistros.</p> <p>Līdz ar to Programmas ieguldījums visvairāk izpaužas uzņēmējdarbības sektorā un ārvalstu un valsts finansējumā, jo privātais līdzfinansējums šajos projektos ir mazāks tāpēc, ka plānotais 45,5 milj. EUR finansējums P1 pasākumiem ir ar ļoti augstu atbalsta intensitāti (līdz 90% M16), arī MV 6B programmētājā apakšpasākumā M19.2 atbalsta intensitāte uzņēmējdarbības projektiem ir augstāka, savukārt MV 3A programmētājā apakšpasākumā M04.2 inovatīvi projekti var saņemt par 10% augstāku atbalsta likmi.</p> <p>Kopumā P&A un inovāciju mērķiem novirzīti 2,97% un izmaksāti 0,24% no Programmas kopējā plānotā finansējuma tieši programmētajos P1 pasākumos.</p> <p>Kopā ar sekundāro ieguldījumu no M19 un M04.2 apakšpasākuma</p>

³ Partnerības līgums Eiropas Savienības investīciju fondu 2014.–2020.gada plānošanas periodam, 2014

⁴ ZIG030. Izdevumi zinātniski pētnieciskajam darbam pa sektoriem un to finansējums (milj. euro)

	<p>inovatīvajiem projektiem P&A un inovāciju atbalstam izmaksāti 0,55% no Programmas kopējā plānotā finansējuma. Šiem projektiem (ar tiešo un sekundāro ieguldījumu) divos gados izmaksātā summa ir 6,15% no iekšzemes izdevumiem zinātniski pētnieciskajam darbam 2017.gadā.</p> <p>Programmas P1 pasākumos visam programmēšanas periodam paredzētais finansējums (P&A lauku attīstībai) ir 0,15% no 2018.gada IKP, tā sasniegtais (izmaksātais) līmenis ir 0,01% , bet potenciālais (apstiprināto projektu) līmenis 0,08% no 2018.gada IKP. Attiecinot vienā gadā izmaksāto atbalstu pret attiecīgā gada IKP, tas ir tikai 0,006% (2017.g.) un 0,007% (2018.g.).</p>
Ir veicināta inovācija	<p>Atbalsta ietekmē ir veicināta inovācija, jo sadarbības pasākumā atbalstīto sadarbības darbību kopskaits sasniedz 16. Inovatīvo atbalstīto 277 projektu īpatsvars ir 1,27% no kopējā projektu skaita.</p>

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 24.

Kādā mērā LAP ir devusi ieguldījumu siltumnīcas efektu izraisošo gāzu emisiju samazināšanā vismaz par 20 % salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni vai par 30 %, ja tam ir atbilstoši nosacījumi, palielināt līdz 20 % atjaunojamo enerģijas avotu izmantošanu galīgajā enerģijas patēriņā un par 20 % palielināt energoefektivitāti

1. Ar novērtēšanas jautājumu saistītās intervences loģika

ES 2020 pamatmērķis	Prioritāte: Ilgtspējīga izaugsme - resursu ziņā efektīvākas, videi nekaitīgākas un konkurētspējīgākas ekonomikas veicināšana Pamatmērķis: Jāizpilda "20/20/20" mērķi klimata/enerģētikas jomā (tostarp par 30% jāpaaugstina emisiju samazināšanas mērķis, ja apstākļi tam ir piemēroti)
KLP kopējais mērķis	Nodrošināt dabas resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu un rīcību klimata politikas jomā
Ietekmes rādītāji	<u>Kopējie ietekmes rādītāji:</u> I7 Emisijas no lauksaimniecības <u>Papildu rādītāji:</u> Emisijas no Enerģētikas sektora Emisijas un to piesaiste no Programmas pasākumiem Programmas ieguldījumi klimata jomā
Prioritātes un mērķa virzieni	Prioritāte P5 Mērķa virzieni MV 5B, 5D, 5E
Mērķa un rezultāta rādītāji	T15: Ieguldījumu kopsumma energoefektivitātes jomā, EUR R16/T17: procentuālais daudzums LU, uz kurām attiecas ieguldījumi mājlopu turēšanā (audzēšanā), lai mazinātu SEG un/vai amonjaka emisijas (prioritārā joma 5D) R17/T18: Procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes (ha), kurā piemēro uz Slāpekļa oksīda un metāna emisiju samazināšanu orientētus apsaimniekošanas līgumus R20/T19: procentuālais daudzums lauksaimniecības un meža zemes, kurā piemēro apsaimniekošanas līgumus, kas sekmē oglekļa piesaisti un uzglabāšanu (prioritārā joma 5E) <u>Papildu rādītāji:</u> Kopējais lauksaimniecībā un mežsaimniecībā piesaistītā oglekļa samazinājums, kilotonnas CO2 ekvivalenta Apsaimniekotās aramzemes un ilggadīgie stādījumi pasākumos M11 un M10.1.2 Kopējais investīciju apjoms
Pasākumi	Primārais ieguldījums - M04, M08 Sekundārais ieguldījums - M01, M02, M10, M11

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritērijs	Kopējie rādītāji	Papildu ietekmes rādītāji
Pasākumu rezultātā SEG emisijas lauksaimniecības sektorā ir samazinājušās	Emisijas no lauksaimniecības (I.07)	
Oglekļa uzglabāšana un piesaiste mežsaimniecībā ir palielinājusies		Kopējais mežsaimniecībā piesaistītā oglekļa samazinājums, kilotonnas CO2 ekvivalenta - SEG emisiju un piesaistes aprēķini no pasākumiem
Programmas intervences rezultātā SEG emisijas ir samazinājušās	Emisijas no lauksaimniecības (I.07)	Kopējais piesaistītā oglekļa samazinājums, kilotonnas CO2 ekvivalenta - SEG emisiju un piesaistes aprēķini no pasākumiem Emisijas no Enerģētikas sektora Programmas ieguldījumi klimata jomā

3. Pielietotās metodes

Datu analīzē izmantoti rezultāti no 12., 14. un 15. KNJ, kā arī daļēji no 8., 9. un 10. KNJ. Novērtēšanā izmantotas kvalitatīvās un kvantitatīvās metodes. Aprēķinos un datu analīzē vērtēta informācija no LAD datiem par projektiem un aktivitātēm ar klimata prioritāti saistītajos pasākumos, no nacionālā inventarizācijas ziņojuma (NIZ) par SEG emisijām, no pētījumiem par SEG samazināšanas pasākumiem Latvijā. Novērtēšanas ietvaros veikti SEG samazinājuma aprēķini vairākiem Programmas pasākumiem (skat. 14. un 15. KNJ) izmantojot NIZ (t.sk., ZIZIMM sektora) un IPCC vadlīniju metodoloģiskos risinājumus. Sekundārā ieguldījuma novērtēšanā izmantota telpisko datu analīze.

Izmantotie metodoloģiskie risinājumi SEG emisiju novērtēšanā parādīja, ka Latvijā vēl nav pietiekami precīzi izstrādātas un aprobētas metodes detaļiem SEG samazinājuma aprēķiniem pasākumu līmenī. Ieguldījumam MV 5B specifiskas kvantitatīvās metodes novērtēšanai netika izmantotas, jo nav pieejami dati par enerģijas izlietojumu un standarta izlaidi lauku saimniecībās un pārstrādes uzņēmumos pēc projektu pabeigšanas. Saistībā ar MV 5E pasākumu ieguldījuma rādītāju vērtību aprēķiniem, vairākās sadaļās joprojām aktuāli ir precīzi izstrādāti un aprobēti metodoloģiskie risinājumi, piemēram, emisijas no augsnēm pasākumu ietekmē, precīza meliorācijas ietekmēto platību noteikšana u.c. Tāpat atzīmējams, ka atsevišķās aktivitātēs kopējais projektu skaits ir salīdzinoši neliels, lai izmantotu specifiskas kvantitatīvās metodes.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

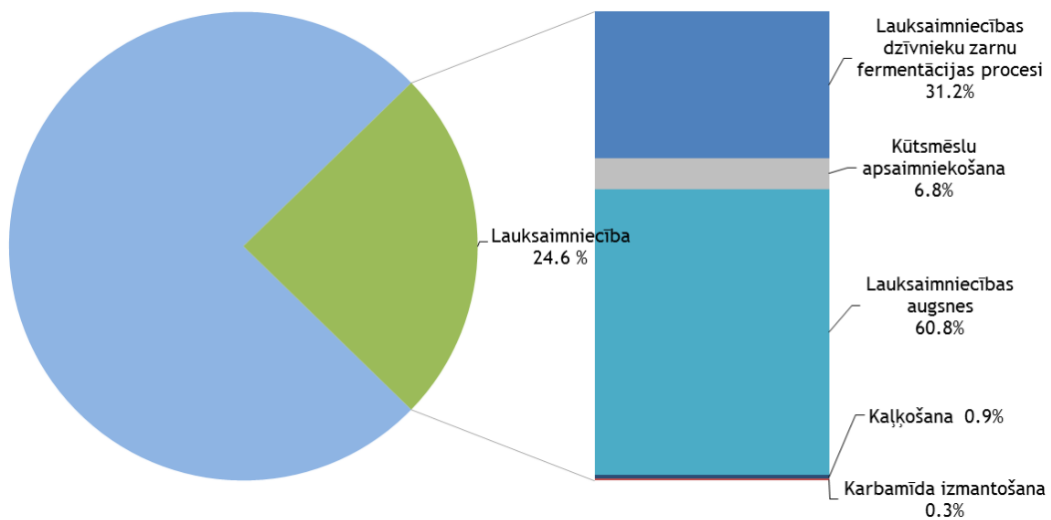
Rādītāja nosaukums	Vērtība	Datu avots
Emisijas no lauksaimniecības (I.07), CO2 ek.v	24,6	NIZ

SEG emisiju un piesaistes aprēķini no pasākumiem, CO2 ek.v		
precīzā laukkopība	18.1	LAND
kūtsmēslu krātuves	2.4	LAND
precīzajā lopkopībā	1.5	LAND
Energētikas sektora emisijas LV, %	63.8	NIZ
Apsaimniekotās aramzemju un ilggadīgo stādījumu īpatsvars pasākumos M11 un M10.1.2, %	8	LAD, LAND
Kopējais publisko investīciju apjoms, milj. EUR	27,7	LAD, LAND

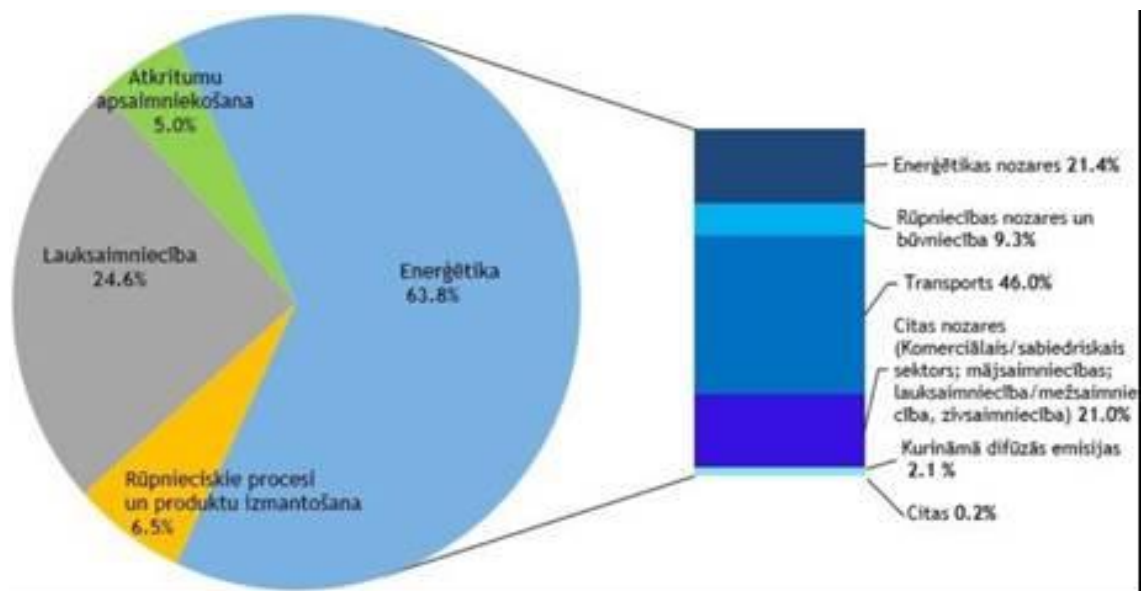
5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritērijs	Atbilde
Pasākumu rezultātā SEG emisijas lauksaimniecības sektorā ir samazinājušās	<p>Programmas ieguldījums SEG emisiju samazināšanā lauksaimniecības sektorā saistās ar MV 5D aktivitātēm galvenokārt laukkopības nozarē. SEG emisiju samazināšanā iesaistītās saimniecības apsaimnieko aptuveni 90 tūkst. ha (5% no LIZ). Lopkopības nozarē sasniegtā rezultativitāte ir zema, tāpēc patlaban pastāv risks, ka lopkopības nozarē mērķa rādītājs netiks sasniegts. Novērtēšanas ietvaros veiktie aprēķini parāda, ka precīzā laukkopība dod SEG emisiju samazinājumu 18,1 kilotonnas CO2 ekvivalenta. Savukārt kūtsmēslu krātuves – 2,4 kilotonnas CO2 ekvivalenta, bet SEG samazinājums precīzajā lopkopībā ir 1,5 kilotonnas CO2 ekvivalenta apmērā.</p> <p>Sekundāro ietekmi nozīmīgā apjomā dod P4 pasākumi, kuru rezultātā samazinās slāpekļa oksīda emisijas (BLA, VSMD) – 62,1 kilotonnas CO2 ekvivalenta gadā.</p> <p>Lauksaimniecības devums kopējā SEG emisiju apjomā Latvijā ir salīdzinoši liels – 2017. gadā tas veidoja 24,6% no kopējām SEG emisijām valstī (neskaitot ZIZIMM), kas absolūtā izteiksmē ir 2782,32 kilotonnas CO2 ekvivalenta. Lielāko emisiju īpatsvaru veido SEG emisijas no lauksaimniecības augsnēm (skat. 24-1. att.). Programmas sākumposmā Lauksaimniecības SEG emisijas bija 2705,31 kilotonnas CO2 ekvivalenta. Kopumā lauksaimniecības sektorā SEG emisijas kopš 1990. gada ir samazinājušās par 50,46%. Tiešās slāpekļa emisijas no lauksaimniecības augsnēm Programmas periodā pieaugušas par 2,4% (LVĢMC, 2019). Latvijā palielinās aramzemju platības un kopš Programmas sākuma gan iestrādāto minerālmēslu kopējais daudzums, gan uz 1 ha sējumu kopplatības iestrādātais minerālmēslu daudzums ir nedaudz pieaudzis attiecīgi par 7% un 2% (CSP, 2018). Līdz ar to iestrādātais minerālmēslu daudzums Programmas periodā joprojām palielinās, taču palielinājuma tendence nav tik izteikta kā pirms Programmas perioda.</p> <p>SEG emisijas Programmas periodā kopumā lauksaimniecībā ir pieaugušas un Programma nav nodrošinājusi SEG emisiju samazinājumu kopējā lauksaimniecības sektorā. Tomēr atzīmējams, ka ieguldījums ir mazinājis SEG emisijas un bez Programmas pasākumiem kopējais SEG emisiju pieauguma apjoms Latvijā būtu ievērojami lielāks.</p> <p>Programmas ieguldījumam klimata prioritātē ir pozitīva ietekme uz vidi, jo tehnoloģijas, kuras samazina izlietoto minerālmēslu apjomu un noteci no kūtsmēslu krātuvēm, samazina piesārņojumu virszemes un pazemes</p>

	ūdeņos.
<p>Oglekļa uzglabāšana un piesaiste mežsaimniecībā ir palielinājusies</p>	<p>Oglekļa uzglabāšana un piesaiste mežsaimniecībā saistāma ar Programmas pasākuma M08 ieguldījumu MV 5E, galvenokārt veicot jaunaudžu kopšanu. Pasākumu rezultativitāte ir augsta un noteiktās mērķa vērtības jau ir sasniegtas. Nozīmīgs sekundārais ieguldījums oglekļa piesaistē novērtēts Programmas aktivitātēm saistībā ar meliorācijas sistēmu renovāciju meža teritorijās. Tās rezultātā SEG emisiju samazinājums Programmas periodā sasniegs 837 tūkst. CO2 ekv. Ievērojamu devumu sniedz arī jaunaudžu kopšana, kuras rezultātā tiek sasniegts 128 tūkst. CO2 ekv. samazinājums. No visām LAP 2014-2020 pasākumu aktivitātēm meža apsaimniekošanā un ieaudzēšanā, visefektīvākais pasākums SEG emisiju samazināšanai ir meža ieaudzēšana, jo īpaši organiskajās augsnēs, tas veikts salīdzinoši nelielās platībās.</p> <p>Pasākumiem oglekļa piesaistē nozīmīgākais ieguvums būs ilgtermiņā jau pēc Programmas perioda. Sagaidāms, ka LAP pasākumu ietekmē, nākamo 50 gadu laikā izdosies uzkrāt līdz pat 9100 tūkst. tonnas CO2 ekv. emisiju samazinājumu 2064. gadā.</p> <p>Salīdzinot ar kopējām neto emisijām no ZIZIMM sektora, LAP 2014-2020 pasākumu ietekmē palielina SEG piesaisti par ~ 5% gadā.</p>
<p>Programmas rezultātā SEG emisijas ir samazinājušās</p>	<p>Lauksaimniecības devums kopējā SEG emisiju apjomā Latvijā ir salīdzinoši liels – 2017. gadā tas veidoja 24,6% no kopējām SEG emisijām valstī (neskaitot ZIZIMM), kas absolūtā izteiksmē ir 2782,32 kilotonnas CO2 ekvivalenta. Programmas sākumposmā Lauksaimniecības SEG emisijas bija 2705,31 kilotonnas CO2 ekvivalenta. Programmas veikto pasākumu ieguldījums SEG emisiju Nacionālajā inventarizācijas ziņojumā attiecināms arī uz enerģētikas sektoru, ne tikai lauksaimniecības sektoru. SEG emisiju apjoms Latvijā enerģētikas sektoram ir 63,8% un Programmas periodā tas ir palielinājies par 2,5% (skat. 24-2. att.).</p> <p>Kopumā Programmas ieguldījums klimata prioritātē līdz šim ir 27,7 milj. EUR. Tā kā pirms Programmas perioda mērķtiecīgas investīcijas klimata prioritātē netika veiktas, tad līdzšinējais ieguldītais finansējums uzskatāms par nozīmīgu. Atsevišķi izvēlētie pasākumi saistāmi ar ievērojamām publiskā finansējuma investīcijām attiecībā pret potenciālo SEG samazinājumu, jo Programmā MV 5D izvēlēti finanšu ietilpīgi investīciju pasākumi.</p> <p>Nozīmīgākajos ar Programmas intervenci saistītajos SEG emisiju sektoros (neskaitot ZIZIMM) Programmas periodā novērojams emisiju palielinājums. Tomēr Programmas ieguldījums (neto ietekme) vērtējams pozitīvi, jo Programmas pasākumi devuši 5% ieguldījumu oglekļa piesaistē un uzglabāšanā meža pasākumos, kā arī kopumā ir mazinājuši SEG emisijas. Bez Programmas pasākumiem kopējais SEG emisiju izmaiņu apjoms būtu lielāks. Programmas devusi ne tikai ieguldījumu SEG emisiju mazināšanā, bet veicinājusi arī meža augšanas produktivitātes pieaugumu, samazinājusi ražošanas izmaksas, kas atstāj pozitīvu ietekmi uz tautsaimniecību.</p>

24-1. attēls. Lauksaimniecības emisijas 2017.gadā (LVĢMC, 2018)

24-2. attēls. Latvijas SEG emisiju sadalījums pa nozarēm 2017.gadā (neskaitot ZIZIMM) (LVĢMC, 2018)

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 25.

Kādā mērā Programma ir devusi ieguldījumu ES 2020 pamatmērķī par 25% samazināt to Eiropas iedzīvotāju skaitu, kuri dzīvo zem valsts nabadzības sliekšņa, palīdzot izklūt no nabadzības vairāk nekā 20 miljoniem cilvēku?

1.Ar novērtēšanas jautājumu saistītās intervences loģika

ES 2020 pamatmērķis	Par 25% samazināt to Eiropas iedzīvotāju skaitu, kuri dzīvo zem valsts nabadzības sliekšņa, palīdzot izklūt no nabadzības vairāk nekā 20 miljoniem cilvēku.
KLP kopējais mērķis	Lauku ekonomikas un kopienu līdzsvarotas teritoriālās attīstības panākšana, tostarp nodarbinātības radīšana un saglabāšana
Ietekmes rādītāji	KLP kopējais ietekmes rādītājs: I15 Nabadzības līmenis laukos Papildu rādītājs: Cilvēku skaits, kuriem draud nabadzība vai sociālā atstumtība
Prioritātes un mērķa virzieni	Prioritātes-P1, P2, P3, P6 Mērķa virzieni- 1A, 1C, 2A, 2B, 3A, 3B, 6A, 6B
Mērķa un rezultāta rādītāji:	T3: Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14. panta pasākuma ietvaros apmācīto dalībnieku kopskaits (prioritārā joma 1C) R1/T4: procentuālais daudzums lauku saimniecību ar LAP atbalstītiem ieguldījumiem pārstrukturēšanā vai modernizācijā (prioritārā joma 2A) R3/T5: procentuālais daudzums lauku saimniecību ar LAP atbalstītu darījumdarbības attīstības plānu/ieguldījumiem gados jaunajiem lauksaimniekiem (prioritārā joma 2B) R4/T6: procentuālais daudzums lauku saimniecību, ko atbalsta saistībā ar dalību kvalitātes shēmās, vietējos tirgos un īsās piegādes ķēdēs, un ražotāju grupās/organizācijās (prioritārā joma 3A) R21/T20: Atbalstīto projektu radītās darbvietas (prioritārā joma 6A) R22/T21: procentuālais daudzums lauku iedzīvotāju, uz kuriem attiecas vietējās attīstības stratēģijas (prioritārā joma 6B) R23/T22: procentuālais daudzums lauku iedzīvotāju, kuri gūst labumu no uzlabotiem pakalpojumiem/ infrastruktūras (prioritārā joma 6B) R24/T23: Atbalstīto projektu radītās darbvietas (LEADER) (prioritārā joma 6B)
Pasākumi	M01, M02, M04, M05, M06, M07, M09, M16, M17, M19

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritērijs	Kopējie rādītāji	Papildu ietekmes rādītāji
Samazinājies to cilvēku skaits, kuri dzīvo zem valsts nabadzības līmeņa.	I15 Lauku nabadzības līmenis (I.15).	Cilvēku skaits, kuriem draud nabadzība vai sociālā atstumtība

3. Pielietotās metodes

Ir izvēlēts viens sprieduma kritērijs un tam atbilstošais ietekmes rādītājs I15 Nabadzības līmenis laukos, kā arī papildu rādītājs *Cilvēku skaits, kuriem draud nabadzība vai sociālā atstumtība*.

Atbildot uz jautājumu, tiek izmantoti 1., 2. un 6. prioritātes mērķa un rezultāta rādītāji. Veikta VRG aptauja, lai iegūtu kvalitatīvo informāciju par nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanu, un tiek veikta triangulācija.

Datu avots – LAD dati par dalībnieku skaitu pasākumā M01 atbalstītajos mācībuursos un Eurostat dati (jaunākie par 2018. g.) par nabadzības līmeni laukos un iedzīvotāju skaitu, kuriem draud nabadzība vai sociālā atstumtība. Statistikas dati doti iedzīvotāju sadalījumam pēc administratīvo teritoriju (novadi un republikas nozīmes pilsētas) apdzīvotības līmeņa (DEGURBA klasifikācija) laika periodā, kas iekļauj izmaiņas šajā Latvijas novadu klasifikācijā. Izmaiņas skar vairāku Latgales novadu pāreju no vidēji apdzīvota novada statusa uz mazapdzīvotu un vairāku Rīgas apkārtnes novadu pāreju no mazapdzīvota statusa uz vidēji apdzīvotu. Tas apgrūtina procesu novērtēšanu visā Programmas darbības posmā lauku teritorijā, kuras datu izmaiņas sadalījumā vērojamas, sākot ar 2016.gadu.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītāja nosaukums	Vērtība	Datu avots
T3: Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14. panta pasākuma ietvaros apmācīto dalībnieku kopskaits (prioritārā joma 1C)	8103	LAD
I15: Lauku nabadzības līmenis (I.15)	32,3% (2018.g.) 40,9% (2013.g.)	Eurostat
AI: Cilvēku skaits, kuriem draud nabadzība vai sociālā atstumtība (tūkst.iedz)	543 (2018.g.) 702 (2013.g.)	Eurostat

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritērijs	Atbilde
Samazinājies to cilvēku skaits, kuri dzīvo zem valsts nabadzības līmeņa	LAP 2014-2020 ietekmi nabadzības līmeņa izmaiņās var novērtēt netieši. Latvijā paredzētais ES 2020 pamatmērķa sasniegšanas līmenis ir līdz 2020.gadam samazināt par 121 tūkst. jeb līdz 21% nabadzības riskam pakļauto un/vai zemas darba intensitātes mājsaimniecībās dzīvojošo personu skaitu. Saskaņā ar Eurostat datiem Latvija šo līmeni sasniedza

2015.gadā, bet 2018.gadā nabadzības riskam vai sociālajai atstumtībai pakļauto iedzīvotāju skaita kumulatīvā starpība kopš 2008.gada ir jau 197 tūkst. personu. Programmas darbības laikā kumulatīvā starpība (ar 2014.gadu) ir 102 tūkst. personu, kas izkļuvas no nabadzības riska vai sociālās atstumtības. Katru gadu šo cilvēku skaits ir samazinājies – no 702 tūkst. 2013.gadā līdz 543 tūkst. 2018.gadā. Tiesa, pēdējos divos gados lejupejoša tendence ir apstājusies un procentuālais rādītājs 2018.gadā jau par 0,2 procentpunktiem ir palielinājies, salīdzinot ar 2017.gadu. Mērķa vērtība 21% nav vēl sasniegta – 2018.gadā nabadzības riskam un sociālajai atstumtībai pakļauto personu īpatsvars ir 28,4% (2013.gadā bija 35,1%), tostarp lauku teritorijās (mazapdzīvotie novadi) – 32,3% (2013.gadā bija 40,9%), tomēr tendence ir bijusi vērsta uz situācijas uzlabošanos.

Programmas lauku teritorija pārklājas ar abiem DEGURBA daļījumiem – gan mazapdzīvotajiem, gan vidēji apdzīvotajiem novadiem (izņemot pilsētas virs 5 tūkst. iedzīvotāju), tāpēc tās ietekme vērojama abu novadu grupu kopējā nabadzības riskam vai sociālajai atstumtībai pakļauto iedzīvotāju skaita izmaiņās no 445 tūkst. 2013.gadā uz 342 tūkst. 2018.gadā. VRG veiktās iedzīvotāju aptaujas rezultāti parāda LAP 2014-2020 nozīmi darbvietu radīšanā un saimnieciskās aktivitātes stiprināšanā.

Pieaudzis prasmju līmenis

Nabadzības un sociālās atstumtības risku potenciāli samazina zināšanu pieaugums, to pielietošanas, kā arī komunikācijas un sadarbības prasmju uzlabošanās, ko veicina P1 pasākumi un LEADER/SVVA pieeja pasākumā M19. Iegūtās zināšanas ļauj celt kvalifikāciju, radīt papildu ienākumus. Prasmju līmeni papildina arī saņemtās konsultācijas, rīkoto semināru apmeklējumi. Kopumā dažādus mācību kursus apmeklējuši 8103 dalībnieki un notikušas 4574 konsultācijas, īpaši veicinot atbalstu mazajām saimniecībām un meža īpašniekiem, kas svarīgi KLP mērķa kontekstā. LEADER/SVVA pasākumi, sākot jau ar vietējās attīstības stratēģijas veidošanu un tālāko tās īstenošanu, aktivizē vietējo kopienu, veido kopēju informācijas un sadarbības lauku, iedrošina un māca rakstīt projektus, paaugstina VRG administrācijas kapacitāti, lai tālāk organizētu un veicinātu attīstības procesu plānošanu un īstenošanu savās kopienās, iekļaujot uzmanības lokā personas, kam nepieciešama palīdzība.

Ir radītas jaunas darbavietas

Pašlaik radīto darbvietu skaits MV 6A un 6B pasākumos ir vērtējams kā neliels, tomēr vēl nav pagājis noteiktais laiks - darbvietu radītāja plānotā vērtība ir jāsasniedz trešajā gadā pēc projekta īstenošanas. Abos pasākumos (M6.4, M19.2), kur plānots pieaugums kopā par 340 darba vietām, pašlaik īstenotajos un īstenojamajos projektos ir sagaidāmas 11 500 jaunas darba vietas. Sekundārajā ieguldījumā no MV 2A un 3A pasākumiem ir novērtēts darbvietu pieaugums jau 891 darbvietu apmērā. Lai arī projektu sekmīgas īstenošanas gadījumā tiks ievērojami pārsniegta darbvietu radītāja plānotā vērtība, tā ir nepietiekama nabadzības riska mazināšanai tik lielam skaitam mājāsaimniecību.

Uzlabota pakalpojumu pieejamība

Ja iepriekšējā programmēšanas periodā ELFLA atbalsts lauku telpas attīstībai tika vairāk vērsts uz dažādu sabiedrisko pakalpojumu pieejamību laukos, uzlabojot dažāda veida vietējo infrastruktūru, tad LAP 2014-2020 atbalsts pašvaldībām novirzīts tikai, lai sakārtotu pašvaldību grants ceļus un pievadceļus saimnieciskiem objektiem - prioritāri uz lauksaimniecības produkcijas ražošanas un pārstrādes objektiem un integrēta tipa

projektiem, kas tiek īstenoti kopā ar pievadceļu izbūvi uzņēmējdarbības objektiem apakšpasākumā M04.3. Pasākuma M07 plānotais ieguldījums attiecas tikai uz 840 km ceļa, kas ir 3% no pašvaldību ceļu kopgaruma vai 12% no ceļiem sliktā stāvoklī, tomēr tam atvēlētais publiskais finansējums ir salīdzinoši nozīmīgs - 8% no kopējā Programmas finansējuma un 82% no līdzekļiem, ko pašvaldības izmanto investīcijām savu ceļu un ielu uzlabošanai divos gados (vidēji 2014.-2017.g. periodā).

Ceļu sakārtošana ir viena no būtiskākajām iedzīvotāju vajadzībām, kas izvirzīta arī VRG stratēģijās. Pašvaldību autoceļiem ir ļoti liela nozīme ne tikai uzņēmējdarbības attīstībā, bet arī sociālo pakalpojumu pieejamībā vientuļajiem lauku iedzīvotājiem, kas dzīvo tālāk no pakalpojumu sniegšanas vietām. Savukārt LEADER/SVVA stratēģiju īstenošanas apakšpasākumos šajā periodā vismaz puse finansējuma tiek novirzīta uzņēmējdarbībai un pārējais – vietējās teritorijas sakārtošanai un sabiedrisko aktivitāšu dažādošanai. Kopumā labuma guvēju skaits P6 pasākumos tiešajā un sekundārajā ieguldījumā ir 813 tūkst. iedzīvotāju. Tomēr šobrīd pieejamie dati vēl neļauj novērtēt LEADER/SVVA ieguldījumu saskaņā ar vietējās attīstības stratēģiju rīcības plānos noteiktajām mērķa grupu atbalsta iniciatīvām un realizēto projektu atbilstību sociālās uzņēmējdarbības un sociālo sabiedrisko pakalpojumu aspektā, kas varētu ietekmēt nabadzības riska un sociālās atstumtības līmeņa pazemināšanos.

Audzis saimniecību ienākumu līmenis

P2 un P3 pasākumi ir sekmējuši lauku saimniecību restrukturizāciju un modernizāciju (atbalstīti 5,7% saimniecību). Lielākā daļa no saņēmējiem ir vidējas un lielas saimniecības, iespējamie darba devēji laukos. Svarīgs ir jauno lauksaimnieku atbalsts (atbalstīti 0,36% saimniecību), kas veicina jauniešu palikšanu laukos dzīvotspējīgās saimniecībās. Lielāka ietekme uz ienākumu saglabāšanu mazāk nodrošinātajai iedzīvotāju daļai ir mazo saimniecību atbalsta pasākumam (atbalstīti 2,69% saimniecību) un arī citiem Programmas pasākumiem, kuros šīm saimniecībām ir veidoti speciāli vai vienkāršoti nosacījumi. Apakšpasākumā M06.3 saimniecību ekonomiskā lieluma intervāls atbalsta saņemšanai ir no 2 tūkst. EUR līdz 15 tūkst. EUR (apgrozījuma vai SI). Latvijas lauku saimniecību ekonomiskā lieluma sliksnis iekļaušanai FADN sistēmā ir 4 tūkst. EUR SI. Pēc 2016.gada lauksaimniecības skaitīšanas datiem saimniecības ar ekonomisko lielumu līdz 4 tūkst. EUR ir 64% no kopējā saimniecību skaita un 38% no kopējā nodarbināto skaita pilnajās gada darba vienībās. Tie ir 44,7 tūkst. saimniecību, kurās vidēji ir nodarbināti 2 cilvēki uz trešdaļu no pilnas slodzes. Šo saimniecību pastāvēšana dod ieguldījumu lauku apdzīvotības saglabāšanā.

Pieejamie dati neļauj spriest par Programmas pasākumu ietekmi tieši uz nabadzības riskam vai sociālajai atstumtībai pakļauto iedzīvotāju daļu. Tāpēc Programmas ieguldījums ES 2020 pamatmērķa rādītāja nabadzības mazināšanai laukos sasniegšanā nav noteikts.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 26.

Cik lielā mērā LAP ir devusi ieguldījumu vides uzlabošanā un ES bioloģiskās daudzveidības stratēģiskajā mērķī apturēt bioloģiskās daudzveidības zaudēšanu un ekosistēmu pakalpojumu degradāciju, un to atjaunošanu?

1. Ar novērtēšanas jautājumu saistītās intervences loģika

KLP kopējais mērķis	Panākt ilgtspējīgāku lauksaimniecību un mežsaimniecību bioloģiskās daudzveidības kontekstā
Ietekmes rādītāji	<p><u>Kopējie ietekmes rādītāji:</u> I8 Lauku putnu indekss I9 Augstas dabas vērtības zemju apsaimniekošana</p> <p><u>Papildu rādītāji:</u> Zālāju botāniskā kvalitāte Zālāju biotopu stāvoklis Bioloģiskās lauksaimniecības platības Apsaimniekoto LIZ platību izmaiņas Natura 2000 teritorijās</p>
Prioritātes un mērķa virzieni	<p>Prioritāte P4 Mērķa virziens 4A</p>
Mērķa un rezultāta rādītāji:	<p>R6/T8: procentuālais daudzums meža/citas kokaugiem klātās platības, kurā piemēro bioloģiskajai daudzveidībai labvēlīgus apsaimniekošanas līgumus (prioritārā joma 4A)</p> <p>R7/T9: procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes, kurā piemēro bioloģiskajai daudzveidībai un/vai ainavām labvēlīgus pārvaldības līgumus (prioritārā joma 4A)</p> <p>Apsaimniekoto ilggadīgo zālāju platību īpatsvars Natura 2000 teritorijās</p> <p>Aramzemju un ilggadīgo stādījumu īpatsvars, kurās piemēro uz ūdens kvalitātes uzlabošanu orientētus pārvaldības līgumus Natura 2000 teritorijās</p> <p>Apsaimniekoto LIZ (prioritārā joma 4A) īpatsvars</p>
Pasākumi	<p>Primārais ieguldījums – M10, M11, M12, M13 Sekundārais ieguldījums - M01, M02, M08</p>

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritērijs	Kopējie rādītāji	Papildu ietekmes rādītāji
Bioloģiskā daudzveidība atbalstītajās LIZ platībās ir saglabāta un uzlabota, kā arī uzturētas atklātas ainavas	<p>Lauku putnu indekss (I.08) Augstas dabas vērtības zemju apsaimniekošana (I.09) R7/T9: procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes, kurā piemēro bioloģiskajai daudzveidībai un/vai ainavām labvēlīgus pārvaldības līgumus (prioritārā</p>	<p>Zālāju biotopu stāvoklis Bioloģiskās lauksaimniecības platības</p>

	joma 4A)	
Bioloģiskā daudzveidība atbalstītajās meža platībās ir saglabāta	R6/T8: procentuālais daudzums meža/citas kokaugiem klātās platības, kurā piemēro bioloģiskajai daudzveidībai labvēlīgus apsaimniekošanas līgumus (prioritārā joma 4A)	Atbalstītās platības Natura 2000 teritorijās Meža biotopu stāvoklis
Atbalstītās LIZ platības Natura 2000 teritorijās palielinās vai nesamazinās		Apsaimniekoto LIZ platību izmaiņas Natura 2000 teritorijās
Bioloģiski vērtīgo zālāju botāniskā kvalitāte ir uzlabojusies		Zālāju botāniskā kvalitāte – gadījumu izpēte Zālāju biotopu stāvoklis
Ieviestie programmas pasākumi ir nozīmīgi ekosistēmu pakalpojumu kontekstā		Ekosistēmu pakalpojumu nozīmes vērtējums vides pasākumos

3. Pielietotās metodes

Datu analīzē izmantoti rezultāti no 8. KNJ, kā arī veikta telpisko datu analīzes metode, izmantojot LAD sagatavotos un izsniegtos telpiskos datus. Programmas ieguldījuma novērtējumā veikta gan rezultātu rādītāju aprēķināšana, gan kopējo rezultāta un papildus novērtēšanas rādītāju analīze teritoriālā griezumā vides mērķteritoriju (Natura 2000, ADSI teritoriju) griezumā, gan nacionāla līmeņa ziņojumi par bioloģiskās daudzveidības rādītāju (LPI, ziņojums par zālāju biotopu stāvokli) monitoringa rezultātiem, gan atsevišķs pētījums par zālāju botānisko kvalitāti (skat. KNJ 8). Latvijā nav pieejami pilnvērtīgi dati par Augstas dabas vērtības zemēm, taču novērtējumā tiek izmantoti daļēji dati par Augstas dabas vērtības zemēm – bioloģiski vērtīgajiem zālājiem un ilggadīgajiem zālājiem Natura 2000 teritorijās.

Novērtējot pasākumu ieguldījuma nozīmi bioloģiskās daudzveidības uzturēšanā, veikta telpisko datu analīze 5x5 km tīklā visai Latvijas teritorijai. Izmantojot LAD telpiskos datus, katrai šūnai aprēķināti dažādi LIZ platības apsaimniekošanu raksturojoši rādītāji – kopējā LIZ platība, ilggadīgo zālāju platība, Natura 2000 platība, P4 mērķa virziena apsaimniekotās platības.

Lai analizētu Programmas pasākumu nozīmi saistībā ar ekosistēmu pakalpojumiem, izmantoti pētījuma “Uz rezultātiem balstītu agrovides pasākumu ieviešanas iespēju novērtējums” (Baltijas vides forums, 2018) rezultāti un sagatavotā ekosistēmu pakalpojumu novērtēšanas tabula.

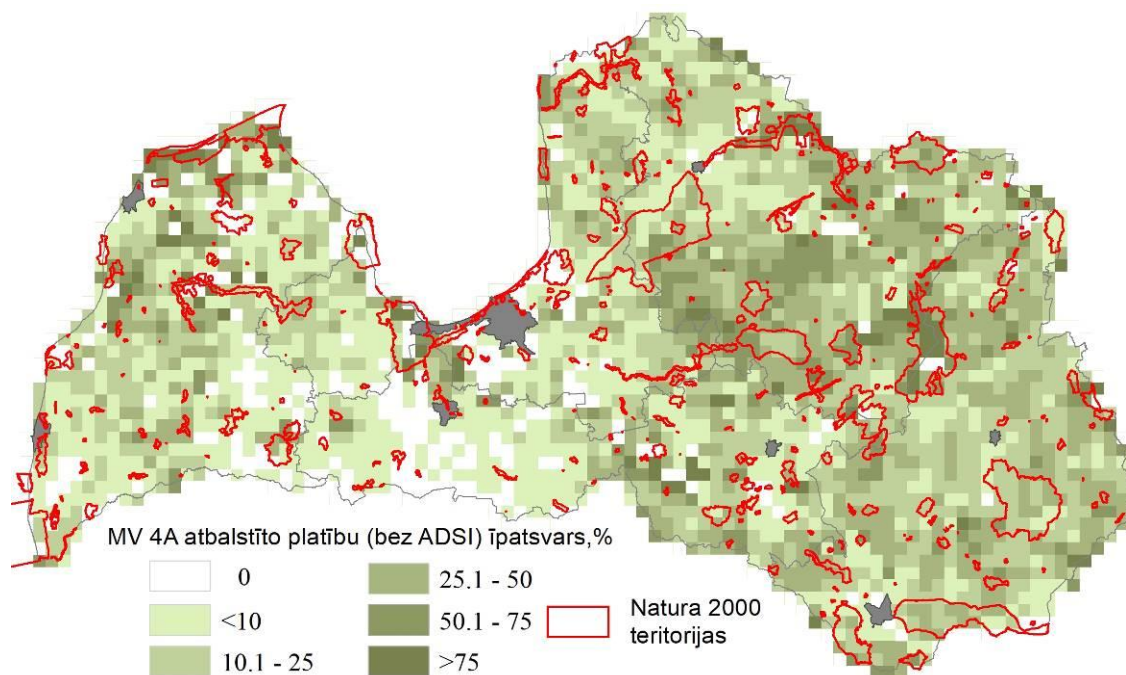
4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītāja nosaukums	Vērtība	Datu avots
I8 Lauku putnu indekss	115,59	LOB
Apsaimniekoto ilggadīgo zālāju platību īpatsvars Natura 2000 teritorijās (daļēji pārklājas ar I9: Augstas dabas vērtības zemju apsaimniekošana)	59,6	LAD, LAND

Aramzemju un ilggadīgo stādījumu īpatsvars, kurās piemēro uz ūdens kvalitātes uzlabošanu orientētus pārvaldības līgumus Natura 2000 teritorijās	26	LAD, LAND
Apsaimniekoto LIZ (prioritārā joma 4A) īpatsvars	87,4	LAD, LAND

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritērijs	Atbilde
Bioloģiskā daudzveidība atbalstītajās LIZ platībās ir saglabāta un uzlabota, kā arī uzturētas atklātas ainavas, ko apliecina stabilas vai augšupejošas LPI vērtības	<p>Lauku putnu indeksam kopš 1995. gada tiek rēķināti trīs rādītāji atkarībā no tipiskajām sugām. Neraugoties uz atšķirībām indeksu aprēķināšanā izmantoto sugu sarakstos, visas indeksu versijas svārstās samērā līdzīgi, bet atšķiras to absolūtās vērtības. Visos trijos indikatoros, neraugoties uz indeksa vērtību kāpumu 2018. gadā, pēdējos trīs gadus vērojams krass indeksa vērtības kritums, salīdzinot ar iepriekšējo periodu. Divos no trim indeksiem (EFBI-2008 un LFBI-2013) tendences no 1995. līdz 2018. gadam vērtētas kā stabilas, bet LFBI-2005 – kā “mērens samazinājums”. 2018. gads ir pirmā reize, kad kāds no ilgtermiņa LPI klasificējas kā samazinājums pēdējo 5 gadu tendences klasificējas kā “mērens samazinājums”. Paskaidrojot pretrunu, kas veidojas salīdzinot īstermiņa tendences vienam un tam pašam indeksam, kas iegūtas no dažāda garuma laika rindām, jāpievērš uzmanība indeksu kļūdas intervāliem. Indeksiem, kas rēķināti 2005 – 2018. gada periodam kļūdas intervāli ir plašāki nekā 1995. līdz 2018. gada periodam. Tādēļ neraugoties uz to, ka visu LPI versiju 5 gadu tendences LAP 2014-2020 intervences laikā abos periodos ir ļoti līdzīgas un rāda nepārprotamu samazinājumu (slīpnes vērtības no 0,943 līdz 0,947), plašāku kļūdas intervālu dēļ divas īsākā perioda tendences klasificējas kā neskaidras (LOB, Auniņš, Mārdega, 2018).</p> <p>ADSI teritorijās atbalstītās LIZ platības Programmas periodā pieaugušas par 31 tūkst. ha. Tā kā ADSI pasākuma devums saistāms ar LIZ apsaimniekošanas saglabāšanu (t.sk., ainavu uzturēšanu), tad apsaimniekoto platību pieaugums ADSI teritorijās vērtējams kā pozitīva tendence.</p>
Bioloģiskā daudzveidība atbalstītajās meža platībās ir saglabāta	<p>Meža zemēs nozīmīgākais pasākums ir M12, kurā tiek izmaksātas kompensācijas par dažāda veida mežsaimnieciskajiem ierobežojumiem Natura 2000 teritorijās. Pasākuma rezultativitāte ir augsta - 90%. Lai gan ieguldījums MV 4A attiecināms tikai uz 1,2% no Latvijas meža platībām. Tas saistāms ar to, ka nozīmīgākās Natura 2000 meža teritorijas ir valsts pārvaldībā. Programmas atbalsts ir bijis pozitīvs un nozīmīgs tieši privāto mežu īpašniekiem.</p>
Atbalstītās LIZ platības Natura 2000 teritorijās palielinās vai nesamazinās	<p>Papildu novērtēšanas rezultāta rādītāji indikatīvi raksturo MV 4A ieguldījumu Natura 2000 teritorijās. Ilggadīgie zālāji Natura 2000 teritorijās, kuri uzskatāmi par ekoloģiski nozīmīgiem ainavu elementiem un būtu pieskaitāmi vienai no augstas dabas vērtības zemju kategorijām, 2018. gadā veido 60% no LIZ Natura 2000 teritorijās. Atzīmējams, ka Programmas sākumposmā 2014. gadā tie bija 66%. Programmas piecu gadu periodā Natura 2000 teritorijās ilggadīgo zālāju platības samazinājušās par 5,5 tūkst. ha. Šāda tendence vērtējama kā negatīva. Zināmā mērā tas skaidrojams ar to, ka šajā periodā Programmā netika ieviesti specifiski pasākumi Natura 2000 teritorijās LIZ platībās, salīdzinot ar iepriekšējo periodu. MV 4A apsaimniekoto platību telpiskais sadalījums parādīts 26-1. attēlā.</p> <p>Savukārt citos vides pasākumos atbalstītās aramzemju platības Natura 2000 teritorijās veido 26% no Natura 2000 kopējām aramzemju platībām. Šāds rādītājs vērtējams kā atbilstošs un norāda uz pozitīvu Programmas ieguldījumu, jo šo platību īpatsvars pārsniedz vidējo īpatsvaru Latvijā.</p>

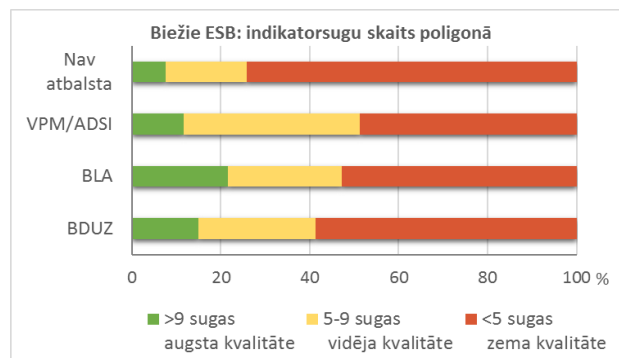
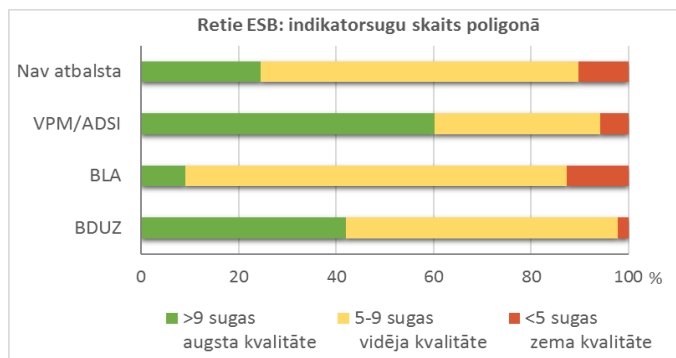
26-1. attēls. MV 4A atbalstīto platību (bez ADSI) īpatsvars

Bioloģiski vērtīgo zālāju botāniskā kvalitāte ir uzlabojusies

Pētījumā par LAP 2014-2020 apsaimniekoto zālāju kvalitāti konstatēts, ka Programmas pasākumu kopējā ietekme uz botānisko daudzveidību ir bijusi vairāk pozitīva, tomēr dažādi atbalsta veidi to ir ietekmējuši atšķirīgi. Veģetācijas struktūras rādītāji vislabākie bija BLA apsaimniekotos zālājos, vidēji BDUZ un VPM/ADSI zālājos, bet vissliktākie – zālājos bez atbalsta (skat. 26-2. att. un KNJ 8).

LAP 2014-2020 pasākumi zālāju ESB botānisko daudzveidību ir uzlabojuši, izņemot BLA atbalstītos zālājus. Vispozitīvākās izmaiņas konstatētas BDUZ atbalstītajos zālājos, VPM/ADSI zālāji ir saglabājušies gandrīz nemainīgi ar nelielu tendenci botāniskajai daudzveidībai uzlaboties. Nozīmīgs faktors, kas devis uzlabojumu bioloģiski vērtīgo zālāju botāniskajā kvalitātē, ir smalcināšanas aizliegums un nopļautās zāles novākšanas prasība tiešmaksājumos. Savukārt Programmas ietvaros nozīmīgākie faktori zālāju kvalitātes uzlabošanā ir bijuši zālāju diferencēšanas pieejas ieviešana, apsaimniekošana ar ekstensīvu ganīšanu un obligāto apmācību organizēšana. Netieši par to, ka ganīšanai ir pozitīvāka ietekme uz botānisko daudzveidību nekā pļaušanai, liecina labāki biežo ESB botāniskās daudzveidības rādītāji VPM/ADSI pasākumā salīdzinājumā ar BDUZ pasākumu. Taču BDUZ pasākuma atbalstam ir bijis vispozitīvākais ieguldījums botāniskās daudzveidības uzturēšanā reto ESB grupā.

Programmas periodā sasniegtas pozitīvas pārmaiņas bioloģiski vērtīgo zālāju apsaimniekošanā, taču joprojām vajadzība uzlabot zālāju kvalitāti nemazinās. Tas saistīts ar to, ka saskaņā ar jaunāko biotopu direktīvas ziņojumu kopējais bioloģiski vērtīgo zālāju stāvoklis Latvijā ir slikts (DAP, 2019). LAP 2014-2020 ieguldījums zālāju apsaimniekošanā ir bijis nozīmīgs.

26-2. attēls. Zālāju platības sadalījums botāniskās kvalitātes grupās pēc indikatoru skaita poligonā.

<p>Ieviestie programmas pasākumi ir nozīmīgi ekosistēmu pakalpojumu kontekstā</p>	<p>LAP 2014-2020 pasākumu (BDUZ, RLZP, VSMD, BLA, SVIN, ADSI, NATURA 2000 mežos) novērtējums veikts, ņemot vērā šo pasākumu ieviešanas rezultātus. Tabulā atspoguļota ieviesto pasākumu ietekme uz ekosistēmu pakalpojumiem (EP), salīdzinot ar potenciālo ietekmi bez pasākuma ieviešanas. Novērtējums veikts skalā no (-2) līdz (+2), kur negatīvās vērtības norāda uz negatīvu pasākuma ietekmi uz konkrēto EP, bet pozitīvās vērtības – uz pozitīvu ieviestā pasākuma ietekmi uz konkrēto EP. Ja rādītājs ir 0, ieviestā pasākuma ietekme uz konkrēto EP nav novērota. Novērtējums veikts, balstoties uz ekspertu vērtējumu par ieviestajiem LAP 2014-2020 pasākumiem un to sasniegtajiem rezultātiem. Attiecībā uz pasākumu M12 ietekmes vērtētas meža zemēs (koksnes resursi u.tml.), kā arī, izmantojot pieņēmumu, ka kompensācijas par mežsaimnieciskās darbības ierobežojumiem ir neatņemama Natura 2000 teritoriju aizsardzības sastāvdaļa.</p> <p>Pasākumu ietekmes novērtējums uz ekosistēmu pakalpojumiem atklāj Programmas ietekmi galvenokārt uz vidi regulējošajiem EP (skat. 26-1.tab.). Ieviestie pasākumi vidi regulējošos EP ietekmē pozitīvi vai atsevišķos gadījumos ietekme nav novērota. Savukārt ieviesto pasākumu ietekme uz dažādiem apgādes EP ir atšķirīga – gan pozitīva, gan negatīva, bet lielākoties - neitrāla. Tas apliecina, ka lielākoties tiek ieviesti t.s. pamata pasākumi bez izteikti mērķtiecīgiem nosacījumiem vides stāvokļa uzlabošanā. Tas galvenokārt skaidrojams ar pasākumos vidi un dabu saudzējošām aktivitātēm, kas dažos gadījumos atstāj ietekmi uz ražību. Kultūras EP ieviestie pasākumi ietekmē pozitīvi vai arī to ietekme ir neitrāla. Visplašāko pozitīvo ietekmi uz EP ir atstājis BDUZ pasākums – tas pozitīvi ietekmējis gandrīz visas EP grupas</p>
---	--

26-1. tabula. Vides pasākumu ietekmes novērtējums uz ekosistēmu pakalpojumiem

(2 nozīmīga pozitīva ietekme, 1 labvēlīga ietekme, 0 nav ietekmes, -1 drīzāk negatīva ietekme, -2 būtiski negatīva ietekme)

Ekosistēmu pakalpojumi		BDUZ	RLZP	VSMD	BLA aramzemes	BLA zālāji	SVIN	ADSI	Natura 2000 (mežos)
Apgādes pakalpojumi	Kultūraugi (koksne M12)	0	0	1	-1	0	1	0	-1
	Mājlopi un to produkti	1	0	0	0	1	2	1	0
	Savvaļas augi pārtikai	1	0	0	0	1	0	1	1
	Šķiedras un citi materiāli no savvaļas augiem	0	0	0	0	1	0	0	-1
	Šķiedras un citi materiāli no mājlopiem	1	0	0	0	0	0	1	0
	Kultivētie augi enerģijas	0	0	0	-1	-1	0	0	0
	Savvaļas dzīvnieki un to produkti	1	0	0	0	1	0	1	2
	Sēklas, sporas u.c. augu materiāli, kas tiek ievākti populāciju uzturēšanai vai	1	0	0	1	1	0	1	1
Vidi regulējošie pakalpojumi	Piesārņojuma biodegradācija, ko veic mikroorganismi, aļģes, augi vai dzīvnieki	1	1	1	1	1	1	0	1
	Piesārņojuma filtrācija/piesaiste/akumulācija, ko veic mikroorganismi vai augi u.c.	2	1	1	1	1	1	0	1
	Smaku mazināšana	0	0	0	0	0	0	0	0
	Erozijas kontrole	1	1	1	0	1	0	1	2
	Hidroloģiskā cikla un ūdens plūsmas regulēšana (ieskaitot plūdu ietekmes mazināšanu)	1	0	0	0	0	0	0	1
	Vēja aizsardzība (pret vētrām)	0	0	0	0	0	0	0	1
	Apputeksnēšana un sēklu izplatīšana:	2	0	1	1	2	2	1	0
	Dzīvotņu un barošanās vietu uzturēšana:	2	1	1	1	1	1	1	2
	Kaitēkļu kontrole	1	0	1	1	1	1	0	1
	Slimību kontrole	2	0	1	1	1	0	0	1
	Dēdēšanas process un tā ietekme uz augsnes auglību	1	1	1	1	1	1	0	1
	Barības vielu piesaistes process augsnē	1	1	1	0	1	1	0	1
	Saldūdens ķīmiskās kvalitātes nodrošināšana	1	1	0	1	1	0	0	1
	Globālā klimata regulēšana	0	1	1	1	0	1	0	1
Gaisa kvalitātes un sastāva	0	0	0	0	0	0	0	1	
Kultūras pakalpojumi	Rekreācijas un izglītošanās iespēju nodrošināšana	1	0	1	1	1	1	0	1
	Zinātniskā nozīme (pētījumi)	1	0	0	0	0	0	0	1
	Ainavas estētiskās vērtība	1	0	1	0	1	0	1	1
	Kultūrvēsturiskā vērtība	2	0	0	0	0	0	1	1

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 27.

Kādā apmērā LAP ir devusi ieguldījumu KLP mērķī atbalstīt lauksaimniecības konkurētspēju?

1. Ar novērtēšanas jautājumu saistītās intervences loģika

KLP vispārējais mērķis	Veicināt lauksaimniecības konkurētspēju
Ietekmes rādītāji	Kopējie KLP ietekmes rādītāji: I1 Lauksaimniecības uzņēmējdarbības ienākumi I2 Lauksaimniecības faktoru ienākumi I3 Kopējā faktoru produktivitāte lauksaimniecībā Papildu rādītāji: Saimniecību neto pievienotā vērtība uz gada darba vienību Kopējā izlaide uz gada darba vienību Kopējā izlaide uz zemes vienību Izmaksas pret izlaidi % Subsīdijas pret saimniecību neto ienākumiem
Prioritātes un mērķa virzieni	Prioritātes: P1, P2, P3 Mērķa virzieni- 1A, 1B, 2A, 2B, 3A, 3B
Mērķa un rezultāta rādītāji:	T1: izdevumu procents atbilstoši Regulas (EU) No 1305/2013 nodaļām 4, 15 un 35 no saistībā ar kopējiem LAP izdevumiem (mērķa virziens 1A) T2: Kopējais kooperācijas darbību skaits kooperācijas pasākumā (Regulas (EU) No 1305/2013 nodaļa 35) (grupas, tīklošanās/klasteri, pilotprojekti...) (mērķa virziens 1B) T3: Kopējais apmācīto dalībnieku skaits atbilstoši Regulas (EU) No 1305/2013 nodaļai 14 (mērķa virziens 1C) R1/T4: Saimniecību procents ar LAP atbalstu investīcijām restrukturizācijā un modernizācijā (mērķa virziens 2A) R2: Lauksaimnieciskās izlaides uz GDV izmaiņas atbalstītajās lauku saimniecībās (mērķa virziens 2A) R3/T5: Lauku saimniecību procents ar LAP atbalstītiem biznesa plāniem/investīcijām jaunsaimniecībās (mērķa virziens 2B) R4/T6: Lauku saimniecību procents ar saņemtu atbalstu dalībai kvalitātes shēmās, vietējos tirgos un īsajās piegādes ķēdēs, kā arī ražotāju grupās/organizācijās (mērķa virziens 3A) R5/T7: Lauku saimniecību procents ar dalību riska vadības shēmās (mērķa virziens 3B)
Pasākumi	Primārais ieguldījums: M.01, M.02, M.04, M.05, M.06, M.09, M.16, M.17 Sekundārais ieguldījums: M.01, M.02, M.04, M.06, M.07, M.08, M.19

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritērijs	Kopējie rādītāji	Papildu ietekmes rādītāji
Lauksaimniecības uzņēmējdarbības ienākumi ir palielinājušies	I1 Lauksaimniecības uzņēmējdarbības ienākumi	
Lauksaimniecības faktoru ienākumi ir palielinājušies	I2 Lauksaimniecības faktoru ienākumi	
Lauksaimniecības produktivitāte ir palielinājusies	I3 Kopējā faktoru produktivitāte lauksaimniecībā	
Kopējā faktoru produktivitāte lauksaimniecībā ir palielinājusies		
Darba ražīgums ir palielinājies		Kopējā izlaide uz darbaspēka vienību
LIZ atdeve ir palielinājusies		Kopējā izlaide uz LIZ platību
Lauksaimnieciskās ražošanas izmaksu efektivitāte ir palielinājusies		Izmaksas pret apgrozījumu (sagaidāms samazinājums)
Saimniecību neto pievienotā vērtība uz GDV ir palielinājusies		Saimniecību neto pievienotā vērtība uz GDV
Bez atbalsta saimniecības nebūtu veikušas līdzīgas investīcijas		Saimniecību bruto investīcijas
Saimniecību samaksātie kopējie nodokļi ir palielinājušies		Saimniecību kopējie samaksātie nodokļi

3. Pielietotās metodes

Atbildes sagatavošanai uz novērtēšanas jautājumu mikro līmenī tiek izmantota Tiecības Indeksa Pielīdzināšana kombinācijā ar Starpību Starpības metodi (PSM-DiD).

Atbalsta tiešā ietekme uz atbalstītajām saimniecībām mikro līmenī tiek aprēķināta kopējiem ietekmes rādītājiem I1 Lauksaimniecības uzņēmējdarbības ienākumi, I2 Lauksaimniecības faktoru ienākumi un I3 Kopējā faktoru produktivitāte lauksaimniecībā, kā arī papildu ietekmes rādītājiem Saimniecību ģimenes ienākumi uz ģimenes darba vienību, Kopējā izlaide uz darbaspēka vienību, Kopējā izlaide uz zemes vienību, Apgrozījums pret izmaksām, Neto pievienotā vērtība uz GDV. Pēc tiešās ietekmes aprēķināšanas mikro līmenī tiek veikta ekstrapolācija, novērtējot tiešo ietekmi sektora (makro) līmenī.

Atbalsta pašsvara efekts tiek novērtēts ar tiešo ietekmi uz atbalstīto saimniecību bruto investīcijām. Atbalsta sviras efekts tiek novērtēts ar tiešo ietekmi uz atbalstīto saimniecību kopējiem samaksājamiem nodokļiem.

Programmas ietekme uz sektora ietekmes rādītājiem nevar tikt tieši novērota. Tāpēc tiek izmantota kontrafakta analīze ar atbalsta un kontroles grupu izveidošanu. Mikro (atsevišķu lauku saimniecību) līmenī iegūto rezultātu ekstrapolācija makro (sektora) līmenī ir problemātiska, tāpēc lai veiktu ekstrapolāciju, izlases saimniecību raksturlielumiem un statistiskajam sadalījumam jābūt salīdzināmam ar visa lauksaimniecības sektora saimniecību raksturlielumiem un statistiskajam sadalījumam. Ņemot vērā izlases atšķirības ar SUDAT datu paneļa saimniecībām (tajā nav pārstāvētas mazās saimniecības ar SI lielumu zem 4000 EUR), nepieciešams izmantot specifiskus svarus. Tomēr pilnībā atbalsta ietekme uz mazajām saimniecībām novērtējumā neparādās. Pieejamie SUDAT dati aptver periodu no 2013. līdz 2017. gadam. Tādējādi par perioda beigu gadu tiek izvēlēts 2017. gads. Kontrafakta analīzē atbalsta grupā tiek iekļautas tikai tās saimniecības, kuras atbalstu attiecīgajos mērķa virzienu pasākumos ir saņēmušas līdz 2017. gada beigām. Ieteiktais bāzes gads (2010. gads) nav izmantojams, jo sakarā ar Eurostat metodoloģijas izmaiņām nav pieejami dati par lauksaimniecībā izmantojamās zemes cenām un cenu indeksiem. Par bāzes gadu tiek izvēlēts 2013. gads. Pārskata periodam pēc iespējas tuvāka bāzes gada izvēle tiek ieteikta arī EK ekonomiskā kopaprēķina vadlīnijās. Bāzes gada nomaiņa neietekmē aprēķinu rezultātus.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītāji	Rādītāju vērtības	Datu avoti
Lauksaimniecības uzņēmējdarbības ienākumi (I.01)	80 EUR/GDV	SUDAT
Lauksaimniecības faktoru ienākumi (I.02).	88 EUR/GDV	SUDAT
Kopējā faktoru produktivitāte lauksaimniecībā (I.03)	0.0056	SUDAT,
Kopējā izlaide uz gada darba vienību	60 EUR/GDV	SUDAT
Kopējā izlaide uz LIZ platību	12 EUR/ha	
Apgrozījuma un izmaksu attiecības izmaiņas %	+0.003	
Neto pievienotā vērtība uz gada darba vienību	93 EUR/GDV	

Piezīme: Mērķa un rezultāta rādītāju vērtības pie KNJ 1-4.

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Spriduma kritērijs	Atbilde
Lauksaimniecības uzņēmējdarbības ienākumi ir palielinājušies	Lauksaimniecības uzņēmējdarbības ienākumu līdzšinējais palielinājums atbalsta ietekmē ir vērtējams kā neliels. Aprēķinātā tiešā ietekme uz visu lauksaimniecības sektoru sasniedz 80 EUR/GDV. Atbalsta ietekmes īpatsvars veido ap 2% no šī rādītāja līmeņa valstī un ap 6% no kopējā palielinājuma pārskata periodā.

Lauksaimniecības faktoru ienākumi ir palielinājušies	Līdzīgi, arī faktoru ienākumu palielinājums LAP 2014-2020 līdzšinējā ietekmē ir neliels - par 88 EUR/GDV kopumā sektorā, kas veido 1% no rādītāja vērtības un ap 6% no kopējā palielinājuma pārskata periodā.
Lauksaimniecības produktivitāte ir palielinājusies Kopējā faktoru produktivitāte lauksaimniecībā ir palielinājusies Darba ražīgums ir palielinājies LIZ atdeve ir palielinājusies	Kopējā faktoru produktivitāte Latvijā Programmas darbības laikā ir palielinājusies par vismaz 10%, t.sk. tiešā LAP 2014-2020 ietekme novērtēta ar 0,6% punktiem. Darba ražīgums Programmas ietekmē palielinājies par 60 EUR/GDV (3% no kopējā palielinājuma), bet LIZ atdeve produkcijas vērtības izteiksmē par 1,3 EUR/ha (3% no kopējā palielinājuma). Kopumā visos rādītājos konstatēta pozitīva ietekme, tomēr tā ir neliela.
Lauksaimnieciskās ražošanas izmaksu efektivitāte ir palielinājusies	Lauksaimnieciskās ražošanas izmaksu efektivitāte ir palielinājusies atbalsta saņēmēju līmenī par 4% punktiem, kas devis pozitīvu ietekmi uz sektoru 0,3% punktu līmenī.
Saimniecību neto pievienotā vērtība uz GDV ir palielinājusies	Aprēķinātā atbalsta tiešā ietekme sektorā rādītājam Neto pievienotā vērtība uz GDV sasniedz 93 EUR/GDV, kas veido aptuveni 6% no kopējā šī rādītāja palielinājuma.
Bez atbalsta saimniecības nebūtu veikušas līdzīgas investīcijas	Atbalsta saņēmēji bez atbalsta līdzīgas investīcijas nebūtu veikuši, jo atbalsta saņēmēju bruto investīciju apjoms ir palielinājies, bet atbalsta nesaņēmēju – samazinājies. Tomēr saimniecību iespēja veikt investīcijas pašu spēkiem ir dažāda.
Saimniecību samaksātie kopējie nodokļi ir palielinājušies	Atbalsta saņēmēju kopējie samaksātie nodokļi ir palielinājušies par aptuveni 5% atbalsta ietekmē, kas liecina par pozitīvu netiešo sviras efektu.

Interpretējot šo novērtējumu, jāņem vērā, ka konstatētā Programmas ietekme aptver ierobežotu laiku – līdz 2017. gadam, tādēļ tā ir ievērojami mazāka nekā sagaidāmā faktiskā ietekme Programmas beigās. Turklāt ietekme ir vērtēta tikai atbalstam tajos pasākumos, kuri tieši mērķēti lauksaimniecības konkurētspējas veicināšanai, nevis visam LAP 2014-2020 atbalstam. Kā arī SUDAT sliekšnis liedz novērtēt ietekmi mazās saimniecības (SI līdz 4000 EUR). Atzinīgi vērtējams, ka uz visiem sprieduma kritērijiem ietekme ir pozitīva. Turpmāk plānojot LAP intervences, ieteicams ņemt vērā ieteikumus, kuri apkopoti pie 1., 2. un 3.prioritāšu attiecīgo jautājumu izklāsta (KNJ1-7), lai palielinātu LAP 2014-2020 pozitīvo ietekmi uz lauksaimniecības konkurētspēju.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 28.

Cik lielā mērā LAP ir devusi ieguldījumu KLP mērķī nodrošināt ilgtspējīgu dabas resursu un klimata darbības vadību?

Ar novērtēšanas jautājumu saistītās intervences loģika

KLP kopējais mērķis	Nodrošināt dabas resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu un rīcību klimata politikas jomā
Ietekmes rādītāji	<u>Kopējie ietekmes rādītāji:</u> I7 Emisijas no lauksaimniecības I8 Lauku putnu indekss I9 Augstas dabas vērtības zemju apsaimniekošana I12 Organisko vielu daudzums aramzemē <u>Papildu rādītāji:</u> Zālāju botāniskā kvalitāte Zālāju biotopu stāvoklis Bioloģiskās lauksaimniecības platības Vides pasākumos atbalstīto platību īpatsvars mērķteritorijās Emisijas un to piesaiste no pasākumiem Augsnes erozijas riska teritoriju īpatsvars atbalstītajās platībās
Prioritātes un mērķa virzieni	Prioritātes P4, P5 Mērķa virzieni - 4A, 4B, 4C, 5D, 5E
Mērķa un rezultāta rādītāji	R6/T8: procentuālais daudzums meža/citas kokaugiems klātās platības, kurā piemēro bioloģiskajai daudzveidībai labvēlīgus apsaimniekošanas līgumus (prioritārā joma 4A) R7/T9: procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes, kurā piemēro bioloģiskajai daudzveidībai un/vai ainavām labvēlīgus pārvaldības līgumus (prioritārā joma 4A) R8/T10: procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes, kurā piemēro uz ūdenssaimniecības uzlabošanu orientētus pārvaldības līgumus (prioritārā joma 4B) R10/T12: procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes, kurā piemēro uz augsnes apsaimniekošanas uzlabošanu un/vai augsnes erozijas novēršanu orientētus pārvaldības līgumus (prioritārā joma 4C). R16/T17: procentuālais daudzums LU, uz kurām attiecas ieguldījumi mājlopu turēšanā (audzēšanā), lai mazinātu SEG un/vai amonjaka emisijas (prioritārā joma 5D) <u>Papildu rādītājs:</u> Apsaimniekoto LIZ īpatsvars mērķteritorijās
Pasākumi	M01, M02, M04, M08, M10, M11, M12, M13

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritērijs	Kopējie rādītāji	Papildu ietekmes rādītāji
Vides stāvoklis atbalstītajās LIZ platībās ir saglabājies vai uzlabojies	I8 Lauku putnu indekss I9 Augstas dabas vērtības zemju apsaimniekošana I12 Organisko vielu daudzums aramzemē	Zālāju biotopu stāvoklis Zālāju botāniskā kvalitāte – gadījumu izpēte
Bioloģiskās lauksaimniecības platības ir palielinājušās		Bioloģiskās lauksaimniecības platības
Vides pasākumos atbalstīto platību īpatsvars mērķteritorijās ir nozīmīgs		Apsaimniekoto LIZ platību īpatsvars mērķteritorijās – telpisko datu analīze
Pasākumu rezultātā SEG emisijas lauksaimniecībā ir samazinājušās	I7 Emisijas no lauksaimniecības	SEG emisiju un piesaistes aprēķini no pasākumiem

3. Pielietotās metodes

Datu analīzē izmantoti rezultāti no 8., 9., 10., 14. un 15. KNJ, kā arī veikta telpisko datu analīzes metode, izmantojot LAD sagatavotos un izsniegtos telpiskos datus. Programmas ieguldījuma novērtējumā veikta gan rezultātu rādītāju aprēķināšana, gan kopējo rezultāta un papildus novērtēšanas rādītāju analīze teritoriālā griezumā vides mērķteritoriju (Natura 2000, ĪJT, riska ūdensobjektu teritoriju u.c.) griezumā, gan apkopota informācija no nacionāla līmeņa ziņojumiem (LPI, ziņojums par zālāju biotopu stāvokli, SEG emisijas lauksaimniecībā), gan atsevišķs pētījums par zālāju botānisko kvalitāti (skat. KNJ 8). Latvijā nav pieejami pilnvērtīgi dati par Augstas dabas vērtības zemēm, taču novērtējumā tiek izmantoti daļēji dati par ADVZ – bioloģiski vērtīgajiem zālājiem un ilggadīgajiem zālājiem Natura 2000 teritorijās.

Novērtējot pasākumu ieguldījuma nozīmi vides stāvokļa saglabāšanā, veikta telpisko datu analīze 5x5 km tīklā visai Latvijas teritorijai. Izmantojot LAD telpiskos datus, katrai šūnai aprēķināti dažādi LIZ platības apsaimniekošanu raksturojoši rādītāji – kopējā LIZ platība, vides pasākumos apsaimniekotās platības, Natura 2000 platība, P5 mērķa virzienos apsaimniekotās platības.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītāja nosaukums	Vērtība	Datu avots
Lauku putnu indekss (I.08)	115.59	LOB, DAP
Apsaimniekoto LIZ īpatsvars mērķteritorijās:		
Apsaimniekotās LIZ platības ADSI teritorijās	87	LAD,
Īpaši jutīgās teritorijas (aramzemēs)	7	LAND
Riska (upju) ūdensobjektos (aramzemēs)	16	

Natura 2000 teritorijas (aramzemēs)	26	
Apsaimniekoto ilggadīgo zālāju platību īpatsvars Natura 2000 teritorijās	60	
Atbalstīto platību īpatsvars erozijas riska teritorijās	2	
Emisijas no lauksaimniecības (I.07)	24,6	NIZ

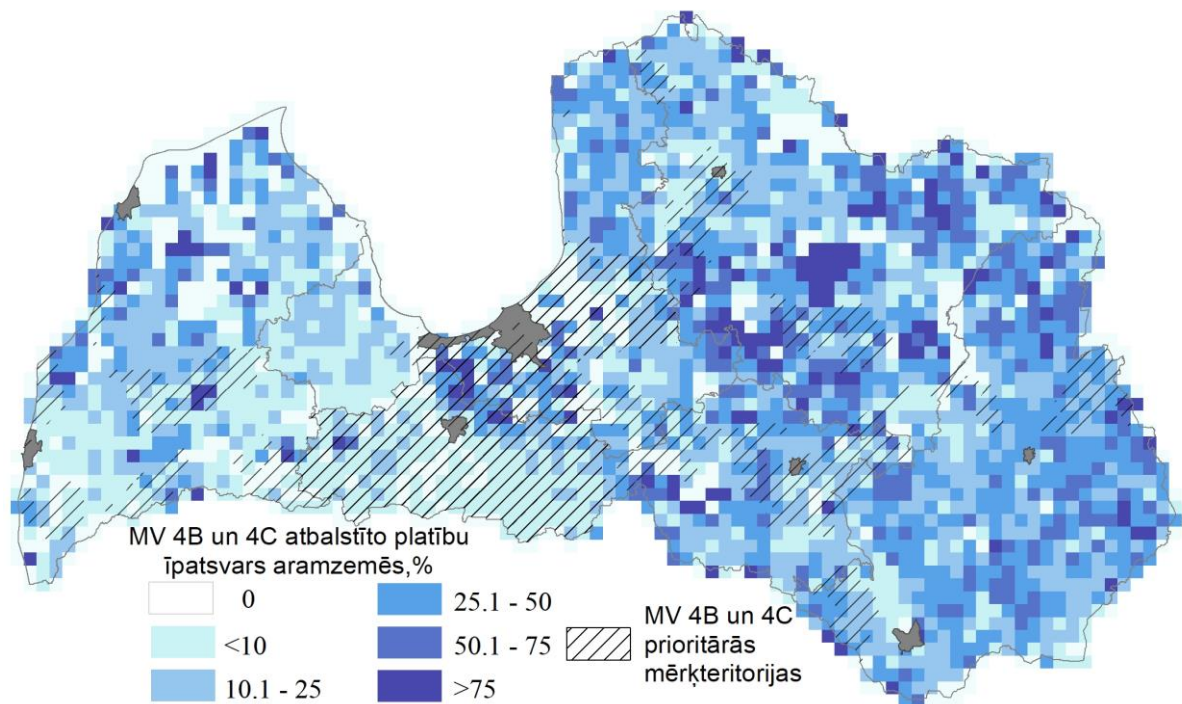
5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritērijs	Atbilde
Vides stāvoklis atbalstītajās LIZ platībās ir saglabājies vai uzlabojies	<p>Programmas ieguldījuma raksturošanai dabas resursu apsaimniekošanā izvēlēti vairāki ietekmes rādītāji – LPI, ADVZ LIZ un organisko vielu daudzums augsnē.</p> <p>Lauku putnu indeksiem, neraugoties uz indeksa vērtību kāpumu 2018. gadā, pēdējos trīs gadus vērojams krass indeksa vērtības kritums, salīdzinot ar iepriekšējo periodu. Divos no trim indeksiem (EFBI-2008 un LFBI-2013) tendences no 1995. līdz 2018. gadam vērtētas kā stabilas, bet LFBI-2005 – kā “mērens samazinājums”. 2018. gads ir pirmā reize, kad kāds no ilgtermiņa LPI klasificējas kā samazinājums, jo pēdējo 5 gadu tendences klasificējas kā “mērens samazinājums” (LOB, Auniņš, Mārdega, 2018). Tiešo LAP pasākumu neto ietekmi uz LPI nav iespējams novērtēt, jo pasākumu platībām Latvijā ir nevienmērīgs telpiskais sadalījums un tās nepietiekami pārklājas ar LPI parauglaukumu transektēm. Tā kā LAP ir būtiska nozīme lauksaimniecības nozares attīstībā, t.sk., LIZ apsaimniekošanā un struktūras izmaiņās, tad secināms, ka LAP programma kopumā nav veicinājusi LPI saglabāšanos esošā līmenī vai tā palielināšanos.</p> <p>ADSI teritorijās atbalstītās LIZ platības Programmas periodā pieaugušas par 31 tūkst. ha. Tā kā ADSI pasākuma devums saistāms ar LIZ apsaimniekošanas saglabāšanu (t.sk., atklātu ainavu uzturēšanu), tad apsaimniekoto platību pieaugums ADSI teritorijās vērtējams kā pozitīva tendence.</p> <p>Kopumā LAP 2014-20 pasākumi zālāju ESB botānisko daudzveidību ir uzlabojuši. Visticamāk BVZ tas saistāms ar smalcināšanas aizliegumu un nopļautās zāles novākšanas nosacījumu un apsaimniekošana ar ekstensīvu ganīšanu.</p> <p>Savukārt kā nevēlama tendence Programmas piecu gadu periodā Natura 2000 teritorijās konstatēta ilggadīgo zālāju platību samazināšanās par 5,5 tūkst. ha.</p> <p>Augsnes agroķīmiskās izpētes rezultāti parāda, ka augsnes kvalitātes rādītāji Latvijā kopumā pasliktinās, raksturīga augsnes paskābināšanās un daudzviet arī organiskās vielas samazināšanās. Saskaņā ar 2015.-2018. gada augšņu agroķīmiskās izpētes rezultātiem Latvijas LIZ ir skābas, ar sliktu fosfora nodrošinājumu un zemu iekultivēšanas pakāpi, attiecīgi vidēji 25-42 % LIZ nepieciešama kaļķošana, t.sk., 17-28 % pamatkaļķošana, 35 - 44 % LIZ ir zems un ļoti zems fosfora nodrošinājums un 34-43 % LIZ ir vāja iekultivēšanas pakāpe. Programmas periodā novērojama tendence, ka atsevišķi augsnes kvalitātes rādītāji pasliktinās. Līdz ar to Latvijā ir ļoti aktuāli uz augsnes kvalitātes uzlabošanu vērsti agrovides pasākumi.</p> <p>Lai gan kvantitatīvie programmas rādītāji ir sasniegti, taču veiktie pētījumi un datu analīze apliecina, ka jāuzlabo programmas kvalitatīvais ieguldījums vides prioritātē.</p>

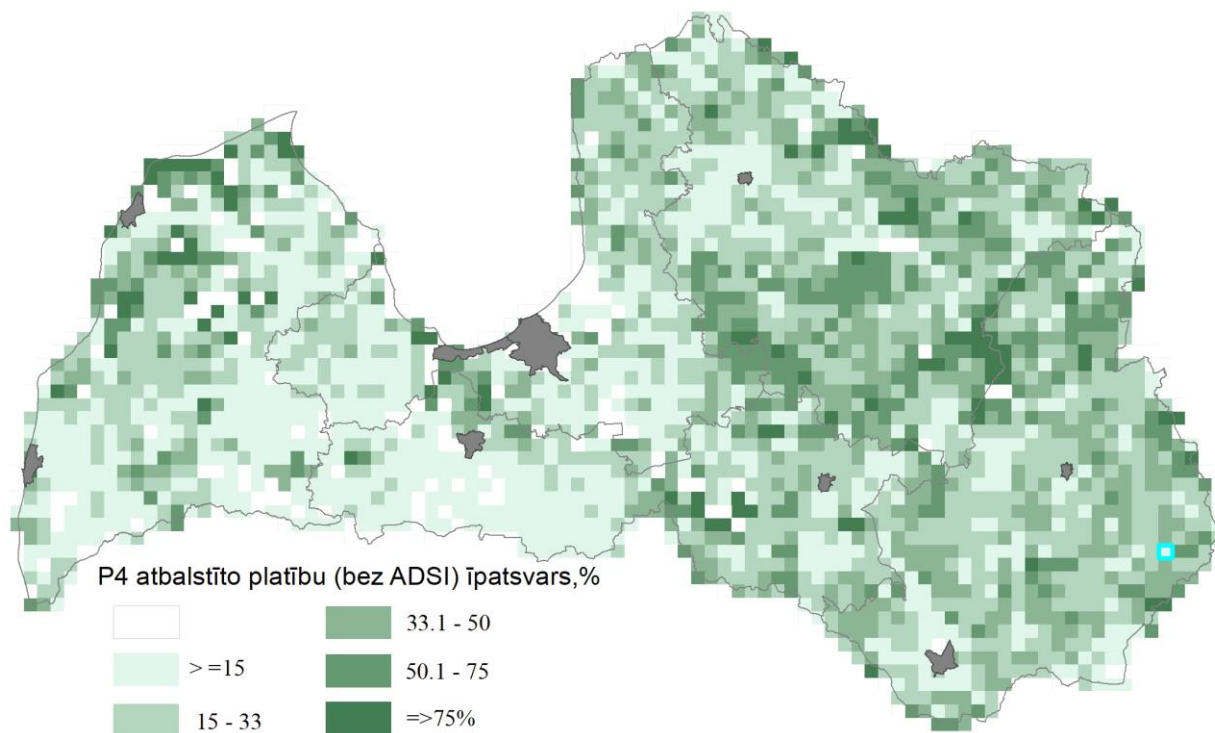
<p>Bioloģiskās lauksaimniecības platības ir palielinājušās</p>	<p>Latvijā starp ES dalībvalstīm ir augsts īpatsvars ar bioloģiski apsaimniekotajām platībām. LAP 2014-2020 ir ļoti būtiska nozīme bioloģiskās lauksaimniecības attīstībā. Kopš programmas sākuma pasākumā M12 apsaimniekotās platības ir palielinājušās par 54% (92,15 tūkst. ha), kas vērtējams pozitīvi. Bioloģiskās saimniecības ekonomiski kļūst arvien konkurētspējīgākas, jo pieaug pieprasījums pēc to produkcijas. Atsevišķās gadījumu izpētēs par zālājiem un augsnes rādītājiem konstatēts, ka vides rādītāji bioloģiskajās saimniecībās neuzlabojas, tāpēc ieviešami uz izvēlētajiem MV vērsti mērķtiecīgāki atbalsta nosacījumi. Novērtēšanā konstatēts, ka pasākumam M11 ir būtiska loma SEG emisiju samazināšanā lauksaimniecības sektorā. Tādējādi atzīmējams, ka ievērojamās bioloģiski apsaimniekotās platības un saimniecību skaits Latvijā ir nozīmīgs potenciāls, lai vēl vairāk uzlabotu ilgtspējīgu dabas resursu un klimata jomas pārvaldību.</p>
<p>Vides pasākumos atbalstīto platību īpatsvars mērķteritorijās ir nozīmīgs</p>	<p>Būtisks priekšnosacījums vides stāvokļa saglabāšanā un uzlabošanā ir aktivitāšu norise teritorijās, kurās prioritāri nepieciešams samazināt negatīvas ietekmes uz vidi no lauksaimniecības. Latvijā ir noteiktas dažādas mērķteritorijas – ĪJT un riska (upju) ūdensobjekti, teritorijas ar paaugstinātu erozijas risku un Natura 2000 teritorijas,. Novērtēšanā veiktā datu analīze apliecina, ka aramzemju un ilggadīgo stādījumu platības, kuras apsaimniekotas MV 4B un 4C, kopš Programmas sākuma Latvijā ievērojami pieaugušas - 58%. Šāda tendence vērtējama pozitīvi, jo pieaug ar videi draudzīgākām metodēm apsaimniekoto LIZ platības.</p> <p>Latvijā kopš Programmas sākuma gan iestrādāto minerālmēslu kopējais, gan uz 1 ha sējumu kopplatības iestrādātais minerālmēslu daudzums ir nedaudz pieaudzis attiecīgi par 7% un 2%. Līdz ar to potenciālie piesārņojuma riski no lauksaimniecības ir saglabājušies. Arī veiktie ūdens kvalitātes mērījumi liecina, ka slāpekļa koncentrācija ĪJT upēs nedaudz paaugstinās (LLU, 2018) un atsevišķos periodos pārsniedz arī robežnormatīvus. Programmas devums prioritārajās mērķteritorijās, kurās uz ūdens kvalitātes uzlabošanu orientēta aramzemju apsaimniekošana ir visaktuālākā un var dot nozīmīgu ieguldījumu slāpekļa noteču samazināšanā. Novērtēšanā veiktā telpisko datu analīze parāda, ka lielākajā daļā mērķteritoriju, izņemot Natura 2000 teritorijas, MV 4B atbalstīto platību īpatsvars ir zemāks kā ārpus šīm mērķteritorijām. Piemēram, ĪJT tas ir trīskārtīgi zemāks, savukārt riska ūdensobjektos ar izklīdēto (t.sk., lauksaimniecības) piesārņojumu attiecīgi 12% un 21% ārpus šāda veida riska teritorijām. Līdz ar to secināms, ka vides pasākumos izveidojies nevienmērīgs atbalstīto platību teritoriālais sadalījums, t.i., platībās ar faktiski un potenciāli vislielākajām slāpekļa notecēm uz ūdens kvalitātes uzlabošanu orientēti pasākumi tiek realizēti mazāk (skat. 28-1. att. un 28-2. att.). Lai mērķtiecīgāk virzītu atbalstu MV 4B un sniegtu lielāku Programmas ieguldījumu, būtu nepieciešams kopējos platību īpatsvara rādītājus izlīdzināt un vairāk ieviest tieši mērķteritorijās.</p>
<p>Pasākumu rezultātā SEG emisijas lauksaimniecībā ir samazinājušās</p>	<p>Lauksaimniecības devums kopējā SEG emisiju apjomā Latvijā ir salīdzinoši liels – Nacionālajā inventarizācijas ziņojumā 2018. gadā tas veidoja 24.6% no kopējām SEG emisijām valstī (neskaitot ZIZIMM), kas absolūtā izteiksmē ir 2782.32 kilotonnas CO2 ekvivalenta. Programmas sākumposmā Lauksaimniecības SEG emisijas bija 2705.31 kilotonnas CO2 ekvivalenta. Tiešās slāpekļa emisijas no lauksaimniecības augsnēm Programmas periodā pieaugušas par 2,4%. Tātad SEG emisijas Programmas periodā kopumā lauksaimniecībā ir pieaugušas, tomēr atzīmējams, ka ieguldījums MV 5D ir mazinājis SEG emisijas un bez Programmas pasākumiem kopējais SEG emisiju izmaiņu apjoms būtu aptuveni divas reizes lielāks.</p>

Tā kā MV 5D izvēlētie pasākumi saistāmi ar ievērojamām publiskā finansējuma investīcijām attiecībā pret potenciālo SEG samazinājumu, jo Programmā MV 5D izvēlēti finanšu ietilpīgi investīciju pasākumi, tad turpmāk nepieciešams Programmas intervenci veidot ar augstāku izmaksu efektivitāti.

Pēdējo 5 gadu laikā SEG piesaiste ir robežās no 2800 līdz pat 8000 tūkst. tonnām CO2 ekv. gadā, bet LAP 2014-2020 pasākumu ietekmē potenciālais SEG piesaistes palielinājums ir 263 tūkst. tonnas CO2 ekv. gadā. Vislielākais emisiju samazinājums tiks panākts ar pasākumu meliorācijas sistēmu renovācija meža, kura rezultātā SEG emisiju samazinājums sasniegs 837 tūkst. CO2 ekv. Ievērojamu devumu sniedz arī jaunaudžu kopšana, kuras rezultātā tiek sasniegts 128 tūkst. CO2 ekv. samazinājums. Salīdzinot ar kopējām neto emisijām no ZIZIMM sektora, LAP 2014-2020 pasākumu ietekmē varētu palielināt SEG piesaisti par ~ 5%. Programma dod nozīmīgu ieguldījumu ilgtermiņā pēc programmas beigām. Tāpat atzīmējams, ka MV 5E pasākumi ne tikai dod ieguldījumu SEG emisiju mazināšanā, bet arī veicina meža augšanas produktivitātes pieaugumu, kas atstāj pozitīvu ietekmi uz tautsaimniecību.

28-1. attēls. MV 4B un 4C atbalstīto platību īpatsvars

28-2. attēls. Vides prioritātē atbalstīto platību īpatsvars

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 29.

Kādā mērā Programma ir devusi ieguldījumu ES 2020 mērķī panākt lauku ekonomikas un kopienu līdzsvarotu teritoriālo attīstību, tostarp radot un saglabājot nodarbinātību?

1. Ar novērtēšanas jautājumu saistītās intervences loģika

KLP kopējais mērķis	Lauku ekonomikas un kopienu līdzsvarota teritoriālā attīstība, tostarp radot un saglabājot nodarbinātību
Ietekmes rādītāji	I14 Nodarbinātības līmenis laukos (Nodarbinātās personas 15-64 gadu vecumā, % no kopējām) I15 Nabadzības līmenis laukos (Iedzīvotāji, kuriem ir nabadzības risks vai sociāli izstumtie, % no kopējiem) I16 IKP/ iedzīvotāju laukos (PSL un % no ES vidējā)
Prioritātes un mērķa virzieni	Prioritāte P6 Mērķa virzieni: 6A, 6B
Mērķa un rezultāta rādītāji:	R21/T20: Atbalstīto projektu radītās darbvietas (prioritārā joma 6A) R22/T21: procentuālais daudzums lauku iedzīvotāju, uz kuriem attiecas vietējās attīstības stratēģijas (prioritārā joma 6B) R23/T22: procentuālais daudzums lauku iedzīvotāju, kuri gūst labumu no uzlabotiem pakalpojumiem/ infrastruktūras (prioritārā joma 6B) R24/T23: Atbalstīto projektu radītās darbvietas (LEADER) (prioritārā joma 6B)
Pasākumi	Primārais ieguldījums: M06, M07, M19 Sekundārais ieguldījums: M4, M5, M6, M9, M17

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritērijs	Kopējie rādītāji
Nodarbinātības līmenis lauku teritorijās ir palielinājies	I14 Nodarbinātības līmenis laukos (Nodarbinātās personas 15-64 gadu vecumā, % no kopējām)
Nabadzības līmenis lauku teritorijās ir samazinājies	I15 Nabadzības līmenis laukos (Iedzīvotāji, kuriem ir nabadzības risks vai sociāli izstumtie, % no kopējiem)
IKP uz iedzīvotāju valstī ir palielinājies	I16 IKP/ iedzīvotāju laukos (PSL un % no ES vidējā)
Tiek veicināta lauku teritoriju attīstība	R21/T20: Atbalstīto projektu radītās darbvietas (prioritārā joma 6A)

	<p>R22/T21: procentuālais daudzums lauku iedzīvotāju, uz kuriem attiecas vietējās attīstības stratēģijas (prioritārā joma 6B)</p> <p>R23/T22: procentuālais daudzums lauku iedzīvotāju, kuri gūst labumu no uzlabotiem pakalpojumiem/ infrastruktūras (prioritārā joma 6B)</p> <p>R24/T23: Atbalstīto projektu radītās darbvietas (LEADER) (prioritārā joma 6B)</p>
--	---

3. Pielietotās metodes

Lai atbildētu uz novērtēšanas jautājumu, ir izvēlēti trīs sprieduma kritēriji, kas saistās ar ietekmes rādītājiem I14, I15, I16.

Ietekmes rādītāja I16 IKP uz vienu iedzīvotāju lauku reģionos (PSL un % pret ES vidējo) noteikšanai izmantoti *DG AGRI* aprēķinātie dati konteksta rādītājam CCI08. Saskaņā ar ietekmes rādītāja aprakstu ir pieļauta reģionālo datu kavēšanās par 3 gadiem, tāpēc jaunākajā 2018.gada *DG AGRI* kopējo konteksta rādītāju statistikas datu krājumā lauku-pilsētu reģionu dalījums un aktuālākie dati lauku reģionos pieejami par 2015.gadu.

Ietekmes rādītāju I14 Nodarbinātības līmenis lauku teritorijās (Nodarbinātās personas 15-64 gadu vecumā, % no kopējām) un I15 Nabadzības līmenis lauku teritorijās (Iedzīvotāji, kuriem ir nabadzības risks vai sociāli izstumtie, % no kopējiem) noteikšanai izmantoti atbilstošo konteksta rādītāju CCI05 un CCI09 dati no Eurostat dalījumā pēc administratīvo teritoriju (novadi un republikas nozīmes pilsētas) apdzīvotības līmeņa (DEGURBA klasifikācija) laika periodā, kas iekļauj izmaiņas šajā Latvijas novadu klasifikācijā. Izmaiņas skar vairāku Latgales novadu pāreju no vidēji apdzīvota novada statusa uz mazapdzīvotu un vairāku Rīgas apkārtnes novadu pāreju no mazapdzīvota statusa uz vidēji apdzīvotu. Tas apgrūtina procesu novērtēšanu visā Programmas darbības posmā lauku teritorijā, kuras datu izmaiņas sadalījumā vērojamas, sākot ar 2016. (I15) un 2017.gadu (I14).

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītāja nosaukums	Vērtība	Datu avots
I14 Nodarbinātības līmenis lauku teritorijās (Nodarbinātās personas 15-64 gadu vecumā, % no kopējām)	67,3 (2018.g.) 61,7 (2013.g.)	CSP
I15 Nabadzības līmenis lauku teritorijās (Iedzīvotāji, kuriem ir nabadzības risks vai sociāli izstumtie, % no kopējiem)	32,3% (2018.g.) 40,9% (2013.g.)	Eurostat
I16 IKP/ iedzīvotāju valstī		Eurostat
PPS	11 480 (2015.g.) 10 386 (2013.g.)	
% no ES vidējā	40 (2015.g.) 39 (2013.g.)	

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritērijs	Atbilde
Lauku nodarbinātības līmenis ir palielinājies	<p>Lauku teritorijās (mazapdzīvoti novadi) nodarbinātības līmenis 15-64 g.v. iedzīvotāju grupā ir palielinājies no 61,7% 2013.g. uz 67,3% 2018.g. Nodarbināto skaita izmaiņas tendenci laukos un vidēji apdzīvotajās teritorijās, iespējams, ietekmē izmaiņas administratīvo teritoriju klasifikācijā pēc urbanizācijas pakāpes (2017.gadā vērojams krass nodarbināto skaita samazinājums mazapdzīvotajās un krass pieaugums vidēji apdzīvotajās teritorijās). Nodarbinātība valstī šajā vecuma grupā līdz 2017.gadam samazinājās, bet pēdējā gadā ir strauji pieaugusi un pārsniedz 2013.gada skaitu par 6,8 tūkst. jeb par 0,8%.</p> <p>Programmas tiešajā un netiešajā ieguldījumā līdz 2018.gada beigām radīto darbavietu skaita novērtējums 1500 jaunas darbavietas ir ļoti neliels attiecībā pret 15-64 g.v. nodarbināto skaitu 2018.gadā - 0,12% no kopskaita valstī un 0,3% no kopskaita mazapdzīvotajos novados.</p> <p>Lielāka ietekme kopējo rādītāju izmaiņās ir bijusi ekonomiskās aktivitātes palielinājumam, kurus noteikuši ārējie faktori.</p>
Lauku nabadzības līmenis ir samazinājies	<p>Latvijā paredzētais ES 2020 pamatmērķa sasniegšanas līmenis ir līdz 2020.gadam samazināt par 121 tūkst. jeb līdz 21% nabadzības riskam pakļauto un/vai zemas darba intensitātes māsaimniecībās dzīvojošo personu skaitu. Saskaņā ar Eurostat datiem (kumulatīvā starpība kopš 2008.gada) Latvija šo līmeni sasniedza 2015.gadā. Programmas darbības laikā kumulatīvā starpība (ar 2014.gadu) ir 102 tūkst. personu, kas izkļuvas no nabadzības riska vai sociālās atstumtības. Katru gadu šo cilvēku skaits ir samazinājies. Pēdējos divos gados lejupejošā tendence gan ir apstājusies un mērķa vērtība 21% nav vēl sasniegta – 2018.gadā nabadzības riskam un sociālajai atstumtībai pakļauto personu īpatsvars ir 28,4% (2013.gadā bija 35,1%), tostarp lauku teritorijās (mazapdzīvotie novadi) – 32,3% (2013.gadā bija 40,9%).</p> <p>Programmas lauku teritorija pārklājas ar abiem DEGURBA daļījumiem – gan mazapdzīvotajiem, gan vidēji apdzīvotajiem novadiem (izņemot pilsētas virs 5 tūkst. iedzīvotāju), tāpēc tās ietekme vērojama abu novadu grupu kopējā nabadzības riskam vai sociālajai atstumtībai pakļauto iedzīvotāju skaita izmaiņās no 445 tūkst. 2013.gadā uz 342 tūkst. 2018.gadā.</p> <p>LAP 2014-2020 ietekmi nabadzības līmeņa izmaiņās var novērtēt netieši. VRG veiktās iedzīvotāju aptaujas rezultāti parāda LAP 2014-2020 nozīmi darbavietu radīšanā un saimnieciskās aktivitātes stiprināšanā. Atbildē uz KNJ25 dots izvērsts Programmas rezultātu apskats par ietekmi uz nabadzības līmeņa samazināšanos laukos. Tomēr pieejamie dati neļauj spriest par Programmas pasākumu ietekmi tieši uz nabadzības riskam vai sociālajai atstumtībai pakļauto iedzīvotāju daļu. Tāpēc Programmas ieguldījums ES 2020 pamatmērķa rādītāja nabadzības mazināšanai laukos sasniegšanā nav noteikts.</p>
Lauku IKP uz vienu iedzīvotāju ir palielinājies	<p>IKP uz vienu iedzīvotāju lauku reģionos ir palielinājies no 10,4 līdz 11,5 tūkst. PSL laika periodā no 2013. līdz 2015.gadam. Programmas vairāki pasākumi 2015.gadā vēl nebija uzsākti, daži tika uzsākti gada vidū vai nogalē, īstenošanā bija pasākuma M04 pirmo kārtu projekti visos apakšpasākumos. Rādītāja pieaugumu šajā gadā Programma ietekmēja nenozīmīgi.</p> <p>Pieaugums ir vērojams visos reģionu veidos. Latvijas rādītāja īpatsvars no ES</p>

	<p>vidējā IKP/iedz. (PSL) katrā attiecīgajā reģionu veidā ir pieaudzis par 1 procentpunktu, bet PSL vērtība uz vienu iedzīvotāju - par 10,5% lauku, 11,4% pārejas un 10,9% pilsētu reģionos no 2013.gada vērtības. Latvijas lauku reģionu un pārejas reģionu IKP uz vienu iedzīvotāju atšķiras nedaudz (3-4% no vērtības), bet pilsētu reģionos tas ir divreiz lielāks. IKP uz vienu iedzīvotāju (PSL) īpatsvars no ES vidējās vērtības abos gados attiecīgi ir 39-40% lauku reģionos (Vidzeme un Zemgale), 40-41% pārejas reģionos (Latgale un Kurzeme) un 85-86% pilsētu reģionos (Rīga un Pierīga). Kopumā valstī rādītāja vērtība uzrāda augšupejošu tendenci - no 64% (2015., 2016.) uz 67% (2017.).</p> <p>Programmas ieguldījumu reģionu attīstības rādītājos varēs noteikt Programmas ex-post novērtējumā, kad būs pieejami vēlāko gadu reģionālās statistikas dati un aprēķini par šo periodu.</p>
<p>Tiek veicināta lauku teritoriju attīstība</p>	<p>Lauku telpas attīstība tiek saistīta ar P6 mērķi veicināt sociālo iekļautību, nabadzības mazināšanu un ekonomisko attīstību lauku apvidos. Ņemot vērā salīdzinoši nelielo ieguldījuma īpatsvaru – 14,9% no Programmas plānotā kopējā finansējuma (ieguldījums pašvaldības ceļiem 8%, ar lauksaimniecību nesaistītās uzņēmējdarbības dažādošanai 1,9%, LEADER/SVVA 5%) P6 mērķa īstenošanā liela nozīme ir citu prioritāšu ieguldījumam, kas potenciāli ir lielāka nekā tiešā ietekme (piem., nodarbinātības veicināšanā).</p> <p>Pēc CSP datiem 2018.gadā laukos nodarbināto struktūrā lielākās nozaru grupas (pēc NACE 2.red.) ir lauksaimniecība, mežsaimniecība un zvejniecība (A: 19,1%), bet pieaug arī citu nozaru, piem., apstrādes un ieguves rūpniecība un citas ražošanas nozares (B-E: 16,5%) radītās darbavietas, kas paver plašākas iespējas gan laukos dzīvojošajiem, gan tiem, kas vēlas atgriezties laukos.</p> <p>LEADER/SVVA stratēģiju veidošana ir iespēja būtiski paraudzīties uz vietējām vajadzībām, lai veicinātu lauku ekonomikas un kopienu līdzsvarotu teritoriālo attīstību, rīcībā esošā finansējuma ietvaros īstenojot iespējas, kas dod vislielāko sinerģiju situācijas uzlabošanai. LEADER pasākumi, ir vieni no būtiskākajiem, kas veicina lauku ekonomikas un kopienu līdzsvarotu teritoriālo attīstību. Turklāt VRG stratēģijas aptver visu lauku teritoriju.</p>

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 30.

Kādā mērā Programmas intervence palīdzēja sekmēt inovāciju?

1. Ar novērtēšanas jautājumu saistītās intervences loģika

KLP kopējais mērķis	Veicināt lauksaimniecības konkurētspēju; Nodrošināt dabas resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu un rīcību klimata politikas jomā; Panākt lauku ekonomikas un kopienu līdzsvarotu teritoriālo attīstību, tostarp radot un saglabājot nodarbinātību. Inovāciju horizontālais mērķis.
Ietekmes rādītāji	Nav papildu ietekmes rādītāju
Prioritātes un mērķa virzieni	Prioritātes: P1, P6, P2, P3, P4, P5 Mērķa virzieni: 1A, 1B, 1C.6A, 6B.2A.3A.5B, 5C, 5D, 5E
Mērķa un rezultātu rādītāji:	T1: Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14., 15. un 35. panta pasākumu ietvaros veikto izdevumu procentuālā daļa no LAP kopējiem izdevumiem
Pasākumi	M01, M02, M04, M16, M19

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritērijs	Kopējie rādītāji	Papildu rādītāji
Veicināta inovācija lauku apvidos un nozarēs	T1: % no izdevumiem saskaņā ar Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14., 15. un 35. pantu saistībā ar kopējiem LAP izdevumiem	
Ieviestas inovatīvas idejas, procesi, modeļi un/vai tehnoloģijas	T1: % no izdevumiem saskaņā ar Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14., 15. un 35. pantu saistībā ar kopējiem LAP izdevumiem	Atbalstīto inovatīvo darbību, ko īstenoja un izplatīja EIP darba grupas, skaits Inovatīvo projektu īpatsvars (%) kopējā atbalstīto projektu skaitā
Palielinātas funkcionālās saites starp dažādu veidu dalībniekiem		Formālo partnerību, kurās Programma veica starpniecību, skaits saistībā ar pārmaiņām lauku attīstības prioritātēs, kurās Programma sniedza savu ieguldījumu Sadarbības projektos iesaistīto partneru skaits un veidi
Radītas un nostiprinātas mācību platformas un citi institucionālās		Programmas izveidoto vai stiprināto inovācijas atbalsta platformu un "telpu" (piem.,

telpas veidi, kas ļauj dalīties, pārdomāt un mācīties		prakses kopienas, inovācijas platformas, pārdomu un mācību pasākumi) skaits un kvalitāte
Radīta iespēja mijiedarbībai starp dalībniekiem (valstu/pārrobežu), lai veicinātu inovācijas		To Programmas atbalstīto pasākumu skaits, kas vērsti uz kontaktu veidošanu starp inovācijas dalībniekiem

3. Pielietotās metodes

Izvēlēti 5 kritēriji atbildei uz jautājumu. Inovāciju sekmēšana skatīta no 3 aspektiem: Cik lielā mērā sekmētas inovācijas, veicinot inovatīvu potenciālu, veidojot inovācijas spēju un , veidojot inovācijai labvēlīgus apstākļus.

Galvenā metode ir kvalitatīvs apraksts, kas balstās intervijās un ekspertīzē un LAD datos.

Datu avots ir LAD datubāze. Izmantotas aptaujas un daļēji strukturētas intervijas.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītāja nosaukums	Vērtība	Datu avots
T1: % no izdevumiem saskaņā ar Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14., 15. un 35. pantu saistībā ar kopējiem LAP izdevumiem.	0,24	LAD
Atbalstīto inovatīvo darbību, ko īstenoja un izplatīja EIP darba grupas, skaits.	5	LAD
Formālo partnerību, kurās LAP veica starpniecību, skaits saistībā ar pārmaiņām lauku attīstības prioritātēs, kurās LAP sniedza savu ieguldījumu.	35	LAD
Sadarbības projektos iesaistīto partneru skaits un veidi	16	LAD
LAP izveidoto vai stiprināto inovācijas atbalsta platformu un “telpu” (piem., prakses kopienas, inovācijas platformas, pārdomu un mācību pasākumi) skaits un veidi:		LAD
Profesionālās apmācības kursi	461	
Prakšu apmeklējumi	0	
Lauku dienas (projektu skaits)	27	
Demonstrējumi (projektu skaits)	27	
Konsultācijas (skaits)	4574	
VLT pasākumi (veidi)	16	
LAP atbalstīto pasākumu skaits, kas vērsti uz kontaktu veidošanu starp inovācijas dalībniekiem.	6	LAD
Inovatīvo projektu īpatsvars (%) kopējā projektu skaitā	1,27	LAD

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritērijs	Atbilde
Veicināta inovācija lauku apvidos un nozarēs	<p>Sākotnējā informācija, kas balstās projektu pieteikumu datus un procesa novērtējumā (LEADER gadījumā), ļauj pieņemt, ka vislielākais inovāciju potenciāls ir apmācībām, konsultācijām, EIP un citām sadarbības grupām, LEADER pieejas īstenošanai, kā arī ieguldījumiem atbalsta pasākumos (VLT atbalsts no TP). Esošo projektu idejas 100 iesniegtie projekti EIP un 87 sadarbības grupās liecina par inovatīvu ideju potenciālu. Turklāt, projekti ar potenciālu inovāciju ir citās prioritātēs un MV.</p> <p>Programmas izdevumu īpatsvars pašlaik vēl ir neliels, bet samērojams ar ieviesēju kapacitāti, kas turpmāk varētu uzlaboties.</p>
Ieviestas inovatīvas idejas, procesi, modeļi un/vai tehnoloģijas	<p>Inovatīvo projektu īpatsvars (%) kopējā projektu skaitā 1,27%. No projektu pieteikumiem izriet, ka zinātniekiem ir interese par pētījumu attīstību un komercializēšanu. Rodoties jaunām idejām, veidojas sadarbības neformālas grupas, kur šīs idejas tiek attīstītas līdz projektu līmenim, un tas var aizņemt vairākus gadus. Ideju aprobēšanas process katrā no projektiem var būt atšķirīgs gan laika, gan partneru iesaistes ziņā. Iesaistīto partneru skaits ir atkarīgs no projekta specifikas. Nozaru pārstāvju plašākas diskusijas ar zinātnieku piesaisti varētu palielināt ideju skaitu.</p>
Palielinātas funkcionālās saites starp dažādu veidu dalībniekiem	<p>EIP grupās veidojas partnerības un tīkli starp dalībniekiem – zinātniskajām institūcijām un biznesu. Piedevām, ir iespēja veidot šķērssaites gadījumos, kad ir nepieciešams risināt problēmas, kas izriet no viena projekta ar tīkla partneriem citā projektā. Intervijās ar EIP pārstāvjiem tika atzīmēts, ka pasākums M16.1. ir nozīmīgs, jo saved kopā zinātni un uzņēmējus. Līdzīgs efekts veidojas arī sadarbības grupās M16.2, un 16.3.</p> <p>Sekmīga sadarbība ir izveidojusies starp LEADER dalībniekiem, tajā skaitā arī ar valsts institūcijām un atbalsta institūcijām – LLKC, VLT, LLF, LAD, ZM. Šeit mērķis ir vietējo vajadzību definēšana un īstenošana. Pieeja būtu izplatāma citos pasākumos.</p> <p>Partnerību skaits, kas veidojas liecina par divām pieejām – sadarbības projekti, kur apvienojas zinātnes institūcijas un inovāciju ieviesēji (skaits augošs) un VRG (skaits pastāvīgs-35), kur tiek veidotas sociālās inovācijas. Sadarbības projektos iesaistīto partneru veidi aptver EIP zinātnes institūcijas, komersantus, konsultāciju uzņēmumus, NVO, VRG gadījumā – galvenokārt pašvaldības, NVO, komersantus.</p> <p>EIP grupās dalībnieki darbojas uz tīkla posma vidējā garuma un tīkla daudzveidības un resursu patēriņa samazināšanos, palielinot biznesa efektivitāti un saīsinot ceļu līdz partneriem.</p> <p>VRG komunicē savā starpā bez trešajām pusēm, lai apmainītos ar informāciju, iegūtu atbildes uz neskaidriem jautājumiem, risinātu kopējas problēmas, kas ir visiem grupas locekļiem. Palīgs saišu stiprināšanai VRG gadījumā ir VLT.</p>
Radītas un nostiprinātas mācību platformas un citi institucionālās telpas veidi, kas ļauj dalīties,	<p>LAP 2014-2020 izveidojusi zinātnes un prakses mijiedarbības telpu – sadarbības pasākumā, Lauku atbalsta institūcijas – LLKC, VLT, paralēli darbojas nevalstiskas atbalsta institūcijas – LLF, ir radīta mācību un konsultāciju sistēma, kas ietver demonstrācijas, pieredzes pārņemšanas apmeklējumus. Esošie dati ļauj secināt, ka minētās sadarbības formas tiek atzinīgi novērtētas no dalībnieku puses, bet vienmēr ir vieta uzlabojumiem.</p> <p>LAP 2014-2020 ir izveidotas apmācības lauksaimniecības,</p>

<p>pārdomāt un mācīties</p>	<p>mežsaimniecības un vides jautājumos. Īstenojamie projekti pasākumā M1, M2 veido labu bāzi nozaru attīstībai, tai skaitā, inovāciju idejām un īstenošanai. Konkrēts demonstrējumu saimniecību apmeklējumu un kursu un konsultāciju inovāciju potenciāls nav apzināts. Saskaņā ar LLKC sniegto informāciju kursanti novērtē praktisko nodarbību un pieredzes apmaiņu kā noderīgu.</p>
<p>Radīta iespēja mijiedarbībai starp dalībniekiem (valstu/pārrobežu), lai veicinātu inovācijas</p>	<p>LAP 2014-2020 atbalstīto pasākumu skaits, kas vērsti uz kontaktu veidošanu starp projektu dalībniekiem – EIP un citu sadarbības grupu veidošana, mācības un konsultācijas, kopprojekti pārtikas pārstrādes un meliorācijas pasākumu ietvaros, ražotāju grupu atbalsts un LEADER/SVVA. VRG un EIP grupas veido starptautiskas sadarbības tīklus un pieredzes apmaiņas pasākumus Latvijā un citās valstīs, VRG kapacitātes celšanas pasākumu dalībniekiem ir iespēja komunicēt ar citiem un gūt ārvalstu pieredzi. LLKC un VLT veicina komunikāciju un informācijas apmaiņu, kur piesaista gan biznesa, gan zinātnes pārstāvjus. LEADER/SVVA apakšpasākumā M19.3 līdz 2018.gada beigām ir/tiek īstenoti 12 projekti. VLT veido starptautiskos tīklošanās pasākumus, lai dibinātu kontaktus un izstrādātu kopējus projektus.</p>

Secinājumi un ierosinājumi

Programmas intervence veidota ņemot vērā ES prioritātes un sasaistot ar konkrētajām vajadzībām.

Vērtējot 1.prioritātēs izvirzītos mērķus, varam teikt, ka atbalsts zināšanām ir svarīgs, īpaši inovāciju atbalsts. Zināšanu pārnese konsultējot un apmācot saimniecību vadītājus un to darbiniekus, dod ieguldījumu labākas izpratnes veidošanā gan par ekonomiskās efektivitātes celšanu, gan vides un klimata jautājumiem. Vairāk jādomā par kapacitātes veicināšanu projektu pieteicējiem un birokrātiskā sloga mazināšanu. Atsevišķos vides pasākumos ieviestais nosacījums par obligātajām apmācībām novērtēts pozitīvi, tāpēc ieteicams paplašināt obligātās apmācības arī citos pasākumos, jo tas var dot pozitīvu ietekmi visu Programmas mērķu sasniegšanā.

Kopumā 2. un 3. prioritātē sasniegtais ir atbilstošas pašreizējai Programmas ieviešanas stadijai. Kopējo KLP ietekmes rādītāju - lauksaimniecības uzņēmējdarbības ienākumi, lauksaimniecības faktoru ienākumi un kopējā faktoru produktivitāte lauksaimniecībā – vērtības liecina par atbalsta nelielu pozitīvu ietekmi. Uz līdzīgu ietekmi norāda arī papildu ietekmes rādītāju vērtības.

Atbalsts 2. prioritātē ir sekmējis atbalstīto saimniecību ekonomisko izaugsmi un konkurētspēju, tomēr atbalsta ietekme uz sektoru kopumā ir ierobežota. Atbalsts devis nozīmīgu ieguldījumu arī meliorācijas sistēmu pārbūvē, turpretī ieguldījums paaudžu maiņas nodrošināšanā lauksaimniecībā, kā arī infrastruktūras pieejamības uzlabošanā ir neliels. Atbalsta pozitīvā ietekme uz saņēmēju ekonomisko izaugsmi un konkurētspēju norāda uz atbalsta turpināšanas nepieciešamību, tomēr labāku rezultātu sasniegšanai atbalstu lietderīgi mērķtiecīgāk novirzīt konkrētām mērķgrupām, kur ekonomiskās izaugsmes stiprināšana nepieciešama visvairāk. Kā iespējamie virzieni ir finansējuma īpatsvara un atbalsta iespēju palielināšana mazo/vidējo saimniecību un jauno lauksaimnieku atbalstam, kā arī lauksaimniecības nozaru dažādošanas veicināšana. Atbalsts lauksaimniecībai būtu saistāms ar lauku telpas attīstību (labi apmaksātas darbavietas), kā arī ar primāro lauksaimniecības produktu pārstrādes iespējām. Vienlaicīgi jādomā par darba ņēmēju kapacitāti ieņemt darba tirgū pašlaik pieejamās un nākotnē nepieciešamās darbavietas.

Atbalsts 3. prioritātē ir devis būtisku ieguldījumu lauksaimniecisko risku vadībā sektora līmenī un individuālo saimniecību līmenī., tomēr atbalstu saņēmušo saimniecību īpatsvars saimniecību kopskaitā ir neliels. Dalība riska vadības shēmās un atbalsts preventīvajām darbībām ir mazinājis risku negatīvo ietekmi lauksaimniecības sektorā, tomēr atbalsta saņēmēju skaits ir nepietiekams, lai palielinātu kopējo apdrošināšanas shēmās iesaistīto saimniecību īpatsvaru valstī līdz Eiropas vidējam līmenim. Sakarā ar kopējo riska fondu neveidošanu joprojām nav mazināta nepieciešamība pēc ārkārtas valsts atbalsta risku iestāšanās gadījumā. Atbalsts sekmējis arī pārstrādes nozares konkurētspēju, bet ieguldījums kooperācijas veicināšanā ir neliels.

Nepieciešama atbalsta turpināšana atbalstu saņēmušo saimniecību grupā, īpaši saimniecībām ar šauru specializāciju, kā arī saimniecību lauksaimnieciskajai diversifikācijai kā risku vadības instrumentam.

Programmas ieguldījums vides prioritātē galvenokārt saistāms ar atklātu ainavu uzturēšanu plašās LIZ teritorijās ar pamata pasākumiem. Lai gan kvantitatīvie programmas rādītāji ir sasniegti, taču veiktie pētījumi un telpisko datu analīze apliecina, ka jāuzlabo programmas kvalitatīvais ieguldījums vides prioritātē.

Programmas ieguldījums klimata prioritātē ir mazinājis SEG emisijas gan lauksaimniecības, gan enerģētikas sektorā. SEG emisijas Programmas periodā kopumā

lauksaimniecībā ir pieaugušas, taču ieguldījums klimata prioritātē ir mazinājies SEG emisijas un bez Programmas pasākumiem kopējais SEG emisiju izmaiņu apjoms būtu lielāks. Ieteicams atbalstīt aktivitātes ar iespējami augstāku efektivitāti SEG samazināšanā atbilstoši Programmā minētajam tieši lauksaimniecības sektorā, kā arī pasākumus un aktivitātes ar augstāku izmaksu efektivitāti attiecībā pret SEG samazinājumu.

Atbalsts 6.prioritātē galvenokārt devis ieguldījumu lauku iedzīvotāju sociālās aktivitātes veicināšanā, kā arī sekmējot nodarbinātību un pakalpojumu pieejamību. Mazākā mērā tas sekmējis infrastruktūras pieejamību lauku teritorijā, kā arī sekmējis vērtības pievienošanu lauksaimniecības produkcijai. Būtisks atbalsta ieguvums ir uzņēmējdarbības attīstības sekmēšana lauku teritorijās, tai skaitā izmantojot LEADER pieeju. Līdzšinējā pieredze ir uzskatāma par sekmīgu, turklāt LEADER pasākums šajā periodā tiek realizēts aktīvāk nekā pārējie 6P pasākumi, kas izpaužas arī līdz šim sasniegtajos rezultātos. Ievērojot nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības pieaugošo nozīmi lauku ekonomikā, turpmāk lauku attīstības atbalsta politikā vēlams paredzēt lielāku publiskā finansējuma apjomu ar lauksaimniecību nesaistītu darbību attīstībai, prioritāri atbalstot administratīvi teritoriālās vienības ar sarūkošu iedzīvotāju skaitu. Multifondu pieeja lauku telpas attīstības jautājumu risināšanai ir perspektīva un svarīga. Koordinācija starp ES fondu ieguldījumu lauku telpā un ekonomikas attīstībā ir lielākais izaicinājums, jo prasa ciešu sadarbību starp dažādām ministrijām un vienotu redzējumu.

Ļoti nozīmīgs ir VLT loma LAP 2014-2020 popularizēšanā un pieredzes apmaiņā, kā arī iedzīvotāju zināšanu un kapacitātes celšanā laukos. Darbs jāturpina, domājot par atbilstoši kvalificētu darbinieku un arī ekspertu piesaisti. Tāpat svarīgi celt esošo darbinieku un ekspertu kapacitāti. VLT ir liels palīgs ZM Programmā izvirzīto mērķu sasniegšanā.

LAD izveidojis EPS, kas ir augsti novērtēta gan no projektu pieteicēju puses, gan arī starptautiski. Tas ir atvieglojis pieteikšanās iespējas.

Nemot vērā, ka vairāku pasākumu ieviešanā atbalsta saņēmēji atzīmējuši pārāk lielo administratīvo slogu, par ko min arī VI pārstāvji, ir jāpārdomā pasākumu administrēšanas uzlabojumi. Svarīgi noteikt obligāti iesniedzamos datus, kas nepieciešami par visiem projektu pieteicējiem, neatkarīgi no pasākuma, kurā piesakās. Nepieciešams optimizēt LAD uzkrājamo datu apjomu, kvalitāti, glabāšanas struktūru un atlases iespējas, lai šie dati būtu pilnīgāk izmantojami ietekmes novērtēšanai un lēmumu pieņemšanai lauku attīstības atbalsta politikā. Uzlabojot EPS datu kontroles sistēmu un radot iespēju uzlabot informācijas apmaiņu ar citu valsts institūciju datu bāzēm, varētu samazināt administratīvo slogu gan LAD, gan atbalsta saņēmējiem.

LAP 2014-2020 izvirzītas 17 vajadzības, kuras jārisina izvēlētajai intervencei. Visas vajadzības tiek risinātas ar izvēlēto intervenci, taču dažas no vajadzībām tiek apmierinātas nelielā mērā un citas vidēji. Vajadzības, kas būtu uzskatāmas, kā ļoti labi apmierinātas, pašreizējie rezultāti vēl neuzrāda. Kopējais novērtējums redzam pielikumu 25.tabulā.

Pielikumi

1.tabula. PROBIT funkcijas novērtējuma rezultāti primāri programmētajos pasākumos

Mainīgais	Koefficients	Standartnovirze	z	P> z	[95% konfidences intervāls]	
Darbspēka izmaksas	0.000028	0.000052	0.53	0.60	-0.000075	0.000130
Zemes bilances vērtība	0.000011	0.000004	2.84	0.00	0.000003	0.000019
LIZ apsaimniekošanā	0.000895	0.007168	0.12	0.90	-0.013154	0.014944
Augkopības produkcija	0.000158	0.000075	2.09	0.04	0.000010	0.000306
Starppatēriņš kopā	0.000167	0.000075	2.21	0.03	0.000019	0.000314
Ražošanas atbalsta un nodokļu bilance	-0.000004	0.000019	-0.20	0.84	-0.000041	0.000033
Ārējās izmaksas	0.000014	0.000024	0.58	0.56	-0.000033	0.000061
Vidējās nosacītās mājlopu vienības	-0.000184	0.000176	-1.05	0.29	-0.000528	0.000160
Neto apgrozījums	0.000019	0.000042	0.45	0.65	-0.000063	0.000100
Specifiskās izmaksas kopā	0.002134	0.007847	0.27	0.79	-0.013246	0.017514
Bruto segums	0.000004	0.000008	0.54	0.59	-0.000011	0.000019
Neto pievienotā vērtība (NPV)	0.000015	0.000013	1.23	0.22	-0.000009	0.000040
Lauksaimniecības produkcija	-0.000026	0.000022	-1.17	0.24	-0.000069	0.000017
Mežsaimniecības produkcija	-0.000157	0.000076	-2.07	0.04	-0.000306	-0.000009
Pārstrāde un citi ieņēmumi	0.000010	0.000036	0.27	0.79	-0.000060	0.000080
Augkopības izmaksas	-0.000038	0.000021	-1.85	0.07	-0.000078	0.000002
Mežsaimniecības izmaksas	-0.000006	0.000012	-0.49	0.62	-0.000030	0.000018
Pieskaitāmās izmaksas	0.000011	0.000032	0.35	0.73	-0.000051	0.000073
Ēkas, būves	-0.000001	0.000003	-0.46	0.65	-0.000007	0.000004
Tehnika, iekārtas	0.000004	0.000004	1.19	0.23	-0.000003	0.000011
Ilgtermiņa saistības	-0.000002	0.000003	-0.77	0.44	-0.000008	0.000003
Bruto ieguldījumi	0.000002	0.000003	0.82	0.41	-0.000003	0.000008
Kopā nodokļi - aprēķināti	-0.000129	0.000084	-1.55	0.12	-0.000293	0.000034
PVN - aprēķināts	0.000152	0.000086	1.77	0.08	-0.000016	0.000320
Subsīdijas, valsts atbalsts kopā	0.000297	0.000177	1.68	0.09	-0.000049	0.000643
ES VPM	-0.000033	0.000116	-0.28	0.78	-0.000261	0.000195
MLA	-0.000082	0.000092	-0.90	0.37	-0.000262	0.000098
Subsīdijas augkopībai	-0.000333	0.000109	-3.05	0.00	-0.000548	-0.000119
Subsīdijas lopkopībai	-0.000170	0.000089	-1.90	0.06	-0.000345	0.000005
Bioloģiskā lauksaimniecība	-0.000044	0.000082	-0.53	0.60	-0.000205	0.000118
Ieguldījuma subsīdijas	0.000001	0.000011	0.05	0.96	-0.000021	0.000023
BDUZ	0.000012	0.000307	0.04	0.97	-0.000590	0.000614
IDIV	0.000357	0.000113	3.17	0.00	0.000136	0.000578
RLZP	0.000229	0.000097	2.37	0.02	0.000040	0.000418
Konstante	-1.609377	0.171388	-9.39	0.00	-1.945291	-1.273463
Loģistiskā regresija	Novērojumi	LR chi2(34)	Prob>c hi2	Log iespēja	Pseido R2	
	655	240.96	0.0000	-330.86929	0.267	

Avots: LAND aprēķini

2.tabula. Atbalsta tiešās ietekmes novērtējums uz darba ražīgumu primāri programmētajos pasākumos ar PSM-DiD metodi

Aprēķinu bāze	Izlaide uz nodarbināto €/GDV		
	2014	2017	DiD (2017-2014)
Nepielīdzinātie dalībnieki (P=1) (298)	46,798	58,286	11,488
Nepielīdzinātie nedalībnieki (P=357)	24,800	27,965	3,165
Kopā Ø (655)	34,808	41,760	6,952
Starpība (1-0)	21,998	30,321	8,323
Starpība (1-Ø)	11,990	16,526	4,536
Pielīdzinātie dalībnieki (M=1) (298)	46,798	58,286	11,488
Pielīdzinātie nedalībnieki (M=0) (357)	80,727	90,238	9,511
ATT	-33,929	-31,952	1,977

Avots: LAND aprēķini

3.tabula. Atbalsta tiešās ietekmes novērtējums uz lauksaimniecisko izlaidi primāri programmētajos pasākumos ar PSM-DiD metodi

Aprēķinu bāze	Izlaide €		
	2014	2017	DiD (2017-2014)
Nepielīdzinātie dalībnieki (P=1) (298)	190,751	248,955	58,204
Nepielīdzinātie nedalībnieki (P=357)	54,187	57,306	3,119
Kopā Ø (655)	116,318	144,499	28,181
Starpība (1-0)	136,564	191,648	55,085
Starpība (1-Ø)	74,432	104,456	30,023
Pielīdzinātie dalībnieki (M=1) (298)	190,751	248,955	58,204
Pielīdzinātie nedalībnieki (M=0) (357)	115,544	114,019	-1,525
ATT	75,207	134,936	59,729

Avots: LAND aprēķini

4.tabula. Atbalsta tiešās ietekmes novērtējums uz nodarbinātību primāri programmētajos pasākumos ar PSM-DiD metodi

Aprēķinu bāze	Nodarbinātība GDV		
	2014	2017	DiD (2017-2014)
Nepielīdzinātie dalībnieki (P=1) (378)	4.72	4.68	-0.03
Nepielīdzinātie nedalībnieki (P=295)	2.24	2.15	-0.08
Kopā Ø (673)	3.36	3.31	-0.06
Starpība (1-0)	2.48	2.53	0.05
Starpība (1-Ø)	1.35	1.38	0.03
Pielīdzinātie dalībnieki (M=1) (243)	4.72	4.68	-0.03
Pielīdzinātie nedalībnieki (M=0) (295)	2.51	2.28	-0.23
ATT	2.21	2.41	0.20

Avots: LAND aprēķini

5.tabula. Atbalsta tiešās ietekmes novērtējums uz bruto ienākumiem primāri programmētajos pasākumos ar PSM-DiD metodi

Aprēķinu bāze	Ienākumi €		
	2014	2017	DiD (2017-2014)
Nepielīdzinātie dalībnieki (P=1) (378)	94,210	142,324	48,115
Nepielīdzinātie nedalībnieki (P=295)	28,523	31,821	3,298
Kopā Ø (673)	58,408	82,096	23,688
Starpība (1-0)	65,687	110,504	44,817
Starpība (1-Ø)	35,802	60,229	24,427
Pielīdzinātie dalībnieki (M=1) (378)	94,210	142,324	48,115
Pielīdzinātie nedalībnieki (M=0) (295)	66,014	65,703	-311
ATT	28,196	76,622	48,426

Avots: LAND aprēķini

6.tabula. Atbalsta tiešās ietekmes novērtējums uz neto apgrozījuma attiecību pret lauksaimniecisko izlaidi primāri programmētajos pasākumos ar PSM-DiD metodi

Aprēķinu bāze	Apgrozījums / Izlaide
---------------	-----------------------

	2014	2017	DiD (2017-2014)
Nepielīdzinātie dalībnieki (P=1) (378)	0.87	0.83	-0.05
Nepielīdzinātie nedalībnieki (P=295)	0.72	0.77	0.05
Kopā Ø (673)	0.79	0.80	0.01
Starpība (1-0)	0.15	0.06	-0.10
Starpība (1-Ø)	0.08	0.03	-0.05
Pielīdzinātie dalībnieki (M=1) (378)	0.87	0.83	-0.05
Pielīdzinātie nedalībnieki (M=0) (295)	0.83	0.80	-0.03
ATT	0.05	0.03	-0.02

Avots: LAND aprēķini

7.tabula. Atbalsta tiešās ietekmes novērtējums uz neto ienākumiem primāri programmētajos pasākumos ar PSM-DiD metodi

Aprēķinu bāze	Neto ienākumi €		
	2014	2017	DiD (2017-2014)
Nepielīdzinātie dalībnieki (P=1) (298)	26,660	65,327	38,666
Nepielīdzinātie nedalībnieki (P=357)	13,854	15,566	1,712
Kopā Ø (655)	19,680	38,205	18,525
Starpība (1-0)	12,807	49,761	36,954
Starpība (1-Ø)	6,980	27,121	20,141
Pielīdzinātie dalībnieki (M=1) (298)	26,660	65,327	38,666
Pielīdzinātie nedalībnieki (M=0) (357)	32,303	28,245	-4,059
ATT	-5,643	37,082	42,725

Avots: LAND aprēķini

8.tabula. Atbalsta pašvara efektu novērtējums ar PSM-DiD metodi

Aprēķinu bāze	Bruto investīcijas €		
	2014	2017	DiD (2017-2014)
Nepielīdzinātie dalībnieki (P=1) (298)	315,006	458,272	143,266
Nepielīdzinātie nedalībnieki (P=0) (357)	67,665	69,314	1,649
Pielīdzinātie dalībnieki (M=1) (298)	315,006	458,272	143,266 (45%)
Pielīdzinātie nedalībnieki (M=0) (357)	184,960	176,192	-8,768 (-5%)
Pašvara zudums (M)			-10% (-5/45)

Avots: LAND aprēķini

9.tabula. Atbalsta sviras efekta novērtējums ar PSM-DiD metodi

Aprēķinu bāze	Nodokļi €		
	2014	2017	DiD (2017-2014)
Nepielīdzinātie dalībnieki (P=1) (298)	34,989	25,813	-9,176
Nepielīdzinātie nedalībnieki (P=357)	7,405	6,212	-1,194
Kopā Ø (655)	19,955	15,129	-4,825
Starpība (1-0)	27,583	19,601	-7,982
Starpība (1-Ø)	15,034	10,683	-4,350
Pielīdzinātie dalībnieki (M=1) (298)	34,989	25,813	-9,176

Pielīdzinātie nedalībnieki (M=0) (357)	18,305	1,634	-16,671
ATT	16,683	24,178	7,495

Avots: LAND aprēķini

10.tabula. PROBIT funkcijas novērtējuma rezultāti atbalstam pārstrādes uzņēmumiem

Mainīgais	Koeficients	Standartnovirze	z	P> z	[95% konfidences intervāls]	
Pamatlīdzekļi	0.000001	0.000000	1.74	0.08	0.000000	0.000002
Ilgtermiņa ieguldījumi	0.000004	0.000002	2.13	0.03	0.000000	0.000008
Krājumi	-0.000005	0.000004	-1.24	0.21	-0.000014	0.000003
Debitori	-0.000006	0.000004	-1.30	0.20	-0.000014	0.000003
Nauda	-0.000007	0.000004	-1.48	0.14	-0.000015	0.000002
Apgrozāmie līdzekļi	0.000010	0.000005	2.01	0.04	0.000000	0.000020
Akciju vai daļu kapitāls (pamatkapitāls)	-0.000001	0.000000	-2.80	0.01	-0.000001	0.000000
Pašu kapitāls	-0.000004	0.000002	-2.24	0.03	-0.000008	-0.000001
Ilgtermiņa kreditori	-0.000005	0.000002	-2.42	0.02	-0.000009	-0.000001
Īstermiņa kreditori	-0.000005	0.000002	-2.25	0.02	-0.000008	-0.000001
Nolietojums	0.000000	0.000001	-0.01	0.99	-0.000001	0.000001
Konstante	0.000000	0.000001	-0.01	0.99	-0.000001	0.000001
Logistiskā regresija	Novērojumi	LR chi2(11)	Prob>c hi2	Log iespēja	Pseido R2	
	157	31.56	0.0009	-72.23147	0.179	

Avots: LAND aprēķini

11.tabula. Atbalsta tiešās ietekmes novērtējums uz pārstrādes uzņēmumu apgrozījumu ar PSM-DiD metodi

Aprēķinu bāze	Apgrozījums €		
	2014	2017	DiD (2017-2014)
Nepielīdzinātie dalībnieki (P=1) (38)	10,280,107	12,071,603	1,791,496
Nepielīdzinātie nedalībnieki (P=118)	5,467,955	5,702,524	234,569
Kopā Ø (156)	6,708,824	7,344,865	636,041
Starpība (1-0)	4,812,153	6,369,079	1,556,927
Starpība (1-Ø)	3,571,283	4,726,738	1,155,455
Pielīdzinātie dalībnieki (M=1) (38)	8,885,241	9,857,101	971,860
Pielīdzinātie nedalībnieki (M=0) (118)	6,169,088	7,084,341	915,253
ATT	2,716,153	2,772,760	56,606

Avots: LAND aprēķini

12.tabula. Atbalsta tiešās ietekmes novērtējums uz pārstrādes uzņēmumu darba ražīgumu ar PSM-DiD metodi

Aprēķinu bāze	Darba ražīgums €/GDV		
	2014	2017	DiD (2017-2014)
Nepielīdzinātie dalībnieki (P=1) (38)	56,013	56,694	681
Nepielīdzinātie nedalībnieki (P=118)	52,062	52,579	517
Kopā Ø (156)	53,081	53,640	559
Starpība (1-0)	3,951	4,115	165
Starpība (1-Ø)	2,932	3,054	122
Pielīdzinātie dalībnieki (M=1) (25)	40,345	38,129	-2,216

Pielīdzinātie nedalībnieki (M=0) (118)	90,844	89,023	-1,820
ATT	-50,499	-50,894	-395

Avots: LAND aprēķini

13.tabula. Atbalsta tiešās ietekmes novērtējums uz pārstrādes uzņēmumu nodarbinātību ar PSM-DiD metodi

Aprēķinu bāze	Nodarbinātība GDV		
	2014	2017	DiD (2017-2014)
Nepielīdzinātie dalībnieki (P=1) (38)	143.71	164.44	20.73
Nepielīdzinātie nedalībnieki (P=118)	76.54	74.20	-2.34
Kopā Ø (156)	93.86	97.47	3.61
Starpība (1-0)	67.16	90.24	23.07
Starpība (1-Ø)	49.85	66.97	17.12
Pielīdzinātie dalībnieki (M=1) (36)	140.00	159.67	19.67
Pielīdzinātie nedalībnieki (M=0) (118)	75.57	76.96	1.39
ATT	64.43	82.71	18.27

Avots: LAND aprēķini

14.tabula. PROBIT funkcijas novērtējuma rezultāti atbalstam lauksaimniecībā kopumā

Mainīgais	Koeficients	Standartnovirze	z	P> z	[95% konfidences intervāls]	
Darbspēka izmaksas	0.000016	0.000026	0.62	0.53	-0.000035	0.000068
Zemes bilances vērtība	0.000006	0.000002	2.63	0.01	0.000002	0.000011
LIZ apsaimniekošana	-0.002645	0.004141	-0.64	0.52	-0.010761	0.005471
Augkopības produkcija	0.000068	0.000043	1.59	0.11	-0.000016	0.000152
Starppatēriņš kopā	0.000071	0.000043	1.66	0.10	-0.000013	0.000154
Ražošanas atbalsta un nodokļu balance	-0.000009	0.000007	-1.23	0.22	-0.000023	0.000005
Vidējās nosacītās mājlopu vienības	-0.000070	0.000094	-0.75	0.46	-0.000253	0.000114
Neto apgrozījums	0.000005	0.000022	0.23	0.82	-0.000038	0.000048
Specifiskās izmaksas kopā	0.004196	0.004179	1.00	0.32	-0.003994	0.012386
Bruto segums	0.000008	0.000003	2.66	0.01	0.000002	0.000013
Neto pievienotā vērtība (NPV)	0.000009	0.000007	1.30	0.19	-0.000004	0.000022
Lauksaimniecības produkcija	-0.000022	0.000007	-2.89	0.00	-0.000036	-0.000007
Mežsaimniecības produkcija	-0.000065	0.000043	-1.51	0.13	-0.000149	0.000019
Pārstrāde un citi ieņēmumi	0.000014	0.000017	0.79	0.43	-0.000021	0.000048
Augkopības izmaksas	-0.000014	0.000009	-1.52	0.13	-0.000031	0.000004
Mežsaimniecības izmaksas	0.000000	0.000007	0.03	0.98	-0.000013	0.000013
Pieskaitāmās izmaksas	0.000028	0.000015	1.89	0.06	-0.000001	0.000057
Ēkas, būves	0.000000	0.000001	0.14	0.89	-0.000002	0.000003
Tehnika, iekārtas	0.000003	0.000002	1.35	0.18	-0.000001	0.000006
Ilgtermiņa saistības	-0.000001	0.000001	-0.64	0.52	-0.000004	0.000002
Bruto ieguldījumi	0.000001	0.000001	0.96	0.34	-0.000001	0.000004
Kopā nodokļi - aprēķināti	-0.000065	0.000041	-1.56	0.12	-0.000146	0.000017
PVN - aprēķināts	0.000078	0.000043	1.81	0.07	-0.000006	0.000161
Subsīdijas, valsts atbalsts kopā	0.000111	0.000094	1.19	0.24	-0.000073	0.000296
ES VPM	0.000021	0.000053	0.40	0.69	-0.000082	0.000124
MLA	-0.000008	0.000029	-0.26	0.79	-0.000064	0.000049
Subsīdijas augkopībai	-0.000116	0.000044	-2.63	0.01	-0.000202	-0.000030
Subsīdijas lopkopībai	-0.000061	0.000024	-2.55	0.01	-0.000108	-0.000014
Ieguldījuma subsīdijas	-0.000003	0.000006	-0.46	0.65	-0.000014	0.000009
BDUZ	0.000135	0.000140	0.97	0.33	-0.000139	0.000409
IDIV	0.000155	0.000062	2.48	0.01	0.000032	0.000277
RLZP	0.000081	0.000057	1.42	0.16	-0.000030	0.000191
Konstante	-1.609377	0.171388	-9.39	0.00	-1.945291	-1.273463
Loģistiskā regresija	Novērojumi	LR chi2(32)	Prob>c hi2	Log iespēja	Pseido R2	
	673	247.10	0.0000	-337.80813	0.268	

Avots: LAND aprēķini

15.tabula. Atbalsta tiešās ietekmes novērtējums uz lauksaimniecības uzņēmējdarbības

ienākumiem ar PSM-DiD metodi

Aprēķinu bāze	Ienākumi €		
	2014	2017	DiD (2017-2014)
Nepielīdzinātie dalībnieki (P=1) (378)	4241	8962	4721
Nepielīdzinātie nedalībnieki (P=295)	5259	6464	1205
Kopā Ø (673)	4687	7867	3180
Starpība (1-0)	-1018	2498	3516
Starpība (1-Ø)	-446	1095	1541
Pielīdzinātie dalībnieki (M=1) (378)	4241	8962	4721
Pielīdzinātie nedalībnieki (M=0) (295)	8560	7114	-1446
ATT	-4319	1848	6167

Avots: LAND aprēķini

16.tabula. Atbalsta tiešās ietekmes novērtējums uz lauksaimniecības faktoru ienākumiem ar PSM-DiD metodi

Aprēķinu bāze	Ienākumi €		
	2014	2017	DiD (2017-2014)
Nepielīdzinātie dalībnieki (P=1) (378)	9423	15967	6544
Nepielīdzinātie nedalībnieki (P=295)	7126	8806	1680
Kopā Ø (673)	8416	12828	4412
Starpība (1-0)	2297	7161	4863
Starpība (1-Ø)	1007	3139	2132
Pielīdzinātie dalībnieki (M=1) (378)	9423	15967	6544
Pielīdzinātie nedalībnieki (M=0) (295)	12812	12567	-245
ATT	-3389	3400	6789

Avots: LAND aprēķini

17.tabula. Atbalsta tiešās ietekmes novērtējums uz kopējo faktoru produktivitāti lauksaimniecībā ar PSM-DiD metodi

Aprēķinu bāze	Produktivitāte		
	2014	2017	DiD (2017-2014)
Nepielīdzinātie dalībnieki (P=1) (378)	1.06	1.16	0.11
Nepielīdzinātie nedalībnieki (P=295)	1.06	1.13	0.06
Kopā Ø (673)	1.06	1.15	0.09
Starpība (1-0)	-0.01	0.04	0.04
Starpība (1-Ø)	0.00	0.02	0.02
Pielīdzinātie dalībnieki (M=1) (243)	1.06	1.17	0.11
Pielīdzinātie nedalībnieki (M=0) (295)	1.02	1.07	0.05
ATT	0.03	0.10	0.06

Avots: LAND aprēķini

18.tabula. Atbalsta tiešās ietekmes novērtējums uz kopējo izlaidi uz GDV ar PSM-DiD metodi

Aprēķinu bāze	Izlaide uz GDV
---------------	----------------

	2014	2017	DiD (2017-2014)
Nepielīdzinātie dalībnieki (P=1) (378)	52,557	62,743	10,185
Nepielīdzinātie nedalībnieki (P=295)	25,389	29,021	3,631
Kopā \emptyset (673)	40,649	47,961	7,312
Starpība (1-0)	27,168	33,722	6,554
Starpība (1- \emptyset)	11,909	14,782	2,873
Pielīdzinātie dalībnieki (M=1) (378)	52,557	62,743	10,185
Pielīdzinātie nedalībnieki (M=0) (295)	39,260	44,793	5,533
ATT	13,297	17,950	4,653

Avots: LAND aprēķini

19.tabula. Atbalsta tiešās ietekmes novērtējums uz kopējo izlaidi uz zemes vienību ar PSM-DiD metodi

Aprēķinu bāze	Izlaide uz ha		
	2014	2017	DiD (2017-2014)
Nepielīdzinātie dalībnieki (P=1) (378)	3,068	3,423	355
Nepielīdzinātie nedalībnieki (P=295)	1,299	1,491	192
Kopā \emptyset (673)	2,292	2,575	283
Starpība (1-0)	1,769	1,932	163
Starpība (1- \emptyset)	777	848	71
Pielīdzinātie dalībnieki (M=1) (243)	3,068	3,423	355
Pielīdzinātie nedalībnieki (M=0) (295)	1,144	1,322	178
ATT	1,924	2,101	177

Avots: LAND aprēķini

20.tabula. Atbalsta tiešās ietekmes novērtējums uz izmaksām pret kopējo izlaidi ar PSM-DiD metodi

Aprēķinu bāze	Izmaksas pret izlaidi		
	2014	2017	DiD (2017-2014)
Nepielīdzinātie dalībnieki (P=1) (378)	1.29	1.16	-0.13
Nepielīdzinātie nedalībnieki (P=295)	1.08	0.98	-0.10
Kopā \emptyset (673)	1.20	1.08	-0.12
Starpība (1-0)	0.21	0.18	-0.03
Starpība (1- \emptyset)	0.09	0.08	-0.02
Pielīdzinātie dalībnieki (M=1) (378)	1.35	1.20	-0.15
Pielīdzinātie nedalībnieki (M=0) (295)	1.24	1.12	-0.11
ATT	0.12	0.08	-0.04

Avots: LAND aprēķini

21.tabula. Atbalsta tiešās ietekmes novērtējums uz neto pievienoto vērtību uz gada darba vienību ar PSM-DiD metodi

Aprēķinu bāze	NPV uz GDV		
	2014	2017	DiD (2017-2014)
Nepielīdzinātie dalībnieki (P=1) (378)	13289	21105	7816
Nepielīdzinātie nedalībnieki (P=295)	8975	11271	2296

Kopā Ø (673)	11398	16794	5396
Starpība (1-0)	4315	9835	5520
Starpība (1-Ø)	1891	4311	2420
Pielīdzinātie dalībnieki (M=1) (378)	13289	21105	7816
Pielīdzinātie nedalībnieki (M=0) (295)	15045	15708	663
ATT	-1756	5397	7153

Avots: LAND aprēķini

22.tabula. Atbalsta tiešās ietekmes novērtējums uz saimniecību ienākumiem uz ģimenes darba vienību ar PSM-DiD metodi

Aprēķinu bāze	Ienākumi		
	2014	2017	DiD (2017-2014)
Nepielīdzinātie dalībnieki (P=1) (378)	28,374	57,572	29,198
Nepielīdzinātie nedalībnieki (P=295)	10,743	11,764	1,020
Kopā Ø (673)	20,646	37,492	16,847
Starpība (1-0)	17,631	45,808	28,178
Starpība (1-Ø)	7,728	20,079	12,351
Pielīdzinātie dalībnieki (M=1) (243)	20,356	30,227	9,871
Pielīdzinātie nedalībnieki (M=0) (295)	20,406	22,718	2,313
ATT	-50	7,509	7,559

Avots: LAND aprēķini

23.tabula. Atbalsta pašvara efektu novērtējums ar PSM-DiD metodi

Aprēķinu bāze	Bruto investīcijas		
	2014	2017	DiD (2017-2014)
Nepielīdzinātie dalībnieki (P=1) (298)	503,058	670,595	167,537
Nepielīdzinātie nedalībnieki (P=0) (357)	71,420	72,565	1,146
Pielīdzinātie dalībnieki (M=1) (298)	503,058	670,595	167,537 (33%)
Pielīdzinātie nedalībnieki (M=0) (357)	224,051	213,622	-10,429 (-5%)
Pašvara zudums (M)			-13% (-5/33)

Avots: LAND aprēķini

24.tabula. Atbalsta sviras efekta novērtējums ar PSM-DiD metodi

Aprēķinu bāze	Nodokļi		
	2014	2017	DiD (2017-2014)
Nepielīdzinātie dalībnieki (P=1) (298)	47,399	44,442	-2,957
Nepielīdzinātie nedalībnieki (P=357)	8,186	7,245	-941
Kopā Ø (655)	30,211	28,137	-2,073
Starpība (1-0)	39,213	37,197	-2,017
Starpība (1-Ø)	17,189	16,305	-884
Pielīdzinātie dalībnieki (M=1) (298)	47,399	44,442	-2,957
Pielīdzinātie nedalībnieki (M=0) (357)	24,510	19,263	-5,247
ATT	22,889	25,179	2,290

Avots: LAND aprēķini

25.tabula LAP2014-2020 izvirzīto vajadzību izpildes novērtējums

LAP izvirzītās vajadzības	Vērtējums
1 Paaugstināt zināšanu līmeni lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, pārtikas ražošanā nodarbinātajiem un citiem lauku uzņēmējiem	2
2 Sekmēt inovatīvu produktu izstrādi lauksaimniecībā, pārtikas ražošanā un mežsaimniecībā	1
3 Veicināt lauku saimniecību konkurētspēju, paaugstinot to ražošanas produktivitāti, atbalstot kooperāciju, tirgus pieejamību	2
4 Paaudžu maiņas nodrošināšana lauksaimniecībā	1
5 Meliorācijas sistēmu pārbūve lauksaimniecības un meža zemēs	2
6 Pārtikas ražošanas uzņēmumu konkurētspējas stiprināšana, palielinot lauksaimniecības produkcijas pievienoto vērtību un tirgus iespējas	1
7 Lauksaimniecības nozares riska negatīvās ietekmes mazināšana	2
8 Bioloģiskās daudzveidības saglabāšana lauksaimniecības un meža zemēs	1
9 Vides piesārņojuma riska novēršana un augsnes auglības saglabāšana	1
10 Nevienlīdzīgu klimatisko un citu specifisko apstākļu izraisīto seku novēršana lauksaimnieciskajā ražošanā	2
11 Veicināt SEG emisiju samazināšanu lauksaimniecībā un atjaunojamo energoresursu izmantošanu	1
12 CO2 piesaistes palielināšana meža zemēs	2
13 Neizmantotās lauksaimniecības zemes produktīvas izmantošanas nodrošināšana	2
14 Nepietiekami attīstīta meža ugunsgrēku novēršanas sistēma	2
15 Lauku teritoriju apdzīvotības saglabāšana, dzīves līmeņa paaugstināšana, nodrošinot nodarbinātību un pakalpojumu pieejamību	2
16 Uzlabot pievadceļu kvalitāti un infrastruktūras pieejamību lauku teritorijā	1
17 Veicināt lauku iedzīvotāju sociālo aktivitāti, tai skaitā izglītības, kultūras, sporta un atpūtas jomās	2

neko nav devis	0
nelielas pozitīvas izmaiņas	1
apmierina vajadzību	2
pilnībā apmierinās vajadzību	3